

АФІЦЫЙНА
ПРЭЗІДЭНТЫ БЕЛАРУСІ, РАСІ І
УКРАЇНЫ НАВЕДАЛІ ХАТЫНЬ
 2 стар.

ДЗЯРЖАВА І ДЫЯСПАРА
 2 стар.

ШМАТГАЛОССЕ
 ПАСЛЯСЛОУЕ ДА В ФЕСТЫВАЛІО
 НАЦЫЯНАЛЬНЫХ КУЛЬТУР У ГРОДНА
 6-7 стар.

СКАРБОНКА
НАРОДНЫ КАЛЯНДАР НА ЖНІВЕНЬ
 15-18 стар.

ВЯРТАННЕ
МЕЦЭНАЦКАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ
 Андэя ЦЕХАНАВЕЦКАГА
 13 стар.

СУАЙЧЫННІКІ Ў СВЕЦЕ
 Аляксандр ХОДЗЬКА — БЕЛАРУС, ЯКІ
 АДКРЫВАЎ ЗАХАДУ ПЕРСІО
 24-25 стар.

СПОРТ
АЛІМПІЙСКІЯ НАДЗЕІ
 31 стар.

ЭКСТРЫМ
У ЭСКОРЦЕ — БАЙКЕРЫ
 30 стар.

ДЭБЮТ
УЗРОСТ, КАЛІ ДВА
ГАДЫ ЯК ДВАЦАЦЬ
 29 стар.

АГУЛЬНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА

РАСПАЎСЮДЖВАЕЦЦА Ў 48 КРАЇНАХ

Голас Радзімы

Штотыднёвая газета для суайчыннікаў за межамі Беларусі

Выдаецца з 6 красавіка 1955 года

15 ліпеня 2004 года, № 26-29 (2896-2899)

Цана 2000 рублёў

E-mail: golas_radzimy@tut.by

падзея

віншаванні

Віншаванні з нагоды Дня Незалежнасці Рэспублікі Беларусь

Надзвычай урачыста і маляўніча краіна адзначыла 3 ліпеня Дзень Незалежнасці Рэспублікі Беларусь і 60-годдзе вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Зварот да ветэранаў

На адрас Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнка і беларускага народа паступілі шматлікія віншаванні ад замежных палітычных і грамадскіх дзеячаў з нагоды 60-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і Дня Незалежнасці Рэспублікі Беларусь (Дня Рэспублікі).

Віншавальнае пасланне накіраваў Прэзідэнт Расіі Уладзімір Пуцін. "У гісторыю яркай старонкай упісаны подзвігі беларускіх партызанаў і тых сыноў і дачок Беларусі, якія змагаліся ў радах Чырвонай Арміі. Вялікі іх уклад у агульную Перамогу над фашызмам. Сведчаннем павагі да яго стала прызнанне Беларусі як дзяржавы-заснавальніцы Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Адзначаючы гадавіну вызвалення Беларусі як наша агульная свята, Расія цвёрда настроена на далейшае развіццё інтэграцыі ў рамках Саюзнай дзяржавы", — гаворыцца ў віншаванні.

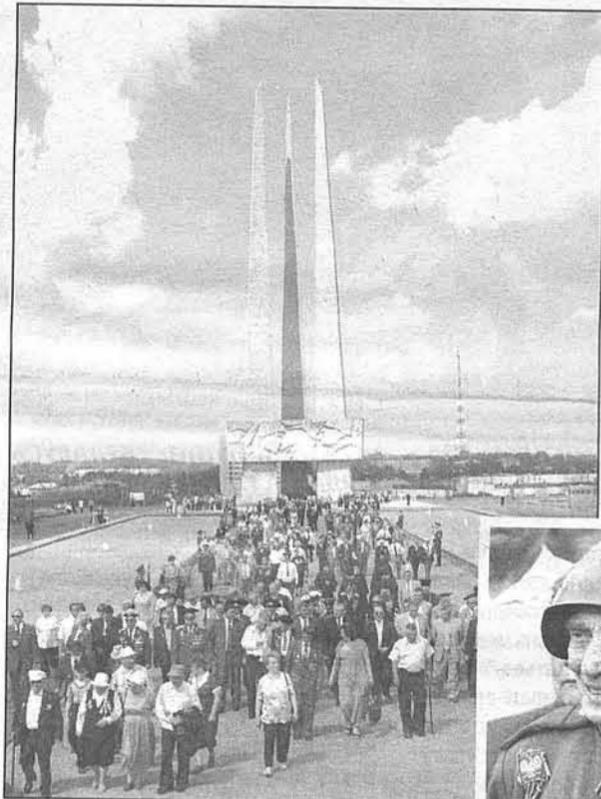
Найлепшыя пажаданні шчасця, здароўя і мірнай будучыні беларускаму народу перадала Каралева Вялікабрытаніі Лізавета II. "Мы шчыра рады, што пад Вашым кіраўніцтвам у беларускім грамадстве захоўваецца стабільнасць, працягвае развівацца эканоміка краіны, народ жыве ў міры і дабрабыце", — адзначаецца ў віншаванні Старшыні Кітайскай Народнай Рэспублікі Ху Цзіньтао.

Свае віншаванні на імя кіраўніка дзяржавы і беларускага народа накіравалі кароль Бельгіі Альберт II, імператар Японіі Акіхіта, кароль Швецыі Карл Густаў, прэзідэнт Аўстрыйскай Рэспублікі Томас Клестыль, прэзідэнт Швейцарскай Канфедэрацыі Жазэф Дэіс.

"Ваша краіна сцвердзілася як новая незалежная і суверэнная дзяржава, якая ўпэўнена ідзе па шляху працвітання і прагрэсу, а таксама забяспечвае грамадскую стабільнасць і нацыянальную згоду", — гаворыцца ў пасланні Прэзідэнта Казахстана Нурсултана Назарбаева. Віншаванні паступілі таксама ад прэзідэнтаў Украіны, Таджыкістана, Узбекістана, Арменіі, Малдовы.

Кіраўніка беларускай дзяржавы і яго асобе ўвесь беларускі народ павіншавалі прэзідэнты Балгарыі, Аргенціны, Індыі, Ірана, В'етнама, лідэры іншых краін.

Кар. БелТА.

НА ЗДЫМКАХ: удзельнікі ўрачыстасцей, прысвечаных 60-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў; у цэнтры — ветэран Вялікай Айчыннай вайны — удзельнік вызвалення Віцебска Леў ГІЦЭВІЧ з Масквы.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БелТА.

АД ПЕРШАЙ АСОБЫ

Сімвалы памяці

Беларусь ў дні святкавання 60-годдзя вызвалення краіны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў наведальні шматлікія госці. Сярод іх былі і тыя, хто вызваляў Беларусь ад лютага ворага, у тым ліку і беларусы на паходжанні, прадстаўнікі беларускай дыяспары.

Гутаркі з гасцямі ўвесь час вярталі думкі да сімвалаў памяці, адзін з якіх вельмі традыцыйна, па-народнаму, быў прадстаўлены ў дні свята на Плошчы Перамогі — гэта два вялізныя палотнішчы з тысячамі партрэтаў герояў мінулае вайны, выявамі ордэнаў і медалёў, плакатаў перыяду Вялікай Айчыннай, са старымі ваеннымі фотаздымкамі.

Узгадалася: у многіх гарадскіх сем'ях захоўваюцца альбомы, а са сцен сельскіх хат у рамках падшклом глядзяць на нас тыя, хто не вярнуўся з фронту або прыйшоў з перамогай дадому, нашы

родныя і сваякі, тыя, каму мы абавязаны жыццём.

Такое блізкае дачыненне да гісторыі Вялікай Айчыннай вайны было і ў нашых суайчыннікаў, якія прыехалі на свята.

Сяргей КУЛІКОЎ — стараста Беларускай абшчыны Львоўскай вобласці — родам з вёскі Полна Горацкага раёна Магілёўскай вобласці. Сустрэў вайну 10-гадовым хлапчуком, ратаваўся з маці і малодшымі сястрой і братам у цывільным партызанскім атрадзе, бо сям'ю старшыні калгаса чакала немінучая расправа, затым трапіў у фашысцкі канц-

лагер у Оршы і быў вызвалены Савецкай Арміяй у 1944 годзе (з сямі вёсак сельсавета, дзе жыў, засталася няспаленая фашыстамі палова адной), дачакаўся з фронту бацьку, а праз некалькі гадоў стаў кадравым афіцэрам, служыў у Румыніі, Германіі, Запаляр'і, Ленінградскай акрузе, ва Украіне, даслужыўся да звання генерала ў Львове, дзе і застаўся пасля распаду СССР. Увесь час хацеў вярнуцца на Радзіму, але лёс склаўся інакш, таму сваю працу з суайчыннікамі ўспрымае як даніну сваёй любові да Радзімы, канцэнтрацыю яе цяпла ў аб'яднанні беларусаў, якія аказаліся ў замежжы. Тое, што генерал узначаліў беларускае зямляцтва — не дзіва, бо тут засталася шмат былых афіцэраў з сем'ямі. Не толькі святкаваў і ўспамінаў сваё жыццё

— Заканчэнне на 3-й стар.

Камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь сардэчна віншуе ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны, партызан і падпольшчыкаў з вялікім святам — 60-годдзем вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Упамяці чалавечтва на вечна застануцца залатыя старонкі мужнасці нашага народа, які перажыў самую жудасную вайну. На алтар Перамогі лёг кожны трэці жыхар Беларусі. Удзячым нашчадкі заўсёды будуць помніць лепшых дачок і сыноў беларускага народа, якія сваёй мужнасцю, воляй і гераізмам падаравалі ўсёму свету магчымасць вольна і незалежна жыць пад мірным небам. Ваш подзвіг, Вашы гераічныя справы ў самыя цяжкія гады для нашай Радзімы ніколі не будуць забыты.

Шаноўныя ветэраны! Жадаем Вам моцнага здароўя, актыўнага даўгалецця, матэрыяльнага дабрабыту.

Нізкі паклон за Ваш подзвіг, Станіслаў БУКО, старшыня Камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь.

***

Віншуюць усіх беларусаў свету са святам — 60-годдзем дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Няхай жыве і квітнее ў стагоддзях наша гістарычная Радзіма — Рэспубліка Беларусь! Шчыра жадаем усім беларусам свету дабрабыту, шчасця і поспехаў!

М.БРЫЛЁЎ, старшыня Савета абласной грамадскай арганізацыі "Кузбаская абшчына "Беларусь".

***

Калектыў Беларускага культурнага цэнтры "Крыніца" ў Кыргызстане сардэчна віншуе ўсіх родзічаў са святам Незалежнасці Рэспублікі Беларусь і 60-годдзем вызвалення краіны ад фашысцкіх захопнікаў.

Жадаем, каб заўсёды на беларускай зямлі быў мір і спакой, жыццёвы шлях вёў да новых вышчэй і творчых дасягненняў, каб у душы панавалі раўнавага, каханне і радасць.

Ніна МІРОНАВА, старшыня БКЦ "Крыніца".

дзяржава і дыяспара

афіцыйна

Україна і Беларусь: супрацоўніцтва ў сферы нацыянальных пытанняў працягваецца

Па запрашэнні Камітэта па справах рэлігіі і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь Мінск наведаў Генадзь Маскаль, старшыня Дзяржаўнага камітэта Украіны па справах нацыянальнасцей і міграцыі, каб абмеркаваць становішча беларускай дыяспары ва Украіне і ўкраінскай — у Беларусі. У праграме — перамовы ў Камітэце па справах рэлігіі і нацыянальнасцей, сустрэча з віцэ-прэм'ерам Уладзімірам Дразыным, на якой абмяркоўваліся пытанні двухбаковага супрацоўніцтва паміж Беларуссю і Украінай у сферы нацыянальных пытанняў. Г. Маскаль сустрэўся таксама з прадстаўнікамі ўкраінскай дыяспары, наведаў БДУ, аддзел украінскай кнігі сталічнай кнігарні "Светач", бібліятэку.

Па даных перапісу 1999 года, у нашай краіне жыве 270 тысяч украінцаў. Ва Украіне, згодна з перапісам насельніцтва 2001 года, жыве 278,8 тысячы этнічных беларусаў. Па колькасці беларуская дыяспара займае таксама другое месца сярод нацыянальных меншасцей. Больш за 80 працэнтаў беларусаў ва Украіне жыве ў гарадах. Па даных сацыёлагаў, каля 25 працэнтаў украінскіх беларусаў свабодна валодаюць роднай мовай. У параўнанні з перапісам 1989 года, згодна з якім этнічная група беларусаў ва Украіне налічвала 448 тысяч чалавек, колькасць беларусаў зменшылася на 164,2 тысячы. У той жа час ва Украіне дэкларуецца, што беларусы з'яўляюцца не толькі нацыянальнай меншасцю, а карэнным народам, які спрадвеку жыў на некаторых тэрыторыях Украіны. Гэта адзначана дакументальна, кажа Генадзь Маскаль. Больш таго, цяпер ва ўкраінскім парламенце знаходзіцца праект закона "Аб карэнных народах Украіны".

У Беларусі 19 працэнтаў жыхароў — прадстаўнікі іншых, акрамя беларусаў, нацыянальнасцей. Ва Украіне нацыянальныя меншасці складаюць 22,1 працэнта ад усяго насельніцтва. Калі ў нашай краіне прадстаўнікі 24 нацыянальнасцей стварылі 122 грамадскія аб'яднанні, то, па словах Генадзя Маскаля, ва Украіне такіх утварэнняў 1 800. У Савет пры Дзяржаўным камітэце па справах нацыянальнасцей і міграцыі ўваходзяць 34 арганізацыі, якія маюць усеўкраінскі статус. На Беларусі працуе 5 нацыянальных украінскіх культурных аб'яднанняў. Станіслаў Буко, старшыня Камітэта па справах рэлігіі і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў, і Генадзь Маскаль, падкрэсліваючы паважлівае стаўленне ў сваіх краінах да прадстаўнікоў усіх нацыянальнасцей, заўважылі, што Беларусь і Украіна імкнуцца да выканання абавязкаў дзяржавы перад грамадзянамі сваіх краін, незалежна ад нацыянальнай прыналежнасці.

Станіслаў Буко падкрэсліў, што на Беларусі ніколі не было і не будзе праблем, звязаных з нацыянальным пытаннем. Гэта тлумачыцца як вядомай талерантнасцю бе-

ларусаў, так і палітыкай дзяржавы ў гэтым пытанні, сутнасць якой — цярплівасць і павага да кожнай нацыі. У якасці прыкладу С.Буко прывёў Фэстываль нацыянальных культур, заключныя мерапрыемствы якога прайшлі ў Гродне ў чэрвені.

Зраз разглядаецца магчымасць стварэння ў Мінску Дома нацыянальнасцей. Акрамя таго, камітэт па магчымасці падтрымлівае мерапрыемствы нацыянальных суполак, украінскіх у прыватнасці. Так, бібліятэка № 20 горада Мінска, дзе больш за 7 гадоў працуе аддзел украінскай літаратуры з фондам 3 тысячы экзэмпляраў, знаходзіцца пад пастаяннай увагай Камітэта. Для яе, у прыватнасці, ажыццяўляецца падпіска на 6 украінскіх выданняў. Шукаюць сродкі для падтрымкі газеты "Українець в Беларусі". Штогод камітэт бярэ ўдзел у свяце Святога Мікалая, якое ладзіцца ўкраінцамі ў Маладзечне. Дзіцячы ўкраінскі ансамбль "Барвінок" атрымаў у якасці падарунка нацыянальныя ўкраінскія строі.

Генадзь Маскаль прыехаў на Беларусь з прапановай стварыць Міжрадавую беларуска-ўкраінскую камісію па ахове правоў нацыянальных меншасцей. Такія структуры Украіна мае з многімі дзяржавамі — Венгрыяй, Польшчай, Расіяй і іншымі. Г. Маскаль кажа, што камісія дазваляе вырашаць шэраг пытанняў, такіх, як супрацоўніцтва ў сферы адукацыі, культуры, СМІ. Значна больш выгадна наладжваць абмен кнігамі, да прыкладу, чым друкаваць у Беларусі падручнікі на ўкраінскай мове і, наадварот, на беларускай ва Украіне. Акрамя таго, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Украіны ў Беларусі Пётр Шапавал, які браў удзел у перамовах, падкрэсліў, што такая камісія — пытанне іміджу дзяржаў. Станіслаў Буко паставіў да ідэі ўкраінскага боку з адабрэннем і прапанаваў да таго, як будзе створана камісія, заключыць міжведамаснае пагадненне аб супрацоўніцтве.

Алена СПАСЮК.

Прэзідэнты Беларусі, Расіі, Украіны наведлі мемарыяльны комплекс "Хатынь"

Беларусь будзе вечно помніць пра Хатынь. З такімі словамі Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка звярнуўся да ўдзельнікаў мітыngu ў Дзяржаўным мемарыяльным комплексе "Хатынь". На гэтым мерапрыемстве, прымеркаваным да 60-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, прысутнічалі лідэры Расіі і Украіны Уладзімір Пуцін і

Леанід Кучма.

Хатынь, спаленая разам з жытхамі, — незажыўная рана ў сэрцы нашай Радзімы, сказаў Прэзідэнт. Трагічны лёс спасціг сотні іншых пасяленняў нашай краіны. У такіх жа Хатынях загінулі і беларусы, і рускія, і яўрэі, і ўкраінцы, — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

Ад імя беларускага народа Прэзідэнт падзякаваў Уладзіміру

Пуціну і Леаніду Кучме за прыезд у Беларусь напярэдадні Дня Незалежнасці нашай краіны і 60-годдзя вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, каб разам з беларусамі пакланіцца тым, хто аддаў сваё жыццё ў барацьбе супраць нацызму.

Лідэры трох славянскіх дзяржаў усклалі кветкі да помніка Няскоранаму чалавеку, а таксама вянкi да Вечнага агню ў Хатыні.

Аляксандр ЛУКАШЭНКА: "ПАМЯЦЬ ПРА ПОДЗВІГ НАШАГА НАРОДА СВЯШЧЭННАЯ"

Памяць пра подзвіг нашага народа свяшчэнная. Аб гэтым заявіў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ў ходзе наведвання мемарыяльнага комплексу "Хатынь".

"Тут праведзена сімвалічнае пахаванне поўнасцю разбураных беларускіх вёсак і пасёлкаў. Імкнучыся падавіць волю народа да супраціўлення, фашысты пазверску забівалі мірных жыхароў... Гэта быў пралічаны тэрор", — падкрэсліў Прэзідэнт.

Да 60-годдзя вызвалення Беларусі мемарыял у Хатыні — месца смутку і пакланення для кожнага беларуса — быў поўнасцю адноўлены. "Горка пра гэта гаварыць, але пасля таго, як не стала Савецкага Саюза, гэта святыня прыйшла ў заняпад. Страшнымі былі іржа і хлусня нацыяналізму, якія раз'ядалі памяць аб подзвігу і ахвярах нашага народа. Але беларускі народ сказаў сваё слова, і яго непахіснае: памяць аб подзвігу і ахвярах свяшчэнная і недатыкальная!" — заявіў Прэзідэнт.

Уладзімір ПУЦІН: "БЕЛАРУСЬ БЫЛА НА ПЯРЭДНІМ КРАІ БАРАЦЬБЫ З ФАШЫЗМАМ"

На працягу ўсіх гадоў Вялікай Айчыннай вайны Беларусь была на пераднім краі барацьбы з фашызмам, нават калі лінія фронту пайшла далёка за межы яе тэрыторыі. Аб гэтым заявіў Прэзідэнт Расійскай Федэрацыі Уладзімір Пуцін у час наведвання мемарыяльнага комплексу "Хатынь".

Расійскі лідэр падкрэсліў, што Вялікая Айчынная вайна "пакінула глыбокі след у нашых сэрцах, пакінула шмат месцаў смутку на зямлі". Але ў гэтым бясконцым шэрагу Хатынь займае асаблівае месца. Гэтыя могілкі вёсак нагадваюць аб неверагоднай жорсткасці і бяссэнсавасці вайны, аб бяспрыкладным гераізме беларускага народа. "Беларусы змагаліся ў інтарэсах усёй вялікай савецкай краіны і ўнеслі неацэнны ўклад у перамогу над ворагам. Мы ніколі не павінны забываць аб гэтым, гэтак жа як мы абавязаны памятаць пра сваіх бацькоў і маці ў імя будучыні нашых дзяцей", — сказаў Уладзімір Пуцін.

Леанід КУЧМА: "НА ГЭТЫХ ЗЕМЛЯХ ВЯРШЫЎСЯ ЛЁС СЭННЯШНЯЙ ШЧАСЛІВАЙ ЕўРОПЫ"

"Званы Хатыні нагадваюць, што менавіта нашы народы прынялі на сябе асноўны ўдар другой сусветнай вайны, што менавіта на гэтых землях вяршыўся лёс сённяшняй шчасливой Еўропы". Такую заяву зрабіў Прэзідэнт Украіны Леанід Кучма, наведваючы мемарыяльны комплекс "Хатынь".

"На гэтым свяшчэнным месцы зноў і зноў адчуваеш узрушэнне, патрэбны жалезныя нервы, каб стрымаць эмоцыі. Схіляючы галаву перад бязвіннымі ахвярамі, якія згарэлі ў жудасных кастрах, запаленых фашыстамі ў цэнтры Еўропы, мы ўспамінаем пра ўсіх паўшчых на самай крывавай у гісторыі чалавецтва вайне", — сказаў Прэзідэнт Украіны.

"Мы змаглі перамагчы толькі сумеснымі намаганнямі, апіраючыся на плечы адзін аднаго. Вялікая Перамога, як і раней, аб'ядноўвае нашы сэрцы. Таму 60-годдзе вызвалення брацкай Беларусі ад фашысцкай няволі — гэта свята і ўкраінскага народа", — падкрэсліў Леанід Кучма.

Па матэрыялах БелТА.

рэйтынг

Беларусь у Вене назвалі "эканамічным тыграм"

Венскі інстытут міжнародных эканамічных даследаванняў апублікаваў даклад, у якім гаворыцца аб тым, што зараз назіраецца значны эканамічны рост у краінах Усходняй Еўропы. Пры гэтым Беларусь, Украіна і Расія ў дакладзе за свае поспехі называюцца "тыграмі". Аб гэтым днямі наведміла іспанамойная газета "El Sentinel".

Згодна з інфармацыяй інстытута, якая прадстаўлена ў дакладзе "Чым далей на Усход, тым большы рост: пераходныя эканомікі ў новых умовах", у першым квартале рост валавога ўнутранага прадукту ва Украіне склаў 10,8 працэнта. Гэта самы вялікі рост сярод краін рэгіёна. Па прагнозах экспертаў інстытута, у 2004 годзе рост ВУП ва Украіне павінен склаці 9,5 працэнта. У Беларусі гэты паказчык, як прагназуецца,

складзе 8 працэнтаў, а ў Расіі — 6,3 працэнта. У лідэраў, якія найбольш хутка развіваюцца, эксперты інстытута ўключылі таксама Літву, Латвію і Эстонію.

У дакладзе адзначаецца таксама, што эканомікі новых усходне-еўрапейскіх "тыграў" Украіны і Расіі вельмі залежаць ад экспарту паліўна-энергетычных рэсурсаў. Згодна з прэс-рэлізам Венскага інстытута міжнародных эканамічных даследаванняў, у дак-

ладзе "Чым далей на Усход, тым большы рост: пераходныя эканомікі ў новых умовах" прыводзіцца прагноз развіцця эканомік краін былога Савецкага Саюза не толькі на 2004, але і на 2005 год. Так, рост унутранага валавога прадукту ў Беларусі ў 2005 годзе можа склаці 7 працэнтаў (у параўнанні з 2004 годам). Такі ж рост можа назірацца ва Украіне. А ў Расіі ён будзе ніжэйшы — 5,5

працэнта. Што датычыцца іншых паказчыкаў, то, напрыклад, узровень беспрацоўя сёлета ў Расіі можа склаці 8,7 працэнта, а ва Украіне — 9 працэнтаў. У нашай краіне узровень зарэгістраванага беспрацоўя складзе толькі працэнта. У 2005 годзе гэты паказчык у Беларусі, на думку экспертаў інстытута, застаецца такім жа. А ў Расіі ўзровень беспрацоўя можа склаці 9 працэнтаў, ва Украіне — 8,5 працэнта.

БелТА.

Фермеры з "Запрудскага"

Фермерская гаспадарка "Запрудскае" Віцебскай вобласці спецыялізуецца на вытворчасці сыроў. Па словах кіраўніка гаспадаркі Пятра Ананькі (на здымку), прадукцыя прадпрыемства пастаўляецца ў гандлёвую сетку Віцебскай і Гомельскай абласцей, універсамы Мінска. Штодзённая адгрузка складае 1,5 тоны сыроў.

Фота Александра ДЗІДЗЕВІЧА, "БелТА".

Перспектывы вызначаны

Праграма сацыяльна-эканамічнага развіцця і адраджэння вёскі на 2005–2010 гады павінна мець канкрэтныя напрамкі "кропкавых удараў" у развіцці аграрнага сектара эканомікі.

Аб гэтым заявіў прэм'ер-міністр Беларусі Сяргей Сідорскі, аналізуючы праект гэтага важнага дакумента, які абмяркоўваўся на пасяджэнні Прэзідыума Савета Міністраў.

Ён адзначыў, што праграма не

павінна мець агульны характар і абмяжоўвацца агульнымі паказчыкамі сацыяльна-эканамічнага развіцця. Так званыя "кропкавыя удары" — гэта ключавыя напрамкі работы, канкрэтныя праекты, у якія будуць укладзены сродкі ў першую чаргу. Ад іх і чакаецца рэальны вынік. Адным з такіх напрамкаў павінна стаць развіццё 60 базавых высокаэфектыўных гаспадарак краіны, на якія будуць раўняцца астатнія. Вызначаны таксама жывёлагадоўчыя фер-

мы, дзе трэба ўкараняць рэсурсазберагальныя тэхналогіі, праводзіць тэхнічнае перааснашчэнне. Вытворчасць малака павінна быць арыентавана на яго глыбокую перапрацоўку і пошук рынку збыту прадукцыі. Развіццё вёскі будзе суправаджацца будаўніцтвам жылля, правядзеннем меліярацыі, будаўніцтвам дарог, газіфікацыяй, стварэннем сацыяльнай інфраструктуры. Такім чынам, гэта работа дасць магчымасць на новай аснове павысіць якасць жыцця сельскага працаўніка.

Льлія КРАПІВІНА, БелТА.

аспект праблемы

Гаспадарчыя суды — даступнасць правасуддзя

Віктар Камяноў, старшыня Вышэйшага гаспадарчага суда Рэспублікі Беларусь, сустрэўся з журналістамі, каб расказаць пра дзейнасць установы, якую ўзначальвае. Асноўным паказчыкам дзейнасці гаспадарчых судовоў з'яўляецца колькасць зваротаў туды грамадзян і юрыдычных асоб. Летась яна дасягнула звыш 40 тысяч, што на 21 працэнт больш, чым у 2002 і амаль у 4 разы перавышае лічбу 1997 года. Рост зваротаў адбываўся ва ўсіх гаспадарчых судах. Асабліва ён заўважны ў Вышэйшым гаспадарчым судзе (на 48 працэнтаў), у судах сталіцы (на 37 працэнтаў), у Віцебскай вобласці (на 31 працэнт) і звязаны, па меркаванні Віктара Камяноў, з тым, што эканамічныя спрэчкі ў нашай краіне пачалі вырашаць больш цывілізавана. Сёння на Беларусі даяраюць судам, а не іншым ненадзейным сродкам вырашэння канфліктаў. Абарону сваіх правоў у гаспадарчых судах шукаюць грамадзяне Беларусі, іншаземцы, а таксама камерцыйныя структуры і дзяржаўныя органы.

Большасць спраў складаюць маёмасныя пытанні, расце колькасць зваротаў, звязаных з невыкананнем дагаворных абавязацельстваў. Падзейнаму актуальныя разлікі за

энерганосыбіты. Колькасць зваротаў па банкруцтву прадпрыемстваў зменшылася на 18 працэнтаў. Зараз у нашай краіне працуюць указы, што з'яўляюцца перашкодай на шляху несапраўдных заяў аб банкруцтве. Дзейнічае механізм, які спачатку прадугледжвае спробу спганання доўгу, працу антыкрызісных спецыялістаў, якіх, на жаль, вельмі мала ў краіне. Палітыка ў гэтай галіне скіравана ў першую чаргу на прадукцыйнае банкруцтва, бо ліквідацыя прадпрыемства звязана з людзьмі, якія губляюць працу. Летась была скончана вытворчасць 750 спраў аб банкруцтве. Ліквідавана толькі 14 прадпрыемстваў.

Знізілася колькасць спраў, ініцыяраваных падатковымі органамі. Гэта тлумачыцца новым парадкам уплаты падаткаў, які прадугледжвае адтэрміноўку аплата пазыкі за падаткі, калі прадпрыемства спраўляецца з бягучымі плацэжамі. Акрамя таго, сцвярджае Віктар Камяноў, у апошні час стабілізавалася падатковае заканадаўства, і большасць суб'ектаў гаспадарання, хутчэй, схільныя плаціць, чым не. Нават выявілася тэндэнцыя з'яўлення ўсё большай колькасці іскаў да саміх падатковых органаў. Летась у 120 выпадках патрабаванні ісцоў былі

задаволены.

Адна з самых сур'ёзных праблем — выкананне рашэнняў судовоў. Шэсць гадоў таму ў нашай краіне была створана служба судовых выканаўцаў гаспадарчых судовоў. Віктар Камяноў сцвярджае, што яны працуюць з даўжнікамі, пакуль тыя існуюць фізічна. У цэлым летась судовымі выканаўцамі было спганана ў эквіваленце 144, 8 мільёна долараў ЗША, што на 38, 6 працэнта больш у параўнанні з 2002 годам. У сярэднім кожным судовым выканаўцам было спганана 1, 8 мільёна долараў ЗША.

Вышэйшы гаспадарчы суд в'гатуў гарантаваць міжнародныя стандарты даступнасці правасуддзя, гаспадарчага ў тым ліку. Адмовы ў прыняцці заяў складаюць не больш як 2 працэнта і звязаны з тым, што людзі звяртаюцца з пытаннямі не па профілю гаспадарчага суда. Сярод перспектывіўных задач: паліпшэнне ўзроўню аналітычнай работы, павялічэнне якасці разгляду спраў на вызначаных пасяджэннях, аптымізацыя колькасці суддзяў і спецыялістаў гаспадарчых судовоў.

Алена СПАСЮК.

падзея

АД ПЕРШАЙ АСОБЫ

Сімвалы памяці

— Пачатак на 1-й стар.

падчас прыезду ў Беларусь, але і вырашаў праблемы беларускага зямляцтва ў Львоўскай вобласці.

Людміла ШЧАСЛІВЕНКА — дачка 14-гадовага партызана Вялікай Айчыннай, унучка воіна, што не вярнуўся з вайны. Як і Сяргей Кулікоў, бацька Людмілы стаў кадравым афіцэрам. Падобныя лёсы, падобныя ўспаміны, жывая памяць і ўдзячнасць вызваліцелям.

Узяўшы ўдзел у святочных урачыстасцях, сустрэўшыся са сваякамі ў Мінску, Людміла паехала наведаць родных у горадзе Жлобіне Гомельскай вобласці, магільні ў вёсцы Шчытное (сама яна толькі ў 48 гадоў наведвала радзіму бацькі і дзеда). Фатаграфія бацькі засталася на яе рабочым сталі ў Культурна-асветным цэнтры імя Ефрасінні Полацкай ў Новасібірску, дзе яна працуе намеснікам дырэктара па культуры. Светлай памяці сваякоў з Беларусі (у першую чаргу самых блізкіх — дзеда, бабулі, бацькі) прысвячае яна сваю дзейнасць па аб'яднанні беларусаў, што аказаліся далёка ад Радзімы. Дні беларускай культуры ў Новасібірскай вобласці ў гэтым годзе былі прысвечаны 60-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, падчас якіх урачыста ўшанавалі ветэранаў, прайшло шмат цікавых мерапрыемстваў.

Іван ПАНАСЮК — старшыня праўлення Беларускага культурна-асветнага цэнтры імя Ефрасінні Полацкай ў Новасібірску — родам з вёскі Лелікава Кобрынскага раёна Брэсцкай вобласці. Ён удзельнічаў ва ўрачыстасцях як відны грамадскі дзеяч беларускага замежжа, кіраўнік беларускай дыяспары ў Новасібірску і мецэнат.

Джэк КАГАН — былы вязень Навагрудскага гета, куды трапіў 12-гадовым хлопчыкам. У гета загінулі яго бацькі, пры першай жа бамбэжцы Навагрудка быў знішчаны дом, дзе ён жыў. Ён быў сведкам таго, як знішчалі яўрэяў у перыяд Вялікай Айчыннай вайны, і сімвалам зверстваў фашыстаў, гукавым фонам таго часу для яго з'яўляецца музыка Штрауса, якую ўключалі каты — пэўна, каб не чуць крыкаў сваіх ахвяр.

Пасля вайны хлопчык трапіў у Польшчу, а потым — у Англію, дзе і жыве дагэтуль. Ён напісаў кнігі пра гісторыю яўрэяў у Навагрудку, Навагрудскае гета і гаворыць, што не супакоіцца, пакуль увесць свет не даведаецца пра трагедыю яўрэяў праз дакументы і ўспаміны яшчэ жывых ахвяр фашызму.

ПЫТАННЕ-АДКАЗ

Ніхто не будзе забыты

Пасля публікацыі ў нашай газеце афіцыйнага паведамлення аб узнагароджанні ветэранаў медалём "60 гадоў вызвалення Рэспублікі Беларусь ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў" у рэдакцыю звярнулася Тамара Фадзеева, старшыня Яраслаўскай рэгіянальнай грамадскай арганізацыі руска-беларускай дружбы "Сяброўства" з пытаннем, куды звяртацца вызваліцелям Беларусі, якія жывуць у Расіі, каб атрымаць заслужаную ўзнагароду. Рэдакцыя звязалася з Яўгенам Шастаковым, кіраўніком Дэпартаменту арганізацыйнай работы Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь. І вось што ён адказаў: "У спісе МЗС прозвішчы каля 22 тысяч чалавек з розных краін, якім будуць выданы медалі. Гэтыя прозвішчы прадставілі ваенкаматы. Магчыма, што яны маглі некага і прапусціць. Каб гэтага не здарылася, раім звяртацца ў Пасольствы Рэспублікі Беларусь ці ў іх аддзяленні (калі яны ёсць) па месцы жыхарства і ўдакладніць або прадставіць хадайніцтва аб узнагароджанні. Ніхто не павінен быць забыты".

Рэгіна ГАМЗОВІЧ.

ПУНКТ ГЛЕДЖАННЯ

Патэнцыял чалавечага развіцця: крытэрыі і рэальнасць

Чалавечы патэнцыял – адзіны рэсурс, які можа забяспечыць устойлівае развіццё эканомікі і грамадства Беларусі. Юрыю КАЖУРУ, кіраўніку праекта ПРААН, які мае назву «Нацыянальная справаздача аб чалавечым развіцці», 33 гады. Ён нарадзіўся ў Мінску. У 1992 годзе скончыў Маскоўскі Ваенны інстытут па спецыяльнасці

замежных мовы і амаль адразу пачаў працаваць у Міністэрстве замежных спраў Беларусі, быў памочнікам міністра замежных спраў, працаваў у дыпламатычных місіях Беларусі – у Празе і Нью-Йорку, дарадцам беларускага пастаяннага прадстаўніцтва пры Арганізацыі Аб'яднаных Нацый па палітычных пытаннях.

— **Юрый Генадзевіч, што ААН разумее пад тэрмінам “чалавечы развіццё”?**

— Упершыню ў афіцыйную лексіку ААН гэты тэрмін увайшоў у 1990 годзе, вызначаючы працэс нашага агульнага развіцця ў тэрмінах пашырэння магчымасцей для чалавечага выбару, экспансіі прынцыпаў свабоды і павялічэння правоў чалавека. Такім чынам, канцэпцыя чалавечага развіцця зрабіла крок далёка за межы больш вузкага разумення эканамічнага росту як адзінага крытэрыя развіцця. Фактычна змяніліся спосабы, з дапамогай якіх мы адзначаем прагрэс у сучасным глабалізаваным свеце. Згодна з паняццем «чалавечага развіцця», сапраўдны прагрэс можа быць усталяваны не толькі на падставе аналізу ўнутранага валавога прадукту, узроўню падатковага дэфіцыту ці плацёжнага балансу, але перш за ўсё і глабальным чынам тады, калі мы маем наяўныя паляпшэнні ў жыцці людзей – ва ўзроўні аховы здароўя, адукацыі і бяспекі. У сучасным грамадстве ўсё больш у ролі глабальнага багацця выступае не эканоміка, а менавіта чалавечы патэнцыял – інтэлект і ўзровень культуры нацыі становяцца рэальнымі рухавікамі і вызначальнымі фактарамі прагрэсу. Нездарма сусветная справаздача аб чалавечым развіцці 2004 года будзе прысвечана менавіта праблемам і стану сучаснай культуры. Можна канстатаваць, што ўкладанні ў чалавека – гэта самыя эфектыўныя інвестыцыі. Асабліва ў краінах з недахопам прыродных рэсурсаў, да якіх належыць Беларусь.

— **Юрый Генадзевіч, а што ўвогуле ўяўляе сабой справаздача аб чалавечым развіцці Беларусі-2003?**

— Поўная назва гэтага дакумента “Чалавечы патэнцыял Беларусі: эканамічныя выклікі і сацыяльныя адказы”. Справаздача стала сёмым па ліку падобным выданнем аб нашай краіне і мае характэрную асаблівасць: яна

падрыхтавана праз тры гады пасля выхаду ў свет папярэдняй справаздачы “Беларусь: выбар шляху”.

Новая справаздача была падрыхтавана Праграмай развіцця ААН (ПРААН) сумесна з Навукова-даследчым эканамічным інстытутам Міністэрства эканомікі. Яна нараджалася ў вострых дыскусіях і сутыкненнях навуковых поглядаў і падыходаў. І толькі потым яго аўтары прыйшлі да кансэнсусу. Яны імкнуліся аб'яднаць усе главы і артыкулы справаздачы ў адзінае цэлае, каб усебакова разгледзець як пазітыўны патэнцыял краіны, так і звярнуць увагу на праблемы, якія неабходна вырашыць у бліжэйшай перспектыве. На думку стваральнікаў гэтага дакумента, чалавечы патэнцыял – галоўная канкурэнтная вартасць нашай краіны, яе асноўнае багацце.

Хачу адзначыць, выхад у свет справаздачы выклікаў вялікую цікаўнасць сярод навукоўцаў, эканамістаў, палітолагаў, прадстаўнікоў органаў дзяржаўнага кіравання, грамадскасці, акрэдытаваных у сталіцы дыпламатаў. Думаю, гэта атрымалася таму, што аўтары апошняй справаздачы аналізуюць мінулае і сучаснасць і разам з тым думваюць пра будучыню краіны.

— **І як выглядае Беларусь у люстэрку справаздачы?**

— Ведаецца, у двух словах вельмі цяжка адказаць. Аўтары імкнуліся паказаць як дасягненні, так і праблемы, без вырашэння якіх дасягнуць прагрэсу нашаму грамадству будзе вельмі цяжка. Маючы дастаткова высокі індэкс развіцця чалавечага патэнцыялу (мы займаем 53 месца ў свеце), Беларусь пакуль яшчэ дакладна не вызначыла свайго месца ў глабальнай сістэме каардынат. Гэта датычыцца як палітыкі і эканомікі, так і культуры, і іншых галін сацыяльнай сферы. Геапалітычнае становішча Беларусі адбілася і на культуры краіны, і на яе гісторыі, эканоміцы і менталітэце. І ў сярэднявеччы, і ў сучасны перыяд

Беларусь – сувязное звяно паміж Усходам і Захадам Еўропы, паміж Расіяй і аб'яднанай Еўропай.

Аб вельмі нядрэнным узроўні, напрыклад, тэхналагічнага развіцця нашай краіны сведчаць наступныя даныя справаздачы. Возьмем такі паказчык, як доля высока- і сярэднятэхналагічных тавараў у агульным экспарце, у Беларусі ён быў роўны 46,5 працэнта. Гэта вышэй, чым у Аўстраліі (16,2 працэнта), Новай Зеландыі (15,4 працэнта), Ізраілі (45,0 працэнта), Ганконгу (33,6 працэнта), Грэцыі (17,6 працэнта), Партугаліі (40,7 працэнта). Па гэтым паказчыку Беларусь пераўзыходзіць сем еўрапейскіх краін, уключаючы Нарвегію, Польшчу, Бельгію і інш.

Па расходах на навукова-даследчыя і доследна-канструктарскія работы (1,1 працэнта ад ВУП) Беларусь аперэджвае Іспанію, Расію, Польшчу і шэраг іншых краін.

У справаздачы неаднаразова падкрэсліваецца: інтэлект нацыі становіцца вызначальным фактарам і рэальным рухавіком прагрэсу. У сувязі з гэтым аўтары адзначаюць, што параднальна нізкі ўзровень жыцця ў Беларусі спалучаецца з беспрэцэдэнтна высокай граматычнасцю і адукаванасцю насельніцтва. У гэтым парадоксе заключаецца даволі істотны бар'ер для чалавечага развіцця. Многае ўказвае на тое, што ў міжнародным падзеле працы краіна становіцца своеасаблівым пастаўшчыком кадрў высокай кваліфікацыі для ўсяго астатняга свету. Адначасова справаздача нагадвае аб тым, што праблему якаснага выкарыстання такіх кадрў у межах краіны таксама трэба вырашаць належным чынам.

Што датычыць беларусаў, то высокі ўзровень адукацыі адкрывае ім вялікі доступ да рэсурсаў, якія неабходны для дастойнага ўзроўню жыцця.

Ірына ФЭДАРАВА.

ПАДРАБЯЗНАСЦІ

Ніколі больш!

Сёння, калі адзначаецца 60-годдзе вызвалення Беларусі, большая частка людзей, якія жывуць на гэтай зямлі, ведаюць што такое Другая сусветная вайна толькі па ўспамінах ветэранаў і кнігах. Аднак для людзей розных пакаленняў бяспрэчна, што фашызм – небяспека для чалавецтва і нават той ягонай часткі, якая параджае яго. У сучаснай Германіі гэта разумеецца як нідзе.

Напачатку ліпеня пасол ФРГ у Беларусі Хельмут Фрык меў шэраг сустрэч – у Беларускім дзяржаўным універсітэце з выкладчыкамі і студэнтамі, а ў Нацыянальным прэс-цэнтры з журналістамі і грамадскасцю. Яны звязаны з 60-годдзем вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і са сканчэннем паўнамоцтваў дыпламата ў Беларусі.

Сам Хельмут Фрык нарадзіўся 2 верасня 1939 года, на другі дзень ад пачатку 2-й сусветнай вайны і лічыць, што ён і ягоная сям'я перажылі разам з Германіяй усе фазы вайны і яе наступстваў, звалючыю стаўлення немцаў да гісторыі.

Пасол зазначыў: у Германіі добра ведаюць што практычна ўся тэрыторыя Беларусі тры гады знаходзілася пад акупацыяй фашыстаў і пацярпела ад яе як ніякая іншая краіна: “...Тут ад імя Германіі і пад яе адказнасцю рабіліся рэчы, якія не паддаюцца разуменню і якія пасля значнага часу могуць выклікаць толькі пачуццё прыгнечанасці і жаху”. Менавіта гэта адчуваў Х.Фрык шмат разоў, калі бываў у комплексе “Хатынь” ці перад помнікам ахвярам мінскага гета “Яма”.

Ад імя Германіі і яе народа пасол кажа, што яе людзі і палітыкі, якія прымаюць рашэнні, не хочучы сціраць з памяці ўспаміны пра страшную трагедыю, якая стала і бядой нямецкага народа. А вызваленне Беларусі стала крокам да вызвалення Германіі, якую выратавалі ў 1945: “Тое, што для большай часткі немцаў таго часу гэта вызваленне было вымушаным, не змяняе сутнасці. Чым больш у пасляваеннай Германіі асэнсоўваліся падзеі 1933–1945 гадоў у духу катарсіса, тым больш у нас з'яўлялася разуменне, што Германія ў 1945 годзе была вызвалена. Сёння гэта бяспрэчна”.

Германія змянілася дзякуючы волі да прыняцця палітычнай адказнасці, пошуку шляхоў і сродкаў, якія маглі б гарантаваць, што лозунг “Ніколі больш” з дэкларацыі пераўтварыцца ў рэальнасць. Галоўнае, што гэта знайшло адлюстраванне ў Канстытуцыі краіны, дзе зроблена спроба пазбегнуць памылкаў, якія ў перыяд Веймарскай Рэспублікі дапусцілі

ўзлёт Гітлера. Пасол Хельмут Фрык адзначыў, што Германія поўнасьцю разумее сваю адказнасць за падзеі ў Беларусі падчас фашысцкай акупацыі. І тым жахавым, што робіць урад і грамадскасць гэтай краіны, не ў апошняю чаргу звязаныя з падзеямі Другой сусветнай вайны.

Менавіта з гэтай краіны Беларусь атрымлівае значную частку гуманітарнай дапамогі. На сродкі, выдзеленыя ФРГ, для сямей ваеннаслужачых, якія вярталіся з ГДР, у нас былі пабудаваны 36000 кватэр, а таксама дзіцячыя садкі і школы.

Федэральны фонд Германіі “Памяць, адказнасць і будучыня” выплачвае 130 тысячам беларускіх грамадзян, якія былі і прымушаваныя работам падчас вайны ў Германіі, матэрыяльную кампенсацыю. І, што важна, кажа Х.Фрык, гэта індывідуальныя выплаты, а не трансферт ад адной дзяржавы да другой.

За кошт праграмы падтрымкі Беларусі Федэральным урадам у 2003 годзе ў Мінску пабудавана гістарычная майстэрня, мэта якой – вывучэнне матэрыялаў па гісторыі Другой сусветнай вайны. Майстэрня працуе пад эгідай Мінскага адукацыйнага цэнтра, якому сёлета спаўняецца 10 гадоў.

У самой Германіі таксама ажыццяўляецца шэраг праектаў, звязаных з канкрэтнай работай па захаванні гістарычнай памяці. Аб'яднанне “Саксонскія мемарыялы ў памяць ахвяраў палітычнага тэрору” завяршыла працу над кнігай “Дзеля жылых памяткаў пра загінутых”. Гэта арганізацыя нядаўна завяршыла міжнародны беларуска-германскі праект па выяўленні лёсаў савецкіх і нямецкіх ваеннапалонных і інтэрніраваных асоб. Дзеля ажыццяўлення праекта аб'яднанне “Саксонскія мемарыялы...” заклучыла ў 2002 годзе пагадненне з Камітэтам па архівах і справаходству і Камітэтам дзяржбяспекі Беларусі аб супрацоўніцтве адносна выкарыстання і вывучэння не даследаваных да нашага часу архіўных фондаў.

Алена СПАСЮК.

Мінск, захарава, 28. дом дружбы

Анатоль ВЯРЦІНСКІ:

“Пра нас у Кітаі ведаюць...”

Творы кітайскай літаратуры, асабліва сучасныя, – рэдкая з'ява на паліцах кніжных крам. А пра пераклады на беларускую мову з кітайскай увогуле і гаварыць няма чаго. Уразоме з Анатолем Вярцінскім, вядомым беларускім паэтам, старшынёй таварыства “Беларусь – Кітай”, мы спрабавалі вызначыць, чаму так адбываецца і што ўсё ж звязвае літаратуры такіх, здаецца, далёкіх краін, як Беларусь і Кітай.

— **Анатоль Ільіч, як здарылася, што вы трапілі ў Кітай?**

— Мне пашчасціла наведаць Кітай два разы. Першы раз быў у Кітаі яшчэ ў савецкі час, у чэрвені 1988 года. Паездка працягвалася

два тыдні. У Кітаі ехала дэлегацыя ад Саюза пісьменнікаў, а я ў той час узначальваў газету “Літаратура і мастацтва”.

Другое падарожжа ў Кітай здзейсніў у 1992 годзе ўжо ў

якасці старшыні таварыства “Беларусь – Кітай”. Мы сустракаліся з групай кітайскіх медыкаў-радыёлагаў, якія займаліся вывучэннем Чарнобыля. З імі была падпісана двухбаковая дамова аб супрацоўніцтве. Падчас падарожжа ў Кітай пасябраваў з Чэнь Хаусу – вядомым кітайскім празаікам. Дарэчы, яго бацька Чэнь І быў адным з першых міністраў замежных спраў КНР. Беларусь у Кітаі ведаюць. Гэта вельмі прыемна. Нашым гідам і перакладчыкам была кітайская дзяўчына Лі Мэн. Калі яна заўважыла на лацкане майго пінжака значок з выявай Якуба Коласа, то адразу вызначыла, хто гэта такі. Адзін з маіх кітайскіх сяброў нават сказаў:

“Вы, беларусы, нам як браты”.

— **Які след пакінуў Кітай у беларускай літаратуры?**

— Знакава, што першы пераклад з кітайскай мовы на беларускую з'явіўся ў газеце “Наша ніва” яшчэ ў 1910 годзе. Гэта былі кітайскія народныя казкі. Дарэчы, пераклад зрабіў прафесар Пецябургскага ўніверсітэта Аляксееў. Пазней Максім Танк, Рыгор Бардулін перакладалі кітайскія аўтары. У мяне таксама быў падобны вопыт: я пераклаў паэму Лі Шафэя пра Хатынь. На кітайскую мову перакладзены творы Быкава, Алексіевіч, Танка, Брыля, Шамякіна, Броўкі. У кітайскай энцыклапедыі “Сусветная літаратура” змешчаны вельмі добры артыкул

пра беларускую літаратуру. Увогуле, літаратура – гэта своеасаблівы сувязны паміж народамі.

— **Сёння беларуска-кітайскія літаратурныя зносіны перажываюць не лепшы час. Як вы думаете, чым гэта можна растлумачыць?**

— І беларусы, і кітайцы зацікаўлены ў развіцці такіх зносінаў. У Беларусі не хапае знаўцаў, якія б вядомы кітайскай мовай. “Сповідзь хунвэйбіна”, бадай, адзіны прыклад, калі перакладчык Рыгор Кашуба сам ведае кітайскую мову, а не карыстаецца падрадоўнікам. Спадзяюся, што ваша пакаленне здолее змяніць такую сітуацыю.

Гутарыла Вераніка КАРЛЮКЕВІЧ.

Перспектывы далейшага развіцця адносін з Еўрапейскім саюзам

“Думаю, настане час, і палітычныя адносіны паміж Беларуссю і ЕС будуць цудоўнымі, як, дапусцім, з дзяржавамі Усходу, СНД, з Расіяй, іншымі краінамі. Гэты час не за гарамі. Толькі да гэтага трэба ісці”, – заявіў Прэзідэнт, прымаючы 6 ліпеня даверчыя граматы Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Аўстрыі ў Расіі і Беларусі (па сумяшчальніцтве) Марціна Вукавіча.

“Вы ўсё цудоўна бачыце і разумееце, у якім стане краіна, у якім напрамку яна развіваецца. Так, у нас ёсць уласныя інтарэсы, свае асаблівасці. Мы некалькі адрозніваемся ад ЕС. Але мы не члены ЕС. Можна быць, з-за гэтага і адрозніваемся. Таму папракаць нас у гэтым нельга. Як толькі мы знойдзем кампраміс, як толькі нашы інтарэсы супадуць, упэўнены, што, можа быць, і Беларусь стане членам Еўрасаюза”, – падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

Наша краіна, як адзначыў Прэзідэнт, не стварае праблем для Еўропы ў плане незаконнай міграцыі, наркатрафіку, гандлю зброяй і па многіх іншых пытаннях. “Мы тут бар’ер і для Аўстрыі, і для Еўрапейскага саюза ў цэлым. За гэта Беларусі трэба падзякаваць.

Тое, што асобным членам ЕС штосці не падабаецца ў Беларусі, – прабачце, нам таксама шмат што не падабаецца ў некаторых дзяржавах Еўрасаюза. Але мы адносімся да гэтага цяжка, не робім з гэтага праблемы. Думаю, трэба канцэнтравана нашу ўвагу на пошуку шляхоў умацавання адносін. Што, дарэчы, і адбываецца паміж Беларуссю і ЕС у сферы эканомікі”, – адзначыў кіраўнік дзяржавы.

Аляксандр Лукашэнка станоўча ацаніў гандлёва-эканамічнае ўзаемадзеянне паміж Беларуссю і Аўстрыяй, у тым ліку ў галіне

інвестыцый, і заўважыў, што ў абедзвюх краін ёсць вельмі вялікі патэнцыял. “Нашы эканамічныя і гандлёвыя адносіны могуць развівацца яшчэ больш узмоцненымі тэмпамі, калі Аўстрыя да гэтага гатова. Мы гатовы вас прыняць у Беларусі з любымі праектамі, таму што нам прыемна і зручна супрацоўнічаць з Аўстрыяй. Мы заўсёды знаходзілі рашэнні па розных пытаннях”, – сказаў Прэзідэнт.

Беларускі лідэр падзякаваў паслу за дапамогу, што аказвае Аўстрыя ў аздараўленні жыхароў рэспублікі, якія пацярпелі ў выніку чарнобыльскай катастрофы, і дадаў, што беларусы цэняць дружэлюбныя адносіны з боку аўстрыйскага народа.

Марцін Вукавіч, у сваю чаргу, адзначыў, што Беларусь і Аўстрыю традыцыйна звязваюць цесныя эканамічныя адносіны, і пацвердзіў намер аўстрыйскага боку і ў далейшым іх развіваць і ўмацоўваць. Ён падкрэсліў, што ўжо цяпер Аўстрыя з’яўляецца адным з найбольш буйных інвестараў у беларускую эканоміку.

Пасол запэўніў, што Аўстрыя гатова падтрымаць крокі Мінска, накіраваныя на развіццё адносін паміж Еўрасаюзам і Беларуссю.

Прымаючы даверчыя граматы пасла Бразіліі Карласа Невеса, Аляксандр Лукашэнка пацвердзіў зацікаўленасць і гатоўнасць Беларусі супрацоўнічаць ва ўсіх сферах.

“Мы разлічваем на тое, што будзем развіваць супрацоўніцтва з Бразіліяй як у традыцыйных сферах, так і ў новых галінах”, – сказаў беларускі лідэр.

Карлас Невес перадаў Аляксандру Лукашэнку ад Прэзідэнта Бразіліі запэўненні ў дружбе і вялікай павазе да Беларусі і яе народа.

“Мы, бразільцы, высока цэнім навукова-тэхнічны патэнцыял Беларусі і яе дасягненні ў галіне цяжкага машынабудавання, у развіцці высокіх тэхналогій. Спадзяёмся, што Бразілія стане для Беларусі дзябрамі, якія адкрыюць ёй доступ на рынак краін Паўднёвай Амерыкі”, – сказаў пасол.

У гэты ж дзень Аляксандр Лукашэнка прыняў даверчыя граматы Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Лівана ў Расіі і Беларусі (па сумяшчальніцтве) Асема Джабера.

Дыпламат выказаў Прэзідэнту падзяку за прынцыповую і цвёрдую пазіцыю ў пытаннях блізкаўсходняга ўрэгулявання, што павінна паслужыць дасягненню доўгатэрміновага і ўсеабдымнага міру ў рэгіёне на аснове адпаведных рэзалюцый Савета Бяспекі ААН і прынцыпаў, замацаваных на Мадрыдскай канферэнцыі.

“Беларусь заўсёды была міралюбивай краінай, дзяржавай стабільнасці. Мы будзем падтрымліваць такую палітыку і старацца рабіць усё, што залежыць ад нас, каб стабільнасць існавала ў любым пункце планеты” – заявіў Аляксандр Лукашэнка.

Прэс-служба
Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Мінскі трактар даспадобы туркам

Парламенцкая дэлегацыя Турэцкай Рэспублікі на чале са старшынёй Мяспарламенцкай турэцка-беларускай групы дружбы Арханам Зія Дзірэнам наведвала Мінскі трактарны завод.

НАЗДЫМКУ: у час наведвання МТЗ.

Фота Аляксандра ДЗІДЗЕВІЧА, БелТА.

РАКУРС

У парламентарыяў умацоўваецца ўзаемаразуменне

Дыпламатычныя адносіны паміж Беларуссю і Ізраілем будуць пашырацца, у нашых краін ёсць добры патэнцыял для далейшага прадукцыйнага супрацоўніцтва. Пра гэта было заяўлена на сустрэчы віцэ-спікера ніжняй палаты беларускага парламента Уладзіміра Канаплёва з намеснікам міністра ўнутраных спраў Ізраіля, дэпутатам Кнесета Віктарам Брайлоўскім.

Уладзімір Канаплёў падкрэсліў,

што нягледзячы на розныя негатыўныя выказванні ў адрас Беларусі, якія гучаць “з-за кардону”, дзяржава Ізраіль мае ўласны пункт гледжання на падзеі, якія адбываюцца ў нашай краіне. Ізраільскія парламентарыі заўсёды падтрымліваюць сваіх беларускіх калег.

Віктар Брайлоўскі адзначыў, што ў МЗС Беларусі абодва бакі дамовіліся аб развіцці нефар-

мальнай сістэмы сувязей, што надаецца партнёрству двух бакоў больш прагматычны характар. Госць напамніў, што ў Ізраілі пражывае сто тысяч выхадцаў з Беларусі, каля 1 мільёна былых савецкіх грамадзян. У мінулым годзе ў Кнессеце Ізраіля была створана Парламенцкая ліга дружбы “Ізраіль – Беларусь”.

НАЗДЫМКУ: у час сустрэчы. Аляксандр ДЗІДЗЕВІЧА, БелТА.

Беларусь – Скандынавія: новыя магчымасці супрацоўніцтва

Абвясчэнне незалежнай Рэспублікі Беларусь стала зыходным пунктам для краіны ў наладжванні знешніх сувязей. Скандынавы аднымі з першых у Заходняй Еўропе афіцыйна прызналі незалежнасць нашай краіны і пайшлі на дыпламатычныя стасункі з ёю. Але дынамічныя адносіны пачалі стрымлівацца з другой паловы 90-х гадоў з-за абвастрэння супярэчнасцей паміж афіцыйным Мінскам і Захадам. Скандынавы праявілі добрасуседскую зацікаўленасць да беларускіх падзей. Міністр знешніх спраў Швецыі Ганна Ліндх тады заявіла, што Швецыя не можа пагадзіцца з мэтазгоднасцю рашэнняў, якія б узмацнілі ізаляванасць беларускага насельніцтва і краіны ўвогуле.

Скандынавы адыгрываюць не апошняю ролю ў нармалізацыі адносін Беларусі з Еўрасаюзам, АБСЕ. Менавіта ў Стакгольме ў снежні 2003 года абмяркоўваліся некаторыя надзённыя для Беларусі пытанні ў сувязі з пашырэннем ЕС. А ў тым жа 2003 годзе дэпутат Еўрапарламента ад Даніі Жан Марынус Віерсма выказаў думку, што еўрапейскія палітыкі не павінны выключыць магчымасці будучага членства Беларусі (і Украіны) у ЕС. Як бачна, скандынавы пераступілі еўрапейскае адчужэнне да Беларусі і сфарміравалі свае падыходы да нашай краіны.

На сённяшні дзень найбольш цесныя і прадукцыйныя адносіны ў Беларусі са Швецыяй і Даніяй. Аснова гэтых стасункаў – абмен вопытам. Рабочыя паездкі беларусаў у Швецыю, а шведаў – да нас дзеля наладжвання дзелавых кантактаў і абмену вопытам – звычайная справа. Асноўны накірунак супрацоўніцтва – эканамічны. Працуюць сумесныя шведска-беларускія прадпрыемствы, шведы зацікаўлены ў стасунках з беларускімі свабоднымі эканамічнымі зонамі.

Актывізацыі гандлёва-эканамічнага супрацоўніцтва са Швецыяй спрыяла з’яўленне дыпламатычнага прадстаўніцтва Беларусі ў гэтай краіне ў лістападзе 1999 года. Новы крок насустрач – адкрыццё аддзялення Пасольства Швецыі ў Мінску ў кастрычніку 2003 года.

Неабходна прыгадаць, што сёння сярод скандынаўскіх краін Швецыя з’яўляецца нашым асноўным знешнегандлёвым партнёрам: тавараабарот паміж краінамі ў 2003 годзе – 163,7 мільёна долараў (у параўнанні з 47,7 мільёна долараў у 2000 годзе). Пакуль большасць экспартных тавараў, якія Беларусь пастаўляе ў Швецыю, – нізкатэхналагічныя (у асноўным перапрацаваныя нафтапрадукты, калійныя ўдобрэнні, торф, шыны, лесаматэрыялы, прадукцыя металургічных прадпрыемстваў). Здаецца, што яшчэ можна прапанаваць развітой Швецыі? Тым не менш, Беларусь спрабуе прабіцца на шведскі рынак са сваімі высокімі тэхналогіямі. Так, шведскай арміі

пастаўляюцца аптычныя прыцэлы, чакаецца ўзнаўленне паставак беларускіх трактароў, паступова павялічваецца экспарт халадзільнікаў, таксама шведскі рынак перспектывны для рэалізацыі электрапліт “Гэфест”, вырабаў з гумы, дрэва- і металаапрацоўчых станкоў, беларускага шкла.

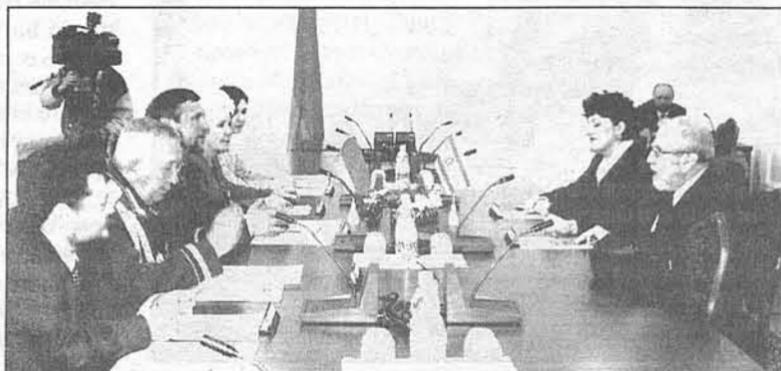
Асновай шведскага імпарту на Беларусь з’яўляецца высокатэхнічнае абсталяванне. Трэба адзначыць, што не толькі Беларусь карыстаецца вопытам і тэхналогіямі Швецыі ў галіне прамысловасці, энергетыкі, але і буйныя канцэрны і кампаніі Швецыі (“Вольва”, IKEA, “Электралюкс”, “Атлас Копка”, СКФ, “Трэллборг”) зацікаўлены ў супрацоўніцтве з беларускімі партнёрамі.

У галіне культуры і адукацыі значнай падзеяй стала адкрыццё ў ЕГУ ў 2003 годзе Цэнтра скандынаўскіх даследаванняў, у мэтах якога – стымуляванне зацікаўленага супрацоўніцтва Скандынавіі з нашай краінай, правядзенне навуковых даследаванняў, адукацыйная і культурная дзейнасць (накшталт наладжвання адносін паміж беларускімі і шведскімі ўніверсітэтамі, Дзён Швецыі ў Беларусі), распаўсюджвання на Беларусі ведаў пра скандынаўскія краіны. Існуюць сумесныя маладзёжныя беларуска-скандынаўскія праекты, адбываецца студэнцкі абмен.

Наступным пасля Швецыі скандынаўскім партнёрам Беларусі з’яўляецца Данія. Акрамя абмену вопытам, наладжвання дзелавых стасункаў паміж краінамі, Данія прымае ўдзел у паляпшэнні інвестыцыйнага клімату ў нашай краіне. Важным крокам у гэтым напрамку стала падпісанне 31 сакавіка 2004 года міжрадавага пагаднення пра ажыццяўленні ўзаемнай абароне інвестыцый паміж Даніяй і Беларуссю.

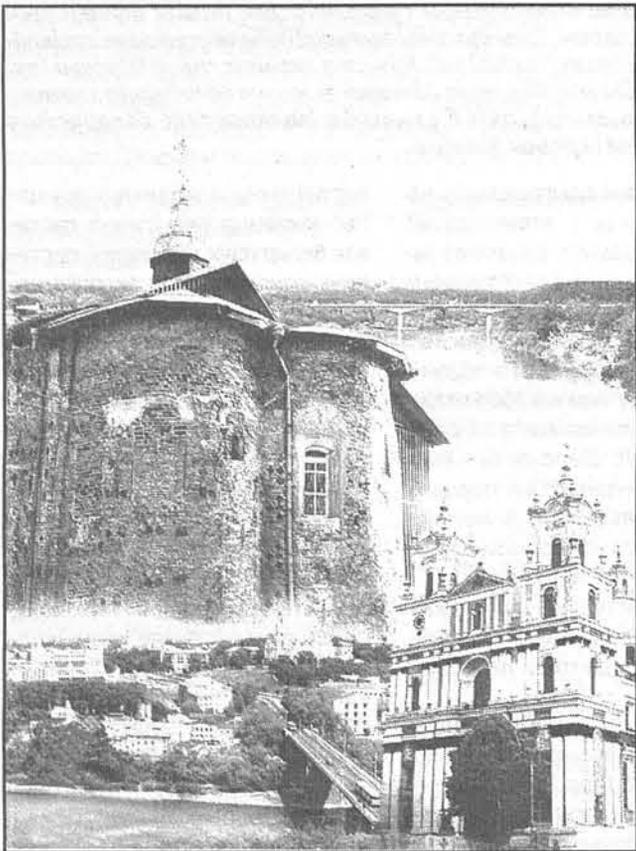
Што датычыцца ўзаемаадносін Беларусі з Нарвегіяй і Фінляндыяй, то да гэтага часу яны пакуль даволі эпизадныя і іх развіццё толькі пачынаецца. Беларусь разглядае гэтыя скандынаўскія краіны ў ліку сваіх прыярытэтных эканамічных партнёраў.

Настасся САМУСЕНКА.

Унікальнае свята ва унікальным горадзе

У ГРОДНЕ АДБЫЛІСЯ ЗАКЛЮЧНЫЯ МЕРАПРЫЕМСТВЫ V ФЕСТИВАЛЮ НАЦЫЯНАЛЬНЫХ КУЛЬТУР, ПРЫСВЕЧАНЫЯ 60-ГОДДЗЮ ВЫЗВАЛЕННЯ БЕЛАРУСІ АД НЯМЕЦКА-ФАШЫСЦКІХ ЗАХОПНІКАЎ

Падзея для ўсіх

Гэта была любоў з першага позірку. Я ўбачыла горад, пра які шмат думала і дзе хацела даўно пабыць. На тры дні заключных мерапрыемстваў Фестывалю нацыянальных культур Гродна стаў культурным Вавилонам. Але пры жаданні можна было застацца з горадам адзін на адзін — зайсці ў Фарны касцёл, паблукаць па вузкіх вулачках, дзе кожны балкон на доме — маленькі карункавы шэдэўр мясцовых кавалёў, а ў дварах сушыцца бялізна, гуляюць на старой брусчатцы дзеці, і такая ўтульнасць вакол!

Велічныя храмы: адзіная ў Беларусі такой даўніны Барысаглебская (Каложская) царква XII стагоддзя, Стары, Новы замкі — усё гэта таксама Гродна. А яшчэ Нёман, на крутых берагах якога і стаіць горад, дзе сёння жыве больш за 314 тысяч чалавек. Унікальнасць Гродна была ацэнена яшчэ ў савецкі час. Ужо тады ён трапіў у I-ю катэгорыю гарадоў у рэестры гісторыка-культурных каштоўнасцей.

І сёння яго гістарычнасць не здаецца штучнай. Рэстаўрацыя цэнтра мае адзіны прынцып — не нашкодзіць. Пакуль, здаецца, гэта атрымліваецца. Добраўпарадкаваны Каложскі парк, з'явілася стэла да 850-годдзя горада, вядуцца праектныя работы па рэканструкцыі парку Жылібера. Гродна, як і іншыя старажытныя гарады вобласці, не толькі актыўна вядзе рэстаўрацыю (на тэрыторыі вобласці знаходзіцца Мірскі замак, Навагрудак і, нарэшце, Аўгустоўскі канал, рэканструкцыя беларускай часткі якога пачалася з прычэпленнем як унутраных, так і знешніх інвестыцый), але актыўна развіваецца. У хуткім часе пачнецца будаўніцтва гідрэлектростанцыі на Нёмане, рамантуецца стадыён "Нёман". Напрыканцы мая адкрылася новая паліклініка № 5, якая абслугоўвае 25 тысяч чалавек. Летась удалося поўнасцю перавесці горад на падземныя крыніцы водазабеспячэння. Зроблена сучасная развітка дарог, якія вядуць да цэнтра.

Унікальнасць старажытнага горада яшчэ і ў тым, што гэта сучасны прамысловы цэнтр. Тут працуе 65 прамысловых прадпрыемстваў, у тым ліку гіганты "Гродна Азот", "Гроднахімвалакно". На апошніх, дарэчы, ажыццяўляюцца інвестыцыйныя праекты па тэхнічным перааснашчэнні.

Гродна і вобласць з прычыны геаграфічнага становішча вядуць актыўны гандаль з краінамі-суседкамі. Аб'ём знешнегандлёвага абароту вобласці пастаянна павялічваецца. І яшчэ Гродзенская вобласць — лідэр у аграпрамысловым комплексе краіны. Яна вырабляе 22 працэнты валавой прадукцыі сельскай гаспадаркі краіны.

Культурны Вавілон

Горад Гродна ў рэспубліканскім спаборніцтве 2003 года заняў першае месца. Лепшым жа доказам, што горад жывы, з'яўляецца тое, што тут з кожным годам нараджаецца ўсё больш дзяцей. І нараджальнасць у Гродне пераўзыходзіць смяротнасць.

Падчас Фестывалю нацыянальных культур на вуліцы Гродна выйшаў, здаецца, увесь горад. Трэба было бачыць, колькі дзіцячых усмешак асвятлялі наваколле, колькі радасных твараў запальваліся ад іх. Дзеці не толькі былі гледачамі на свяце. Яны ў ім удзельнічалі. Прадстаўнікі больш як 25 нацыянальнасцей узялі ўдзел у фестывалі — усяго каля 800 чалавек. Валеры Гедройц, намеснік міністра культуры, адзначыўшы вялікую колькасць юных артыстаў, падкрэсліў: "Калі дзеці

самых розных стыляў і колераў.

На плошчы каля драмтэатра шматнацыянальнае шэсце з прывітальнымі словамі сустракалі афіцыйныя асобы. Віцэ-прэм'ер краіны Уладзімір Дражын перадаў віншаванне ад Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнкі.

На працягу трох дзён Гродна, здаецца, амаль не спаў. Канцэрты доўжыліся да поўначы. Людзей на вуліцах — мора. А з раніцы кожная з іх не тое што падмецаная, але і вымытая. Кіраўніцтва горада і людзі, якія прымалі гасцей, зрабілі тытанічную працу. Накарміць, размясціць больш за тысячу чалавек, якія прыехалі толькі дзеля фестывалю, няпроста. Мэр Аляксандр Антоненка, улюбёны ў свой Гродна, кажа, што праз год праблема з гатэлямі будзе выра-

усіх прымалі ў свой карагод. На яўрэйскім ладзіўся вялікі канцэрт з удзелам больш чым 100 артыстаў. Украінцы прапанавалі чатырохгадзінную праграму. Іх добра арганізаваны і стыльны падворак, дарэчы, быў прызнаны сёлета лепшым.

Да чувашоў прыехаў ансамбль з Самарскай вобласці. Асабліва ўразлівы нацыянальныя касцюмы чувашоў, упрыгожаныя манетамі, галаўны ўбор у выглядзе шлема. Наогул, на аздабленне строяў ідзе каля 3 кілаграмаў сярэбраных манет, якія цяпер замяняюць савецкімі капейкамі. Прадстаўніцы гэтага народа спакон веку ваявалі і працавалі нараўне з мужчынамі. Як зазначыў Міхаіл Андрэеў з суполкі беларускіх чувашоў, у народа была традыцыя не выдаваць дзяўчыну замуж, пакуль тая не навучыцца касіць.

На карэйскім падворку ўладарылі музыка і танец — візітоўка карэйскага нацыянальнага мастацтва. Іх атрыбуты — барабаны, браз-

готкі, вееры — нікога не пакінулі абыякавымі. На Беларусі жыве каля 2 тысяч карэйцаў. І пра беларускі Фестываль нацыянальных культур ведаюць у Карэі. Пра гэта раскажаў мне міністр Пасольства Рэспублікі Карэя ў Маскве Кен Джэ-мін, які прыехаў са сталіцы Расіі ў Гродна, каб на свае вочы паглядзець на дзейства: "Наша пасольства дапамагае карэйскім калектывам. Мы цэнім тое, што на Беларусі ёсць магчымасць як паказваць, так і развіваць нашу нацыянальнае мастацтва. У цэлым жа ўспрымаю фестываль як імкненне да гармоніі нацыянальнасцей".

Суквецце талентаў

Такога маштабнага фестывалю нацыянальных культур, як у Гродне, у свеце, кажучы, больш няма. Гэта з'ява унікальная. Яе унікальнасць падтрымліваецца як арганізатарамі свята, так і гаджанами. Вітаючыся, яны віншуюць адзін аднаго са святам! Нават ад незнаёмых людзей мне давалася пачуць гэтае радаснае вітанне.

Зразумела, што кожны, хто прыехаў у Гродна са сваім выступленнем, хацеў пацвердзіць, што ён — папаяк, грэк і гэтак далей, шануе краіну, у якой жыве, і ганарыцца прыналежнасцю да сваёй нацыі. Але для беларусаў свята мае асаблівы сэнс. Валеры Гедройц на гэты конт выказаўся так: "Культуры не могуць абсалютна злівацца, бо іх каштоў-

насць менавіта ў самабытнасці. Канешне, высокі творчы ўзровень мастацкага выканання, гуманістычныя ідэалы кожнай нацыі абагачаюць нашу нацыянальную культуру. Чым больш ёсць магчымасцей развіваць іншыя культуры, тым больш адметная побач з імі беларуская. І яшчэ — калі абмяжоўваюцца іншыя культуры, знікае канкурэнцыя для беларускай".

Леанід Гуляка, міністр культуры Рэспублікі Беларусь, заўважыўшы, што людзі прыехалі на фестываль з вялікім натхненнем, назваў яго святам душы. А потым сказаў: "Менавіта ў такіх падзеях і выяўляецца дзяржаўная ідэалогія, сэнс якой проста: Беларусь — радасны, добры дом для ўсіх. Куль-

едуць з усёй краіны, каб паказаць сваё нацыянальнае мастацтва, значыць, фестываль жыве і іх мастацтва цікавае для людзей. Як і дзе ні жыў бы чалавек, заўсёды яго цягне да дзяцінства, радзімы. Фестываль — гэта магчымасць захоўваць мову, культуру не толькі ва ўспамінах, але і адчуць іх запатрабаванасць у грамадстве. Вельмі важна, што ёсць патрэба і магчымасць перадаць спадчыну дзецям".

Дзеці сталі ўпрыгажэннем святочнага шэсця. Уразіў ягоны маштаб і выдумка ўдзельнікаў. А чаго варта нацыянальныя строі! Сапраўды суквецце

шана. Ужо зараз выдзелены значныя сродкі на рэканструкцыю гасцініцы "Беларусь". "Нёман" у хуткім часе атрымае статус 4-зоркавага гатэля. Хоць фестываль і забірае з бюджэту горада нямала сродкаў, але няма чаго граху таіць, з'яўляецца стымулам для яго развіцця. Хто ведае, ці дайшлі б рукі ўлад пры сапраўды шматлікіх праблемах да рэканструкцыі тых жа дварыкаў уздоўж вуліцы Савецкай, якая, дарэчы, у Гродне пешаходная, калі б не патрэба ладзіць там нацыянальныя падворкі?

Падворкаў у гэтым годзе было 17. На грузінскім

тура нацыянальных меншасцей — частка культуры Рэспублікі Беларусь".

Фестываль у Гродне мае свае традыцыі — тое ж шэсце, нацыянальныя падворкі. Горад майстроў таксама з'яўляецца ў Гродне на кожным фестывалі. Туды, на плошчу мастацтваў, на вуліцу Фестывальную, Гродзенскую прыехалі каля 100 майстроў з усёй Беларусі. Кожны мог знайсці для сябе нешта для душы —

дробязь нахштальт свістулькі для дзіцяці ці шыкоўнае ўпрыгажэнне для любімай жанчыны...

Свята нацыянальных кухань вельмі папулярнае ў гродзенцаў і гасцей. Калі ж яшчэ пакаштуеш малдаўскую кавурму ці грузінскае хачапуры? Таму нацыянальныя кухні мелі вялікую папулярнасць. Дарэчы, у прыгатаванні ежы былі занятыя амаль усе кафэ і рэстараны

жывая музыка ад камернага аркестра Гродзенскай капэлы. У жанчын на запяці бранзалет з ружай, у мужчын — кветка ў пятліцы пінжака. А запрашэнне на танец госці атрымлівалі ад студэнтаў каледжа мастацтваў. Адкрыўся бал паланэзам. Старадаўні па-дэ-грас вучыліся танцаваць непасрэдна на балі. А вальс і танга ў другім аддзяленні з задавальненнем

горада, якія асвойвалі кухню народаў свету. Самым вялікім асартыментам маглі пахваліцца беларуская і руская кухні — каля 100 найменняў.

З'явілася на фестывалі сёлета і шмат новага. На працягу тыдня ў Гродне адбывалася свята нацыянальнага кіно, дзе дэманстраваліся фільмы Беларусі, Расіі, Украіны, Польшчы, Грузіі, Літвы. Уваход быў свабодны.

Для ганаровых гасцей мэр горада Аляксандр Антоненка даваў бал, які быў вытрыманы ў традыцыях шляхецкіх балаў і складаўся з двух танцавальных аддзяленняў і канцэрта. Уявіце сабе:

танцавалі ўжо без дапамогі студэнтаў. Цікава, што гаспадар балю аказаўся адмысловым танцорам, як, зрэшты, і многія дыпламаты і іншыя афіцыйныя асобы.

Упершыню сёлета ў Сенатарскай зале Новага замка прайшла фотавыстава "Па старонках фестывалю", якая прадстаўляе фоталетапіс яркіх момантаў фестывалю. Пятнаццаць аўтараў, 150 работ. Па словах Аляксандра Ласмінскага, кіраўніка фотаклуба "Гродна", ёсць звыш 600 здымкаў, з якіх плануецца пачаць стварэнне экспазіцыі музея фестывалю.

Мы сустрэнемся зноў!

У тых, хто трапіў сёлета на фестываль, засталіся самыя прыемныя ўражанні. Тым жа, хто там не быў ніколі, хочацца пажадаць апёнуцца, каб адчуць ягоную непаўторную атмасферу, калі людзі становяцца больш радаснымі, шчаслівымі.

Як сказаў Станіслаў Буко, старшыня Камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў РБ, Гродна цяжка ўявіць без фестывалю,

які ўжо частка ягонай гісторыі. Дарэчы, да яго ўжо падчас фестывалю звярнуліся прадстаўнікі казахскай суполкі, якая не была прадстаўлена на гэтым фестывалі, з намерам удзельнічаць у наступным.

З гасцямі Гродна ўрачыста развітаўся пад гукі духавых аркестраў. Апошні позірк на горад. Бывай, Гродна! Да новай сустрэчы.

Алена СПАСЮК.

Фота Юрыя ІВАНОВА.

УРАЖАННІ

Песні "Надзеі" гучаць на Радзіме

На Фестываль нацыянальных культур у Гродна прыехала шмат гасцей. Былі там і прадстаўнікі беларускай дыяспары з замежжя: ансамбль беларускай Польшчы "Прымакі", латышскі калектыў "Надзея". З ім прыехалі спявачка Ганна Крупская,

якая ў свой час вучылася ў Гродне, і рэдактар газеты беларускай Латвіі "Прамень" Леанід Шакавец. Ён і падзяліўся з чытачамі "Голасу Радзімы" сваімі ўражаннямі ад новага наведвання Беларусі.

Ансамбль беларускай народнай песні з Рыгі "Надзея" ўжо добра ведаюць як у Латвіі, так і за яе межамі. Прыгадаем, што на свяце песні "Латвійскі вянок" наш ансамбль так спадабаўся Прэзідэнту Латвійскай Рэспублікі Вайры Віке-Фрэйберга, што яна падышла і падзякавала спявачкам, мастацкаму кіраўніку, старшыні саюза.

Вылучылі "Надзею" на першае месца і наступныя музычныя мерапрыемствы: "Вентспілс вайнагс", напрыклад, ці яе выступленні ля манумента воінам — вызваліцелям Рыгі, у час якіх ветэраны скандзіравалі: "Малайцы, беларусы!" Яшчэ большым трыумфам для "Надзеі" стаў І Міжнародны фестываль беларускай народнай песні ў Рызе, удзел у якім прынялі беларускія мастацкія калектывы з ўсяго балтыйскага рэгіёна і Мінска. Лепш за яе выступілі толькі прафесійны "Неруш".

Па дарозе ў нёманскі край першай раскрыла нам свае абдымкі сталіца Беларусі — Мінск. Нехта сказаў: "Глядзіце, горад, як малады і дужы хлопец, які выстраіўся, нібыта ў сваты. У стомленыя твары дыхнула сваім, родным паветрам. Да нас падышоў і вельмі цёпла павітаўся з кожным — трохкі даўжэй з дзяўчатамі — дырэктар

дзяржаўнай установы "Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур" Уладзіслаў Мантвідас. Сказаў: "Я з вамі неадступна ажно да Гродна".

...Аўтобус выбраўся за мяжу Мінска і пакаціў услед за сонцам, на захад, па цудоўнай трасе, уздоўж якой, бы тыя пацеркі, нанізаны мястэчкі, гарадкі, вёсачкі, хутаркі, прысады. Вось дзе мы адчулі сапраўдную асалоду. Рваліся з глыбінь сэрцаў словы: "Радзіма! Якая ты прыгожая! Якая ты прыбраная і ўрачыстая! Сапраўды, усё тут радавала вока, напаяла гонар нашы істоты. Квітнеючыя палаткі абяцалі добры ўраджай. Выгляд двароў, прысудзібнай зямліцы — заглядзенне. Паўсюль прыкметы заможнага жыцця тутэйшых жыхароў. Што і казаць: парадак — гаспадарчы. У свой час і нас прывучалі бацькі да такой стараннасці. У прыемным настроі мы праехалі амаль усю дарогу, як раптам шаноўны Уладзіслаў даў знак:

— Лявон! І вы, ваша ягамосць! Падрыхтуйцеся прыняць хлеб-соль!

Вадзіцель Валянцін павольна прыпыніў аўтобус. Сустрэкаў нас вялікі, у вельмі прыгожым нацыянальным адзенні народны ансамбль песні і танца "Нёман", а побач ззяў

інструментамі аркестр. Самая прыгожая салістка трымала на ручніку каравай. Сустрэча была нядоўгай, але колькі яна прынесла радасці і ўсхваляванасці! Такое не адчуеш больш нідзе, толькі на роднай зямлі і ад сваіх землякоў.

Апошнія 10 кіламетраў да Гродна мы ляцелі, як на крылах. Літаральна з першых гарадскіх кварталаў нас паглынула атмасфера фестывалю. Вакол — неверагодная колькасць і разнастайнасць строяў (а Божачка, якіх жа гэта народаў яны?), лілася музыка (чыя ж яна?), мора кветак, гірляндаў, плакатаў з эмблемай фестывалю, убраныя, як тыя маладухі, кіёскі. Якія песні, колькі гаворкі!

Каб лепш уявіць сабе веліч, шырыню, размах і гарызонты ўсяго, што адбывалася на нашых вачах, успомнім стракатыя прынёманскія лугі, бясконцыя гоні чыстых дуброў. Вобразным дадаткам будучы сады, аранжарэі. Такой прадстаўлялася сталіца нёманскага краю 4-6 чэрвеня. Задоўга да гэтага, па сцвярдженні У.Караткевіча, на яе сучаснай тэрыторыі прызямліўся Хрыстос. З адзінай мэтай: благаславіць гэтае месца на правядзенне ўсенародных фестывалю характа і весялосці.

У першы ж дзень, познім вечарам, "Надзея" выйшла на цэнтральную фестывальную сцэну. Падзякай сталі грымонтныя апладысменты пасля таго, як праспяваў ансамбль, а потым сольны нумар выканаў Ганна Крупская.

На другі фестывальны дзень на імправізаванай плошчы мастацтваў зноў спявалі ансамбль з Рыгі і салістка Міжнароднага Шаляпінскага цэнтра ў Рызе Ганна Крупская. І гэта выступленне закончылася бурнымі апладысментамі. Яшчэ больш Ганна падагрэла цікавасць, калі звярнулася да слухачоў на латышскай мове, а потым выканала латышскую народную песню "Bedu manu lieldu, bedu".

Кажуць, госця сустракаюць па адзёжы, а праводзяць па розуму. З жалем і добрымі сімпатыямі адпускалі глядачы наш ансамбль. Яшчэ б: жыць у адрыве ад Радзімы і не згубіць нацыянальных песенных адметнасцей!

Сумна было пакідаць гасцінны Гродна. Саграла надзея, што мы вернемся сюды. І каб такое адбылося, многія з нас кінулі ў Нёман манеткі.

Няхай жа сустрэчы ў Гродне абвернуцца духоўным прыбыткам. І годнай краскай у ім няхай і надалей будзе наша "Надзея".

Лявон ШАКАВЕЦ (Рыга).

Скарбашукальнік Усяслаў Раковіч

Інтэрв'ю Усяслава Раковіча, супрацоўніка Інстытута праблем выкарыстання прыродных рэсурсаў і экалогіі НАН Беларусі, не абмяжоўваюцца толькі навукай. Ён захапляецца збіраннем старажытных рэчэй, якія знаходзіць у час экспедыцый, вандраванняў. А вандруе ён пешшу, на веласіпэдах, байдарках, старых аўтамабільях, з альпінісцкімі прыстасаваннямі. Кватэра Усяслава ператварылася ў сапраўдны этнаграфічны музей. Чаго толькі тут не ўбачыш: ручнікі, абразы, прасы, самавары, калаўроты... Гаспадар прадэманструваў мне ручнік, зроблены старажытнай тэхнікай бранага ткацтва, з прыгожымі чырвонымі па белым геаметрычнымі фігурамі, які адносіцца да XIX стагоддзя. "Набыў яго падчас адной з экспедыцый на поўначы Беларусі, — паведаміў ён. — Яго гаспадыні было 74 гады. А ручнік рабіла яшчэ яе бабуля. На тэрыторыі Беларусі першапачаткова былі распаўсюджаныя ручнікі, якія маюць геаметрычныя фігуры. Значна пазней пайшлі кветкі, птушкі. Сам ручнік прысвечаны святу Купалля. Нашы продкі лічылі: калі не ўдаецца знайсці папараць-кветку, дык досыць зрабіць падобны ручнік, і вышытая папараць-кветка прынясе шчасце, чалавек зробіцца заможым. Лічылася, што маючы такі ручнік, яго ўладальнік будзе разумець птушак, звяроў і знаходзіць скарбы. Такім ручніком ніхто ніколі не выціраўся, ён вісеў не на абразях, а асобна на сцяне.

— Па сутнасці, гэтаму экспанату няма цаны...

— Ёсць іншыя цікавыя ручнікі з розных рэгіёнаў Беларусі як праваслаўных, так і каталіцкіх. Яны маюць узоры васьмінацевага, чатырох- і двухнацевага ткацтва.

Усяслаў Раковіч паказаў забаўны экспанат — мышкуляльку. "Мышка, увогугле, сімвал дабрабыту, — патлумачыў ён. — Мышка зроблена з простага мешкавіны. У беларусаў лічылася: калі мышы ў хаце водзяцца, дык значыць ты багаты — ёсць што есці мышам.

— У маім, так бы мовіць, міні-музеі шмат розных збаноў, глечыкаў, — працягвае гаспадар. — Гэта кавалачак плінфы, з якой у Беларусі ў XII стагоддзі будавалі храмы, кляштары. Я знайшоў яго ў Гродне. Цікавыя медныя рэчы — глянкі і кубкі, якія вырабляліся ў канцы XIX стагоддзя. Тут вельмі добра захоўваўся алей. Асабліва ў XVIII стагоддзі цанілася медзь і была па кошце, як золата. Яе здабывалі на Урале. Тады было мала радовішчаў, і калі медная рэч псавалася, дык яе можна было па вазе здаць на такую ж вагу золата... Латунныя ступкі знойдзены ў адной з сядзібаў на Ашмяншчыне. Шляхта выкарыстоўвала іх для прыгатавання лекаў з розных траў.

Наша падарожжа па музеі працягвалася расповедам пра іншыя экспанаты: "Гэта кацялок часоў першай сусветнай

ваіны. Лыжкі і відэльцы таксама таго перыяду. Яны выраблены з асобнага белага металу. Ёсць і сярэбраныя лыжкі XIX стагоддзя. Вельмі цікавыя флягі — рэчы Антанты з 1918 года. А гэтае каларытнае драўлянае кола, якому дзевяноста гадоў, зроблена не сектарамі, а з цэлага кавалка дубу, што сустракалася не вельмі часта. Яго рабіў дзед аднаго майго сябра... Медны крыж датуецца XVI стагоддзем, татарская люлька — XIV-XV стагоддзямі. А вось мініяцюрнаму прасу, які награвецца на пліце, 70 гадоў. Такія чыгунныя прасы, якія працавалі на вуглях, рабілі ў Лідзе да 50-х гадоў мінулага стагоддзя. Самавар падаравала старэнькая бабулька з Браслаўшчыны".

Я маю цягу да ўсяго старога. І гэта мая прыхільнасць блізка да таго, чым даводзіцца займацца па рабоце — экалогіяй. Калі да нас прыязджаюць немцы і бачаць драўляныя вясковыя домкі, дык кажучы, што гэта Германія 200 гадоў таму. Яны атрымліваюць ад убачанага шмат задавальнення. Мы ж, маючы этнаграфічныя рэчы, іх проста мала цэнім. У Германіі разводзіць вогнішча можна толькі ў адведзеных месцах з выкарыстаннем спецыяльных прыстасаванняў. У нас яшчэ ў гэтым сэнсе нібыта раздолле. У нас цудоўныя рэкі з мяндрамі і старыцамі. Напрыклад, у Германіі многія рэкі ўжо выпраменьны, а нізінныя балоты — асушаны. Там для аднаўлення балота,

якое больш чым 200 гадоў выкарыстоўвалася для сельскагаспадарчых патрэб, неабходна ўкладаць каласальныя сродкі. На Захадзе любяць ствараць каталогі, куды ўнесены фота астанкаў жывёл і людзей, знойдзеных у балотах. Ім дзве-тры тысячы гадоў, а яны ў добрым стане, бо вада — вельмі добры кансервант. Знаходзяць таксама старажытныя дарогі, сельскагаспадарчыя прылады і ахвярапрынашэнні. Лічылася, што прыстасаванні працы трэба аддаць. Каб пашанцавала з будучым ураджаем, іх кідалі ў балота.

— У якой ступені ваша захапленне турызмам, спортам, этнаграфіяй, здаровым ладам жыцця дапамагае ў вашай працы як навукоўцу?

— Я з адзінаццаці гадоў пачаў займацца турызмам. Любіў хадзіць у паходы. Пазней займаўся мнагабор'ем і парашутным спортам — была мара сябе выпрабаваць. Усё назапашанае спатрэбілася ў маёй працы. Закончыў я політэхнічны інстытут, горна-механічны факультэт. У Інстытуце праблем выкарыстання прыродных рэсурсаў і экалогіі працую ўжо 17 гадоў. Мая работа перакрывае ўваецца з працай біёлагаў, у нас ёсць сумесныя праекты. Заолагі больш займаюцца біа-разнастайнасцю балота, яго паверхняй, а мы працуем больш як геологі, займаемся выкапнямі, генезісам балотаў.

— Ці даводзіцца мець зносіны з замежнымі спецыялістамі?

— Так, даводзіцца працаваць па праектах у іншых краінах. Я пабываў у Шатландыі, Германіі, розных рэгіёнах Расіі, у Сярэдняй Азіі, Кітаі, Чэхіі, Славакіі, Сербіі, Польшчы, Венгрыі і іншых. Нядаўна наведаў зноў Кітаі па запрашэнні педагогічнага ўніверсітэта горада Чань-Чунь і Інстытута торфу і балот правінцыі Дэзлінь. Гэта быў абмен інтэлектуальным патэнцыялам. Увесь час я з заплечнікам кудысьці рухаюся разам з сябрамі. У нас склалася свая кампанія, якая любіць падарожнічаць на веласіпэдах і старых аўтамабільях, і часта гэта звязана са старымі помнікамі архітэктуры на тэрыторыі Беларусі: касцёламі, і старымі сядзібамі, паркамі, роднымі мясцінамі знакамітых беларусаў, прыроднымі аб'ектамі. Мы таксама вандруем па Польшчы, Чэхіі, Славакіі.

Самае важнае для чалавека — гэта быць задаволеным сваёй працай. Мне мая работа падабаецца, яна звязана з паездкамі, экспедыцыямі, патрабуе загартоўкі, прымушае падтрымліваць сябе ў добрай фізічнай форме. Магу, напрыклад, басаноў з імой прабежы па снезе. Даводзіцца жыць у розных умовах, знаходзіцца ў экспедыцыі і зімой, у на-мёце. Калі ўсё так спалучаецца: і праца, і захапленні, то адчуваеш сябе, як рыба ў вадзе...

Наталля БОГУШ.

кропка на карце

Турэц — Мір: падарожжа па мястэчках

У мінулых выпусках мы пачалі падарожжа па заходняй тэрыторыі Беларусі, па старажытных шляхах, што звязвалі шматлікія мястэчкі ўздоўж Ліпчанскай і Налібоцкай пушчаў. Дзятлава — Наваельня — Валеўка. Далей будзем рухацца на ўсход праз Малыя і Вялікія Жухавічы, Кожава да Паланечкі і Турца, завяршыўшы падарожжа ў цяперашнім гарадскім пасёлку Мір. Наш гід — доктар архітэктуры, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, даследчык у галіне айчыннай гісторыка-культурнай спадчыны і ландшафтаў Аляксандр ЛАКОТКА.

Дарога на ўсход, да Міра, выходзіць на ўскраек Ліпчанскай пушчы, якая заканчваецца на поплаве каля рэчышча рэчкі Уша. Старадаўняе яе назва мае індаеўрапейскае паходжанне, якая з санскрыта перакладаецца як "зіхатлівая". Поплаў Ушы, левага прытока Нёмана, з абодвух берагоў літаральна ахутаны павуціннем дарог і сцежак, паселішчаў і хутароў. Калі заканчваецца гэтая лясістая мясціна, мы трапляем на левы бераг Ушы і сустракаем з цэлым каскадам паселішчаў: Малыя Жухавічы, Вялікія Жухавічы, Кожава, Паланечка. Яны цягнуцца ўздоўж берага Ушы, і, калі глядзець на карту, адразу відаць, што з іх атрымаецца ў цэлым кангламерат адзінага паселішча працягласцю 10 кіламетраў. Тое, што паселішчы ўтвараюць такую стужку,

з'ява тыповая для гэтых мясцін, яна падкрэслівае, што жыццё ў гаспадарчых, побытавых і дэмаграфічных зносінах тут было вельмі актыўным.

Замыкаецца гэты лакальны раён на 4-х кропках: на поўначы мястэчка Турэц, на ўсходзе мястэчка Мір, на поўдні Паланечка, на захадзе Гарадзішча. Кірмашы, каляндарныя гандлёвыя зносіны, святы, візіты купцоў з больш аддаленых мясцін скрываюваліся тут. Да таго ж было многа берагавых прыпынкаў, дзе ўсталёўвалі свае плыты лесасплаўшчыкі, было шмат вадзяных млыноў (у Вялікіх Жухавічах, Турцы і інш.), шмат перапраў і корчмаў, вельмі тыповых для такіх мясцін.

З сакральных помнікаў гэтых мясцін трэба назваць драўляную царкву ў вёсцы Малыя Жухавічы. Вялікія Жухавічы адметныя

будынкам вельмі прыгожай (таксама драўлянай) царквы XIX стагоддзя. Былое мястэчка Паланечка Баранавіцкага раёна слаўнае сваім касцёлам.

Мястэчка Турэц, якое знаходзіцца на шляху да Міра на захад ад Ушы, вельмі старадаўняе па назве. Такого ж паходжання, што і Тураў, а таксама аналагічныя тапонімы на Беларусі, на суседніх землях Украіны і Польшчы. Корань хутэй за ўсё мае балта-скандынаўскае паходжанне. Тур — магутны бык, цар лясоў — абагаўляўся ў старажытнасці, з ім некаторыя даследчыкі звязваюць імёны бажства дахрысціянскіх вераванняў, а таксама скандынаўскага князёў. У любым выпадку назва Турэц гаворыць пра вельмі даўнюю заселенасць гэтай тэрыторыі — магчыма, такую ж па паходжанні,

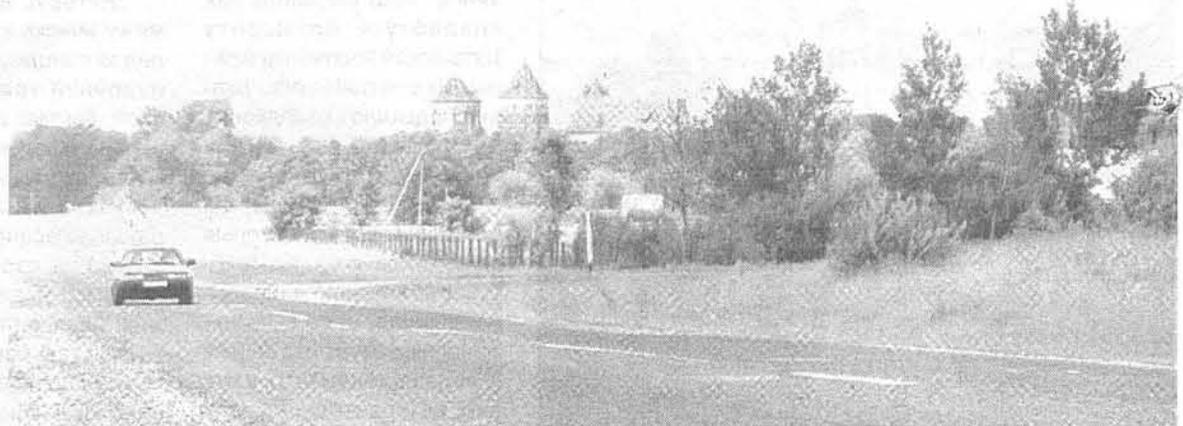
як назвы рэчак і навакольных ручаёў.

Турэц узнік і склаўся па сваёй структуры на скрыжаванні дарог з Навагрудка і Карэліч — на Мір і Нясвіж. Дарэчы, гэта дарога буйная, транзітная, заходнеўрапейскага прызначэння — дарога замкаў, дарога сувязі 4-х рэгіёнаў у старажытнасці — літоўскай Жмудзі, беларускага Панямоння, украінскай Валыні і Цэнтральнага рэгіёна Беларусі. Да гэтай дарогі прымыкае таксама вельмі значны транзітны шлях, які вядзе на паўночны ўсход Панямоння ў напрамку на Смаргонь — Ашмянны. Літаральна побач — рэчышчы некалькіх ручаёў, а наваколле ўяўляе сабой прасторную, з адкрытымі далягладзі, ландшафтную паляну, якая толькі з поўначы і ўсходу абмяжоўваецца далёка бачнымі ля-

самі ўдалечыні за Нёманам.)

Турэц размешчаны па сутнасці на водападзеле паміж Ушой і рэчкай Сэрвач, якая працякае на захад ад Турца, левага прытока Нёмана. На гэтай грыве водападзела і знайшлося вельмі зручнае месца для гандлёва-рамесніцкага паселішча. Планіроўка Турца вызначылася на скрыжаванні дарог, якія ўтвараюць трохкутнік, тут адбылося істотнае пашырэнне вуліц, якое выконвала ролю местачковай плошчы. Некалькі кварталаў на поўнач, паўднёвы ўсход і захад — калі іх адзначаць рысай, таксама нагадваюць трохкутнік. У паўночна-заходнім напрамку тэрыторыя павышаецца, тут найбольш высокая кропка агульнага ландшафту, на якой размясцілася царква.

— Заканчэнне будзе —

26 канфесій

У Мінску прайшлі пасяджэнні спецыяльнай камісіі, на якіх разглядаліся пытанні ўдзелу праваслаўных цэркваў у рабоце Сусветнага савета цэркваў. Генеральны сакратар ССЦ Самуэль Кобія ўзначальваў дэлегацыю гэтай аўтарытэтай міжканфесійнай арганізацыі.

Адбылася сустрэча Аляксандра Лукашэнкі і Самуэля Кобія. «Беларусь — адна са стабільных дзяржаў у плане міжканфесійных адносін, — заявіў Прэзідэнт краіны. — У нас няма ніякіх рэлігійных непаразуменняў і супярэчнасцей у грамадстве. У міры і дружбе жывуць 26 канфесій».

Было адзначана, што па прапанове Праваслаўнай царквы заключана пагадненне аб паглыбленні ўзаемаадносін паміж царквой і беларускай дзяржавай. Прыняты закон, які гарантуе ўсім грамадзянам краіны магчымасць свабоднага веравызнання. Беларуская праваслаўная царква прымае актыўны ўдзел у Сусветным савете цэркваў. Прэзідэнт заявіў, што будзе падтрымліваць накірунак, які «садзейнічае стабільнасці ўнутры нашай дзяржавы і падняццю аўтарытэту царквы ў Беларусі».

У сваю чаргу Самуэль Кобія падзякаваў за сустрэчу кіраўніку беларускай дзяржавы. Па словах генеральнага сакратара ССЦ, гэта першае яго наведванне Беларусі. Візіт ажыццяўлены па запрашэнні Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі.

БелТА.

Епіскап Гродзенскі і Ваўкавыскі Арцёмій асвяціў новы помнік

Памятны знак супрацоўнікам гродзенскай міліцыі, якія загінулі пры выкананні службовага абавязку, адкрыты ў Гродне. Успісах загінуўшых за 60 гадоў супрацоўнікаў Гродзеншчыны лічыцца 198 чалавек, 72 з якіх загінулі ў пасляваенны час.

НАЗДЫМКУ: асвячэнне памятнага знака.

Фота БелТА

“Лета Гасподняе”

У маладзёжным тэатры “Свяцільня” пры Свята-Пятра-Паўлаўскім саборы ў Мінску адбылася прэм’ера пастаноўкі — “Лета Гасподняе”. Гэта збор песень духоўнага зместу. Яе ажыццявілі маладыя таленавітыя актёры пад кіраўніцтвам рэжысера Веры Машэўскай.

Тэатрам “Свяцільня” ўжо былі пастаўлены п’еса “Цар іудзейскі”, напісаная князем Канстанцінам Раманавым, дзядзькам цара Мікалая II, мюзікл “Дзесяць заповедзей” французскага кампазітара Паскаля Абіска.

Убачыць новую пастаноўку могуць не толькі прыхаджане, але і ўсе жадаючыя ў Свята-Пятра-Паўлаўскім саборы, спецыяльна для тэатра абсталявана сцэна і глядзельная зала.

Юлія МАРОЗАВА.

ЖЫЦЦЁВЫЯ СЮЖЭТЫ

Як Марыя Ільнічна адвучыла лаяцца вадзіцеляў аграфірмаў

Напэўна самым яркім з усіх выступленняў на семінары па краязнаўству, які праходзіў у чэрвені ў метадычным кабінце пры школе катэхізатараў, што размешчана ў комплексе прыхода ў гонар іконы Божай Маці “Усіх тужлівых радасць”, было выступленне настаўніцы нядзельнай школы з вёскі Тарасава Марыі Еркач. Яна шмат раскавала пра работу створанага ёю два гады назад невялікага царкоўнага краязнаўчага гуртка ў роднай вёсцы.

Дзецам заўсёды цікава ведаць, кім былі іх продкі, якія былі на іх радзіме храмы і манастыры, яны з вялікім задавальненнем вывучаюць гісторыю, шукаюць у бібліятэках звесткі аб жыцці сваёй вёскі або горада, пішуць сачыненні, збіраюць старыя фотаздымкі. Вывучаючы гісторыю, яны вывучаюць і духоўныя традыцыі сваіх дзядоў і прадзедаў, якія свята захоўвалі хрысціянскія традыцыі.

Марыя Ільнічна ўдалося так зацікавіць дзяцей гісторыяй роднай вёскі, што ўсю даследчую работу па збору звестак аб царкоўнай гісторыі Тарасава яны робяць самі. Усе жадаючыя могуць убачыць фотаздымкі краязнаўчага музея.

Марыя Ільнічна раскавала шмат цікавага з жыцця нядзельнай школы, якой споўнілася 10

гадоў. Але самым цікавым з яе выступлення быў расказ пра тараўскі лісток, які выдаецца ўжо 9 гадоў. За гэты час выйшла 110 лістоў, праўда, невялікім тыражом.

У мінулым годзе перад пачаткам сельскагаспадарчых работ старшыня калгаса сказаў Марыі Ільнічна: “Лісток ваш добры, але ў гэтым годзе зрабіце такі, каб у час работ народ матам не лаяўся”.

Доўга думала настаўніца нядзельнай школы, як растлумачыць людзям, каб паслухалі і не пакрыўдзіліся. Прышла ёй такая ідэя. На першай старонцы лістка змясціла выяву іконы Божай Маці “Спарыцельніца хлябоў”, на якой Багародзіца з нябёс благаслаўляе нівы пшаніцы. Гэту ікону вельмі шанаваў опцінскі старац святы Амвросій.

Далей ішлі малітвы: “Перад пачаткам усякай справы”, “Малітва аб урадлівасці” і “Малітва пакутніцы Параскевы”, якая лічыцца заступніцай сельскагаспадарчых работ.

А далей — літаратурнае вынаходніцтва Марыі Ільнічна, якое гучала так: “Ведайце! Вырасціць хлеб Гасподзь давярае не кожнаму, а толькі абраныя атрымліваюць ад Яго благаслаўненне. А таму бойцеся вымавіць або пачуць брыдкае, ганебнае слова ў

хвіліны працы сваёй. Гасподзь сказаў: “Без мяне не зможаце тварыць нічога”, а таму ў час працы сваёй тварыце малітву “Ойча наш”. Моцная вера, шырая малітва — і будзе эфектыўны вынік уборачнай... Будзем маліцца, каб Гасподзь благаславіў нашу зямлю мірам і хлебом”.

Было надрукавана крыху больш за 100 такіх лістоў. Старшыня аграфірма яны спадабаліся. “Маладзец, Марыя Ільнічна, прыходзьце на пачатак работ”, — сказаў.

Пачытаў малітвы з лістка, павярнуўся да вадзіцеляў і памочнікаў і сказаў: “Вось вам лісток з малітвамі. Не згубіць, не пакамячыць, не скуруць. Бачылі, што ў ім напісана?”

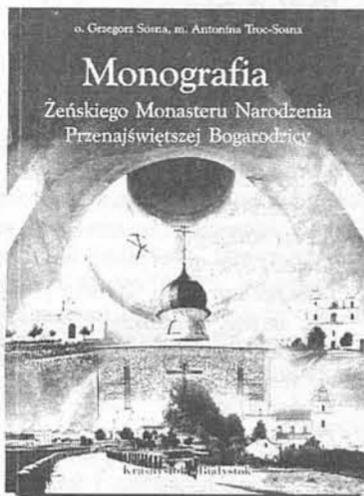
Пасля веснавых палявых работ уся вёска прасіла Марыю Ільнічну даць лісток, маўляў там такія добрыя малітвы.

Цяпер да кожнай значнай падзеі ў жыцці сваёй роднай вёскі Марыя Ільнічна выдае тараўскія лісткі: “Як правільна маліцца аб добрым ураджай”, “Хлеб наш надзённы даждзь нам днесь”, “Як пазбавіцца ад п’янства”, “Як весці сябе, калі цябе пакрыўдзяць”. Тыраж, вядома, невялікі, але з-за таго выданне ў Тарасаве самае папулярнае.

Падрыхтавала Юлія МАРОЗАВА.

Жаночае праваслаўнае манаства ў Польшчы

Вядомымі гісторыкамі праваслаўя ў Польшчы айцом Рыгорам Соснай і матушкай Антанінай Троц-Соснай апублікавана вялікая манаграфія “Жаночы манастыр Нараджэння Прасвятой Багародзіцы: Краснасток — Беласток” (Беласток, 2003), якая раскавае пра багатую гісторыю і адраджэнне манаскага жыцця ў адным з самых выдатных манастыроў на польска-беларускім этнаканфесійным памежжы. Кніга выдадзена да дзесяцігоддзя гэтага адраджэння ў Беластоку жаночага манастыра, які з’яўляецца нібы пераемнікам перанесенага ў 1900 годзе з Гродна ў Краснасток аднайменнага манастыра. Тады, у пачатку мінулага стагоддзя, Краснастоцкі манастыр за кароткі тэрмін ператварыўся ў буйны цэнтр праваслаўя.

Пра яго разам з іншымі тутэйшымі жаночымі манастырамі, перш за ўсё вядомым Леснінскім манастыром, мітрапаліт Яўлогій (Георгіеўскі) пісаў, што яны “мелі велізарнае значэнне для мясцовага народнага жыцця”. Краснастоцкі манастыр праславіўся і сваёй паспяховай дзейнасцю ў галіне адукацыі, а таксама ўрачэбнай дапамогай беларускаму насельніцтву. У ім працавала некалькі царкоўных школ, у тым ліку жаночая царкоўна настаўніцкая школа імя царэвіча Аляксея Мікалаевіча; бясplatная бальніца і аптэка. Асобная роля адводзілася шматлікім майстэрням, створаным у яго сценах: ікананіскай, пераплётнай, швейнай і іншым. Душой Краснастоцкага манастыра была яго ігумення — матушка Алена, якую мітрапаліт Яўлогій, тагачасны мясцовы архірэй, называў “вялікай прыхільніцай манаскага жыцця”. Матушка Алена была масквічкай, атрымала выдатную адукацыю, некалькі гадоў працавала ў Леснінскім манастыры, дзе стала адной з любімых вучаніц, як пісаў мітрапаліт Яўлогій, “сваёй роданачальніцай — м. ігуменні Кацярыны”, у міры графіні Ефімоўскай. У ваенную эвакуацыю 1915 года манахіні Краснастоцкага манастыра апынуліся пад Масквой, пазней бальшавікі арыштавалі іх і выслалі ў Казахстан, адкуль матушка Алена вярнулася ў сярэдзіне 1930-х і пасялілася ў Малаяраслаўцы, дзе хутка і памерла.

У манаграфіі шмат увагі ўдзелена расказу пра цудатворную ікону Краснастоцкай Божай Маці, якая належала старажытнаму, некалі праваслаўнаму, роду Тышкевічаў. Цяпер гэта ікона знаходзіцца ў старажытным Спаскім манастыры Полацка, а яе копія — у адным з падмаскоўных храмаў. Асобная глава манаграфіі прысвечана “Краснастоцкім мучанікам — айцу Мікалаю Сямашку, святому Яраславу Ямскому (айцец Яраслаў Савіцкі) і айцу Іакаву Ферэнцу, якія трагічна загінулі ад рук бальшавікоў”.

Пра адноўлены ў нашы дні манастыр (25 студзеня 1993 года) аўтары пішуць у спецыяльнай главе “Манастыр у Беластоку”, якая адкрываецца цытатай з манастырскага летапісу: “Жаночы мана-

стыр у імя Нараджэння Прасвятой Багародзіцы ў Беластоку з’яўляецца прадаўжальнікам Краснастоцкага манастыра, які знаходзіўся ў былой Гродзенскай губерні, Сакольскім павеце, у Краснастоку (цяпер Ружанасток, мясцовасць каля Дамбровы Беластоцкай)”. Першымі насельніцамі адраджанага манастыра сталі дзве мясцовыя жыхаркі, яго будучая ігумення матушка Настасся (Ганна Харкевіч) і манашка Афанасія (Ганна Дземях), якія прынялі пострыг у Пакроўскім манастыры ў Францыі. Цяпер у добраўпарадкаваным манастыры амаль 20 манашак і некалькі паслушніц. Ініцыятарам адраджэння манастыра выступіў тагачасны архіепіскап Беластоцкі і Гданьскі Сава, цяпер прадстаяцель Польскай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы Блажэнны мітрапаліт Варшаўскі і ўсяе Польшчы. Ён жа пачаў будаўніцтва яшчэ аднаго царкоўнага комплексу — на ўскрайку горада Заблудава ў Звярках, на радзіме святога Гаўрыіла Заблудаўскага, вельмі паважанага праваслаўнымі Польшчы. Манашкі адраджанага манастыра прымаюць самы непасрэдны ўдзел у гэтым важным для ўсёй епархіі пачынанні, і таму аўтары манаграфіі заканчваюць сваю кнігу падрабязным расказам пра ўзвядзенне царкоўных будынкаў у Звярках — “месце нараджэння святога нованароджанага Гаўрыіла”, “нябеснага заступніка дзяцей і моладзі — Брацтва праваслаўнай моладзі ў Польшчы”.

Манаграфія айца Рыгора і матушкі Антаніны, якія жывуць у беларускай вёсцы Рыбалы, што непадалёку ад Заблудава, напісана цудоўнай мовай (па-польску), утрымлівае багаты архіўны дакументальны і ілюстрацыйны матэрыял і, безумоўна, стала прыкметнай з’явай сярод навуковай праваслаўнай літаратуры не толькі Польшчы, але і Беларусі, Расіі, Украіны і Літвы. Праваслаўная царква ва ўсходняй частцы Польшчы мае шматвяковую традыцыю. Такія кнігі па сутнасці аднаўляюць багатае праваслаўнае мінулае гэтых земляў і зацвярджаюць сучаснае.

Юрый ЛАБЫНЦАЎ,
Ларыса ШЧАВІНСКАЯ.

Масква.

На сінім моры,
На беражочку,
На жоўтым пясочку,
Стайць дуб зялёны,
К зямлі нахілены.
А з таго дуба
Як узнімаліся
Шуры да буры,
Ветры кавуры;
Як нанасілі
Глушчоў, цяцерак,
Гусей і вутак,
Малага птаства,
Як цёмнай хмары;
Як наганялі
Лісіц і зайцоў,
Ласей і дзікоў
Мне на патрэбу.
Ой, ляціце, пташкі
І шэрыя вуткі,
Ка мне, стральцу-малайцу!
Бяжыце, лісіцы
І шэрыя зайцы,
На мая стрэльбу!
А мая стрэльба
Ручоная – вучоная,
Каб маху не давала,
Усякае жывяло
На месцы клала.

(Народная замова).

I. АДЗЕННЕ НА ПАЛЯВАННІ

У старажытныя часы паляванне з'яўлялася не толькі галоўным абавязкам шляхты ў мірны час, бо трэніравала спрытнасць, трапнасць, сілу і волю, а тактычным манеўрам і ўвогуле замяняла сучасныя вайсковыя вучэнні. Яно заўсёды было і проста найулюбёнейшым заняткам знаці. Асало-ду ад палявання атрымлівалі ўладары ўсіх часоў і народаў.

Як палявалі на Беларусі? Якая зброя і рыштунак былі неабходныя для гэтага, якія былі звычайныя паляўнічых, як яны апраналіся, якіх коней, сабак і птушак выкарыстоўвалі? Паспрабуем знайсці

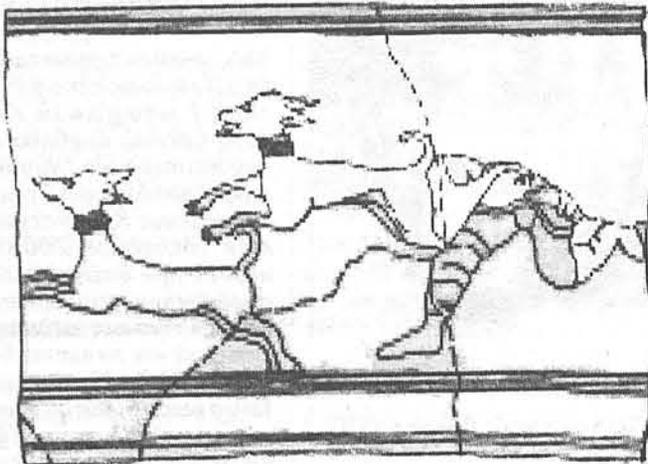

адказы на гэтыя пытанні, узяўшы невялікі адрэзак часу – сярэднявечча, а дакладней, часы панавання гатычнага стылю ў ВКЛ у XIII–XV стагоддзях. Шукаць жа іх мы будзем, выкарыстоўваючы старажытныя выявы, матэрыялы археалагічных даследаванняў, апісанні ў мемуарнай і мастацкай літаратуры.

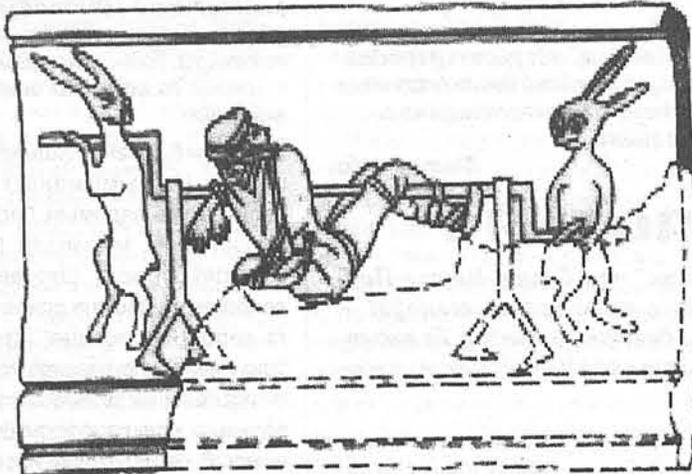
Адным з найцікавейшых помнікаў беларускага сярэднявечча, дзе паказаны сцэны палявання, з'яўляецца кафля з Лоскага замка, якая датуецца пачаткам XVI стагоддзя (матэрыял гісторыка Г.Сагановіча). На адной з іх мы бачым выяву пешых лоўчых, якія цюкуюць сабакамі звера, а на другой – унікальную жартоўную сцэну "палявання", як зайцы смажаць на пожагу "ўпаляванага" імі паляўнічага (мал. 1, мал. 2).

Найперш разгледзім адзенне паляўнічага (мал. 3). Асноўным элементам ягонага строю была туніка – кашуля даўжынёю да сцёгнаў, якая шчыльна аблягала цела, была з доўгімі вузкімі ру-

ПАЛЯВАННЕ

Малюнак 1.

Малюнак 2.

кавамі і падпяразвалася вузкім пасам. Яна была са шчыльнай тканіны, спераду мела выраз як для зручнасці рухаў, так і для дэманстрацыі значных памераў гульфіка, згодна з агульнаеўрапейскай модай тых часоў.

Паверх тунікі паляўнічы мог апранаць камзол-эскофль, напрыклад, з чырвонага сукна. Ён звычайна быў падбіты футрай выдры, даходзіў да каленяў, але, каб не перашкаджаць рухам верхніка, быў разрэзаны па баках, спераду і ззаду і сцягнуты па стане скураным пасам з прымацаванымі да яго скуранымі похвамі-эскарселем для шылету. Вельмі шырокія рукавы эскофля, у сярэдзіне таксама падбітыя футрай выдры, можна было ці захінуць ажно да пляча, каб не абмяжоўваць рухаў рук, ці ў дрэннае надвор'е абматаць імі рукі цалкам, разам з кісцю.

На ногі паляўнічы надзяваў шосы – нагавіцы-панчохі, гульфік якіх мог быць кантрастнага колеру. Яны заканчваліся прымацаванымі да іх скуранымі чаравікамі, наскі якіх былі закруглены на выпадак удару нагой аб дрэва. Ад каленяў да шчыкалатак ногі былі закрыты нагаленнікамі, якія нагадвалі гетры, зробленыя ці са штых тоўстых матузоў, ці з прастрачанай скуры. Яны абарнялі ногі ад хвосткіх удараў галінаў дрэў у верхнікаў ці іншай небяспекі ў пешых паляўнічых. Паверх заўсёды вузкіх нагавіцаў (штаноў) маглі абувацца высокія мяккія боты, нярэдка з вялікімі адваротамі, што ахоўвалі сцёгны ад трэння аб сядло. Такія боты ў гонар двара Вялікага князя Вітаўта названыя скорні, або літоўскія боты.

На галаве ў паляўнічага красаваў асноўны галаўны ўбор часоў готыкі шаперон – вялікі кап-

тур з палярынаю, якая закрывала плечы, і доўгім "хвостом", які абмотваўся вакол шыі і галавы, утвараючы падабенства цюрбана як па модзе таго часу, так і з празаічнай прычыны – каб не чапляўся за галіны. Асабліва ў непагадзь паляўнічы мог надзець шаперон так, каб цалкам закрыць галаву і пакінуць адкрытым толькі твар. Маглі выходзіць на паляванне і з непакрытымі галавамі, у такім выпадку палярына шаперона закрывала плечы і шыю, а яго доўгі хвост звісаў на плечы ці быў прыціснуты пасам, каб зноў-такі не чапляўся за галіны. Паверх шаперона ці замест яго маглі надзяваць маленькі брыль. У ранейшыя часы палявалі з непакрытымі галавамі, пра што гавораць нам рэльефы галарымскай старажытнасці з адлюстраваннем сцэн палявання. Падобна, што і ў сярэднявеччы любілі паляваць з непакрытай галавою, а шаперон надзяваўся толькі ў гушчары ці ў дрэннае надвор'е.

Рукі паляўнічага заўсёды былі ў скураных пальчатках.

Згодна з агульнаеўрапейскай традыцыяй паляўнічыя кожнага князя насілі асобае адзенне кштальту ўніформы. Пры гэтым і пешыя паляўнічыя, і верхнікі былі апрануты аднолькава. Адзнакай паляўнічага і неабходным элементам убранныя быў невялікі паляўнічы рог, які вісеў на правым баку на пасе ці на скураным пасочку праз плячо на ўзроўні сцёгнаў. Да шчыльна зацягнутага паса прымацоўваліся похвы з нажом, а з левага боку – меч.

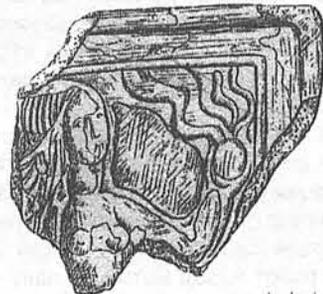
Варта дадаць, што гэта адзенне паляўнічага цалкам адпавядала штодзённаму свецім строям, а адрознівалася шчыльнасцю тканіны, наяўнасцю паляўнічага рога і іншага спецыяльнага рыштунку.

II. ХОД ПАЛЯВАННЯ

А якія былі самі паляванні? На жаль, беларускія сярэднявечныя рукапісы не даюць поўнага адказу на гэты пытанне. Але мы можам звярнуцца па дапамогу да еўрапейскіх пісьмовых крыніц. Самы старажытны трактат пра паляванне, напісаны па-французску, гэта "Кніга пра караля Модуса і каралеву Рацыю", невядомы аўтар якога жыў у пачатку XIV стагоддзя. Шырокія звесткі аб розных тыпах палявання, якія прыводзіць аўтар, даказваюць, што з тых часоў правільны і звычайны паляванні не змяняліся літаральна да пачатку XX стагоддзя, хіба толькі прыстасоўваліся да новых звычаяў і законаў. У трактаце падаецца апісанне цікавага так званых "пяці чырвоных звяроў", да якіх адносяцца алень, алянёк (маленькая лань, памерам трохі больш за зайца), лань, казуля і заяц, і цікавага "пяці чорных звяроў": дзіка, свінні, ваўка, лісіцы і выдры.

Псовае паляванне заўсёды было прывілеем толькі вышэйшых класаў, паколькі ў ім удзельнічала шмат людзей, для яго былі неабходныя коні і конюхі, сабакі і адпаведны рыштунак. Усё гэта ва ўсе часы каштавала вельмі дорага. Да таго ж феодалы замацоўвалі за сабою выключнае права на паляванне заканадаўча і трымалі яго вельмі доўга. Рэшткі такіх прывілеяў былі скасаваныя ў Еўропе толькі ў канцы XVII стагоддзя, а ў некаторых краінах для новых уладароў яны існуюць і зараз.

Паляванне з лоўчымі птахамі, якое з'явілася ў далёкія старажытныя часы, літаральна квітнела ў Еўропе XIII–XV стагоддзях. Нягледзячы на тое, што пазней яно амаль зусім выйшла з моды, пры двары вялікіх князёў даволі доўга яшчэ існавала звычка трымаць лоўчых птахоў. Гэты тып палявання, вельмі папулярны на

Усходзе, верагодна, з'явіўся на тэрыторыі Беларусі ў тыя часы, калі ўсталяваліся сталыя кантакты з Усходняй Рымскай імперыяй.

На працягу стагоддзяў паляванне было выключным прывілеем магнатаў і шляхты. Права на паляванне ў адным і тым жа лесе магло належаць у XIV і XV стагоддзях некалькім магнатам.

Гэты занятак стаў такім папулярным, што знаць імкнулася зрабіць паляванне настолькі раскошным, наколькі кожнаму дазвалялі сродкі. Так, паляванне стала неад'емнай часткай дэманстрацыі ўласнага багацця падчас прыёму шанойных гасцей. Лясы, прызначаныя для палявання, заўсёды мелі ахову: акрамя леснікоў, паляўнічыя ўгоддзі ахоўвалі таксама пешыя лучнікі. Жывёлы ў такіх лясах заўсёды хапала, а пры патрэбе яе маглі нават пераганяць туды з іншых мясцін.

Дзяржаўныя акты пра забарону ў ВКЛ палявання людзям нешляхецкага стану гісторыкам не вядомыя, бо на сваёй тэрыторыі кожны магнат быў сам сабе каралём. Чаго нельга сказаць пра Заходнюю Еўропу. Напрыклад, французскі кароль Карл VI выдаў у 1396 годзе падпісаны ў Парыжы закон, якім забаранялася займацца паляваннем усім асобам нешляхецкага паходжання. Паляўнічы двор яго брата Людовіка, герцага Арлеанскага, складаўся з "аднаго обер-егер-майстра, дзесяці пажоў па псарні, двое з якіх адмыслова знаходзіліся пры хартах; дзевяці псароў і двух бедных слуг, якія не мелі ніякіх здольнасцей і спалі па начах разам з сабакамі". Слугі за сваю працу атрымлівалі толькі адзенне. Свора налічвала дзевяноста дзевяць ганчакоў, дзевяць пошукавых і трыццаць два харты на аленя (гэта без уліку сабак на дзіка), а таксама пакаёвых хартоў і вартаўнічых ягамосці.

Наяўнасць прафесійных паляўнічых была паказчыкам багацця і моцы ўладара, таму яны заўсёды ўваходзілі ў каралеўскую ці княжацкую світу. Французскія герцагі Бургундскія валодалі самымі шматлікімі паляўнічымі дварамі Еўропы.

Дамы-арыстакраткі таксама не адмаўлялі сабе ў задавальненні паўдзельнічаць у паляванні, але на псовых паляваннях на буйных жывёл уладальніцы замкаў апыналіся хіба толькі выпадкова, саступаючы мужчынам задавальненне ад пагоні за "чорным зверам". Звыклым для іх было цікавае паляванне з лоўчымі птахамі, якім яны захапляліся з імпэтам.

Адзначым, што адзенне, якое з XIV стагоддзя насілі дамы падчас палявання, было вельмі закрытым: дзве доўгія сукні, верхняя разрэзана для зручнасці спераду і па баках, шаперон, паверх якога шапка з каптуром, высокі абутак. Звычайна жанчыны ў эпоху сярэднявечча сядзелі ў жаночым сядле, у тым ліку і падчас палявання, але маглі (асабліва падчас псовага палявання) сядзець у сядле памужчынску, моцна сагнуўшы ногі з-за кароткіх страмёнаў.

У паляванні, акрамя знаці і запрошаных гасцей, удзельнічала і мноства памагатах. Згаданыя ўжо намі псары былі апрануты амаль таксама, як і паляўнічыя, хіба што замест мяккіх ботаў яны насілі высокія скураныя шосы з матузоўкаю, а адзенне іх звычайна мела аднолькавы зялёны колер. Узброеныя яны былі рагацінай. Следы для высочвання жывёлы былі таксама апрануты ў зялёнае дзеля маскіроўкі, акрамя ботаў, якія вырабляліся са шчыльнай рудававатай скуры і матузаваліся ад вялікіх пальцаў да лытак, праз пад'ём нагі. У руках яны мелі звычайную палку, каб разводзіць хмызы.

III. ЗБРОЯ ПАЛЯЎНІЧЫХ

Знаць падчас палявання з сабакамі на "чорнага звера" ў каралінгскую эпоху і да XIII стагоддзя ўключна мела пры сабе рагаціну, меч і рог. Паляўнічыя ўзбройваліся рагацінамі, якія складаліся з дрэўка даўжынёю чатыры-пяць футаў з жалезным наверхам.

У XIV стагоддзі для палявання на "чорнага звера" пачаў выкарыстоўвацца арбалет. Паляўнічы арбалет не адрозніваўся ад звычайнага, толькі быў лягчэйшым. Цеціву нацягвалі пры дапамозе крука, які падвешваўся на нізкім пасе (другі пас з прашытай скуры быў на ўзроўні сцягнаў), а калі даводзілася прадзірацца праз лес у пошуках дзічыны, крук падвешвалі на верхнім пасе. Да ніжняга паса

таксама мацаваліся калчан для балтоў (арбалетныя стрэлы) і меч. Меч быў неабходны ў тых выпадках, калі паранены звер (адранак) нападаў на паляўнічага. У "чорнага звера" стралялі з арбалета як з зямлі, так і з сядла. У апошнім выпадку цеціву лука нацягвалі пры дапамозе адмысловага рычага — "казінай нагі". Калчан для балтоў быў кубічнай ці цыліндрычнай формы з вырабленай скуры, без дна; зверху такая скрынка закрывалася мяккай скурай, каб абараніць ад непагадзі.

Немагчыма абмінуць увагай рэч, якая стала сімвалам палявання — рог. Паляўнічыя рагі выдавалі гук адной танальнасці. Сігналы рагоў адрозніваліся чаргаваннем працяглых доўгіх і кароткіх "слоў".

IV. ПАЛЯВАННЕ З САБАКАМІ І ЛОЎЧЫМІ

Ніводнае паляванне не абыходзілася без сабак, якіх любілі і псцілі, ім прысвячалі царкоўныя месы і нават адпраўлялі ў пілігрымку.

Якія пароды паляўнічых сабак былі ў той час? Ганчакоў адлюстроўваюць караткапысымі, з доўгімі вушамі, моцнымі лапатамі і касматым хвостом. "Птушыны" сабака, ці спаніэль, прыносіў курапатак і перапёлак — дзічыну, забітую лоўчай птушкай. "Кожны, хто хоча на мядзведзяў і вепраў паляваць, павінен мець і аланаў, і хартоў, і брудных (мяснікоў), і вартавых, калі іншых мець ня можа". У трактаце французскага аўтара XIV стагоддзя Гастона Феба маецца раздзел, названы "Разважанне пра аланаў і ўсёй іх прыродзе", дзе расказваецца пра некалькі парод паляўнічых сабак.

"Алан — гэта парода і манера паводзін сабак, і адны з іх называюцца аланамі шляхетнымі, другія ж — аланамі, што качаюцца ў брудзе, ці аланамі мяснікі. Аланы шляхетныя павінны быць па целаскладзе дакладна як харты — ва ўсім, акрамя галавы, якая павінна быць тоўстай і кароткай, а што да масці, дык правільная масць добрага алана звычайна белая без усялякіх плям вакол вушэй. Вочы вельмі маленькія, белыя, ноздры белаватыя, вушы ж прамыя і востраканечныя, якія абразаюць. Складам гэтыя жывёлы нагадваюць т.зв. дацкіх

догаў. Алан трэба навучаць больш, чым любую іншую жывёлу, таму што ён здольны прынесці зла больш, чым іншыя, нават можа забіць свайго гаспадара. І ва ўсіх адносінах аланы маюць дрэнныя схільнасці, самыя шалёныя і легкадумныя з усіх парод сабак. Але ж сапраўдны алан бяжыць, як хорт, і, каго дагоніць, учапіцца павінен і трымаць не выпускаючы, бо алан па натуре сваёй мае хватку мацнейшую, чым тры харты з лепшых, якіх знайсці можна. І таму гэта самы лепшы сабака, якога можна трымаць, каб нагнаць любую жывёлу і трымаць яе". Менавіта на сабак-аланаў надзявалі ашыйнік і напыснік.

Феадальная значыць у XII-XIV стагоддзях так любіла сакалінае паляванне, што траціла на яго значныя сумы, часам нават разараючыся з-за гэтай прыхамаці. Заможныя людзі былі так прывязаны да сваіх птушак, што бралі іх з сабою літаральна паўсюль. У XI-XVI стагоддзях магнаты часта бралі сакала ці ястраба з сабою на шпацыр, соймы і прыватныя візіты. Гэты звычай быў своеасаблівай вызначальнай адзнакай знатнасці. Не толькі рыцары адпраўляліся на ўрачыстасці з птушкаю на руцэ, нярэдка і высакародныя дамы з'яўляліся вярхом з ястрабам на руцэ. Пры дварах манархаў пасада галоўнага сакольніка была адной з самых ганаровых.

У руках сакольнік трымаў вабіла — раменьчык з чырвонай скуры, якім прываблівалі птушак "высокага палёту" (сокал, балабан, рыжагаловы балабан, шчыглок), круцячы ім над галавою.

Птушка "нізкага палёту" (ястраб-цецеравятнік, ястраб-перапялятнік, крэчат і дзёрбнік) падчас палявання злятала з рукі і былі прывучаны вяртацца на руку сакольніка. Для сакала былі неабходныя пальчатка з аленавай скуры, должык з добрай скуры, які павінен быў мацавацца да пальчаткі; матузок з палачкай, каб гладзіць птушку, бо да яе трэба часта дакранацца, але не рукою. Патрэбны былі два шаргункі, прывязаныя да ягоных ног, каб чуць, калі ён рухае ці шкрабе нагамі; скуруны клубочок, зроблены адмыслова для кожнай птушкі, які лёгка надзяваўся ёй на галаву, высокі, з выступамі на вышыні вачэй, глыбокі і даволі вузкі ўнізе, каб мог добра трымацца на птушынай галаве. Прыгожыя птушкі, любімыя ўсімі і цудоўна выхаваныя, прывязваліся да гаспадара, і таму клубочок надзявалі на іх толькі перад самым паляваннем. Праўда, да адной з лап заўсёды мацаваўся должык.

Варта сказаць хаця б пару слоў пра экіпіроўку каня. Падчас палявання неабходны былі доўгія падвескі ці рамяні — сеткі ад мух, якія звисалі з похвэннай папругі, каб адганяць мух, якіх у лесе занадта шмат. Жаночыя сёдлы пакрываліся чапраком, што спадаў ніжэй бруха каня.

Так і хочацца адправіцца на паляванне пасля гэтага экскурсу ў наша мінулае!

Ганна БАРВЕНАВА.

археалогія

Першаадкрывальнік

Споўнілася 115 гадоў з дня нараджэння беларускага археолага Канстанціна Палікарповіча — першаадкрывальніка шматлікіх археалагічных помнікаў розных гістарычных эпох, у тым ліку палеаліту.

Канстанцін Палікарповіч нарадзіўся ў 1889 годзе ў в.Белая Дуброва Чэрыкаўскага павета Магілёўскай губерні ў сям'і свяшчэнніка, скончыў Магілёўскую духоўную семінарыю і прайшоў шлях ад школьнага настаўніка да загадчыка сектара археалогіі Інстытута гісторыі Беларускай акадэміі навук. Памёр і пахаваны ў Мінску ў 1963 годзе. Шмат гадоў вучоны шукаў стаянкі чалавека на Беларусі.

Было вядома, што ў познім палеаліце 40-10 тысячагоддзяў таму назад чалавек асвоіў амаль усю тэрыторыю Еўразіі. Вучонымі розных краін было знойдзена 1 300 паселішчаў гэтай пары, два з якіх — у Беларусі, і найшоў іх менавіта Палікарповіч.

З 1925 года ён настойліва даследаваў берагі Сажа і Бесядзі, Дняпра, Пцічы, Случы, Бярэзіны, Прыпяці, Буга, Дзясны і іншых рэк, бо пясчаныя ўзгоркі на поплаве рэк былі прыдатнымі для размяшчэння старажытных паселішчаў. І не памыліўся: кожны дзень у такіх месцах былі цікавыя знаходкі.

Па берагах, дзе не было лесу і пясці развеецца ветрам, проста на паверхні ляжалі сотні прылад працы, зробленых рукамі старажытных майстроў. Але ён шукаў палеаліт. Пра раньне засяленне Беларусі выказваліся яшчэ ў пачатку XX стагоддзя вучоныя-этнографы, Раманаў раіў пашукаць на Гомельшчыне.

Аднойчы Палікарповіч адправіўся ў Чачэрскі раён і непадалёк ад вёскі Бердыж убачыў пастуха, які сядзеў на камені. Вучоны стаў з ім гутарыць і раптам, прыгледзеўшыся, заўважыў, што стары сядзіць на чэрапе маманта, залепленай зямлёй. Аказалася, што тут было шмат буйных касцей жывёл, а таксама крэменю, апрацаванага рукою чалавека. Блакітны налёт-паціна выдаваў старажытны ўзрост крамянёвых прылад працы. Палікарповіч пачаў раскопкі і знайшоў стаянку першабытнага чалавека, якую назвалі Бердыжскай — па назве вёскі Бердыж, адкуль прыйшоў Палікарповіч.

Гэтая знаходка ўскалыхнула ўсю навуковую грамадскасць, прыехалі даследчыкі з Масквы,

і раскопкі тут вяліся ў 1926-1929 і 1938-1939 гадах. Яны поўнасю пацвердзілі адкрыццё археолага Палікарповіча. Было выяўлена, што першыя населеныя гэтага краю палявалі на мамантаў, зуброў, быкоў, коней, мядзведзяў, ваўкоў.

Другую стаянку старажытнага чалавека перыяду палеаліту дапамог знайсці настаўнік Юльян Попель, які быў археолагам па адукацыі — скончыў Пецябургскі археалагічны інстытут. На беразе Прыпяці ля вёскі Юравічы Калінкавіцкага раёна Гомельскай вобласці дажджы вымывалі вялікія косткі буйных жывёл, гэта абмяркоўвалі мясцовыя жыхары, а новы настаўнік, які чуў пра адкрыццё Палікарповіча, убачыўшы гэтыя косткі, адразу ж паведаміў у Акадэмію навук Беларусі.

Гэта быў 1929 год. З 1930 года Палікарповіч знаходзіць палеалітычныя стаянкі ў Бранскай вобласці, затым ва Украіне, даследуе іх. На Браншчыне ў вёсцы

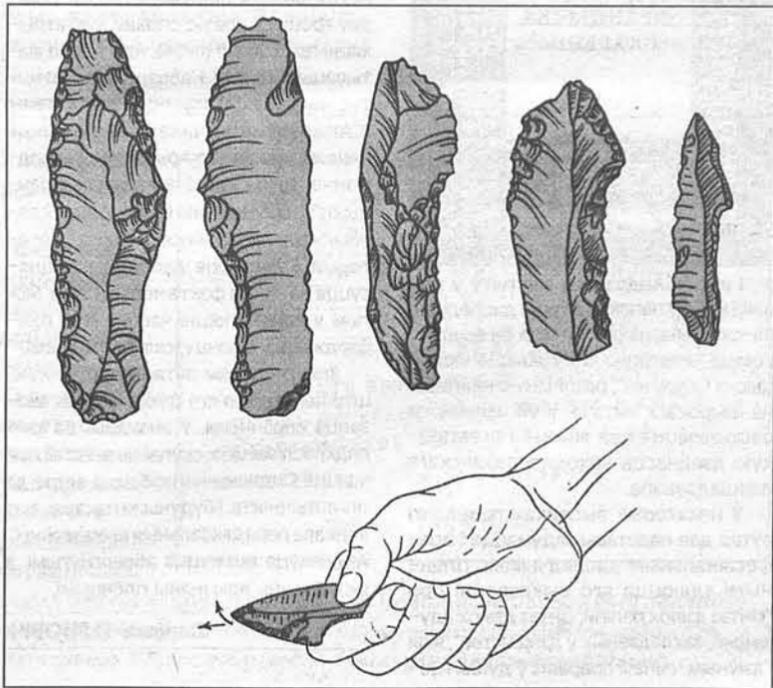
Юдзінава, дзе ім была адкрыта ў 1934 годзе стаянка з вялікім жыллом, складеным з костак маманта, ён працаваў шмат гадоў, там ажаніўся і пабудаваў сабе хату, у якой некалькі гадоў таму быў знойдзены архіў і дзённікі Палікарповіча (у яго з жонкай дзяцей не было, хата аказалася ў руках чужых людзей). Дырэктар Юдзінаўскага краязнаўчага музея Леанід Грышын уратаваў знаходку, а паведаміў пра яе нядаўна ў Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі археолаг, супрацоўнік Бранскага краязнаўчага музея Артур Чубур. Знойдзеныя матэрыялы праліваюць святло на некаторыя старонкі біяграфіі вучонага, рамантычна настроенага ў юнацтве і настойлівага ў сваіх навуковых пошуках у сталыя гады. Ён шмат зрабіў для беларускай і расійскай археалогіі. Магчыма, пасля даследавання знойдзенага архіва яго матэрыялы дапоўняць новымі звесткамі асноўную працу Палікарповіча "Палеаліт верхняга Падняпроўя".

Працаваць у Інстытуце гісторыі акадэміі навук БССР пачаў так. Пасля некалькіх гадоў няштатнага супрацоўніцтва ў 1927 годзе быў залічаны ў штат Інстытута беларускай культуры, які потым быў ператвораны ў Інстытут гісторыі. Вядома, што з 1944 года ён узначальваў сектар археалогіі, у 1959 зноў прайшоў па конкурсу на гэту пасаду. Адкрыццё і даследаванне Бердыжскай і Юравіцкай палеалітычных стаянак паклалі пачатак вывучэнню старажытных помнікаў каменнага веку на тэрыторыі Беларусі з прыцягненнем даследаванняў геологаў, антрапологаў, батанікаў, палеантолагаў. Планаваў комплексныя даследаванні далі магчымасць вучоным працікнуць у невядомую раней галіну фактаў і з'яў першабытнай гісторыі чалавецтва. Акрамя палеаліту, Палікарповіч вывучаў помнікі эпох мезаліту, неаліту і бронзы, пакінуўшы значны след у археалагічнай навуцы.

НА ЗДЫМКАХ: агульны выгляд месца, дзе размяшчалася так званая Бердыжская стаянка; Канстанцін ПАЛІКАРПОВІЧ; знаходкі з Бердыжскай і Юравіцкай стаянак. Крэмнае скрэбла з Бердыжскай стаянкі было вывезена фашыстамі ў час Вялікай Айчыннай вайны.

Алена КАЛЕЧЫЦ

загадчык аддзела археалогіі Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

БРЭСТ

Доўгачаканы дапаможнік

Нарэшце тыя, хто дбаюць пра выяўленне, захаванне і памянне беларускай матэрыяльнай і духоўнай спадчыны, маюць настольны падручнік. Аўтарытэтынасць яму надае тое, што напісаў яго адначасова і тэарэтык (кандыдат гістарычных навук), і практык — каардынатар адпаведнай праграмы ў Брэсцкай вобласці Леанід Несцярчук.

расказвае пра стан матэрыяльнай і духоўнай культуры на тэрыторыі Беларусі да 1918 года і на тэрыторыі Брэсцчыны ў 1921–1934 гадах.

Найбольш даведачнай інфармацыі дае чытачу трэцяя глава кнігі пад назвай "Дзяржаўная палітыка Рэспублікі Беларусь у галіне аховы гісторыка-культурнай спадчыны". Тут падрабязна і кваліфікавана гаворыцца пра фарміраванне беларускага заканадаўства ў гэтай галіне, адпаведныя дзяржаўныя органы, сістэму ўліку нерухомых, уліку і зберажэння рухомых помнікаў, асабліва інвестыцыйнай палітыкі. Найбольш каштоўны тут падраздзел "Брэсцкі вопыт аховы матэрыяльнай і духоўнай культуры". Вопыт гэты аўтар назапасіў, працуючы ва ўпраўленні культуры Брэсцкага аблвыканкама, па ініцыятыве якога адноўлена не адна гістарычная сядзіба. Шкада толькі, што багаты матэрыял не пралюстраваны ў кнізе фотаздымкамі (яны ёсць на дысках у Беларускай таварыстве аховы помнікаў гісторыі і культуры).

Асобная глава прысвечана ў манаграфіі беларускаму краязнаўчаму руху, яго гісторыі і дзейнасці добраахвотных аб'яднанняў. Будзем спадзявацца, што кніга Л.Несцярчука паслужыць ажыўленню гэтага руху, які даволі паспяхова развіваецца ў рэгіёнах, але, апрача "Краязнаўчай газеты", не мае сталага каардынатора.

У апошняй главе манаграфіі разглядаецца страчанае, вывезенае і зруйнаваная спадчына Беларусі. Абагульняюцца шляхі пошуку і вяртання каштоўнасцей, якія аказаліся за мяжой.

У канцы кнігі змешчаны храналагічны паказальнік асноўных дат і падзей у акрэсленай аўтарам праблематыцы, бібліяграфія літаратуры. Усё гэта робіць выданне дапаможнікам для студэнтаў гісторыкаў і культуролагаў.

Яраш МАЛІШЭЎСКІ.

ГОМЕЛЬ

Шэрагі скарыназнаўцаў узраслі

Рыгор Андрэявец вядомы на Гомельшчыне і — шырэй — у Беларусі, Расіі і Украіне як здольны і мадавіты журналіст. Ён заснаваў (1996) і рэдагуе часопіс "Палессе". Лаўрэат Міжнароднай прэміі імя Баяна, Усерасійскай прэміі прэфесійнага прызнання "Лепшыя пёры Расіі". Выдаў кнігу "Беларусы ў Расіі", якая нядаўна была адрэцэнзавана ў "Голасе Радзімы".

І вось Р.Андрэявец выступіў у новай і крыху нечаканай ролі даследчыка-скарыназнаўца. Сёлета ён выдаў у Гомелі невялікую кнігу "Жыццё Францыска Скарыны", разлічаную найперш на шырокага чытача. У ёй папулярна расказаецца пра жыццё і асветніцкую дзейнасць усходнеславянскага першадрукара.

У некаторых выпадках гомельскі аўтар дае падставы задумацца і прафесіянальным даследчыкам. Плённымі здаюцца яго выказванні пра "сінтэз дзвюх рэлігій, сінтэз дзвюх адукацый, закладзеных у дзяцінстве", якія "дзіўным чынам прараслі ў душы і ро-

зуме Францыска Скарыны і ўжо ў сталя гадзі з'явіліся тым фундаментам, на якім грунтавалася яго купецкая і асветніцкая дзейнасць" (с. 12). Праўда, часам "купецтва" Скарыны здаецца перабольшаным, як і тое, што Богдан Онкаў, фінансуючы выданне Бібліі, не быў мецэнатам, як гэта сцвярджаюць некаторыя даследчыкі, а толькі "ўкладу грошы ў новую справу, каб атрымаць прыбытак" (с. 25). Але такую матывацыю цяжка і абвергнуць. Зрэшты, часам гіпатэтычныя выказванні Р.Андрэяўца нечакана знаходзяць пацвярджэнне. Да прыкладу, сцвярджаецца, што Скарына наведваў Францыю і набыў там для брата Івана "у вялікай колькасці ліёнскае сукно". Некаторыя беларускія даследчыкі адназначна да гэтага факта недаверліва. Між тым у самы апошні час ён стаў пацвярджацца французскімі крыніцамі.

Зрэшты, і сам аўтар не адмаўляе, што некаторыя яго думкі могуць аказацца спрэчнымі. У анатацыі да кнігі падкрэсліваецца: скупасць звестак пра жыццё Скарыны непазбежна вядзе да гіпатэтычнасці. І будучыня пакажа, якія вонкава парадаксальныя выказванні С.Андрэяўца акажуцца абвернутымі, а якія будуць прызнаны плённымі.

Таццяна ГЕРНОВІЧ.

ОРША

Гісторыя Аршаншчыны ў асобах

Гісторыка-краязнаўчая літаратура Беларусі напоўнілася цікавым выданнем. Выйшла з друку кніга "Вёрсты пройдзеных дарог" (Магілёў, 2003). У яе ўвайшоў 31 нарыс пра пісьменнікаў, друкароў, майстроў-рамеснікаў, мастакоў, дзеячаў музычнага і тэатральнага мастацтва, жыццё і творчасць якіх звязаны з Аршаншчынай, пачынаючы з XVI стагоддзя і да нашага часу.

Аўтары кнігі — вядомыя аршанскія журналісты Валянціна Сіднякова (яна ж намеснік старшыні Аршанскага гарвыканкама) і Ігар Яршоў. Яны даўня энтузіясты вывучэння роднага краю, сааўтары кнігі "Зямля Караткевіча", якая выйшла раней.

У прадмове аўтары адзначаюць, што, аналізуючы краязнаўчую літаратуру, яны заўважылі: "Перавага аддавалася асвятленню гістарычных падзей, якія адбываліся на аршанскай зямлі, гісторыі і апісанню помнікаў архітэктуры горада і наваколля. Звесткі ж аб дзеячах культуры, як правіла, насілі фрагментарны характар". Таму было вырашана паказаць гісторыю Аршаншчыны ў асобах. Да такога падыходу іх падштурхнулі і асабістыя назіранні: "Жыхары прыдняпроўскага краю, асабліва моладзь, паступова сталі забываць імёны нашых славетных землякоў-пісьменнікаў, паэтаў, мастакоў, кампазітараў, акцёраў..." Каб дасягнуць пастаўленай мэты, аўтары правялі вялізную пошукавую работу ў архівах.

Літаратурным імёнам Аршаншчыны прысвечана большасць нарысаў — дваццаць. І сапраўды, "зямля Караткевіча" спрыяла з'яўленню на літаратурным небасхіле празаікаў і паэтаў, але імёны некаторых з іх забыліся ці засталі малавядомымі.

Апавяданне пачынаецца з сярэднявечча. У гістарычным аспекце ў кнізе адлюстраваны жыццё і творчасць заснавальніка мемуарнага жанру Беларусі аршанскага старосты Філона Кміты-Чарнабыльскага. Вядомы яго "Лісты", якія ўяўляюць сабой службовыя данясенні аб справах на памежжы з Маскоўскай дзяржавай. У эпістальнай спадчыне Ф.Кміты-Чарнабыльскага адлюстраваліся не толькі гістарычныя падзеі таго часу, але і асабісты адчуванні аўтара.

Далей у храналагічнай паслядоўнасці ідзе нарыс пра аршанскіх майстроў-рамеснікаў, якія, пачынаючы з XVII стагоддзя, удзельнічалі ва ўпрыгожванні царскіх пабудов і манастыроў, у тым ліку ў Маскоўі Каломенскага палаца, сабора Нараджэння Багародзіцы ў Суздаль, Аружэйнай палаты ў Маскве, Нова-Іерусалімскага і Валдайскага Іверскага манастыроў. Сярод гэтых выдат-

ных майстроў — рэзчыкі Арсеній Іпаліт, былыя манахі Куцеінскага манастыра; керамісты з Копысі С.Аляксееў, Я.Андрэеў, П.Будкееў, С.Грыгор'еў, І.Максімаў, П.Фёдараў; майстар па вырабу меднага і сярэбранага посуду Максім Сямёнаў (таксама з Копысі).

Пісьменніку, друкару, рэлігійнаму і грамадскаму дзеячу XVII стагоддзя, заснавальніку Куцеінскага манастыра Іаілю Труцэвічу прысвечаны нарыс "Ратавала глыбокая вера". Ігумен Іаіль шмат зрабіў для развіцця асветы. Пры яго ўдзеле былі створаны брацкія школы, адкрыта друкарня ў Куцейне, дзе працаваў вядомы асветнік Спірыдон Собаль (яму прысвечаны асобны нарыс "Пах друкарскай фарбы"). Гэты прадаўжальнік справы Ф.Скарыны ў 1630 годзе быў запрошаны ў куцеінскую друкарню, дзе ў 1631 годзе ўбачыў свет "Буквар", які садзейнічаў развіццю асветніцтва не толькі ў Беларусі, але і ў памежных краінах.

Малавядомай асобай для беларусаў з'яўляецца Міхаіл Урончанка, геадэзіст, тапограф, літаратар. Ён адзін са стваральнікаў Рускага геаграфічнага таварыства (1845). Урадженец Копысі, выхадзец са збяднелага дваранскага роду, у час вучобы ў Дэрпцкім універсітэце ён пасябраваў з будучым рускім паэтам Мікалаем Языковым, які параіў юнаку заняцца літаратурнымі перакладамі. Добра ведаючы англійскую мову, М.Урончанка зрабіў пераклады з Д.-Г.Байрана ("Сон", "Ман-фрэд"), У.Шэкспіра ("Гамлет"). Пазней ён пераклаў на рускую мову паэму А.Міцкевіча "Конрад Валенрод". У 1843 годзе асобнай кнігай выйшаў яго пераклад паэмы І.-В.Гётэ "Фаўст".

У XX стагоддзі Аршаншчына дала славянскаму свету Барыса Ласкіна (рускі паэт-песеннік, кінасцэнарыст, аўтар шматлікіх апавесцей і апавяданняў), Міколу Садковіча (празаік, кінематаграфіст). Героямі нарысаў В.Сідняковай і І.Яршоўа сталі пісьменнікі У.Корбан, А.Міронаў, Ф.Вігдорава, У.Мяжэвіч, Ю.Багушэвіч, А.Старховіч, Я.Васілёнак, Я.Сіпакоў, М.Яфімава, В.Айзенштат, Л.Калодзежны, С.Асіноўскі, У.Барысенка.

І, вядома ж, асобна трэба назваць У.Караткевіча, якому прысвечаны нарыс "Ветрык з Дняпра". Вось які красамойны факт выявіў

І.Яршоў: "Падчас працы ў Дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва РБ я выпадкова знайшоў ліст вядомага пісьменніка-урадженца Аршаншчыны М.Садковіча да рускага перакладчыка М.Кабзарэўскага, дзе ёсць такія радкі: "Прашу цябе, прачытай маленькі вершык у "Полымі", № 3 за гэты (1956. — Т.М.) год "Заяц ва-рыць піва". Гэта, як мне здаецца, вельмі добры верш. Гэта малады аўтар, і калі б ты дапамог яму (у тваім перакладзе) надрукаваць на рускай, было б няблага. Я яго не ведаю, але думаю, што чалавек з будучыняй". Так яно і здзейснілася.

Мастакі — наступны пласт Аршаншчыны. Вось іх кароткі пералік: Пётр Раманоўскі — вядомы майстар пейзажа і партрэта, скончыў Ленінградскую акадэмію мастацтваў. Жывапісец Мікалай Паляноў да вайны вучыўся ў Віцебскім мастацкім вучылішчы, ваяваў на фронце, трапіў у палон, знаходзіўся ў канцлагеры. Скульптар Сяргей Вакар — аўтар выдатных помнікаў Максіму Багдановічу ў Мінску, Яраслаўлі, адміралу Валянціну Дразду ў Буда-Кашалёве. Мастак-франтавік Мікалай Федарэнка — майстар лірычнага пейзажа. Аб ім — нарыс "Рэй-хстаг была побач". Наш сучаснік Мікола Купава працуе ў жанры гістарычнага партрэта.

Музычнае мастацтва прадстаўляюць кампазітар Якаў Касалапаў, які спрыяў развіццю ў Беларусі харавага мастацтва, і Зінаіда Мажэйка, доктар мастацтва-знаўства, спецыяліст у галіне этнамузыкі. "З першых купалаўцаў" — гэта нарыс пра актрысу Беларускага дзяржаўнага тэатра імя Я.Купалы Кацярыну Міронаву. Яна іграла ў п'есах Л.Талстога, А.Астроўскага, М.Гогаля, Ж.-Б.Мальера. Соф'я Друкер — вядомая оперная спявачка. Яе голас называлі "чароўным па тэмбру".

Аўтары кнігі знайшлі для кожнага свайго героя цёплыя словы. Адчуваюцца глыбокая павага і спачуванне, калі лёс чымсьці абышоў яго. Таму нарысы знойдуць удзячных чытачоў не толькі ў розных кутках Беларусі, але і за яе межамі.

Таццяна МАХНАЧ,

На рэпрадукцыі з кнігі: палац Аляксея Міхайлавіча ў Каломенскім (Расія), пабудаваны беларускімі майстрамі.

Плённыя дэбаты ў горадзе Каперніка

Двухбаковая беларуска-польская дарадчая камісія па сумеснай культурнай спадчыне была створана ў сярэдзіне 1990-х гадоў па ініцыятыве грамадскага дзеяча і мецэната Анджэя Цеханавецкага (Лондан), генетычнага звязанага з Беларуссю, і на рашэнні міністэрстваў культуры абедзвюх краін. З таго часу сябры камісіі (кіраўнікі на ўзроўні намеснікаў міністраў, эксперты па музейнай, бібліятэчнай, архіўнай справе, архітэктуры) збіраюцца на пасяджэнні па магчымасці два разы ў год — пачаргова ў Польшчы і Беларусі. Абмяркоўваюцца пытанні выяўлення, сумеснага выкарыстання і вяртання культурнай спадчыны, часта агульнай (як у выпадку з Радзівіламі). Гэта пакуль што адзіная сумесная камісія такога тыпу, якая можа паслужыць узорам для іншых.

Месцам правядзення чарговага, 14-га пасяджэння камісіі не выпадакова быў выбраны старажытны Торунь — горад на беразе Віслы, які захаваў шматлікія гістарычныя і архітэктурныя помнікі. Пачынаючы з XIII стагоддзя, горад-радзіма вялікага Каперніка. Тут многа і беларускіх памятак. Прафесар Торунскага ўніверсітэта сусветнай славы біёлаг Яніна Гурыновіч захаваў, перавезла з Вільні ў Торунь і перадала ў мясцовы архіў рукапісы і фатаграфіі свайго дзядзькі — беларускага, польскага і рускага паэтарэвалюцыянера Адама Гурыновіча. А беларус з Браслаўшчыны Мар'ян Пецюкевіч, колішні дырэктар Вленскага беларускага музея, пераехаўшы сюды, стварыў, пераважна з матэрыялаў, сабраных у час экспедыцый па

ханы справаздачы і абмеркаваны пытанні па ўсіх напрамках дзейнасці: нерухомыя помнікі, рухомыя помнікі і музейная дзейнасць, бібліятэчная дзейнасць, архіўная справа. Значная частка пытанняў была звязана з гісторыка-культурнай спадчынай Радзівілаў — захаваннем Нясвіжскага палацава-паркавага комплексу, бібліятэчных і архіўных калекцый.

Пасяджэнне пачалося з абмеркавання стану захавання і рэстаўрацыі гісторыка-культурнага комплексу ў Нясвіжы. У цэнтры ўвагі былі пытанні правядзення рэстаўрацыйных работ у палацы Радзівілаў, інвентарызацыйныя работы ў падземеллі фарнага касцёла Божага Цела, падрыхтоўка дакументаў па ўключэнні аб'екта ў Спіс сусветнай культурнай і прыроднай спадчыны і інш.

Беластоцчыне, цікавую этнаграфічную экспазіцыю ў мясцовым музеі. Там жа захоўваецца яго багаты архіў.

У пачатку нашай майскай сустрэчы сябры беларускай часткі камісіі былі прыняты паслом Беларусі ў Рэспубліцы Польшча Паўлам Латушам. Праз дзень у памяшканні Торунскай ратушы было праведзена пасяджэнне камісіі, у якім удзельнічалі 7 экспертаў з Беларусі на чале з намеснікам начальніка ўпраўлення Міністэрства культуры Васілём Чэрнікам, з удзелам саветніка Пасольства Рэспублікі Беларусь Мікалая Пятровіча і 12 прадстаўнікоў з польскага боку (эксперты і супрацоўнікі Міністэрства культуры Польшчы) на чале з намеснікам дэпартаменту аховы нацыянальнай спадчыны Францішкам Кемкам, з удзелам саветніка Пасольства Рэспублікі Польшча ў Рэспубліцы Беларусь Цэзарыя Калінінскага і старшыні Нацыянальнай камісіі ЮНЕСКА Польшчы Томаша Арлоўскага.

Традыцыйна на пасяджэннях камісіі абмяркоўваюцца пытанні супрацоўніцтва паміж дзвюма краінамі ў галіне аховы гісторыка-культурнай спадчыны. На майскім пасяджэнні былі заслу-

Быў адзначаны традыцыйна высокі ўзровень супрацоўніцтва па бібліятэчных пытаннях. Камісія была намі пайнфармавана аб тым, што ў межах Дзяржаўнай праграмы "Памяць Беларусі" распрацоўваецца праект "Электронная бібліятэка "Памяць Беларусі", адным з напрамкаў якога бачыцца работа над дакументальнай спадчынай Радзівілаў — праграма "Radziwilliana" з удзелам устаноў культуры Беларусі, Расіі, Польшчы. Яна прадугледжвае ўключэнне дакументнага комплексу Радзівілаў (незалежна ад месца захавання) у рэгістр "Памяць свету". Вядзецца даследаванне кнігазбораў Радзівілаў, мэта якога — бібліяграфічная рэканструкцыя, — стварэнне бібліяграфічнай і паўнатэкставай базы даных. Распрацаваны і перададзены ў ЮНЕСКА сумесны праект Камітэта па архівах, Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і Цэнтральнай навуковай бібліятэкі НАН РБ па стварэнні пілотнага CD-Rom, прысвечанага дакументальнай спадчыне Радзівілаў, што захоўваецца ў Беларусі. Навукоўцы Беларусі і Польшчы прынялі ўдзел у Трэціх кнігазнаўчых чытаннях, якія адбыліся летась у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Тэма чытанняў — "Кніга Беларусі:

повязь часоў" — была падтрыманая камісіяй.

Вялікае задавальненне прысутных выклікала наша паведамленне аб знаходцы знакамітага Слуцкага Евангелля XVI стагоддзя.

На пасяджэнні было падкрэслена плённае супрацоўніцтва абедзвюх краін у архіўнай справе. Архіўныя ўстановы Беларусі прымаюць удзел у рэалізацыі праграмы "Узнаўленне гістарычнай памяці Польшчы". У сакавіку 2003 года адбылася сустрэча кіраўнікоў архіўных служб Беларусі і Польшчы Уладзіміра Адамшкі і Дарыі Налэнч. У выніку забяспечаны доступ даследчыкаў да архіўных крыніц абедзвюх краін. Польскаму боку былі перададзены распрацоўкі па рэалізацыі міжнароднага праекта "Аўтаматызаваная інфармацыйна-пошукавая сістэма "Радзівілы", а таксама даведнікі па фондах дзяржаўных архіваў Беларусі, падрыхтаваныя ў межах сумеснага супрацоўніцтва.

Па рабоце з рухомымі помнікамі і музейнай справе ў асноўным абмяркоўваліся пытанні, звязаныя зноў жа з нясвіжскай калекцыяй Радзівілаў. Польскаму боку было прапанавана пачаць падрыхтоўку да сумеснага выдання "Інвентары нясвіжскага палаца Радзівілаў". Прафесар Надзея Высоцкая прадставіла камісіі сваю кнігу "Жывапіс барока ў Беларусі". Польскаму боку таксама быў перададзены ў дар чарговы зборнік "Вяртанне-7" — "Нясвіжскія зборы Радзівілаў". Абодва выданні выклікалі вялікую цікавасць у польскіх спецыялістаў. У сваю чаргу, беларускаму боку быў перададзены ў дар дыск (CD) з матэрыяламі пра род Тышкевічаў.

На пасяджэнні былі разгледжаны пытанні аб стане і перспектывах рэстаўрацыі некаторых архітэктурных помнікаў на тэрыторыі Беларусі. Прысутныя інфармаваліся аб правядзенні чарговага, IX курса Нясвіжскай акадэміі (паслядыпломнай адукацыі), дзе спецыялісты вывучалі фартыфікацыйныя збудаванні на тэрыторыі Беларусі і Польшчы.

Васіль Чэрнік расказаў аб стане спраў на Аўгустоўскім канале, правядзенні работ па яго рэканструкцыі, падрыхтоўцы дакументаў для ўключэння яго (сумесна з Польшчай) у Спіс сусветнай культурнай і прыроднай спадчыны.

У заключны дзень беларускія эксперты наведлі Мазавецкі і Дзяцэзіяльны музеі ў горадзе Плоцку. Абодва музеі валодаюць каштоўнымі калекцыямі гістарычных і мастацкіх помнікаў, некаторыя з якіх звязаны з мінулым Беларусі. Моцнае ўражанне на прысутных у Дзяцэзіяльным музеі зрабіла адна з найбольшых у Польшчы калекцый кунтушовых паясоў, сярод якіх значную колькасць складалі беларускія, вырабленыя ў Слуцку і Гродне.

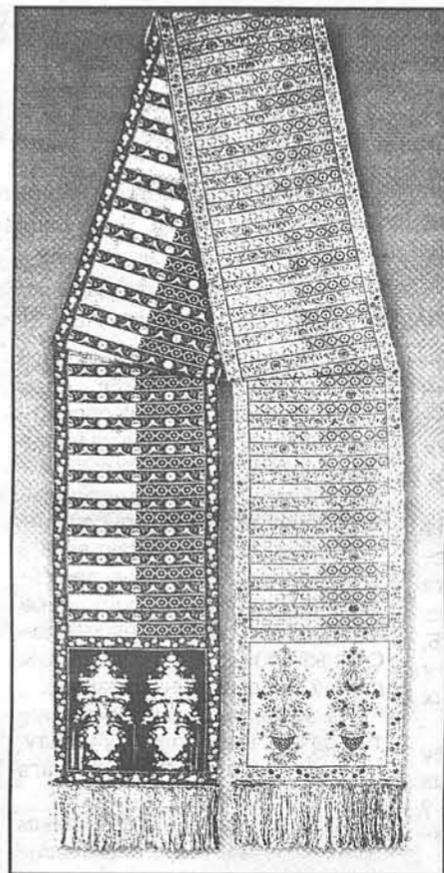
НА ЗДЫМКАХ: помнік М.КАПЕРНИКУ ў Торуні; удзельніцаў Дзён беларускай літаратуры ў Польшчы знаёміць з беластоцкай часткай экспазіцыі Торунскага этнаграфічнага музея яе стваральнік Мар'ян ПЕЦЮКЕВІЧ (стаіць з капелюшом у руцэ, здымак 1982 года).

Тацяна РОШЧЫНА,

эксперт камісіі, галоўны бібліяграф аддзела рэдкай кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Дар радзіме продкаў

Фармальна назваць Анджэя Станіслава Цеханавецкага нашым суайчыннікам цяжка: нарадзіўся ён у Варшаве амаль 80 гадоў назад (29 верасня 1924 года), пасля вайны абараніў доктарскую ў Германіі, з 1958 года пастаянна жыве ў Лондане, дзе займаецца навукова-экспертнай і музейна-калекцыянерскай справай. Але сэрцам Цеханавецкі ў Беларусі, на радзіме продкаў.

Па жаночай лініі ("кудзелі") Анджэй паходзіць з князёў Мсціслаўскіх і Заслаўскіх і таму быў удастоены звання ганаровага грамадзяніна Заслаўя. Род Цеханавецкіх, аселя з XIV стагоддзя на Віцебшчыне і Магілёўшчыне, даў нямала асветнікаў, аўтараў кніг. У Бачэйкаве (цяпер Бешанковіцкі раён), дзе жылі бацькі і дзяды А.Цеханавецкага да 1917 года, былі багатыя зборы твораў мастацтва, кніг. Усе гэтыя каштоўнасці ў 1916 годзе вывезлі ў двух вагонах, баючыся наступу немцаў, на часовае захаванне ў Маскву, і там яны зніклі. Калі б знайшліся, абячае нашчадак, вярнуліся б у Беларусь.

У 1988 годзе па запрашэнні таварыства "Радзіма" і пры садзейнічанні камісіі "Вяртанне" А.Цеханавецкі ўпершыню наведаў Беларусь, пабыўаў у Бачэйкаве, на Магілёўшчыне. Праз год перадаў, ужо ў Лондане, праз камісію "Вяртанне" для акадэмічнага Музея старабеларускай культуры "чатырохбаковы" (на ўсе выпадкі жыцця) слупкі пояс і карціну з відам Нясвіжа пачатку XIX стагоддзя. Сёлета, адзначаючы сваё 25-годдзе, музей выдаў шыкоўны альбом, у якім сярод іншых здабыткаў паказаны і дар А.Цеханавецкага (змяшчаем рэпрадукцыю з кнігі).

Слупкі пояс і карціна — не адзіныя дары мецэната Беларусі. Ён адзін з ініцыятараў і фундатараў аднаўлення Мірскага замка і падземля фарнага касцёла ў Нясвіжы, дзе пахаваны Радзівілы (апошні раз А.Цеханавецкі быў тут

у 2000 годзе на перазахаванні праха Антонія Радзівіла). Адзін з сузаснавальнікаў Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў, ён фінасаваў правядзенне трох "круглых сталоў", прысвечаных Вялікаму князю Літоўскаму і беларуска-літоўскім адносінам (Лондан, Мінск, Герваты Астравецкага раёна), беларуска-італьянскай канферэнцыі ў Венецыі. Перадаў рэдкае гродзенскае выданне XVIII стагоддзя ў дар Палацкаму музею гісторыі беларускага кнігадрукавання. Шмат сродкаў і энергіі ўклаў ва ўпарадкаванне парку ў Бачэйкаве, магіл сваіх продкаў. На беларускую мову перакладзена з нямецкай яго кніга "Міхал Казімір Агінскі і яго "Сядзіба музаў" у Слоніме". Другая кніга "Нясвіж: Міжнародны цэнтр культуры ў Беларусі" (Варшава, 1994) чакае перакладу. Усё гэта, разам узятае, дало падставы прысудзіць вучонаму званне ганаровага доктара Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Як сведчаць апошнія лісты ў камісію "Вяртанне", А.Цеханавецкі сустракае сваё 80-годдзе з думкамі пра Беларусь, пра свой новы прыезд на зямлю продкаў.

Мецэнатская дзейнасць Анджэя Цеханавецкага з князёў Мсціслаўскіх і Заслаўскіх з'яўляецца добрым прыкладам для іншых магнатаў, чые карані вядуць да беларускай зямлі.

Яраш МАЛІШЭЎСКІ,
сябар камісіі "Вяртанне".

АНОНС

У наступным нумары на старонках "Вяртанне" мяркуецца змясціць публікацыю Віталія Скалабана пра трыя экспанаты Вленскага беларускага музея імя Івана Луцкевіча, якія былі

пасля вайны перавезены ў Мінск. Пачатак перавозу быў пакладзены тэлеграмай тагачаснага наркама асветы Літвы вядомага гісторыка Юозаса Жугжды. Тэкст узнаўляем факсімільна.

Творы мастацтва экспартаваліся цэнтралізавана

Пры выяўленні і сумесным выкарыстанні (вяртанне тут найрад ці магчыма) твораў беларускага мастацтва, якія сёння знаходзяцца ў замежных краінах, трэба ўлічваць, што многія з іх трапілі туды не ў выніку ваенных дзе-

нядаўна знойдзены новыя архіўныя дакументы, якія змяшчаюцца тут упершыню. Гэтыя матэрыялы, несумненна, дапамогуць нашым гісторыкам і культуралагам у іх далейшых пошуках.

Першы дакумент датаваны 17 снежня 1928 года. Гэта ліст намесніка народнага камісара знешняга і ўнутранага гандлю Абрамсона, накіраваны па адрасу "ЦК КП(б)Б, тав. Васілевічу". Падаем тэкст у арыгінале з захаваннем лексічных асаблівасцей.

"Па пытанню аб экспарце рэчаў мастацтва і старажытнасці і іншых каштоўнасцей, знаходзячыхся ў музеях БССР, да гэтага часу праведзена наступнае:

Пытанне гэтае ўзгоднена з Наркамсветай БССР, вынікам чаго быў разасланы спецыяльны аб'ект у сеце арганаў БССР за подпісамі НКГандлю і НКАсветы аб арганізацыі спецыяльных камісій для выяўлення ў мясцовых музеях рэчаў, годных для экспарту. Гэтакія камісіі былі складзены, але не гледзячы на ўсе прынятыя захады іх праца не дала дагэтуль ніякіх вынікаў.

З прычыны гэтага НКГандлем камандзіраваны адказны супрацоўнік Дзяржгандбелу, па ўзгадненні гэтага пытання з Галоўнавукай, у акруговыя гарады БССР для праверкі працы акруговых камісій і для выяўлення і адбору сумесна з камісіямі ў мясцовых музеях рэчаў для экспарту.

Прынцып адбору з музеяў рэчаў для экспарту такі, што адбору падлягаюць выключна рэчы другагараднага музейнага значэння, не звязаныя з краем і не каштоўныя з боку гістарычнага. Асноўныя музейныя калекцыі пры гэтым не зачэпляюцца. Напрыклад, пры адборы ў Аршанскім музеі прызначаны пасля абгляду гэтакага рэчы, не маючыя ніякай адносін да Беларусі, як малюнкi Франка-Прускай бойкі (132) і рэчы кітайска-японскага выбразіцельнага мастацтва.

янняў, а мэтанакіраванага дзяржаўнага продажу. Ён праводзіўся ў 1920-1930-х гадах пераважна праз усесаюзную ўстанову "Торгсін" ("Гандаль з замежнікамі"), пра што ўжо часткова вялася гаворка ў зборніках "Вяртанне".

мастацкіх малюнкаў сучасных мастакоў БССР.

5. Дазволіць Наркамгандлю і Дзяржгандлю арганізаваць вываз усіх прадметаў культуры (ікон, тор і г. д.) з тым, каб вываз для продажу за межы праводзіўся ўжо маючыся прадметаў, не арганізуючы ніякай новай вытворчасці.

6. У мэтах папулярызацыі прадметаў мастацтва БССР як музейных, так і іншых за межамі лічыць мэтазгодным практыкаваць удзельнічанне Дзяржгандлю ў выстаўках, наладжваемых арганізацыямі СССР за межамі.

7. Ускласці поўную адказнасць на Наркамгандлю і Дзяржгандлю за тое, каб закупка прадметаў культуры згодна п. 5-га праводзілася такім чынам, каб не было ніякіх палітычных ускладненняў".

Выкананне пастановы было ўскладзена на таго ж Абрамсона, а таксама Шэйніна, Баліцкага і "фракцыі АВК".

З пунктаў пастановы нас, безумоўна, сёння асабліва цікавяць пяты і шосты. Якія творы тагачасных мастакоў (а сярод іх маглі быць і Шагал, і Малевіч, і Пэн) былі прададзены за мяжу, куды і каму? Якія "прадметы культуры" з зачыненых цэркваў, касцёлаў і сінагог былі рэкамендаваны "для продажу за межы"? Трэба ўлічваць, што тагачасны замежны пакупнік разбіраўся ў мастацтве, не кідаў грошы на вецер, і яму дзеля забеспячэння хуткіх тэмпаў індустрыялізацыі і маглі прапанаваць старадаўнія шэдэўры культуравага мастацтва.

Для канчатковага высвятлення пытанняў трэба было б знайсці спісы, складзеныя Акрвыканкамамі, а таксама спісы прададзенага, якія могуць захоўвацца ў архівах Масквы і Санкт-Пецярбурга.

Вячаслаў СЕЛЯМЕНЕЎ,

дырэктар Нацыянальнага архіва Беларусі.

У музеях замежных краін

З гэтага нумара на старонках "Вяртаня" ўводзіцца новая падборка "У музеях замежных краін", дзе будуць рэпрадукавацца калекцыйныя паштоўкі з выявамі твораў беларускіх мастакоў, а таксама ўраджэнцаў Беларусі. Як правіла, гэтыя творы невядомыя або малавядомыя гледачам, а часам і даследчыкам.

Сёння злева змяшчаем "Партрэт дзяўчыны" акадэміка жывапісу Сяргея Заранкі (1818-1870), які нарадзіўся ў вёсцы Ляды былога Аршанскага павета (цяпер Дубровенскі раён). У 1983 годзе твор захоўваўся ў Дзяржаўным мастацкім музеі Латвійскай ССР.

Справа — "Дзяўчынка з фруктамі" Івана Хруцкага (1810-1885), ураджэнца мястэчка Ула на Віцебшчыне, аўтара шматлікіх нацюрморту, партрэтаў і пейзажаў. З 1845 года

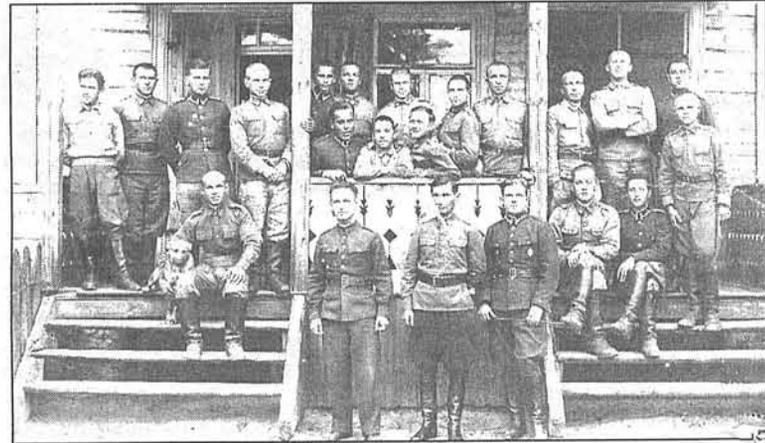

жыў у маёнтку Захарнічы на Полаччыне, дзе і пахаваны. У 1981 годзе партрэт быў у Таганрогскай карціннай галерэі (Растоўская вобласць, Расія).

З РЕДАКЦЫЙНАЙ ПОШТЫ

Таямнічы фотаальбом знойдзены ў Красным

Мястэчка Краснае, што непадалёку ад Маладзечна, у апошнюю вайну было спалена. У цэнтры засталіся лічаныя хаты. Адно з гэтых ацалелых хат купіла пасля смерці гаспадароў яшчэ маладая сям'я. Вырашылі зрабіць грунтоўны рамонт. І вось калі пачалі наводзіць парадак на гарнішчы, пад слоем моху знайшлі ня мала цікавых дакументаў, якія адносяцца да 30-х гадоў мінулага стагоддзя.

У тыя часы Краснае знаходзілася ў польскай дзяржаве. Мяжа з СССР праходзіла непадалёку, таму ў Красным размяшчаліся пагранічнікі — полк 111/86 "КОР". Афіцэры жылі ў мураваных дамах у ляску, а малодшыя чыны — па хатах мясцовых жыхароў. Плацілі за гэта добра. Таму новыя дамы будавалі з такім разлікам, каб у лепшай палове жылі кватаранты-вайскоўцы. Напэўна, так было і ў гэтай хаце. Калі грывнуў 1939 год, кватаранты хутка пакінулі Краснае.

Так дакументы вайскоўцаў засталіся ў гаспадароў, і яны схавалі іх на гарнішчы. А потым забыліся і знайшлі нібы нанова.

А цяпер пра знаходку. Галоўны цікавы дакумент — фотаальбом, які цудоўна захаваўся. Адно дрэнна: на здымках няма ніякіх надпісаў, акрамя штэмпеляў фотамайстроў.

Устанавіць прозвішча гаспадары альбома ўдалося па паштовай картцы, атрыманай ім у Красным, а знешне "вылічыць" — па сямейнай фатаграфіі, дзе ён з прыгожай дзяўчынай. На паштоўцы стаіць штэмпель пошты горада Яраслава, які непадалёку ад Перамышля (Польшча). Звалі гэтага маладога паручыка Баляслаў Пятрушка. Ён нарадзіўся прыкладна ў 1912-1915 гадах, бо ў школьным сшытку пяцікласніка (ён сярод знойдзеных дакументаў) стаяць даты 1928, 1929.

Яшчэ можна зрабіць выснову, што ён прыехаў служыць у Краснае недзе ў чэрвені 1939 года і мала тут пажыў-паслужыў. Гэты перыяд яго жыцця не пазначаны фотаздымкамі. Не паспеў!

А, можа, у Яраславе жывуць сваякі Пятрушкі, можа, яны адгукнуцца на гэтую публікацыю?

Полк "86" пакінуў след у Красным, яго памятаюць. Там у той час служыў музыка ваеннага аркестра Чэслаў Качмарэк (бацьку яго звалі Андрэй) 1916 года нараджэння. У 1938 годзе ў Красным нарадзіўся сын, з якім ён ездзіў у 1939 годзе ў Варшаву да бацькоў. Вайна разбурыла гэтую сям'ю. Сын музыкі жыве цяпер у Мінску і не губляе надзеі знайсці радню свайго бацькі.

Яшчэ адзін лёс. У палку "86" служыў сяржантам Пятро Ігнатаў Дубовік, 1899 года нараджэння. Ён са Старобіншчыны. Ацалеў у 1939 годзе, а ў 1942-м быў забіты акупантамі недалёка ад Краснага. Яго сын жыве цяпер у Салігорску і шукае гісторыю стварэння палка "86", які яшчэ чамусьці меў назву "полк мінскіх стралкоў".

У альбоме захаваўся здымак будынка ў Красным, дзе, паводле надпісу над дзвярыма, месціўся аркестр. На ганку, напэўна ж, стаіць Ч.Качмарэк. А можа і Б.Пятрушка.

Аляксандр ХАРЫТОН.

Краснае, Маладзечанскі раён.

Вывезена ў Германію

Як устанавіць дапамогай нашчадкаў польскага пісьменніка XVIII стагоддзя Юльяна Урсына Нямцэвіча брэсцкі краязнавец Анатоль Гладышчук, у палацы Нямцэвічаў у Скоках (цяпер Камянецкі раён) захоўваліся значныя мастацкія каштоўнасці: палатно "Маці Божая з Ісусам ў руках" Барталамео, творы Ван Дэйка, Тэрнера і інш. У архіве былі аўтографы многіх знакамітасцей, у тым ліку ліст Джорджа Вашынгтона (1798). Усё гэта вывез у Германію прынц Леапольд Баварскі, які ў час першага сусветнай вайны аблюбаў палац пад жыллё. Ад'язджаючы, ён прыхапіў таксама каштоўную калекцыю табакерак — падарункаў імператараў. Калі ўлічыць ваенна-акупацыйны абставіны вывазу, каштоўнасці падлягаюць законам рэстытуцыі, і таму іх варта шукаць у прыватных зборах або музеях Германіі

С К А Р Б О Н К А

Тураў рыхтуецца да свята

У гэтыя дні на вуліцах Турава, Жыткавіч можна сустрэць заклапочанага і ў той жа час вясёлага і жыццярэадаснага чалавека. То ён спяшаецца ў пасялковы Савет, то ў Тураўскі гарадскі ДК, Дварэцкі СДК, СШ № 2, у Жыткавіцкі райвыканкам, раённы аддзел культуры... Да ўсяго, што тычыцца культуры, мае дачыненне Мікалай Котаў.

Жыццярэадаснасць і аптымізм у Мікалая з дзяцінства, нягледзячы на незайздросны лёс удовінага сына, які не бачыў свайго бацькі, што не вярнуўся дамоў з палёў мінулай жудаснай вайны. Ды толькі ён ніколі не жаліўся, а заўсёды шчыра і аддана працаваў і працуе дзеля захавання народных традыцый.

Мае аднагодкі — пакаленне 60–70-х гадоў — добра памятаюць, з якой радасцю ў сельскіх клубх Тураўшчыны і за яе межамі сустракалі Мікалая Конанавіча з ансамблем танца "Прыпяць" Тураўскага ГДК. Якімі прыгожымі, незабыўнымі былі тыя сустрэчы! Асабліва памятным быў канцэрт 20 гадоў таму ля прыстані на пароме ў Тураве, праграму якога вяла народная артыстка Зінаіда Бандарэнка.

Цяпер Мікалай Конанавіч працуе ў Мінску, але паранейшаму крыніцай натхнення для яго з'яўляецца старажытны Тураў. Вось і імкнецца ён сюды, дзе пакінулі сляды яго юнацтва і маладосць.

Ды і год незвычайны: 60-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, свята беларускага пісьменства і друку ў Тураве, 40-годдзе народнага ансамбля "Прыпяць" Тураўскага ДК, стваральнікам і кіраўніком якога з'яўляўся на працягу многіх гадоў. І гэта хвалюе душу няўрымслывага Мікалая Котава. Ён зноў і зноў вяртаецца ў Тураў, каб дапамагчы падрыхтаваць святочныя праграмы, зрабіць пастаноўкі новых танцаў, падрыхтаваць ля прыстані паром для правядзення на ім святочных мерапрыемстваў, вясці рэпетыцыі ў дзіцячым тэатры "Дрыгавічы", што створаны пры СШ № 2 Турава.

Разам з удзельнікамі народнага ансамбля "Прыпяць" Тураўскага ГДК задумаў ён пасадзіць Алею памяці ў гонар вызвалення Турава ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, свята беларускага пісьменства і друку, 40-годдзе народнага ансамбля танца "Прыпяць". І вось ужо аляя зазеленела.

Канешне ж, яму дапамагаюць кіраўнікі мясцовых раённых улад (А.Савіцкі, В.Балбуцкі), работнікі культурных устаноў Турава.

Верыцца, што гэты год, дзякуючы такім людзям, як Мікалай Конанавіч, будзе незабыўным, светлым для Турава і яго гасцей.

Кацярына ПАПОВА.

ФЕСТИВАЛЬ

Трэці рэспубліканскі фестываль фальклорнага мастацтва "Берагіня" прайшоў у райцэнтры Акцябрскім Гомельскай вобласці. Ён сабраў носьбітаў традыцыйнай культуры і іх пераемнікаў з розных куточкаў Беларусі. Фотарэпартаж Яўгена Пясецкага і фота Юрыя Бондарова сведчаць, што свята было яркім і плённым, што па ўсёй нашай краіне ідзе адраджэнне рэгіянальных традыцый народнай культуры, засваенне фальклорнай спадчыны, народных рамёстваў і народнага мастацтва дзецьмі і моладдзю.

Ініцыятар, мастацкі кіраўнік і рэжысёр фестывалю — этнахрэаграф Мікола Козенка. На фестывалі працаваў экспертны савет, у які ўваходзілі спецыялісты ў галіне традыцыйнай культуры, відныя вучоныя і дзеячы культуры. Кожная вобласць прадставіла па два фальклорныя калектывы і майстроў рамёстваў.

У Акцябрскім раёне праца па зборы, засваенні і захаванні фальклору і рамёстваў вядзецца пастаянна сумеснымі намаганнямі

Гуртуе палесская "Берагіня"

школ і ўстаноў культуры, а каардынуюць гэтую працу раённы метадычны цэнтр, аддзел культуры і аддзел адукацыі райвыканкама. Фестываль "Берагіня" і стаў традыцыйным, таму што тут зразумелі якую вялізную ролю ён адыгрывае ў выхаванні дзяцей і моладзі, духоўнай сувязі пакаленняў.

НА ЗДЫМКАХ: гарманіст Амяльян БАБКОЎ з вёскі Хальч Веткаўскага раёна Гомельскай вобласці са спявачкамі з Драгічынскага раёна Брэсцкай вобласці; кон-

курс танцавальных пар; першы рэспубліканскі турнір дзіцячых фальклорных калектываў; гаспадары фестывалю — гурт "Рудабельскія зорачкі" з райцэнтры Акцябрскага нядаўна пераняў абрад на свята Юр'я, які бытуе ў вёсцы Гароховішчы. Гэты гурт — адзін з лепшых на Беларусі пераемнікаў народных традыцый, танцаў і музыкі; папелечнікі — мастацкі кіраўнік фестывалю Мікола КОЗЕНКА (справа) і старшыня Акцябрскага райвыканкама Іван ПАРШУТА.

Майстрам лозапляцення ад 7 да 72

У Клецку прайшло свята-конкурс майстроў лозапляцення Мінскай вобласці "Лазовыя карункі". У ім узялі ўдзел больш за 50 майстроў з 14 раёнаў вобласці і горада Маладзечна, якія працуюць у тэхніцы пляцення з лазы, чароту, хваёвай драўніны і іншых традыцыйных матэрыялаў, сярод іх — 14 дзяцей. Самому малодшаму ўдзельніку свята Арцёму Баброву з Уздзенскага раёна 7 гадоў, самаму старэйшаму — Юрыю Разанаву з Валожынскага раёна — 72. Большасць

майстроў — неаднаразовыя ўдзельнікі розных фестывалю і конкурсаў, адзначаліся дыпломамі і прызамі. Журы конкурсу ўзначаліў старшыня Рэспубліканскага саюза майстроў народнай творчасці Яўген Сахута. Конкурс праходзіў у суправаджэнні канцэртнай праграмы вядучых самадзейных калектываў Клецкага раёна. А глядачы маглі не толькі азнаёміцца з выставай хатніх калекцый майстроў, але і набыць іх вырабы. А гэта кошыкі, вазы, пано і мэбля з лазы.

Вырабленыя з любоўю і вялікім майстэрствам, яны упрыгожаць інтэр'ер не толькі сельскай, але і гарадской кватэры, паслужаць у гаспадарцы, як заўсёды служылі беларусу, суправаджаючы побыт селяніна ад калыскі, якую таксама плялі з лазы, да мэблі і посуду, прыладаў рыбалоўлі, глоты, якім агароджвалі сядзібу і іншых патрэб. Мода на вырабы з лазы зноў вяртаецца ў наша жыццё, і гэтаму нямала садзейнічаюць падобныя конкурсы і выставы.

Рэгіна ГАМЗОВІЧ.

НАРОДНЫ КАЛЯНДАР

"Кожная хата ў жніўні багата"

Жнівень — апошні месяц лета, яго назва ўказвае на асноўны клопат селяніна, звязаны са жнівом. Заканчваюць уборку азімых, затым жнуць пшаніцу, ячмень, авёс, грэчку, проса. 1-га — прысвятак Макрыны, з ім звязваюць дажджлівае надвор'е. 2-га — Ілля, апякун земляробства і абаронца ад нячыстай сілы, увабраў у сябе рысы язычніцкага бога Перуна. Свята дажджоў і навальніц. Успрымаецца як пачатак восені: "Прышоў Пятрок — сарваў лісток, прыйшоў Ілля — сарваў два". Заканчвалі касавіцу, хадзілі талакою касіць удовам. 4-га — Мар'я, звязваецца з клопатам жанчын аб ураджай. 6-га — Барыс, адзін з апекуноў земляробства: "Святы Барыс снапы возіць". 7-га — прысвятак Ганны: "Святая Ганна снапы кладзе". 9-га — Палікоп, асцерагаліся маланкі, каб не спаліла снапы ў полі. 10-га ў католікаў — Лаўрын, пра які кажуць: "На Лаўрына спяшай да млына". 12-га — Сіла. На вызваленых палях распачыналі новую сяўбу. 13 — Спасаўскія запускі, пярэдадзень Спасаўскага посту. 14 — Макавей (Першы Спас, або Спас Мядовік) — свята маку. Асвячаюць ваду, зёлкі, садовыя кветкі, моркву, сланечнік. Калі ў гэты дзень дождж — будзе многа грыбоў. Пачатак Спасаўкі — пятнаццацідзённага асенняга посту, які доўжыцца да 28 жніўня. 15-га ў католікаў — Першая Прачыстая (Першы святак, Зельная), свеняць збожжа і садавіну. 16-га — Антоні-віхравей. Дзень пазначаны маланкамі, вятрамі і дажджамі. У католікаў у гэты дзень Рох — маленькі святак, калі адбываўся кірмаш на паненак. Дзяўчаты і хлопцы ездзілі на кірмаш, дзе з бацькамі рабілі змовіны, дамаўляліся пра пасаг. 19-га — Яблычны Спас (Другі Спас, Вялікі Спас), свята садавіны. Дазваляецца есці яблыкі, грушы, слівы. Асвячаюць таксама мёд, каласкі новага ўраджаю. 20–21 на Століншчыне і ў іншых раёнах — Спасаўскія Дзяды, калі ў пятніцу памінаюць памерлых мужчын свайго роду, а ў суботу — жанчын. 23-га — Лаўрэн, дзень млынара. 24-га ў католікаў Баўтрамей, пра яго кажуць: "Святы Баўтрамей высылілае буслы па дзядей" або "Прышоў Баўтрамей — жыта на зіму сей". 28-га — Прачыстая (Успенне, Першая Прачыстая, Вялікая Прачыстая, Гаспажа, Спажа, Зельная і іншыя рэгіянальныя назвы), свята ўраджаю. Асвячалі "бароду" — апошні снапок, зернем якога пасяля Прачыстай пачыналі засеўкі, а таксама зёлкі і гародніну. Наладжвалі свята свечкі: пераносілі яе з хаты, дзе яна стаяла год, у другую, гасцявалі. На Палессі ўпраўляліся да гэтага дня з просам і варылі з яго кашу. Лічылася, што з Прачыстай пачынаецца "маладое бабскае лета" і доўжыцца да Галавасека 11 верасня. 29-га — Трэці Спас (Малы Спас, Хлебны Спас), адно са свят хлеба. Шмат дзе спраўляюць дажынку — свята кванца жніва. Упрыгожваюць кветкамі і стужкамі "бароду", ахвяруюць хлеб і соль духу нівы, нясуць гаспадару, які ставіць яе ў чырвоны кут. 31-га — Флор і Лаўр, конскае свята і свята пастухоў. Арабінавыя дзень і ноч, калі бывае "сухая" — навальніца, буран.

ЗАХАВАЙ ТРАДЫЦЫЮ

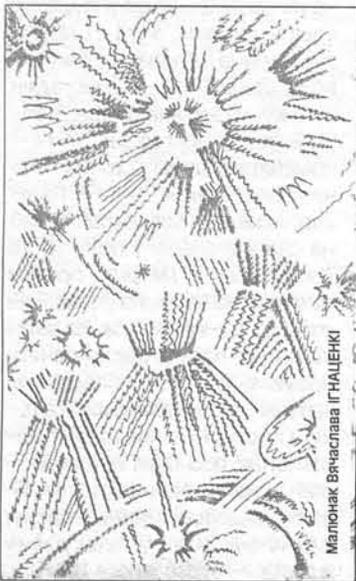
Хлеб у народных павер'ях

З каласоў звязалі "Бараду", як вялося. — Каб трубою, — казалі, — Штогод жыта вялося.

М.Калачынскі.

У павер'ях і ўяўленнях усходніх славян спрадвеку хлеб асэнсоўваўся як сімвал жыцця, урадлівасці, дзетароднасці і дабрабыту. Хлеб успрымаўся як магічны прадмет, што аказвае ўплыў на розныя бакі жыцця чалавека.

У першы дзень севу араты браў з сабою на поле акраец хлеба, ча-

Малюнак Вячаслава ІГНАЦЕНКІ

стку з'ядаў сам, частку аддаваў жывёле, а частку кідаў на раллю. У некаторых мясцінах такі хлеб падкідвалі ўгору, "каб расла высокая збажына".

У час дажынак на полі таксама пакідалі ахвяру — "бараду" з некалькіх каласоў, перавязаных прыгожай стужкай.

Спявачкі-жнейкі пасля дажынак ухвалілі гаспадароў, жадалі гаспадарам багацце, незамужнім дзяўчатам — каханне спаткаць, вяселле згуляць, а самім сабе — здароўе мець.

Лічылася, што два хлябы, якія спякліся разам у печы, могуць уплываць на яднанне маладых. Таму кавалкі хлеба з месца зліцця давалі з'есці маладым на вяселлі.

Вядома рытуальнае выкарыстанне хлеба пры варажбе. Як паведамляе вядомы этнограф А.Багдановіч, дзяўчаты на Каляды выбягалі з кавалкам хлеба на "смацішча" (месца, дзе смалілі парсюка) і, ядучы яго, слухалі: адкуль пачуецца гамонка, сабачы брэх — у той бок і замуж ісці. А яшчэ кідалі ў міску з вадой кавалчак хлеба. Да якога краю ён падплыве — адтуль чакаць сваёй долі.

Хлеб як сімвал сямейнага дабрабыту шырока выкарыстоўваўся ў абрадзе пераходу ў новы дом, куды першымі ўносілі ікону, непачаты хлеб са жменькай солі або дзяжу з цестама.

Калі дзіця ноччу плача, бралі акрайчык жытняга хлеба, завязвалі з соллю ў белую хусцінку, перавязвалі чырвонай ніткай. Гэтым вузельчыкам трэба было паглядзіць дзіця па галоўцы і закінуць вузельчык пад печ, тры разы пакланіцца і сказаць: "Крыксы, крыксы! Дару я вас хлебам-соллю, бела кашуляй, чырвоным пясочкам. Даруйце маё дзіця добрым здароўем і сном!"

Шмат ёсць у народзе прымавак пра хлеб: Без хлеба яда — да парога хада. Не чакай з неба дармавога хлеба. Горка праца, ды хлеб салодкі. Да зямлі гніся ніжэй, будзеш да хлеба бліжэй. З музыкі хлеб невялікі, а з гулякі — ніякі.

Падрыхтаваў **Мікола КОТАЎ**.

скарбонка

Фартух

Фартух быў абавязковай часткай традыцыйнага адзення беларускіх жанчын. На Палессі дзяўчынкі пачыналі насіць яго гадоў з шасці-сямі. Аздабленню фартуха надавалася асаблівая ўвага. Характар арнаменту адпавядаў агульным мастацка-дэкаратыўным традыцыям пэўнай мясцовасці. Кампазіцыйнае рашэнне, насычанае чырвоным колерам рэгламентавалася адпаведна ўзросту жанчыны і яе сямейнаму становішчу. Маладыя замужнія жанчыны дзетароднага ўзросту насілі адзенне больш арнаментаванае, насычанае чырвоным колерам. Адзенне малых і старых было больш сціплым. У ім пераважаў белы колер, стрыманы дэкор.

У № 18-21 нашай газеты за 20 мая гэтага года мы давалі крой і варыянт вышыўкі сарочкі з вёскі Журоўка Бярэзінскага раёна. Фартух да яе можна вышыць тым жа арнаментам, кампазіцыйна размясціўшы яго так, як паказана на схеме. Зараз мы прапануем вам варыянты вышыўкі для дзявочай сарочкі і фартуха (узор 1-сарочка, узор 2-фартух) з той жа вёскі, а таксама два варыянты аздаблення фартухоў з вёскі Якшыцы Бярэзінскага раёна (узор 3 і 4). Сарочкі для іх можна вышыць адпаведным арнаментам, улічваючы схему яго размяшчэння, дадзеныя раней.

Рэкамендацыі

Вышыўку на фартуху размяшчаюць сіметрычна адносна цэнтара. Для гэтага неабходна:

- вышыць узор у памер рапорта;
- палічыць колькасць нітак у вышытым рапорце;
- пералічыць ніткі па шы-

рыні фартуха;

— вызначыць, колькі рапортаў атрымаецца ў шырыні падолы фартуха;

— пачаць вышываць з сярэдзіны полкі такім чынам, каб у сярэдзіне размяшчаўся цэнтр рапорта.

Крой фартуха і ўзор вышыўкі дзявочага строя з вёскі Журоўка Бярэзінскага раёна

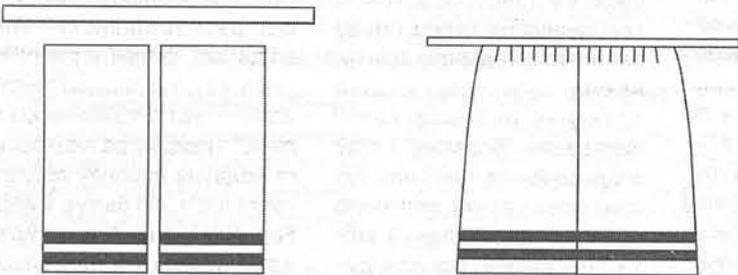
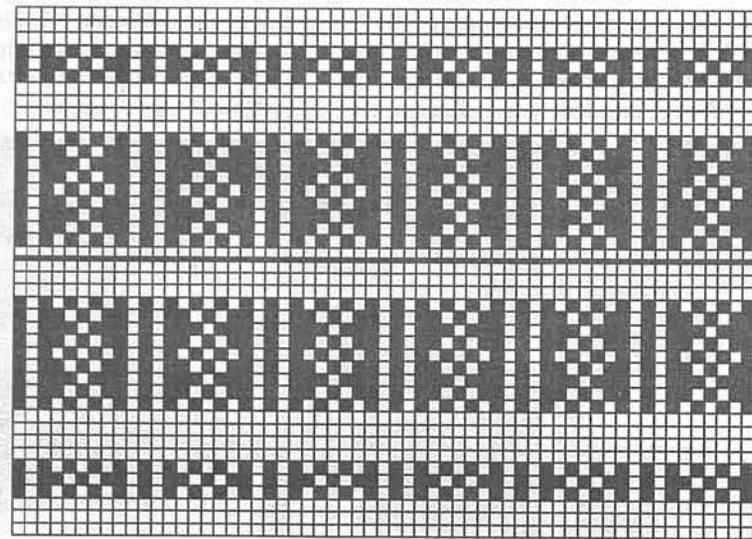
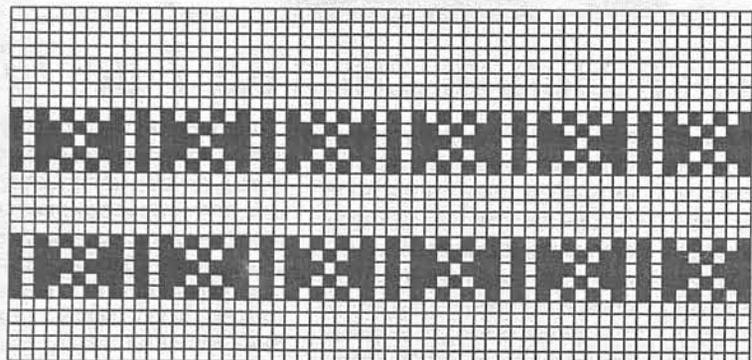

Схема 1 — крой фартуха 1

Узор 1 — сарочкі (палік, шоў, рукаў)

Узор 2 — фартух

Узор 1. Вышыўку на сарочцы выконваюць швом "набор" ніткамі чырвонага колеру. Вышыўка на паліку вышэйпазначанай лініі, ніжэй — вышыўка ў версе рукава.

Крой сарочкі — па ўзору, дадзенаму ў нумары за 20 мая гэтага года.

Вышыўку на фартуху выконваюць унізе (2 сантыметры ад

ніжняга краю).

Шыюць фартух з дзвюх полак (даўжыня — 70 сантыметраў, шырыня — 55 сантыметраў (схема 1).

На схеме 2 паказаны самы распаўсюджаны прыём умацавання падкручанага ў рубец краю —

падшыўка касым сцяжком:

ніць замацаваць справа ў падгібцы тканіны; зачэпіць на іголку дзве ніці тканіны падгібкі і згібу рубца; выканаць касы шывок; шыць справа налева да канца падгібкі.

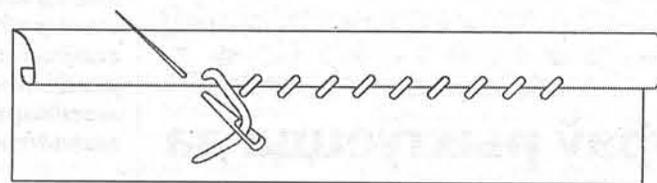

Схема 2 — падшыўка касым шывком

Крой і вышыўка жаночых фартухоў з вёскі Якшыцы Бярэзінскага раёна

Да жаночай сарочкі, крой і ўзор вышыўкі якой змешчаны ў нумары газеты за 20 мая, мы прапануем два варыянты фартухоў (Фартух 2 і Фартух 3). Такім жа ўзорам, што і фартухі, можна вышыць сарочкі да іх.

Фартух 2. Гэты фартух шыецца з адной полкі даўжынёй 65 сантыметраў, шырынёй 55 сантыметраў (гл. схему 3). Ніз фартуха падшываюць касым шывком (гл. схему 2).

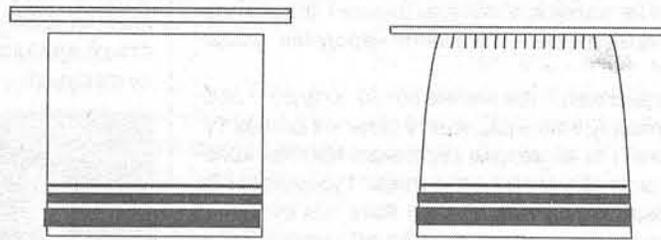
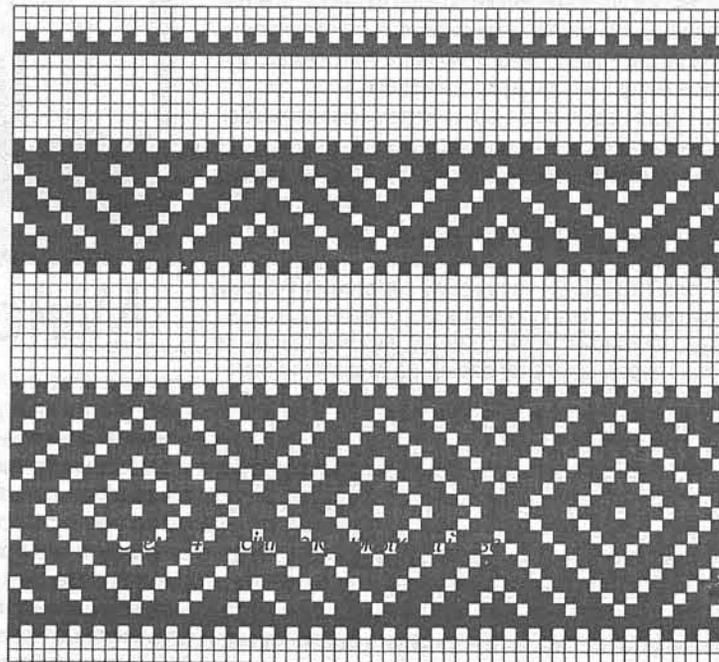

Схема 3 — крой фартуха 2

Узор 3

Узор 3. Вышыўка ў нізе фартуха швом "набор" ніткамі чыр-

вонага колеру. Шырыня вышытаго бардзюра — 10 сантыметраў.

скарбонка

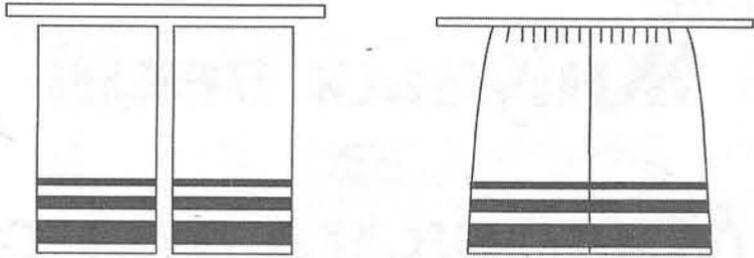
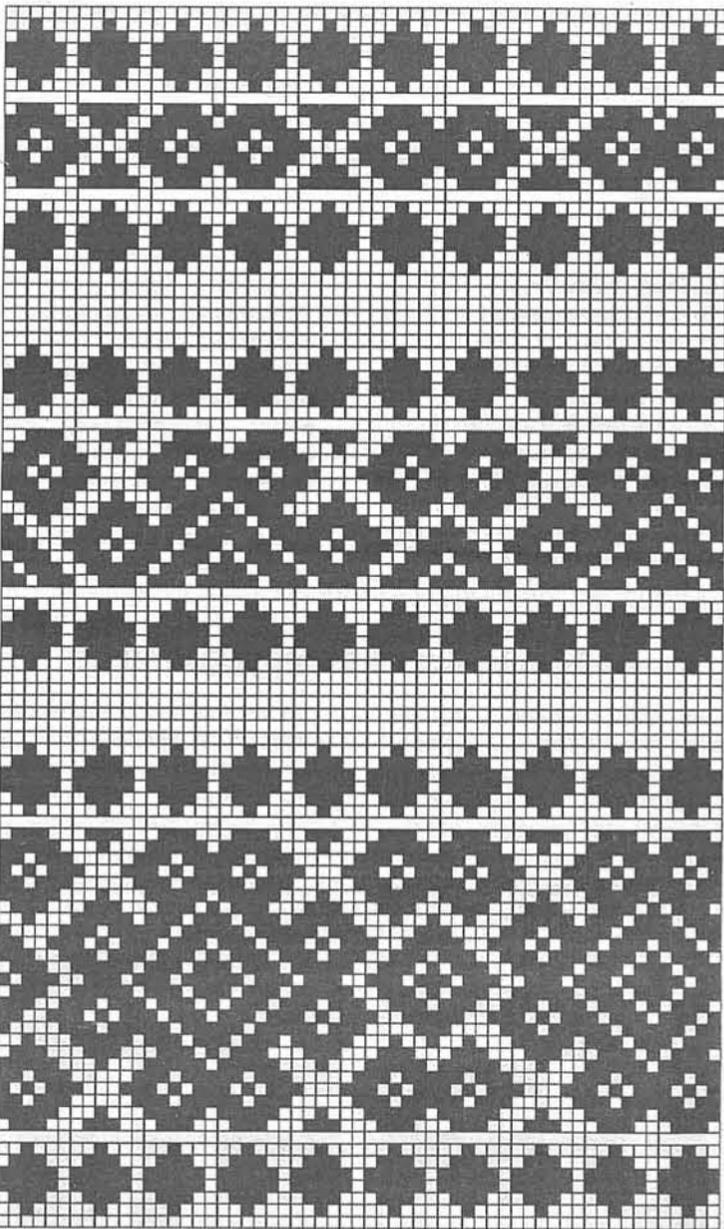

Схема 4 – крой фартуха 3

Фартух 3. Гэты фартух шыецца з дзвюх полкаў даўжынёй 77 сантыметраў, шырынёй 55 сантыметраў (гл. схему 4). Кожная полка вышываецца асобна ўзорам 4. Сшыць полкі ўздоўж. Пояс выконваюць у выглядзе руліка даўжынёй 120 сантыметраў і шырынёй 0,5 сантыметра. Для гэтага выкрываюць палоску шырынёй 2 або 2,5 сантыметра. Уверсе полку фартуха прысабраць у шырыню — 40 сантымет-

раў. Для гэтага пракласці тры паралельныя ніткі швом "наперад іголку" на адлегласці 1 сантыметр ад адной да адной. Пры пракладанні нітак лічыць ніткі тканіны — 5-3-5-3 і г.д. Прысабраць тканіну. Замацаваць ніткі, на якія прысабрана тканіна. Па верхняй нітцы прышыць пояс. Ніз фартуха падшыць касым шыўком (гл.схему 2). Гатовы фартух адпрасаваць у рабрыстыя складкі глыбінёй 2 сантыметры.

Узор 4

Вышыць ніз фартуха швом "набор" на адлегласці 2 сантыметраў ад краю. Бардзюр вышыняй 11 сантыметраў. Вышыўку выконваюць чырвонымі, чорнымі і белымі ніткамі.

Марыя ВІННІКАВА, Зінаіда ЗІМІНА.

НА ЗДЫМКУ: жаночы строй з наметкай (злева), дзявочы з вянком — з Бярэзінскага раёна Мінскай вобласці.

Фота Міколы МЕЛЬНІКАВА.

АДРЭДАКЦЫІ.

Шаноўныя чытачы! У наступных нумарах мы раскажам пра тое, як зрабіць пояс, галаўныя ўборы і андаракі да гэтых строяў.

Хацелі б атрымаць ад вас водгукі на матэрыялы гэтай рубрыкі, якія друкуюцца па вашай просьбе.

Для аматараў вышыўкі рыхтуем асобныя матэрыялы, пачынаючы з нескладаных, даступных для дзяцей.

У бліжэйшым выпуску раскажам пра жаночы касцюм з Гомельскага раёна — па матэрыялах экспедыцыі Беларускага інстытута праблем культуры.

Музей старажытнабеларускай культуры.

Гісторыя стварэння

Гісторыя стварэння музея цікавая і знакавая для свайго часу. Унікальнасць музея ў тым, што ён пачынаў стварацца энтузіястамі, якія змагаліся за ажыццяўленне сваёй ідэі і змаглі знайсці падтрымку тагачаснага кіраўніцтва Акадэміі навук БССР, кіраўніцтва краіны. Яшчэ ў 1964 годзе, як успамінае мастацтвазнавец Элеанора Вецер, да яе, тады супрацоў-

іцы Дзяржаўнага мастацкага музея, на лекцыі пачалі хадзіць супрацоўнікі Акадэміі навук, пазней яны самі чыталі ў Акадэміі курс па гісторыі беларускага мастацтва. Колькасць зацікаўленых павялічалася, захацелася паказаць ім нашы беларускія помнікі гісторыі і культуры ў натуры — і сталі ездзіць на экскурсіі па Беларусі, за тым у Расію, Літву.

Параўнанне культур розных народаў выклікала ў слухачоў семінара патрыятычныя пачуцці і боль за стан беларускіх помнікаў. Яны сталі збіраць фатаграфіі, зробленыя ў паездках па Беларусі, чытаць кнігі па гісторыі мастацтва, якія рэкамендавала Элеанора Вецер. Праз некалькі гадоў слухачы семінара дзяліліся назапашанымі ведамі, чыталі лекцыі па гісторыі мастацтва на прадпрыемствах і ў навучальных установах па ўсёй Беларусі праз Бюро прапаганды помнікаў гісторыі і культуры, таварыства "Веды" і іншыя ўстановы, друкаваць артыкулы ў газетах і часопісах. Пра гэта на юбілеі музея ўспаміналі Валерый Піліпаў, Ірына Быцева, Уладзімір Карэлін і іншыя.

Такі стыхійны энтузіязм падмацаваўся наступнымі абставінамі: у 1967 годзе Прэзідыум АН СССР і Калегія Міністэрства культуры СССР прынялі пастанову аб падрыхтоўцы "Збор помнікаў гісторыі і культуры народаў СССР", і саюзным акадэміям было прапанавана падтрымаць гэтую пастанову. Праз некаторы час пры ІМЭФ АН БССР быў створаны сектар "Збору помнікаў гісторыі і культуры Беларусі". Пад гэта былі выдзелены сродкі на экспедыцыі, падбіраліся навуковыя кадры. Прыняццю такога рашэння садзейнічала настойлівае хаджэнне па інстанцыях энтузіястаў на чале з Элеанорай Вецер. Спачатку — у Прэзідыум Акадэміі навук БССР, дзе прэзідэнт Мікалай Барысевіч (дарэчы, фізік) падтрымаў іх.

Але гэтага было мала, неабходна было пераканаць кіраўніцтва рэспублікі ў магчымасці разгарнуць такую справу на Беларусі. І рашэнне аб стварэнні "Збору помнікаў" на Беларусі было падтрымана Пятром Машэравым. Збор экспанатаў для музея праводзіўся шмат гадоў. Першая экспедыцыя адбылася летам 1970 года на Брэстчыну. Так паступова пачалі фарміравацца калекцыі твораў старажытнага мастацтва, якія склалі фонд будучага музея. Ён быў створаны рашэннем Бюро Прэзідыума АН БССР у 1977 годзе, а 15 мая 1979 года адбылося афіцыйнае адкрыццё экспазіцыі. Стваральнік экспазіцыі — мастак

У.Капшай разам з дырэктарам музея В.Церашчатавай шмат зрабілі, каб музей стаў прыгожым, зручным для наведвальнікаў і супрацоўнікаў, сучасна абсталяваным.

Дырэктару трэба было быць добрым адміністратарам, гаспадарнікам і ў той жа час выдатным спецыялістам у галіне старажытнага мастацтва. Спалучыць усе гэтыя якасці і пры гэтым стварыць творчы, высокага навуковага ўзроўню калектыў магла толькі Вольга Церашчатава, якая ўсе сваё жыццё прысвяціла гэтаму музею. Яе любімая прыказка: "Музей нельга стварыць у белых пальчатках". Яна была надзвычай працавітым і добрасумленным, высакародным і самаахвярным чалавекам, а як спецыяліст валодала неверагоднай інтуіцыяй — у экспедыцыях беспамылкова сярод бруду і хламу знаходзіла шэдэўры. (Пра гэта ўспамінала яе вучаніца Вольга Бажэнава). Да таго ж магла любога чалавека пераканаць, зрабіць сваім памочнікам, бо ідэя, на якую яна працавала, была агульнанацыянальнай. Нейкім чудам ёй удалося ўпраціць кіраўніцтва Віленскага гісторыка-этнаграфічнага музея перадаць калекцыю беларускага народнага мастацтва.

Музея, падобнага старажытнабеларускаму, і зараз няма на Беларусі, ён унікальны, бо адзіны знаёміць з беларускай старажытнай культурай у такім аб'ёме. Стварылі яго практычна за 5 гадоў, спалучаючы пастаянныя экспедыцыі па 7-9 разоў на год з працай над экспазіцыяй. Першай памочніцай Вольгі Церашчатавай у стварэнні музея сярод спецыялістаў стала Ала Лявонава, па чарзе яны ездзілі ў экспедыцыі, якія працягваліся і пасля адкрыцця музейнай экспазіцыі (да друку рыхтаваўся Збор рухомых помнікаў Беларусі). Пастаянна ў музеі праводзіліся навуковыя канферэнцыі (у тым ліку і міжнародныя), на аснове якіх выдаваліся зборнікі "Помнікі культуры. Новыя адкрыцці". Пазней прыйшоў на працу ў музей фізік А.Ярашэвіч, вельмі эрудзіраваны чалавек, выдатны знаўца гісторыі Беларусі, гісторыі рэлігіі, мастацтва, у прыватнасці, старажытнага беларускага мастацтва (абараніўся ён зусім нядаўна).

Творчая, натхнёная праца сарвала душы ўсіх, хто да яе прычыніўся. Трэба прыгадаць навукоўцаў, якія працавалі ў музеі ў розныя гады і нямаюць для яго зрабілі. Гэта Э.Вецер, А.Літвіновіч, Т.Ляўкова, Э.Максімава, Ю.Піскун, В.Фадзеева, Н.Пятровіч, Г.Фурс, С.Чысцік, Н.Янкоўская. Многія з іх прыйшлі на юбілейныя ўрачыстасці, каб разам з нешматлікім сучасным калектывам успомніць былое і абмеркаваць сучасны стан музея. Кожны з іх адзначаў, што стварэнне музея і праца ў ім у многім паўплывалі на іх навуковы і асабісты лёс. З 1992 па 2003 год музей узначальваў Віктар Шматаў. Пад яго кіраўніцтвам былі сабраны і захоўваюцца помнікі этнаграфіі і народнага мастацтва чарнобыльскай зоны.

Сучасны калектыў музея складаецца з 10 супрацоўнікаў. Нядаўна прызначаны дырэктар музея (дакладней, загадчык аддзела) старажытнабеларускай культуры Барыс Лазука — кандыдат мастацтвазнаўства, вывучае беларускую культуру XVII-XVIII стагоддзяў, у прыватнасці барочны стыль, яго гісторыю на Беларусі і нацыянальна адметныя рысы. За паўгода азнаёміўся з музеем і яго супрацоўнікамі, плануе прадоўжыць лепшыя навуковыя традыцыі гэтага калектыву. На жаль, навуковых высокакваліфікаваных даследчыкаў у музеі стала менш, што выклікае пэўныя цяжкасці. Але музей запатрабаваны, сюды прыходзіць шмат наведвальнікаў і спецыялістаў, якія працуюць у фондах. У 2001 годзе Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь сваёй пастановай унёс калекцыю музея ў Дзяржаўны рэестр як навуковы аб'ект, які складае нацыянальны здабытак. Гэта патрабуе вялікай адказнасці ў працы і неабходнасці высока трымаць той узровень, які музей мае на сённяшні дзень.

На сайце Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі дадзена пашыраная інфармацыя пра музей і яго экспазіцыю, тыя шэдэўры, якія тут захоўваюцца. Аднак нішто не заменіць непасрэднага ўражання ад наведвання самога музея, куды мы разам з яго супрацоўнікамі запрашаем нашых чытачоў.

НА ЗДЫМКУ: першы дырэктар Музея старажытнабеларускай культуры Вольга ЦЕРАШЧАТАВА.

Рэгіна ГАМЗОВІЧ.

ДЗІЦЯЧАЯ ЧЫТАНКА

Урокі Дзеда Усёведа

Дзень добры, мае дарагія чытачы! Я зноў з вамі.
Сёння прапаную ўрок: "ЛЕС"

Гай — роцца.
Дуброва — дубрава.
Узлесце, узлесак — опушка.
Ляда — вырубка (место, где вырублен лес).
Паляна — поляна.
Прасека — просека.
Яр — овраг.
Таполя (ж.р.) — тополь.
Елка, яліна — ель.
Хвоя, сасна — сосна.
Лістоўніца — ліственніца.
Каштан — каштан.
Ніцая вярба — плачучая іва.
Рабіна, арабіна — рябіна.
Чаромха — черемуха.
Арэшнік — лещина.
Арэшына — лещина (одно дерево).
Бузіна, воўчы бэз — бузина.
Глог — боярышник.
Шыпшына — шиповник.
Ядловец — можжевельник.
Верас — вереск.
Кустоўе, хмызняк — кустарник.
Саджаць — сажать.
Пілаваць, рэзаць — пилить.
Сячы — рубить.
Калоць — колоть.
Калода — колода.
Палена — полено.
Трэска — щепка.
Дзябёлы — плотный, крепкий.
Магутны — могучий.
Піла — пила.
Сякера — топор.
Ляснік, палясоўшчык — лесник.
Ляснічы — лесничий
Запомніце словы, з якімі сустраліся ўпершыню, складзіце з імі сказы.

ЗАГАДКІ

* Дыхае, расце, а хадзіць не можа.
(еніцса)

* Зялёная, а не луг, белая, а не снег, кучаравая, а без валасоў.
(сгодвг)
* Стаіць у бары, маршчынкі на кары, галінкі густыя, лісты розныя.
(нәлж)
* Усе паны паскідалі жупаны, а трое паноў не скінулі жупаноў.
(лжнел пәвоитв 'ежл 'енсәс)
* Паверх лесу агонь гарыць.
(енгед)
* Вісіць — зялёны, ляціць — жоўты, ляжыць чорны.
(ләл)
* Поўна хата вераб'ёў, ды не можна паганяць.
(жлс)
* Не сучок, не лісток, не кветка, а на дрэве расце.
(едәж)
* Стаіць баран, на ім сто ран.
(тлгож)
* Малы малышак упаў з вышак, не так забіўся, як шапкі забіўся.
(хедү)
* У гаршчочку маленькім каша смачненька.
(хедү)
* Ён пушысты, быццам вата, Будзе цёплая ў нас хата, Бо не ўсуне Дзед Мароз У шчыліну доўгі нос.
(хон)
* Нішто не спужала, Нішто не ляцела, А ўся затрымцела, А ўся задрывэла.
(әнә)

ВЕРШЫ

Дуб і дубок

Прабіўся на ўзлеску
маленькі дубок,
Магутнага дуба

Дзябёлы сынок.
Галіны лістамі
ў блакіце шумяць.
Такім, як дуб-бацька,
дубок хоча стаць.
Глядзіць ён угору,
расце-падрастае,
Заўсёды цудоўная
зайздрасць такая!
І.МУРАВЕЙКА.

Ялінка

На мяккім імху,
Дзе гараць журавінкі,
Нібыта квахтуха,
Прысела ялінка.
Зялёныя крылы
ў бакі распусціла.
Здаецца, вось-вось
Прыбягуць ялянткі
І будуць дзяўбці
Каля купін зярняткі.
Г.КЛЯЎКО.

ЦІКАВА!

Рэкордным доўгажыхаром сярод раслін лічыцца мексіканскі кіпарыс. Асобныя дрэвы гэтага віду жывуць да 10 тысяч гадоў!

А ўсім знаёмыя дуб, кедр, каштан жывуць да 2 тысяч гадоў і больш. Меншы тэрмін існавання елкі, піхты, сасны — "ўсяго" тысячагоддзе.

Самую вялікую колькасць насення на адной расліне на працягу года — каля 28 мільёнаў — дае таполя.

Самым старым дрэвам лічыцца баабаб, які расце ў Паўднёвай Афрыцы. Яму 5 тысяч гадоў. Гэта дрэва ўжо налічвала шмат стагоддзяў да таго, як грэкі ўзялі Трою.

На гэтым я заканчваю свой урок.

Да пабачэння!
Ваі Дзед Усёвед.

Падрывавала
Святлана КАРПІЧОК

еца, з-за печы выцягваюць прыз — духмяны хлеб або пірог. Гульня працягваецца.

Шукай

Усе гульцы збіраюцца ў круг, выбіраюць аднаго ваўком, а другога зайчыкам. Вядучы пачынае казаць лічылку, а ўсе паўтараюць за ім пасля кожнага радка:

— Раз, два, тры, чатыры, зайчык вушы натапырыў.

Ідзе з лесу воўк, воўк і зубамі шчоўк, шчоўк.

Мы хаваемся ў кусты — зайка шэры, я і ты.

Ты, воўк, пачакай, як схаваемся — шукай!

Усе хаваюцца хто куды, а воўк пачынае шукаць. Каго зловіць першага, той будзе ваўком. Так ловіць, пакуль не адшукае зайца. Тады гульня пачынаецца зноў.

СПЕУНІК

Жніўныя песні з Мядоцкага краю

Запісаны гэтыя песні ў 1996-2001 гадах у вёсках Мёдча, Селішча, Аскеркі, Зялёная Дубрава і іншых Барысайскага раёна Мінскай вобласці ў рэчышчы мастацка-адукацыйнай праграмы "Берагіня" і Праграмы выхавання школьнікаў Мётчанскай школы-садзіка. У саўгасе "Мётча" і калгасе "Новае жыццё" мастацкія калектывы сельскіх клубаў і носьбіты традыцыйнай культуры спраўляюць зажыткі і дажыткі з песнямі і абрадамі, што перадаваліся з пакалення ў пакаленне.

Абедзве песні, якія мы прапануем развучыць, выконваюцца на адну мелодыю. Натавала іх этнамузыказнаўца Тамара Варфаламеева.

1. Ба_ба_чкі_лі_бе_да_чкі. пай_дзём_разам_да_мо_ва_чкі.

2. У_мя_не_ло_ма_бі_да_ста_ла. у_мя_не_ло_ма_бі_да_ста_ла.

Бабачкі-лябёдачкі,
Пайдзём разам дамовачкі,
У мяне дома біда стала —
Звалілася свякроў з тыну
У зялёную крапіву.
Не жаль мне свякровачкі,
А жаль мне крапівачкі:
Свякроў стара, сама ўстаня,
А крапіўка ссохня, звяня.
(Кожны радок паўтараецца двойчы)

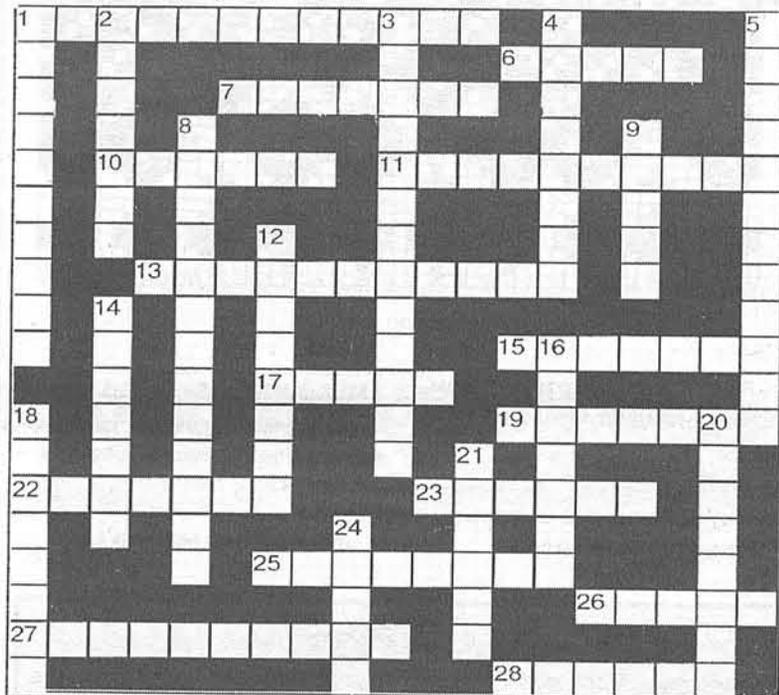
А я жала, не ляжала,
Да палудня сноп нажала,
Мілому наказала:
"Прыедзь, мілы, па снапочкі,
Не бяры ж ты рубля з гумна,
Вазьмі ж ты сякерачку,
Адсячы ж ты бярэзінку,
Папар маю сярэдзінку,
Каб яна не балела,
Каб дамоўкі не хацела".

КРЫЖАВАНКА АД ЛЮБОВІ ІОНАВАЙ

Перакладзіце на беларускую мову

ПА ГАРЫЗАНТАЛІ . 1. Достоверность. 6. Клеть. 7. Декабрь. 10. Соболь. 11. Одаренность. 13. Пестрота. 15. Госпиталь. 17. Снасть. 19. Торговля. 22. Подаяние. 23. Туфля. 25. Ежедневно. 26. Станислав. 27. Сообразительность. 28. Бабочка.

ПА ВЕРТЫКАЛІ. 1. Вежливость. 2. Радость. 3. Древность. 4. Слабость. 5. Пристрастие. 8. Оторопь. 9. Часть. 12. Карусель. 14. Тумак. 16. Луч. 18. Унылость. 20. Единение. 21. Лопата-совок. 24. Длинные волосы в шерсти животных.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 22-25

ПА ГАРЫЗАНТАЛІ. 1. Публічнасць. 4. Певень. 6. Недаскана ласць. 8. Шчырасць. 9. Кішэнь. 12. Млявасць. 15. Постаць. 17. Юрась. 19. Пачцівасць. 23. Сповідзь. 24. Чэсць. 26. Рухомасць. 27. Занальнасць.

ПА ВЕРТЫКАЛІ. 2. Бадзёрасць. 3. Спагадлівасць. 4. Пуць. 5. Нікчэмнасць. 7. Пільнасць. 10. Раптоўнасць. 11. Масць. 13. Вось. 14. Скорасць. 16. Прыхільнасць. 17. Аповесць. 20. Верасень. 21. Ветразь. 22. Існасць. 24. Чэрнь. 25. Чмель.

Народныя гульні

Гэтыя гульні, прызначаныя для любога ўзросту, можна выконваць у любы час і ў любым месцы — як на свежым паветры, так і ў памяшканні. Сабрай іх Мікола Котаў.

Збяры каласы

Вядучы запрашае да снапа трох гульцоў, якія хочуць сабраць больш каласкоў. Па камандзе яны пачынаюць выцягваць па адным каласку са снапа. Хто за пэўны час нацягае больш каласкоў, той і перамог, яго аб'яўляюць лепшым хлебаробам, частуюць.

Спячы хлеб

На фанеры ці кардоне малююць печ, выразаюць прыпечак. Побач або на печы можна напісаць: "Без хлеба няма абеда", "Хто хлеб з сабой носіць, той есці

не просіць" і інш. Гульцу завязваюць вочы і даюць у рукі драўляную лапату, на якую кладуць "цеста". Некалькі разоў яго паварочваюць і адпускаяюць "пасадзіць цеста ў печ". Калі яму гэта ўда-

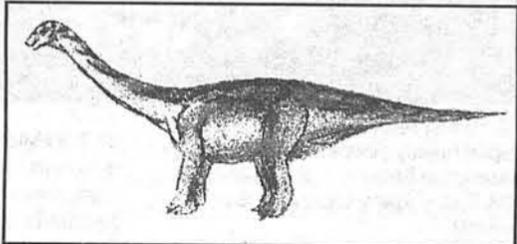
КАНТАКТЫ І ДЫЯЛОГІ

ВЕСТКІ МІЖНАРОДНАЙ АСАЦЫЯЦЫІ БЕЛАРУСІСТАЎ. №33

Беларускія сенсацыі

У чылійскай знаходкі прозвішча Дамейкі

Маладыя чылійскія вучоныя-палеантолагі Давід Рубілар і Аляксандр Варгас 30 мая 2003 года паведалі, што адкрылі новы від дыназаўра, прадстаўнікі якога насялялі гэты рэгіён 70 мільёнаў гадоў таму назад. Яны назвалі яго Domeykosaurus Chilensis у гонар чылійскага вучонага-геолага XIX стагоддзя Ігната Дамейкі, ураджэнца Беларусі.

Сорак працэнтаў выкапнёвага шкілета сабрана з рэшткаў, якія знайшлі ў зямной тоўшчы на поўначы Чылі. Вучоныя адразу звярнулі ўвагу на тое, што гэта адметны экзэмпляр дыназаўра. Але знаходку павінна была аправаць навуковая супольнасць...

"Калі мы заўважылі, што гэта нешта новае, мы азнаёміліся з калекцыямі выкапнёвых жывёлін у Аргенціне і Бразіліі, — піша доктар Варгас. — І мы зразумелі, што наш экзэмпляр не мае назвы". Адзіны ў сваім родзе шкілет належаў малавядомай сям'і тытаназаўраў, якія мелі доўгія хвасты і доўгую незгінальную шыю. Іх рэшткі раней былі знойдзены ў Паўднёвай Афрыцы, на Мадагаскары і ў Індыі.

Вывучаючы матэрыялы прыродазнаўча-гістарычнага музея ў Сант'яга, палеантолагі высветлілі, што дамейказаўры спажывалі араўкарыю, вядомаму пад назвай малпавае дрэва, якое расце ў рэгіёне знаходкі. Прадстаўнікі кан-

ца эры дыназаўраў, позняя крайдывага перыяду, яны былі памерам каля 8 метраў у даўжыню, а вышыня іх бядра складала каля 2 метраў.

Вучоныя паведалі: чылійскі дыназаўр адрозніваецца ад іншых відаў больш доўгім целам. Д.Рубілар і А.Варгас чакаюць, што вынікі іх даследаванняў хутка будуць апублікаваны ў чылійскім геалагічным часопісе.

Вядомы аргенцінскі палеантолаг Рудольфа Корпа не сумняваецца: чылійская знаходка не будзе аспрэчвацца.

Такім чынам, спіс сусветных назваў у гонар нашага земляка Ігната Дамейкі (а ў ім звыш тысячы пазіцыі) папоўніўся яшчэ адной назвай — *Domeykosaurus Chilensis*.

Звесткі пра дамейказаўра ёсць на сайце <http://technology.nzoom.com/cda/printable/1,1856,196291,00.html>, адкуль і ўзята выява невядомай раней выкапнёвай жывёліны.

Таяцяна МАХНАЧ.

Хроніка падзей

Канферэнцыя ў Санкт-Пецярбургу

Адбылася дванацятая штогадовая канферэнцыя "Санкт-Пецярбург: беларуская культура". Арганізатарамі яе выступілі наша рэгіянальная асацыяцыя белару-сістаў і Расійская нацыянальная бібліятэка. У канферэнцыі прынялі ўдзел як вядомыя даследчыкі беларускай культуры, так і "новыя" беларусісты — супрацоўнікі Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага ўніверсітэта, якія па-

чалі праект па вывучэнні культуры памежных беларуска-расійскіх тэрыторый (Смаленшчына, Браншчына).

Па матэрыялах чатырох папярэдніх канферэнцый падрыхтаваны трэці выпуск перыядычнага выдання "Белорусский сборник". Ён павінен выйсці да канца 2004 года.

Мікалай НІКАЛАЕУ,

старшыня Санкт-Пецярбургскай суполкі беларусістаў.

Суполка папоўнілася

Прайшоў справаздачна-перавыбарчы сход суполкі беларусістаў Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАНБ. У яе актыве — удзел у рабоце некалькіх міжнародных мерапрыемстваў (напрыклад, у канферэнцыі, прысвечанай 180-годдзю з дня нараджэння Уладзіслава Сыракомлі).

За апошні час суполка значна папоўнілася. Цяпер у яе складзе

дырэктар інстытута акадэмік Уладзімір Гніламедаў, член-карэспандэнт Сцяпан Лаўшук, дактары навук Васіль Жураўлёў, Геннадзь Кісялёў, Міхаіл Мушыньскі, Іван Саверчанка, Міхаіл Тычына, Аляся і Аляксандр Яскевічы — усяго 35 чалавек.

Старшынёй суполкі зноў выбраны Аляся Бразгуноў. Вылучаны дэлегаты на чарговы кангрэс.

Святлана КАЛЯДКА.

Форум

Мовы ВКЛ і сучаснай Еўропы

На філалагічным факультэце Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.С.Пушкіна прайшла IV Міжнародная навуковая канферэнцыя "Мовы ў Вялікім княстве Літоўскім і краінах сучаснай Цэнтральнай і Усходняй Еўропы: традыцыі і пераемнасць", арганізаваная кафедрамі гісторыі беларускай мовы і дыялекталогіі (БрДУ), гісторыі беларускай мовы (Белдзяржуніверсітэт), усходнеславянскай і балтыйскай

філалогіі (Будапешт, універсітэт імя Л.Этвеша). Канферэнцыя з'явілася працягам традыцыі правядзення ранейшых форумаў, якія адбыліся ў Будапешце ў 1996, 1998 і 2000 гадах і паступова акрэслілі сваю праблематыку як рознабаковае даследаванне моў шырокага цэнтральна-і ўсходнеўрапейскага арэала з асаблівай увагай да гістарычных аспектаў.

Навуковая частка канферэнцыі была арганізавана ў рамках 11 секцый: "Мовы Вялікага княства Літоўскага", "Тэкст і кантэкст", "Лексікалогія і тэрміналогія", "Лексічныя запасычання", "Этналінгвістыка і лінгвакультуралогія", "Марфалогія і словаўтварэнне", "Гісторыя і культуралогія", "Моўная адзінка і кантэкст", "Славянская фразеалогія", "Праблемы анамастыкі" і "Літаратуразнаўства".

Значнае месца на пасяджэнні першай секцыі канферэнцыі занялі даклады, якія асвятлялі моўныя пытанні ў іх сувязі з канфесійнымі. Так, З.Абрамовіч (Беласток, Польшча) прачытала даклад аб літургічных мовах і нацыянальных анімічных сістэмах. Спосабы падыходаў да вырашэння моўных пытанняў уніяцкай царквой і выкарыстанне ёю царкоўнаславянскай мовы сталі тэмай выступленняў маладых даследчыкаў В.Бобрыка (Седльцэ, Польшча) і А.Сушы (Мінск). І.Будзько на прыкладзе "Собраччя прыпадков..." (Супрасль, 1722) разглядала праблему двухмоўнага характару старабеларускага рэлігійнага тэкста.

А.Золтан (Будапешт) у сваім дакладзе прааналізаваў паходжанне слоў ораш і орашеч 'велікан', выкарыстаных у старабеларускай "Аповесці пра Трышчана". Н.Паляшчук ахарактарызавала стылістычныя асаблівасці юрыдычных помнікаў, Э.Ярмоленка прысвяціла сваё выступленне ўжыванню лічэбнікаў у "Хроніцы" М.Стрыкоўскага. В.Емельяновіч (Брэст) разважала пра асаблівасці ўтварэння і ўжывання ўстойлівых моўных адзінак у "Статуце Вялікага княства Літоўскага 1588 г.". І.Сацута (Брэст) прааналізаваў формы пасіўных дзееспрыметнікаў мінулага часу ў помніках старабеларускай пісьменнасці. Вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута мовазнаўства НАН Украіны, прафесар В.Франчук спыніла сваю ўвагу на старажытнаруская спад-

чыне ў афармленні дакументаў Вялікага княства Літоўскага. Лакалізацыя "Хронікі Быхаўца" стала прадметам даклада Л.Цітко (Беласток, Польшча).

Да гісторыі мовазнаўства належала выступленне Г.Кулеш. Яна прадставіла даклад аб тым, як у 20-я гады мінулага стагоддзя ў працах беларускіх лінгвістаў асэнсоўваліся праблемы старабеларускай літаратурнай мовы. Аўтар гэтых радкоў падаў інфармацыю пра тое, наколькі неадназначным было стаўленне да беларускай мовы харвацкага дзеяча XVII стагоддзя Юрыя Крыжаніча.

Праблематыка запасычанняў асэнсоўвалася ў цэлым шэрагу дакладаў: "Венгерскія лексічныя элементы ў карпатаўкраінскай мове" Е.Барань-Комары (Венгрыя — Украіна), "Семантычная адаптацыя запасычанняў у беларускай мове пачатку XX стагоддзя" І.Гапоненкі (Мінск) і інш. Пытанні анамастыкі асвятляліся ў дакладах Л.Грумадзе (Вільнюс) "Антрапанімія як сведчанне наяўнасці шматмоўя ў Літве XVI стагоддзя", Л.Дацэвіч (Беласток, Польшча) "Прозвішчы татараў і славянская іменаслоўная культура ў паўночнай частцы Вялікага княства Літоўскага" і інш..

Сацыялінгвістычныя тэмы былі прадстаўлены дакладамі Н.Туоме (Вільнюс) "Моўная сітуацыя ў раёне літоўска-славянскага памежжа", А.Бобрыка (Седльцэ, Польшча) "Грамадскія наступствы змены афіцыйнай мовы ў Літоўскай Рэспубліцы", Ф.Клімчука (Мінск) "Эпоха Вялікага княства Літоўскага і сучаснасць: моўная сітуацыя". Брэсцка дзялялекталогічна-этна-лінгвістычная школа на канферэнцыі была прадстаўлена дакладамі М.Аляхновіча, Л.Леванцэвіч, У.Барысюка, Я.Самуйліка, В.Касцючык, Л.Станкевіч.

У гэтай нататцы згаданы далёка не ўсе даклады, што прагучалі на канферэнцыі (ўсяго іх было

прачытана больш за 80). Асаблівасцю навуковай часткі брэсцкай канферэнцыі была яе выключная "хуткаплыннасць": секцыяныя пасяджэнні адбываліся ўсяго толькі 19 мая ў першай палове дня, а на пленарныя пасяджэнні не было вынесена ніводнага даклада. Тым больш вялікае значэнне будзе мець публікацыя зборніка матэрыялаў форуму, над якім цяпер працуюць брэсцкія калегі.

Напярэдадні канферэнцыі, да 10-годдзя з часу заснавання кафедры гісторыі беларускай мовы і дыялекталогіі Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта, быў надрукаваны біябібліяграфічны даведнік "3 клопатам пра слова", які з'яўляецца каштоўнай крыніцай інфармацыі пра публікацыі супрацоўнікаў кафедры і дае магчымасць ацаніць патэнцыял берасцейскай беларусістычнай лінгвістыкі ўвогуле.

Удзельнікі канферэнцыі знаходзіліся на экскурсіі ў Іванаўскім раёне, дзе ім была прапанавана багатая культурная праграма. Навукоўцы наведалі музей народнай медыцыны ў в.Стрэльна і школу народнага бондарства ў Іванаве, паслухалі вакальна-музычныя творы ў гасцёўні Іванаўскага Палаца культуры. Перад удзельнікамі канферэнцыі выступілі заслужаны фальклорны калектыў Рэспублікі Беларусь "Талешукі". Беларусісты з Беларусі, Польшчы, Літвы, Венгрыі, Украіны з зачараваннем слухалі непаўторныя апаведы пра жыхароў Іванаўшчыны дырэктара Мотальскага краязнаўчага музея В.Мацукевіч, мелі магчымасць атрымаць асалоду ад выступленняў фальклорна-этнаграфічных гуртоў, усклалі кветкі да помніка Напалеону Орду.

Правадзненне чарговай канферэнцыі "Мовы ў Вялікім княстве Літоўскім..." запланавана на 2006 год.

Сяргей ЗАПРУДСКІ,

кандыдат філалагічных навук, вучоны сакратар ГА "Маб".

Абвестка

"Скарына і наш час"

Запрашаем беларусазнаўцаў прыняць удзел у III Міжнароднай навуковай канферэнцыі "Скарына і наш час", якая адбудзецца 7-8 кастрычніка 2004 года ў Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Ф.Скарыны і прысвечана 80-годдзю з дня нараджэння заслужанага дзеяча навукі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, аднаго з сузаснавальнікаў ГА "Маб" прафесара Уладзіміра Анічэнкі.

Тэматыка канферэнцыі: лінгвістычная скарыніяна, літаратуразнаўчая скарыніяна, Ф.Скарына ў гісторыі Беларусі, міжнародны аспект творчасці Ф.Скарыны, асвета і адукацыя пад сонцам Скарыны, Ф.Скарына і філасофія, Ф.Скарына і ўсходне-славянская навука, агульнакультурнае значэнне творчасці Ф.Скарыны, пра-

вазнаўства Беларусі ў святле творчасці Ф.Скарыны, Ф.Скарына і гуманізм славянскіх народаў, скарыназнаўчая і мовазнаўчая спадчына Уладзіміра Анічэнкі,

важнейшыя праблемы беларускага мовазнаўства.

Для ўдзелу ў канферэнцыі просім да 5 верасня 2004 года даслаць у аргкамітэт наступныя матэрыялы: заяўку з указаннем асаблівых звестак; матэрыялы выступлення да 5 старонак у электронным варыянце, набраныя ў тэкставым рэдактары "Microsoft Word for Windows", шрыфт Times New Roman 14 пунктаў, праз 1 інтэрвал на дыскеце 3,5 і адзін адрэдкаваны экзэмпляр; арганізацыйны ўзнос у памеры 5 умоўных адзінак (уносіцца пры рэгістрацыі на самой канферэнцыі).

Рабочыя мовы канферэнцыі: беларуская, руская, украінская, польская.

Адрас аргкамітэта: УА "Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф.Скарыны", Музей-лабараторыя Ф.Скарыны. Тэлефоны для даведак: 0232 (для Беларусі), 10 375 232 (для астатніх краін) + 56-11-12, 56-22-65. e-mail: usovich@gsu.unibel.by; belshair@gsu.unibel.by

Ад аргкамітэта — Канстанцін УСОВІЧ.

Канфесійныя праблемы памежжа

Летась у Торуні на польскай мове выйшла з друку манаграфія Мацея Мруза "Каталіцызм на памежжы: Канталіцкі касцёл у дачыненні да ўкраінскага і беларускага пытанняў у Польшчы ў 1918-1925 гадах".

Аўтар кнігі завяршае свае развагі фразай: "Праблемы ўсходняга нацыянальна-рэлігійнага памежжа з'яўляліся для II Рэчы Паспалітай несумненна адным з самых складаных унутраных вузлоў супярэчнасцей, а яе міжнародныя непаразуменні дадаткова ўскладнялі выпрацоўку стабільнай і кампраміснай мадэлі суіснавання розных хрысціянскіх цэркваў на тэрыторыях, дзе пражывалі народы, лёсы якіх перагляла супольная, часам драматычная гісторыя" (с. 290).

Гэты вывад здаецца мне прэмерна асцярожным, калі супаставіць яго з усімі матэрыяламі, клапатліва сабранымі і прадстаўленымі ў 6 раздзелах. Грунтуючыся на іх, чытач можа прыйсці да заключэння, што ва ўмовах спрэчных нацыянальных уздзеянняў – польскіх, украінскіх, беларускіх і літоўскіх – місіянерскіх імкненняў каталіцызму, накіраваных супраць праваслаўя (гэта дазваляе зразумець сённяшня трывогі і крыўды ў дачыненні да Ватыкана Маскоўскага патрыярхату), істотных разыходжанняў (часткова яны паўтаралі адозненні ў нацыянальнай свядомасці) паміж выдатнымі прадстаўнікамі паасобных каталіцкіх канфесій, а таксама несупадзенняў ватыканскай і польскай палітыкі ў дачыненні да Расіі, дасягненне кампрамісу было, хутчэй, нерэальным. Тым больш, падкрэслівае ў многіх месцах аўтар, што прадстаўнікі духавенства (асабліва каталіцкага) спаборнічалі паміж сабой у лаяльнасці да інтарэсаў свайго народа (часам яны разумеліся як дэнацыяналізацыя "іншых"), а таксама ў адносінах да наднацыянальнай місіі хрысціянства, евангелічнай мэтай якога павінна быць выбаўленне ўсяго чалавецтва, а не задавальненне зямных палітычных амбіцый прадстаўнікоў адной нацыі.

Істотнай каштоўнасцю кнігі з'яўляецца паказ нацыянальных канфліктаў у Польшчы на фоне сітуацыі каталіцкай царквы і яе імкнення стаць пасля першай сусветнай вайны польскай дзяржаўнай рэлігіяй (такім пытаннем прысвечаны першы раздзел манаграфіі), а таксама далёка накіраваных на ўсход місіянерскіх

намераў Апостальскай сталіцы (другі раздзел). М. Мруз слухна звяртае ўвагу на тое, што такія праекты перапляталіся з імкненнямі польскай дыпламатыі, а таксама не садзейнічалі змяншэнню напружання паміж Рэччу Паспалітай і меншасцямі ва ўсходніх ваяводствах. У трох наступных раздзелах па чарзе разглядаюцца ўзаемаадносіны паміж рымска-каталіцкай і грэка-каталіцкай царквамі, праблемы нацыянальнай і рэлігійнай эмансipaцыі беларусаў-каталікаў, а таксама пазіцыі рымска-каталіцкай і праваслаўнай цэркваў. Апошні раздзел прысвечаны сітуацыі прадстаўнікоў нацыянальных меншасцей (украінцаў і беларусаў) каталіцкага веравызнання ў святле канкардату (пагаднення ўрада з Ватыканам).

Станоўчай ацэнкі заслугоўвае шырокі крыніцазнаўчы грунт, на які абапіраецца аўтар. Ён выкарыстаў малавядомыя або зусім невядомыя архіўныя дакументы польскіх і ватыканскіх рэлігійных інстытутаў. Каштоўнай крыніцай аказаўся таксама тагачасны друк. Дзякуючы такой багатай дакументацыі, М. Мруз змог падрабязна паказаць погляды і акцыі духоўных асоб і палітыкаў, якія вызначалі напрамкі дзеянняў і фармулявалі канцэпцыі, а таксама рэлігійныя арыентацыі жыхароў беларускіх і ўкраінскіх вёсак, якія не разбіраліся ў таемнасцях тэалагічных разыходжанняў, але былі прывязаны да сваіх традыцый, звычаяў і мовы.

Аўтар вельмі асцярожны ў фармуляроўцы ацэнак. Як правіла, імкнецца іх пазбягаць, пераконваць чытача найперш дакладным выкладаннем фактаў, а таксама аналізам праблем. Каштоўным элементам разважанняў з'яўляецца клопат, каб вытлумачыць матывы паводзін асоб, якія трапляюць у поле зроку. Часам, хаця рэдка, гэта былі імкненні, далёкія ад веравызнання (напрыклад, некаторых праваслаўных духоўнікаў схіляла да згодніцтва жаданне атрымаць зямныя даброты). Куды часцей, аднак, гэта быў клопат пра нацыянальны інтарэсы або жаданне пашырыць уплыў каталіцызму на тэрыторыі, дзе пераважалі "схізмацікі". Розныя недасказаны аўтара сведчаць, аднак, што найперш яго трывожыць лёс беларускіх або ўкраінскіх прыхаджан, якія вельмі часта рабіліся прадметам палітычнага "розыгрышу" – як у XIX стагоддзі (калі уніятаў пад прымусам пераводзілі ў праваслаўе), так і ў Польскай Рэчы Паспалітай (калі імкнуліся павярнуць працэс у адваротным напрамку).

Названыя асаблівасці патрабуюць ад чытача павышанай увагі – каб яго не ўвялі ў зман некаторыя фармуляроўкі, якія вядуць радавод ад актыўных асоб тагачасных падзей, але не абавязкова выяўляюць погляды самога аўтара. Так, да прыкладу, з пэўным здзіўленнем чытаў я наступны двухсэнсоўны сказ: "Каталіцкая царква пачала старанні пра тое, каб забяспечыць сабе адпаведныя правы, а так-

сама належныя пазіцыі ў дзяржаве". І толькі праз некалькі сказаў далей з'яўляецца тлумачэнне: "Біскупы пастуліравалі прызнанне рымска-каталіцкага веравызнання дзяржаўнай рэлігіяй" (с. 16). Далей чытаем, што "рымска-каталіцкая царква была расцэнена (у канстытуцыі. – Е. Т.) як роўная з іншымі рэлігійнымі аб'яднаннямі" (с. 17). Аднак на наступнай старонцы мы даведваемся, што тая фармальна-роўнасць фактычна азначала заваяванне прывілеяванага становішча. Гэты тэзіс знойдзе развіццё і канкрэтнае абгрунтаванне ў многіх іншых фрагментах кнігі, асабліва ў раздзеле, прысвечаным канкардату. У апошнім меліся моманты, якія рабілі магчымай дыскрымінацыю каталікаў, што належалі да нацыянальных меншасцей.

Кнігу, якая тут рэцензуецца, ацэньваю як вельмі важны аналіз складанай падставы грамадскіх і палітычных канфліктаў, што развіваліся ў першай палове XX стагоддзя на тэрыторыі, занятай у міжваенныя гады ўсходнімі ваяводствамі Польскай Рэчы Паспалітай. Асцярожнасць аўтара пры фармуляроўцы агульных вывадаў, здольнасць паказаць становачыя аспекты дзейнасці тых ці іншых асоб, іх асабістых дадатных рысаў (але таксама слабасцей), альтэрнатыўных матываў, што імі кіравалі, лічу значным дасягненнем М. Мруза. Усё гэта стварае магчымасць зразумець складаную сітуацыю, у якой сумленныя матывы дзеянняў большасці палітычных і рэлігійных кіраўнікоў неаднаразова прыводзілі да фатальных вынікаў, якія адчуваюцца да сённяшняга дня.

Даследчык паслядоўна абмежавыў свае развагі дакладна акрэсленай у назве тэрыторыяй, перыядам (толькі ў адзінкавых выпадках ён выходзіць за 1925 год, перш за ўсё ў сувязі з аналізам вынікаў канкардату ў дачыненні да меншасцей), а таксама праблематыкай (да прыкладу, зусім абыходзіцца яўрэйскае пытанне) і меў на гэта права. Задачай яго паслядоўніка будзе засяроджэнне на параўнанні яго сцвярджэнняў і вывадаў з адносінамі на іншых этнічных памежжах і пазіцыяй каталіцкай царквы (а таксама іншых рэлігійных супольнасцей) у дачыненні да іншых нацыянальных і этнічных меншасцей. Асабліва гэта датычыцца становішча польскага насельніцтва на граніцы з Германіяй.

Некалькі больш дробных заўваг фармальнага характару. Сустрэкаюцца непатрэбныя паўторы. Станоўча трэба ацаніць напісанне няпольскіх прозвішчаў: побач са спаланізаванай іх формай аўтар прыводзіць у дужках і арыгінальную. Істотным выключэннем, для чаго я не знаходжу абгрунтавання, з'яўляюцца імёны і прозвішчы беларусаў... Чытачам будучы карыснымі карты, на якіх указаны межы размяшчэння меншасцей і веравызнанняў, а таксама межы біскупстваў.

Ежы ТАМАШЭЎСкі,
прафесар (Варшава).

Пераклад з польскай мовы
Тацяны ПЯТРОВІЧ.

3 рэдакцыйнай пошты

Сябры з Бельгіі

Рэспубліканскі музыкальны каледж пры Беларускай акадэміі музыкі заснаваны ў 1930 годзе (тады ён называўся сярэдняй спецыяльнай музычнай школай). Тут ёсць струннае, фартэп'янае, тэатральнае, духовае, харавое і іншыя аддзяленні. Вядзецца навучанне на аргане і клавесіне.

Нядаўна ў каледжы было свята "Канцэрт-прэзентацыя". Выступалі вучні, якія ў выніку конкурсу атрымалі ўзнагароды – Ганаровыя дыпламы, стыпендыі на

класічнай музыкі. Устанавіліся сувязі з былым дырэктарам каледжа У.Кузьменкам.

Э. І. Ф.НУАРЭ вельмі хацелі пабыць у Беларусі, бліжэй пазнаёміць-

наступны навучальны год. На канцэрце прысутнічалі і грамадзяне Каралеўства Бельгія Эдзіт і Мішэль Нуарэ. Яна – ўрач-тэрапеўт, ён – музыкант.

Іх першае знаёмства з каледжам, яго вучнямі, настаўнікамі адбылося ў Бельгіі некалькі гадоў таму, пасля прагляду відэафільма аб жыцці каледжа, які паказаў ім беларускі артыст У.Перлін. Убачанае аказала вялікае ўражанне. Ім захацелася падтрымліваць з беларусамі сувязі. Яны стварылі ў Бруселі таварыства, сябры якога зацікавіліся іх ідэямі, палюбілі таленавітых, адданных музыцкіх вучняў і іх настаўнікаў. Многія вучні каледжа пабывалі ў Бельгіі, дзе былі арганізаваны канцэрты, выступленні па радыё. Потым каледжу падарылі дыскі з запісамі

ца з жыццём каледжа, вызначыць накірункі супрацоўніцтва. І вось, дзякуючы сакратару Пасольства Беларусі ў Бельгіі А.Мархелю, іх мара здзейснілася.

Трэба падкрэсліць, што гасцям вельмі спадабаўся канцэрт, выкананцы, іх мэтанакіраванасць, нават манера апрацацы.

Беларусы – гасцінныя людзі. І намеснік дырэктара ліцэя Андрэй Калядзіч зрабіў знаходжанне гасцей у Беларусі цікавым і прыемным.

НА ЗДЫМКУ: Э. І. Ф.НУАРЭ сярод вучняў каледжа.

Тамара АНТАНОВІЧ,
сябар ГА "Маб".

Прыезджайце ў Ветрына!

4 верасня 2004 года ў Ветрынскай сярэдняй школе Полацкага раёна адбудзецца навукова-практычная канферэнцыя.

Яна прысвечана 500-годдзю пасёлка Ветрына, 145-годдзю з дня нараджэння беларускага вучонага Браніслава Эпімаха-Шыпілы, 140-годдзю заснавання школы і 90-годдзю з дня нараджэння партызанскага камандзіра і дзяржаўнага дзеяча Дзмітрыя Цябута, чыё імя носіць школа.

Пасля канферэнцыі плануецца адкрыццё бюста Д.Цябута, экскурсіі па маршруту "Знакамітыя мясціны Ветрыншчыны". Адбудуцца ўзняцце герба Ветрына і ад-

крыццё памятнага знака ў гонар яго 500-годдзя, тэатралізаванае свята "Жыві і квітней, Ветрына" і прэзентацыя кнігі Віктара Карасёва "Ветрына ў вяках".

Згоду выступіць на канферэнцыі ўжо далі навукоўцы з Мінска і Полацка. Мы спадзяёмся, што, як і мінулы раз, на 140-годдзе Б.Эпімаха-Шыпілы, беларусісты прымуць у нашым свяце актыўны ўдзел.

Аліна КРАСНОВА,
загадчыца музея Б.Эпімаха-Шыпілы Ветрынскай СШ.

Традыцыі павінны памнажацца

З нагоды свята славянскай культуры і пісьменства хачу перадаць вам сардэчныя віншаванні. Мы павінны прыкласці ўсе намаганні, каб у новым тысячагоддзі культура стала больш адчувальна садейнічае паспяховаму культурнаму дыялогу паміж народамі.

У нас ёсць усе падставы ганарыцца, што мы з'яўляемся нашчадкамі старажытнай і багатай культуры, у якой вякамі ствараліся шэдэўры. Наш абавязак – захаваць і памножыць іх.

Няхай жа ваша праца прыносіць вам задавальненне і поспехі!
Віалета ГЕОРГЕВА-КАЗАРАВА
(Абрава, Балгарыя).

Няма аналагаў у Еўропе

Як ужо паведамлялася ў "Голасе Радзімы", Мінск наведваў прафесар Лонданскага ўніверсітэта Гары Норыс. Яго цікавіла сакральнае дойлідства Беларусі.

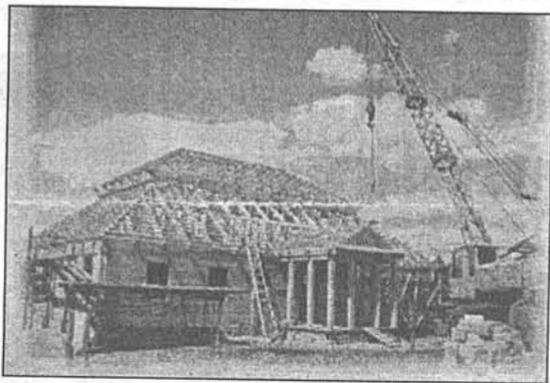
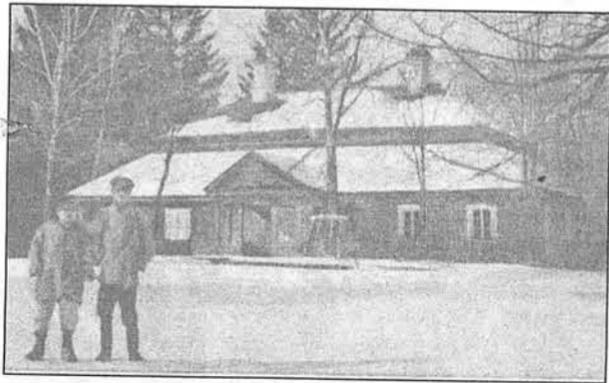
Вярнуўшыся дамоў, Г.Норыс аператыўна надрукаваў у часо-

пісе "The Round Tower" (2004, June) артыкул, прысвечаны вежам беларускіх абарончых храмаў. Асноўная ўвага ўдзяляецца святыням у Мураванцы і Сынкавічах. На думку аўтара, ім "няма паралеляў у Еўропе".

У НЕКАЛЬКІ РАДКОЎ

У Саюз беларускіх пісьменнікаў прыняты сябар асацыяцыі доктар філалагічных навук АЛЯКСЕЙ КАЎКА, які жыве і працуе ў Маскве.

Рэдакцыю газеты наведвала італьянская даследчыца РЭНАТА ПЯТЧЫК (Рым), якую цікавяць праблемы беларускага ўсходназнаўства.

Герой ЗША і Польшчы вяртаецца ў Мерачоўшчыну

Андрэй Тадэвуш Банавентура Касцюшка — асоба гераічнага і трагічнага лёсу. Нарадзіўся ён у фальварку Мерачоўшчына цяперашняга Івацэвіцкага раёна Брэсцкай вобласці ў беларускай шляхецкай сям'і, пра што сведчаць уніяцкае імя Андрэй ад першага хросту і мова, якой карысталіся ў лістах і дакументах яго продкі.

Скончыўшы Варшаўскі кадэцкі корпус, наш суайчыннік удасканальваў ваеннае майстэрства ў Парыжы. Калі ў 1776 годзе пачалася вайна за вызваленне ЗША, ён накіраваўся туды добраахвотнікам. Дзякуючы яму была атрымана адна з рашаючых перамог пад Сарагосай. Вярнуўся ў Еўропу брыгадным генералам, стаў нацыянальным героем ЗША.

Калі ў 1794 годзе, якраз 210 гадоў назад, успыхнула нацыянальна-вызваленчае паўстанне на польска-беларуска-літоўскіх землях, Касцюшка ўзначаліў яго і перамог царскія войскі пад Рацлавіцамі. Але, нягледзячы на абяцанні даць прыгонным волю, сяляне слаба падтрымалі рух. Пад Мацявіцамі Касцюшка быў цяжка паранены і трапіў у палон, быў пасаджаны ў Петрапаўлаўскую крэпасць. Вызвалены Паўлам I, выехаў у Заходнюю Еўропу. Памёр у Швейцарыі ў 1818 годзе. Гэтая вестка болей адгукнулася на радзіме. Удзельнік паўстання 1794 года кампазітар Міхал Клеафас Агінскі загадаў у сваім маэнтку Залессе, што на Сморгоншчыне, паставіць камень з надпісам "Ценям Касцюшка".

Помнікі герою ўзвышаюцца ў Вашынгтоне і Чыкага, Кліўлендзе і Мілуоці. У Кракаве ёсць яго конная статуя і капец Касцюшкі як нацыянальнага героя Польшчы. У Францыі яго шануюць як ганаровага грамадзяніна краіны. У Вялікую Айчынную вайну яго імя было прысвоена Першай польскай дывізіі, якая атрымала хрост пад Леніна. І толькі на радзіме пра Касцюшку па розных прычынах прызабылі. У агні загінула драўляная сядзіба ў Мерачоўшчыне, а на яе месцы адзінока ўзвышаўся камень з надпісам.

І толькі ў апошнія гады сітуацыя змянілася. Першым важкім крокам на шляху вяртання на Бацькаўшчыну, менавіта на Беларусішчыну, памяці пра Т.Касцюшку з'явілася стварэнне ў 1995 годзе і плённая работа Брэсцкага абласнога фонду яго імя. Рада фонду правяла шэраг масавых мерапрыемстваў, прысвечаных 200-м угодкам вызваленчага паўстання і 250-годдзю з дня нараджэння Касцюшкі. У прыватнасці, 2 лютага 1996 года ў Брэсце прайшоў урачысты вечар, на

якім адбылося ўручэнне дыпламаў лаўрэатам прэміі фонду, лепшым касцюшказнаўцам. Па ініцыятыве Рады ў 1996-1999 гадах былі выкананы бронзавыя пліты на беларускай, польскай, французскай і англійскай мовах, бронзавая пліта з выявай метрыкі аб хрышчэнні Касцюшкі ў Троіцкім касцёле горада Косава, усталявана бронзавая пліта ў гонар Касцюшкі ва ўрочышчы Мерачоўшчына, устаноўлены бюст Касцюшкі (скульптар А.Відацкая) каля будынка базавай школы ў вёсцы М.Сяхновічы, якая належала Касцюшкам, адкрыты музейны пакой у гэтай школе. Пачалося ўзвядзенне мемарыяльнай капліцы на Крупчыцкім полі бітвы ў памяць аб палеглых паўстанцах 1794 года. Прыняты шэраг зваротаў, наладжаны міжнародныя кантакты. Пачынаючы з 1997 года, дэлегацыя фонду штогод удзельнічае ў Касцюшкаўскіх сімпозіумах у Мацявіцах. У 2002 годзе фонд быў зарэгістраваны пад новай назвай — Брэсцкае міжраённае грамадскае аб'яднанне імя Тадэвуша Касцюшкі.

Фондам, а цяпер аб'яднаннем імя Касцюшкі закладзена добрая традыцыя: штогод 4 лютага збірацца каля падмурка старадаўняй сядзібы ў Мерачоўшчыне і адзначаць угодкі з дня нараджэння знакамітага ваяра. З кожным годам урачыстасць набывае масавасць і больш высокі ўзровень. Напрыклад, сёлета тут сабраліся дыпламаты з ЗША, Францыі, Польшчы, Літвы, прадстаўнікі польскай фундацыі імя Касцюшкі і іншыя госці.

Але, бадай, самым важкім дасягненнем грамадскасці і мясцовых улад у адраджэнні спадчыны Касцюшкі з'явілася прыняцце ў пачатку 2003 года Брэсцкім аблвыканкамам рашэння аб аднаўленні сядзібнага дома Касцюшкі і стварэнні там мемарыяльнага музея. Да прыняцця гэтага лёсавызначальнага дакумента пытанні агульнай канцэпцыі аднаўлення дома грунтоўна разгледзеў абласны каардынацыйны савет па ахове матэрыяльнай і духоўнай спадчыны. Завяршэнне будаўніцтва запланавана на 1 ліпеня 2004 года, стварэнне экспазіцыі музея — да канца 2005 года. У перспектыве ў Мерачоўшчыне будзе музей-

фальварак XVIII стагоддзя.

Летам мінулага года праведзена грунтоўнае археалагічнае даследаванне сядзібы, адкапаны падмуркі дома і падвалы. Сабрана многа археалагічных каштоўнасцей, у асноўным рэшткаў керамікі, жалезных вырабаў. У лістападзе 2003 года падраднае арганізацыя ПМК-18 горада Івацэвічы распачала будаўнічыя работы. Умацаваны падмуркі, нарыхтавана драўніна, узведзены зруб дома.

Брэсцкім аблвыканкамам было выдзелена 35 мільёнаў бюджэтных асігнаванняў. За 2003 год асвоены ўсе сродкі. Сёлета аблвыканкам выдзеліў 50 мільёнаў рублёў на завяршэнне будаўніцтва. Заканчваецца ўнутранае праектаванне памяшкання, распрацоўваецца канцэпцыя мемарыяльнага музея.

У кастрычніку 2003 года амерыканскае пасольства выдзеліла нам грант на суму 28,2 тысячы долараў выключна на ўзвядзенне сцен. Кошт жа будаўніцтва ўсяго дома складзе 112 тысяч долараў ЗША.

Аблвыканкамам накіраваны просьбы пасольствам Польшчы, Францыі, Літвы, Швейцарскай Канфедэрацыі, міжнародным фондам імя Касцюшкі аб аказанні фінансавай дапамогі і дапамогі ў зборы музейных каштоўнасцей. Дзеля папулярызавання імя Касцюшкі і збору сродкаў на аднаўленне яго матэрыяльнай спадчыны ў маі бягучага года ў Брэсце з удзелам гісторыкаў, прадстаўнікоў міжнародных фондаў Касцюшкі з Аўстраліі, Аўстрыі, Беларусі, Вялікабрытаніі, Германіі, ЗША, Польшчы, Расіі прайшла Міжнародная навуковая канферэнцыя, прысвечаная жыццю і дзейнасці нашага суайчынніка.

А ў перспектыве — аднаўленне ў адным ансамблі з фальваркам Косаўскага палаца Пуслоўскіх. Акрамя таго плануем у 2004-2005 гадах распачаць правядзенне археалагічных даследаванняў на сядзібе Касцюшкаў у вёсцы М.Сяхновічы Жабінкаўскага раёна.

Грамадскае аб'яднанне плануе таксама ініцыяваць пабудову помніка Касцюшку ў Брэсце, выданне ілюстраванага зборніка на беларускай, польскай і англійскай мовах "Вялікі шлях вяртання Касцюшкі".

НА ЗДЫМКАХ: так выглядала сядзіба ў Мерачоўшчыне (рэпрадукцыя з беларускай паштоўкі пачатку XX стагоддзя); вядуцца аднаўленчыя работы; Тадэвуш Касцюшка.

Леанід НЕСЦЯРЧУК,

старшыня Брэсцкай рады грамадскага аб'яднання імя Тадэвуша Касцюшкі.

Робін Гуд з Мазыршчыны

Я так і не змог зразумець, чаму ў "Энцыклапедыі гісторыі Беларусі" не згадваецца ўрадженец беларускай зямлі Сямён Гаркуша, адзін з кіраўнікоў сялянскага руху ва Украіне. Тым больш, што да гэтай легендарнай постаці звярталіся вядомыя пісьменнікі: рускія Васілій Нарэжны і Рыгор Данілейскі, украінскія Рыгор Квітка-Аснаўяненка, Алекса Старажэнка і іншыя.

... 220 гадоў таму, у 1784 годзе, у Херсоне, які толькі што стаў горадам, у катаржнай турме паміраў пасля жорсткіх катаванняў вялікі дзяржаўны злачынец Сямён Гаркуша, якому тады не было і сарака пяці гадоў. Унікальны чалавек, якому тройчы ўдавалася ўцякаць з царскай вязніцы.

Нарадзіўся Сямён у 1739 годзе ў вёсцы Беразань Мазырскага павета ў сям'і прыгоннага селяніна. Выдадзены ў 2001 годзе ў Кіеве "Даведнік па гісторыі Украіны" падае на гэты конт інфармацыю, да якой я стаўлюся скептычна. Папершае, сапраўднае яго прозвішча было не Гаркуша, а Мікалаенка. Па-другое, паведамляецца, што колішняя мястэчка Беразань — гэта цяпер сяло Гомельскага раёна... Мінскай вобласці. А яшчэ ў мяне выклікае сумненне ўказаны ў даведніку факт, што Сямён нарадзіўся ва ўкраінскай сям'і. Адкуль пад Мазыром узяўся ўкраінскі прыгонны Іван Мікалаенка?

З дзевяцігадовага ўзросту Сямён быў ужо ва Украіне — на Запарожжы, дзе казакі і празвалі яго Гаркушай (быў у запарожцаў звычай даваць казакам свае прозвішчы). Як падае слоўнік Барыса Грынчанкі, абласное слова "гаркуша" значыла "гаркавы" (картавы). Магчыма, хлопчык і сапраўды не вымаўляў "р"?

Як бы там ні было, але нездарма, мусіць, хлопчык апынуўся ў "запарожскай вольніцы". Напэўна ж, з дзяцінства ён зведаў голад, нястачу і панскае свавольства. У 1748 годзе сышоў з хаты і, далучыўшыся да запарожцаў, якія прывозілі прадаваць рыбу, пачаў бадзяцца па Украіне.

У час руска-турэцкай вайны 1768-1774 гадоў Сямён Гаркуша ўзяў удзел у паходах запарожскага войска на Ачакаў і Хаджыбей. У 1771 годзе пад Хаджыбеем быў паранены. Паправіўшыся, Сямён узначаліў атрад з казакоў і беглых сялян і стаў нападаць на багатыя ўкраінскія хутары. Гэты, як і наступныя арганізаваныя ім атрады, па характару сваіх дзеянняў і складу ўдзель-

нікаў нагадваў, хутчэй, разбойніцкую банду.

Па некаторых звестках, Гаркуша асабіста ведаў Івана Гонту, аднаго з кіраўнікоў нацыянальна-вызваленчага паўстання 1768 года ў Правабярэжнай Украіне. Рада паўстанцаў выбрала тады Гонту казацкім палкоўнікам.

У розных крыніцах мы знаходзім розныя даты арыштаў Гаркушы. У энцыклапедыі "Украінскае казацтва" чытаем, што яго злавілі летам 1773 года і саслалі на катаргу ў Таганрог. У каментарых да твораў В. Нарэжнага пішацца, што "высакародны разбойнік" быў злоўлены ў 1775 годзе і адпраўлены ў Сібір, аднак неўзабаве ўцёк і зноў стаў на чале атрада народных мсціўцаў.

У 1778 годзе Гаркушу арыштавалі ў Ромнах. На гэты раз яго адправілі ў Маскву, дзе разам з супольнікамі білі батагом, вырвалі ноздры і засудзілі на вечную катаргу ў Казань. Аднак адтуль ён зноў уцёк і з'явіўся ва Украіне. Паўстанцкі атрад на чале з Гаркушай зрабіў шэраг нападаў на панскія маэнткі ў Левабярэжнай і Правабярэжнай Украіне ды Беларусі. Як бачым, Беларусь не заславалася па-за яго ўвагай.

У 1783 годзе ў беларускім мястэчку Ропск Гаркуша зноў трапіў у рукі ўлад, і — як гэта ні дзіўна — яму і трэці раз удаецца ўцячы з турмы! Ён зноў бярэцца за сваё — арганізуе новы паўстанцкі атрад 17 лютага 1784 года ён быў у Ромнах арыштаваны апошні раз і пасля жорсткіх катаванняў сасланы на вечную катаргу ў Херсон, дзе ў тым жа годзе памёр у мясцовай турме.

Ва Украіне пра Гаркушу складзена нямала паданняў і легенд, у якіх ён паўстае абаронцам простага народа, мужным, дасціпным і адважным мсціўцам.

Мікола ЧАБАН,

сябар Саюза ўкраінскіх пісьменнікаў.
Пераклад з украінскай мовы Галіны ВІР.

Жыццёвы шлях у 99 гадоў

Зоська Верас (Людвіка Антонаўна Сівіцкая-Войцік) па праву лічыцца старэйшай беларускай пісьменніцай. Нарадзілася яна ў 1892 годзе ў мястэчку Мядзьебаз (цяпер гэта Жытомірская вобласць, Украіна), а памерла на сотым годзе жыцця ў Вільні (Вільнюсе). У яе пахаванні плумна ўдзельнічалі прадстаўнікі розных нацыянальнасцей.

Зосьцы Верас, невысокай і хударлявай жанчыне, накіравана было стаць актыўнай дзяржаўнай беларускага адраджэння. Яе сіле волі і настойлівасці маглі пазаздросціць многія мужчыны.

Яшчэ ў дзяцінстве пісьменніца пачала пісаць вершы на польскай мове. Потым перайшла на беларускую. Была знаёма з Максімам Багдановічам, Змітраком Бядулем, Язэпам Лёсікам. У міжваенны час складала ў Вільні беларускі батанічны слоўнік, выдава-

ла пачлярскі штомесячнік "Беларуская борць", дзіцячы часопісы. Яе хатка ў лесе пад Вільняй стала сапраўднай Мекай для літаратараў і навукоўцаў. У 1982 годзе, ужо амаль легендарная, была прынята ў Саюз беларускіх пісьменнікаў.

Пра ўсё гэта я даведалася з кніжкі "Зоська Верас", напісанай дачкой пісьменніцы філолагам Галінай Войцік і выдадзенай у серыі "Партрэты віленчукоў".

Вольга АСТРАУХ.

ЛІТВА, ВІЛЬНЮС

Таленты 10-га выпуску беларускай школы

2004 год. Чэрвень. У Віленскай беларускай школе адбыўся 10-ты выпуск. Час праляцеў вельмі хутка. Толя Шавырай і Наталля Бука прайшлі ўсе прыступкі школы з 1 па 12 клас. Яны гонар і гісторыя беларускай адукацыі ў Вільні. Выпускнікі добра ведаюць некалькі моў: родную, рускую, літоўскую, англійскую.

А Наталля Бука і Алена Базар праславілі нашу школу не толькі ў Літве, а і далёка за яе межамі. Яны напісалі праектную працу "Малым рэкам — вялікую будучыню", якую прадстаўлялі ў розных краінах свету. У мінулым годзе ў Беларусі і Празе яны занялі другое месца, а сёлета ў Галандыі — першае месца сярод маладых навукоўцаў. Іх запрасілі ў МДУ (Масква), у жніўні паедуць у Стэкгольм. Сваю навуковую працу нашы вучні абаранялі на розных мовах: беларускай, літоўскай, англійскай, рускай.

Н.Бука будзе вучыцца ў Мінску ў Сахараўскім універсітэце, атрымае спецыяльнасць экалага, а А.Базар — у Англіі.

У час вучобы дзяўчынкі актыўна займаліся ў школьным хоры "Лянок", які шмат выступаў у Вільні, гарадах Літвы, Беларусі і Рызе. На апошнім званку яны атрымалі ў падарунак касеты з выступленнямі хору, фотаздымкі і букецік з ільну. Такі падарунак зрабіла настаўніца музыкі і кіраўнік хору Ва-

УКРАЇНА, СЕВАСТОПАЛЬ

Вянок Максіму Багдановічу

Адбылася паездка членаў севастопальскага таварыства "Беларусь" да месца пахавання беларускага паэта Максіма Багдановіча ў Ялце.

На аўтавакзале наш аўтобус сустрэкалі землякі з Сімферопалля, Ялты, Алушты, Партэнита. Пасля сяброўскіх прывітанняў усе разам рушылі да гарадскіх могілак. Па дарозе затрымаўся ў саборы Аляксандра Нейскага, дзе ў маі 1917 года адпявалі 26-гадовага паэта.

Цяжкая хвароба вымусіла яго лячыцца ў Крыме. Зімой 1917 годзе ён прыехаў у Ялту ў апошні раз. А 25 мая М.Багдановіч пайшоў з жыцця ў росквіце творчых сіл, не паспеўшы ажыццявіць сваіх шматлікіх задум. Ля ложка застаўся зборнік вершаў "Вянок" і апошнія радкі на белай паперы:

"Україне светлай,

Убелым доме

дзе я ўміраю

ля сіння бухты,

Я не самотны, я кнігу маю

З друкарні пана
Марціна Кухты".

Наша дэлегацыя набліжаецца да месца пахавання Максіма. Тут у 2003 годзе ўстаноўлены выдатны помнік (скульптары бацька і сын Гумілеўскія, архітэктар М.Жлабо). На памятнай дошцы змешчаны словы з вядомага рамана "Зорка Венеры": "...Кожную ночку на зорку дзівіцца буду ў далёкім краю..."

На надмагільную пліту кладзецца вянок з простых палявых кветак, якія так любіў паэт. З нізкім паклонам ідуць і ідуць да помніка прыхільнікі яго таленту. Схілены Дзяржаўны сцяг Рэспублікі Беларусь. Хвіліна маўчання... Толькі саляўіныя спевы парушаюць спакой і цішыню старых могілак. І вось з гэтай цішыні пачынаюць гучаць пранікнёныя вершы Багдановіча і словы ўдзячнасці таму, хто быў так адданы сваёй роднай зямлі, хто апеў яе і ўславіў.

У той жа дзень наша дэлегацыя ўсклала кветкі да памятнай дошкі на доме, дзе ён жыў. Перад жыхарамі з канцэртаў выступіў ансамбль беларускай песні з Севастопалля "Белая Русь".

Адбыўся мітынг-рэквіем каля

ЛАТВІЯ, ДАЎГАЎПІЛС

Беларускі каларыт Еўропы

Увесь гэты навучальны год мы вучылі беларускую мову. Калі вы запытаеце чаму, я адкажу...

Па-першае, мы студэнты гуманітарнага факультэта і маем такую магчымасць. На нашым факультэце можна дадаткова вучыцца дзве славянскія мовы — польскую і беларускую. І мы ахвотна выкарыстоўваем гэтую магчымасць. Наша будучая спецыяльнасць — руская мова і літаратура. Таму беларуская мова нам неабходна як адна са славянскіх моў. Мяркую, што знаёмства з беларускай мовай дапамагае нам лепш вывучыць рускую. Усё пазнаецца ў параўнанні. Згадзіцеся, што вельмі карысна і цікава для філолага параўноўваць мовы і знаходзіць адрозненні, разумець іх, рабіць так, каб гэтыя веды пайшлі на карысць будучага настаўніка-філолага.

Па-другое, праз беларускую мову мы знаёмімся і з беларускай культурай, гісторыяй, традыцыямі і звычаямі.

мемарыяльнага барэльфа на памяшканні клуба ваеннага санаторыя "Ялта", які быў пабудаваны на месцы дома, дзе спынілася сэрца паэта.

У філіяле гісторыка-літаратурнага музея, дзякуючы В.Бартохаву, Л.Малько, П.Якубуку, А.Якавенка, А.Чырыч, А.Духевіч, М.Глушковай, З.Падарожняй, Л.Мякішавай, В.Казьяніну, была паказана літаратурна-музычная кампазіцыя.

Максім Багдановіч шмат сіл аддаў духоўнаму яднанню беларускага і ўкраінскага народаў. Яго творчасць прасякнута павагай да братняга народа, яго культуры і гісторыі. Ён добра ведаў украінскую мову і пісаў на ёй. І Украіна аддае даніну павагі паэту-інтэрнацыяналісту. Тут яго творы перакла-дзены на ўкраінскую мову і выдадзены асобнай кнігай "Страцім — Лебедзь".

Адзін з самых таленавітых паэтаў — М.Багдановіч выклікае захапленне і сёння ў шматлікіх сучаснікаў і, вядома, у землякоў.

"...Беларусы табой ганарацца,
Тут імя тваё дарага ўсім.
І так хораша нам называцца
Землякамі тваімі, Максім".

НА ЗДЫМКУ: севастопальцы ля помніка Максіму Багдановічу.

Ала ГАРЭЛІКАВА,

старшыня Севастопальскага гарадскога аддзялення.

ЭСТОНІЯ, НАРВА

Дзякуй за песню!

Ужо амаль пяць гадоў нашаму беларускаму таварыству "Сябры", і амаль увесь гэты час нашым спадарожнікам была ваша газета. Чытаем, часам пішам пра сваё жыццё-быццё. Цікавыя артыкулы размнажаем на ксераксе, каб усе маглі пазнаёміцца. Вялікай дапамогай у нашай культурна-асветніцкай рабоце сталі публікацыі пра вядомых беларусаў, падзеі з жыцця нашай Бацькаўшчыны. Асобнае дзякуй за вершы і песні! Менавіта гэ-тату і прысвечана наша пісьмо.

У газеце № 46 (13 лістапада 2003 года) была змешчана песня "Беларускі дом", словы — С.Валодзькі. Мяркуючы па словах аб "латвійскай зямлі", стварылі гэту песню нашы землякі з Латвіі. Прачытаўшы словы і маючы ноты песні, мы вырашылі абавязкова вывучыць яе і выканаць. У нашым таварыстве ёсць фальклорны ансамбль, кіраўнік — віцэблянка Любоў Давыдава (Харкаўская).

У чэрвені ў Нарве адбыліся традыцыйныя святы — Дні горада. Нацыянальным таварыствам Нарвы была прадастаўлена магчымасць ў нядзелю, 13 чэрвеня, каля Дома культуры "Ругадзіў" прадэманстраваць усё, што яны ўмеюць рабіць. Для гараджан разгарнулі невялікі гарадок, які паказваў адметнасць кожнай нацыянальнасці. Таварыствы аформілі стэнды з работамі народных майстроў. Ад "Сяброў" свае вырабы прадставілі Вадзім Саладучін (плячэнне з лазы), Галіна Шкуро і Ніна Аніскевіч (вязанне), Марыя Ларэнс (вышытыя карціны), Уладзімір Куркоў (карціны). Побач размясцілася нацыяналь-

ная беларуская кухня. Тут выдатна пастараліся Марыя Сяржант і Мікалай Булаўко. Але пакаштаваць стравы можна было пасля адказу на пытанні, якія задавала Галіна Парцянка аб Рэспубліцы Беларусь, яе гісторыі, традыцыях, вялікіх людзях.

На сцэне кожнае таварыства выступала з песнямі і вершамі, танцамі і нават лялечнымі мініяцюрамі. У сваю канцэртную праграму мы ўключылі дзве новыя песні: "Беларусь", падораную сямейным ансамблем Ліпскіх "Радзімічы", якія год назад выступалі ў нас у Нарве (спадзяёмся на новую сустрэчу з імі ў Нарве на 5-гадовым юбілеі "Сяброў"). Сваё выступленне мы завяршылі новай песняй Станіслава Валодзькі "Беларускі дом".

Дзякуй аўтарам песні за цеплыню слоў, за ўкладзеную душу! А без вас, дарагая рэдакцыя, мы так і не даведаліся б пра гэту песню. Дзякуй!

Людміла АННУС,

намеснік старшыні беларускага таварыства "Сябры".

КАЗАХСТАН, АСТАНА

Так загадаў час...

Так здарылася ў жыцці Тамары Батрак, што бацька прывёз яе ў 1965 годзе ў гасці да сваякоў у Казахстан, там яна засталася і жыве цяпер. Калі даведалася, што ў горадзе Астана працуе Беларускі культурны цэнтр, пачала актыўна ўдзельнічаць ва ўсіх яго мерапрыемствах.

Сваім дзецям, унукам, вучням нядзельнай школы, у якой яна выкладае беларускую мову, Тамара Іванаўна з гордасцю і павагай расказвае пра свайго бацьку Івана Мурашку — ветэрана Вялікай Айчыннай вайны, паважанага і вельмі сціплага чалавека, якім ганарыцца сям'я.

Іван Мурашка зараз жыве ў Гродзенскай вобласці, у г.п.Воранава. Калі пачалася вайна, уся шматлікая сям'я апынулася ў партызанах. У снежні 1944 года з партызанскага атрада пасля вызвалення тады Пінскай вобласці Іван Мурашка добраахвотна пайшоў на фронт, у баях ля горада Ліпяна быў паранены. Пасля вайны ён працаваў ваенруком у сярэдняй школе. Затым — інструктарам райкама камсамо-

ла. Пасля вайны на Воранаўшчыне дзейнічалі банды. Адна з іх — банда Русака (месцілася ў вёсцы

Пашэлі) тады тэрарызавала насельніцтва, знішчаючы актывістаў. Менавіта ў гэта логавакірава Івана Дзмітрыевіча, каб правесці калектывізацыю, стварыць камсамольскую арганізацыю. І маладыя хлопцы і дзяўчаты здзейснілі сапраўдны подзвіг. Жыхары далі свайму калгасу назву "Новае жыццё".

Сёстры Івана Дзмітрыевіча Лідзія Калашнікава і Ніна Мурашка зараз жывуць у Салігорску, таксама паважаныя людзі, маюць узнагароды за ўдзел у партызанскім руху. Для ветэранаў слова Радзіма — святое ва ўсіх адносінах. Яны і зараз сустракаюцца з моладдзю, дзеляцца сваімі ўспамінамі. Дажыць да 60-годдзя Перамогі для іх азначае многае, бо змаглі зрабіць самае галоўнае ў цяжкай вайне — выста-яць і абараніць сваю Айчыну.

Галіна НАВІЦКАЯ,

супрацоўнік таварыства "Радзіма".

лянціна Кавальчук. Упэўнена: школу яны будуць успамінаць, як светлыя і радасныя гады, і ў школе іх заўсёды будуць чакаць.

Вось імёны тых, хто склаў гонар 10-га выпуску: Наталля Бука, Алена Базар, Яна Станкевіч, Вольга Фалевіч, Віялета Герасім, Гена Адамовіч, Алег Вяршыла...

Пройдуць гады, магчыма, калі-небудзь у сваіх манаграфіях яны напішучы і пра беларускую віленскую школу імя Ф.Скарыны. У добры шлях!

НА ЗДЫМКУ: (злева направа) Наталля БУКА і Алена БАЗАР.

Леакадзія МІЛАШ,

настаўніца беларускай школы імя Ф.Скарыны.

Таццяна КОЛЕСАВА.

УКРАІНА. ФЕАДОСІЯ

І памяць сэрца гаворыць...

У Таварыстве беларусаў феадасійскага рэгіёна шануюць сваіх землякоў-ветэранаў, не забываюць павіншаваць са знамянальнымі датамі ўдзельнікаў баявых дзеянняў — капітана трэцяга ранга І.Налівайку, доктара, інваліда вайны А.Каляду, дзіцячага вязня фашысцкіх лагераў Т.Матвіенка, былую партызанку Н.Загаранскую. А ветэраны часта ўспамінаюць пра сваё баявое юнацтва.

Вось што расказвае Н.Загаранская: "Нарадзілася ў студзені 1926 года ў вёсцы Савічы Брагінскага раёна Гомельскай вобласці. У няпоўныя 16 гадоў у снежні 1941 года, калі была створана партызанская група, якая потым аб'ядналася з партызанскім атрадам імя Катоўскага, я стала сувязной паміж падпольнымі групамі. Адначасова займалася зборам звестак аб варажых гарнізонах, удзельнічала ў правядзенні шэрагу баявых аперацый і дыверсій, пастаянна была звязана з падпольнай групай у Брагіне, дзе жыла мая бабуля.

У красавіку 1943 года наш раённы цэнтр Брагін быў вызвалены на чатыры дні партызанскім злучэннем С.Каўпака. Падпольшчыкі і партызаны атрада імя Катоўскага праводзілі вялікую работу па падрыхтоўцы да гэтай аперацыі. Мне было даручана дабыць і перадаць пароль на ноч 11 красавіка да 21 гадзіны (моманту наступлення), каб увайсці ў горад без асобых страт. Гэта заданне было выканана.

Сярод многіх заданняў былі і не зусім звычайныя. Напрыклад, нам з сястрой Тамарай даручылі весці прапагандысцкую работу ў гарнізоне ўласаўцаў, раскватарава-

ных у Савічах. У выніку адна рота ўласаўцаў у чэрвені 1942 года знішчыла сваіх кіраўнікоў (8 немцаў), улілася ў партызанскі атрад імя Катоўскага і добра змагалася. Мяне за выкананне гэтага даручэння ўзнагародзілі медалём "Партызану Айчыннай вайны II ступені".

Пасля вызвалення тэрыторыі ад акупантаў Беларуска штаб партызанскага руху накіраваў Н.Загаранскую ў дзеючую армію.

У Беларусь вярнулася ў лютым 1946 года. З 1949 года па стану здароўя пераехала ў горад Феадосію, дзе і жыве.

У час сустрэч з ветэранамі гучыць шмат цікавых выступленняў. Па традыцыі старшыня таварыства Віктар Фаміч уручае ўсім ветэранам вайны падарункі і кветкі. Вельмі добра, што на такія сустрэчы прыходзіць моладзь.

Такія сустрэчы застаюцца ў памяці. Але на іх гучаць не толькі ўспаміны, але і вершы, песні, добрая музыка, якую выконвае баяніст і феадасійскі кампазітар Дзмітрый Клімаў.

Сафія ГАЛАЎКО,

член савета Таварыства беларусаў феадасійскага рэгіёна.

АНГЛІЯ. ЛОНДАН

58 з'езд беларусаў

58-мы з'езд Згуртавання беларусаў у Вялікабрытаніі адбыўся ў суботу 5-га чэрвеня 2004 года ў зале Беларускага культурна-рэлігійнага цэнтра (39, Holden Rd. London N1 2 8HS).

З'езд пачаўся малітваю А.Надсона за поспех мерапрыемства. Хвілінай маўчання ўшанавалі памяць сяброў, якія адышлі на той свет. Мандатная камісія ў складзе М.Швэдзюка, Яўсіловіча і С.Будкевіча канстатвала, што кворум ёсць, і прызначыла з'езд правамоцным.

У прэзідыум з'езда ўвайшлі М.Швэдзюк, В.Еўдакімаў і М.Пачкаеў. Са справаздачамі выступілі старшыня ўправы Л.Міхалюк, казначэй С.Піткевіч, кіраўнік нагляднай управы М.Швэдзюк. Доўгі час заняла дыскусія па справаздачах.

Пасля гэтага адбыліся выба-

ры Галоўнай управы. Старшынёю зноў аднагалосна была выбрана Л.Міхалюк, намеснікам старшыні — М.Пачкаеў, сакратаром — казначэем С.Піткевіч, а сябрамі ўправы — А.Сенька і П.Шаўцоў; у наглядную раду выбраны В.Еўдакімаў, В. Калінін і Яўсіловіч.

Старшыня новай управы падзякавала з'езду за такі давер.

Сяброўкі Згуртавання беларусаў у Вялікабрытаніі прыгатавалі пачастунак. Хутка прайшоў час, і ўжо трэба было раз'язджацца ў розныя куткі Англіі.

Сыльвэстар БУДКЕВІЧ.

ЛАТВІЯ. ДАЎГАЎПІЛС

Беларускі дзень упрыгожыла "Купалінка"

Штогод ва ўсім славянскім свеце ў дзень Святых роўнаапостальных Кірылы і Мяфодзія адзначаецца Дзень славянскага пісьменства. З нагоды свята ва ўстановах культуры праходзяць розныя цікавыя мерапрыемствы.

У нашым горадзе святкаванне штогод пачынаецца літургіяй у гонар святых роўнаапостальных Кірылы і Мяфодзія і малебна ў гонар Тыдня славянскай культуры. Сёлета першы дзень пачаўся вечарынай "Узоры дружбы" з удзелам усіх творчых калектываў горада, у тым ліку і беларускага ансамбля "Купалінка". На працягу ўсяго тыдня праходзілі навуковыя канферэнцыі, конкурсы, літаратурны вечар, вечары раманса і харавой музыкі. Асобны дзень, як заўсёды, быў прысвечаны беларускай культуры.

Беларускі дзень распачаўся студэнцкай канферэнцыяй "Беларуская пісьменнасць: гістарычныя вытокі". У праграме — выступленні выкладчыкаў, даклады студэнтаў гуманітарнага факультэта. У завяршэнне канферэнцыі "круглы стол", у дадатак выстава беларускіх буквароў, беларускіх газет і часопісаў мінулага ("Голас беларуса" 1925-1927, "Наша ніва" 1909, "Крывіч" 1923, "Калоссе" 1935-1939).

Былі падведзены вынікі дзіцячага конкурсу "Ці ведаеш ты Беларусь?" Усе ўдзельнікі конкурсу былі запрошаны ў Генеральнае консульства Рэспублікі Беларусь, дзе Генеральны консул уручыў ім граматы і прызы. Каштоўным падарункам была ўзнагароджана таксама Маргарыта Мілушава, галоўны ініцыятар гэтага конкурсу, актыўны сябар "Уздому", настаўніца гісторыі па адукацыі.

У другой палове дня прайшла ўрачыстая вечарына, прысвечаная 10-годдзю беларускага ансамбля "Купалінка", на якую завіталі прадстаўнікі Пасольства Беларусі ў Латвіі на чале з Паслом Вадзімам Ламковым, наша беларускае консульства на чале з Генеральным консулам спадаром Генадзем Ахрамовічам, шануюны гасць з Мінска Наталля Голубева. Было выказана шмат цёплых слоў і пажаданняў. Самы шыкоўны падарунак — новыя на-

цыянальныя касцюмы ад Міністэрства культуры Беларусі, якія атрымаў ансамбль да свайго юбілею.

Павіншаваць "Купалінку" прыехалі і прыйшлі шматлікія госці: ансамбль "Надзея" з Рыгі і старшыня беларускага таварыства "Прамень", старшыня асацыяцыі беларускіх суполак Латвіі Валянціна Піскунова, якая прывезла таксама прывітанне і ад беларусаў Вентспілса і Ліепая, ансамблі "Куток" з Краславы, "Світанак" з Вісагінаса, "Рабінушкі" з Прэйлі і Науене, нашы гарадскія ансамблі "Славянка", "Мрыя", "Пшыячылка". Да гэтага юбілею быў запісаны першы кампакт-дыск ансамбля, які атрымалі ў падарунак усе нашы госці, каб маглі пазнаёміцца з рэпертуарам юбіляра. Прыемным сюрпрызам для ўсіх сталі дзве новыя песні: "Браслаўскія зарніцы" і "Беларускі дом" (словы мясцовага паэта Станіслава Валодзькі, музыка Аляксандра Рудзя).

Мы ўпэўнены, што наш ансамбль ведаюць, паважаюць, што ён заняў пачэснае месца сярод творчых калектываў нашага шматнацыянальнага горада. Хочацца выказаць самую шчырую ўдзячнасць за плённую працу не толькі цяперашняму кіраўніку ансамбля Таццяне Піменавай, але і той шчырай беларускай жанчыне Яніне Юзэфовіч, якая 10 гадоў назад стварыла гэты калектыў і садзейнічала яго росту, поспеху і, у рэшце рэшт, прызнанню. Ад усяго сэрца зычым нашым спявачкам здароўя, новых творчых поспехаў, прызнання на канцэртных пляцоўках Беларусі і Латвіі. А тым мілым жанчынам (а іх за 10 гадоў было 50), якія па розных прычынах пакінулі ансамбль, узяць прыклад з іх кіраўніка Яніны Юзэфовіч, якая вярнулася і паранейшаму спявае і садзейнічае поспеху "Купалінкі".

Таццяна БУЧЭЛЬ.

РАСІЯ

Дні беларускай культуры ў Новасібірску

Беларускі культурна-асветніцкі цэнтр імя святой Ефрасінні Полацкай у Новасібірску ў рамках Года культуры Рэспублікі Беларусь у Расіі правёў 5-7 чэрвеня традыцыйныя Дні беларускай культуры, прысвечаныя 60-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Дні пачаліся Боскай Літургіяй у Храме святой Ефрасінні Полацкай.

У праграме Дзён прайшло народнае гуляне з вялікім галаканцэртам заслужанага ансамбля беларускай песні "Церніца" (РБ, Мінск) і музычных калектываў Новасібірска.

Самадзейныя артысты "Церніцы" выступілі таксама ў Машкоўскай школе-інтэрнаце для дзяцей-сірот, перад беларусамі пасёлка Ташара Машкоўскага раёна.

Галіна ВІР.

Дзе толькі землякоў не сустрэнеш!..

У Слуцку і ваколіцах, відаць, усе ведаюць, што горад на Слуцкім самым цесным чынам звязаны з гісторыяй савецкіх чыгуначных войскаў (тут дыслацыравалася вядомае вайсковае злучэнне). Дарэчы, сувязь у Слуцкага краю з федэральнай службай чыгуначных войскаў Расійскай Федэрацыі і цяпер існуе. Мяркуюце самі.

У вёсцы Іванаўскія Агароднікі Слуцкага раёна нарадзіўся статс-сакратар — першы намеснік дырэктара ФСЧВ Расіі генерал-палкоўнік Мікалай Гурын. А з самога Слуцка — намеснік дырэктара ФСЧВ па ўзбраенні генерал-лейтэнант Мікалай Рэшатаў. Яшчэ адзін ураджэнец Беларусі сярод высокапастаўленых расійскіх ваенных чыгуначнікаў — у Калінкавічах нарадзіўся начальнік упраўлення кадраў і ваеннай адукацыі ФСЧВ генерал-лейтэнант Анатоль Верамееў.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

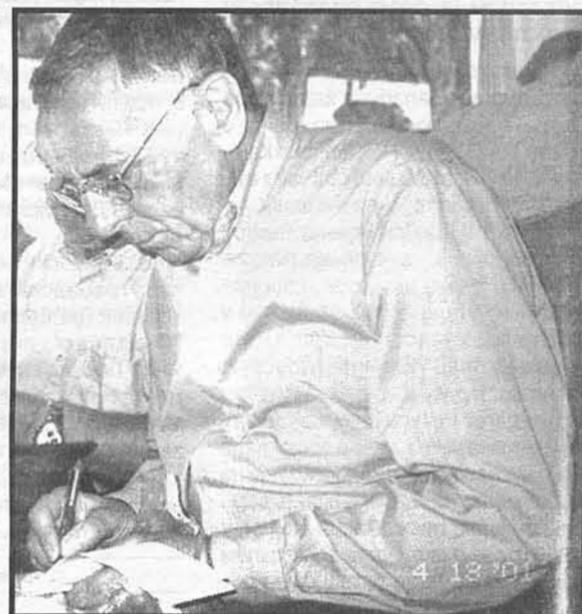
СТРАТА

Леў Зусмановіч

Камітэт па справах рэлігіі і нацыянальнасцей пры Саўеце Міністраў Рэспублікі Беларусь выказае шчырыя спачуванні родным і паплечнікам намесніка старшыні Усеізраільскага аб'яднання выхадцаў з Беларусі ў Ізраілі — Льва Зусмановіча і глыбока смуткуе з нагоды яго заўчаснай смерці, падзяляючы боль незаменнай страты разам з многімі тысячамі выхадцаў з Беларусі ў Дзяржаве Ізраіль, усімі, хто ведаў і высока цаніў гэтага незвычайнага па сваіх душэўных і арганізатарскіх якасцях, энергічнага і жыццелюбівага чалавека.

Няпросты жыццёвы шлях Льва Зусмановіча заслужоўвае павагі і можа служыць прыкладам сапраўднай мужнасці, патрыятызму.

Леў Зусмановіч шмат зрабіў у сваім жыцці для ішасцыя іншых, да канца аддаючы ўсе свае сілы і цэльнаю душою людзям, і застаецца ў іх удзячнай памяці назаўсёды.

У БУДУЧЫ ДАВЕДНІК

суайчыннікі ў свеце

Віктар Хруль

Хруль Віктар Міхайлавіч (23.06.1964, Ліда Гродзенскай вобласці), кандыдат філалагічных навук, журналіст, сацыялаг, грамадскі дзеяч.

У 70-х гадах мінулага стагоддзя ў лідскай аб'яднанай газеце "Уперад" часта друкаваліся нататкі аб навінах з гарадской СШ № 1. Аўтарам іх быў Віцзя Хруль, які неўзабаве стаў дасылца свай матэрыялы і ў беларускія маладзёжныя выданні. Супрацоўніцтва з прэсай ў многім вызначыла далейшы лёс юнака. Ён паступіў і паспяхова закончыў факультэт журналістыкі Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя М.В.Ламаносава.

У 1986 годзе выпускнік вядомага журфака прыехаў па накіраванні ў Вільнюс і тры гады працаваў у газеце "Советская Литва". І тады ж актыўна ўдзельнічаў у рабоце Таварыства беларускай культуры "Сябрына". Пасля наш суайчыннік працягваў вучобу. Па запрашэнні свайго навуковага кіраўніка, вядомага расійскага сацыяла-

га Б.Грушына, В.Хруль вярнуўся ў Маскву і ў лістападзе 1989 года паступіў у аспірантуру факультэта журналістыкі МДУ. У 1990-1991 гадах супрацоўнічаў з сацыялагічнай службай "Vox populi" і Усесаюзным цэнтрам вывучэння грамадскай думкі. У 1993 годзе абараніў дысертацыю "Анекдот як форма масавай камунікацыі" і атрымаў вучоную ступень кандыдата філалагічных навук. Затым быў запрошаны на кафедру сацыялогіі журналістыкі журфака МДУ, дзе і працуе да гэтага часу.

Акрамя Маскоўскага ўніверсітэта В.Хруль чытае лекцыі і вядзе семінары па прадметах "Тэорыя журналістыкі", "Сацыялогія журналістыкі", "Новыя інфармацыйныя тэхналогіі" ў Інстытуце міжнароднага права і эканомікі імя А.С.Грыбаедава і Універсітэце Наталлі Несцеравай.

Да сказанага можна дадаць, што ў 1995 годзе закончыў Каледж каталіцкай тэалогіі імя святога Фамы Аквінскага (Масква), а праз два гады стаў галоўным рэдактарам расійскай каталіцкай газеты "Свет Евангелія". Адначасова супрацоўнічае з шэрагам замежных выданняў і інфармацыйных агенцтваў, асвятляючы рэлігійнае жыццё ў Расіі. Як выкладчык Санкт-Пецярбургскай каталіцкай духоўнай акадэміі чытае курс лекцыяў "Вучэнне Царквы аб сродках масавай камунікацыі".

Жанаты, мае траіх дзяцей. Захапляецца фатаграфіяй, футболам і рыбалкай. Свабодна валодае англійскай і польскай мовамі, са слоўнікам — італьянскай, разумее літоўскую.

Алесь ЖАЛКОЎСКІ (Ліда).

Наталля Цімаховіч

Цімаховіч Наталля Пятроўна (06.12.1926, Рыга) доктар фізіка-матэматычных навук, заснавальніца латвійскай школы астраноміі сонца, перакладчыца, дзеяч беларускай дыяспары ў Латвіі.

Н.Цімаховіч нарадзілася ў сям'і латгалскага беларуса кандытара Пятра Адольфавіча Цімаховіча з мястэчка Пядруя і Кацярыны Канстанцінаўны з Касцюшкевічаў з вавольскага цыяпер літоўскай Ігналіны.

У 1941 годзе скончыла рыжскую асноўную школу імя Юрыса Нэйкена. У тым жа годзе, калі пачалася вайна, выехала з бацькам у Латгалію, у мястэчка Індра, дзе скончыла Індраўскую беларускую гімназію, якую ўзначальваў вядомы педагог і вучоны Сяргей Сахараў. У гімназіі яна добра авалодала беларускай літаратурнай мовай, на якой нават спрабавала пісаць вершы, спявала песні. Пасля вайны, у 1946 годзе, з сярэбраным медалём закончыла ў Рызе латышскую ся-

реднюю школу. Тады ж паступіла на фізіка-матэматычны факультэт Латвійскага ўніверсітэта, які закончыла ў 1952 годзе.

Пасля ўніверсітэта ўвесь час, да выхаду на пенсію, Н.Цімаховіч працавала ў Астранамічнай абсерваторыі Латвійскай акадэміі навук. У 1970 годзе абараніла кандыдацкую дысертацыю "Вялікія радыёўспышкі Сонца". На тую ж тэму ёю зроблена звыш 20 навуковых публікацый. А ўсяго яна напісала больш за 300 навуковых і папулярных работ пра Сонца, Галактыку і космас. Паралельна з навуковай працай у галіне радыёастраноміі Н.Цімаховіч прыклала шмат намаганняў для развіцця геліябіялогіі. З 1958 года яна з'яўляецца пастаянным аўтарам часопіса "Zvaigznota debess" ("Зорнае неба") Латвійскай акадэміі навук і Інстытута астраноміі Латвійскага ўніверсітэта. Ёю ўдзельніца шматлікіх міжнародных навуковых канферэнцый. У 1992 годзе кандыдацкая дысертацыя Н.Цімаховіч была настрыфіцыравана Латвійскім ўніверсітэтам як доктарская.

Н.Цімаховіч актыўна ўдзельнічае ў грамадскім жыцці Латвійскага таварыства беларускай культуры "Сьвітанак", перакладае творы Яніса Порука і Яніса Райніса, піша ў прэсе пра жыццё беларусаў Латвіі. У часы студэнцтва і пасля вучобы займалася спортам і як яхтсменка клуба "Даўгава" ўдзельнічала ў камандных спаборніцтвах па гэтаму віду спорту, атрымлівала прызы.

Вячка ЦЕЛЕШ (Рыга).

Беларус, які адкрываў Захаду Персію

ДЫПЛАМАТ, ПАЭТ І ВУЧОНЫ АЛЯКСАНДР ХОДЗЬКА НАРАДЗІўСЯ 200 ГАДОЎ ТАМУ НА МЯДЗЕЛЬШЧЫНЕ.

Другая палова XX стагоддзя была названа акадэмікам Мікалаем Конрадам "ўсходнім Рэнесансам". Працэс гэты яшчэ толькі набірае моц, і ў палітыцы многіх краін стасункі з Усходам займаюць ужо ці не першае месца.

А як жа пабудавач гэтыя адносіны "маладым" краінам, — такім, як Беларусь? Гісторыя паказвае: усё новае — добра забытае старое, бо адносіны з пэўнымі краінамі Усходу былі ўжо наладжаны беларусамі ў XIX стагоддзі. Цяпер узнесена імя Іосіфа Гашкевіча, суайчынніка, першага консула Расійскай імперыі ў Японіі — і нашы стасункі з ёй, дзякуючы гэтаму афарбоўваюцца колерам старога выпрабаванага часам сяброўства.

А сёлета мы маем гонар і выпадак ушанаваць памяць яшчэ аднаго выдатнага ўсходазнаўца, таксама нашага суайчынніка, што дапамог раскрыць усяму свету культуру народаў прыкаспійскага рэгіёна, даследчыка ці не найбольш самабытнай краіны, якая цяпер ідзе толькі ўласным шляхам. Гэта — Персія, цяпер Іран.

Знаёмца: Аляксандр Ходзька (Барэйка). Нарадзіўся ён 30 жніўня 1804 года ў Крывічах, маёнтку свайго бацькі Яна Ходзькі, вядомага пад псеўданімам Пан Ян са Свіслачы. Маёнтка гэты быў размешчаны над берагамі рэчкі Сэрвеч, па аднайменнага мястэчка ў тагачаснай Віленскай губерні (цяпер Мядзельскі раён Мінскай вобласці).

Даўні шляхецкі род Ходзькаў быў вядомы сваімі культурнымі і патрыятычнымі традыцыямі. Бацька Аляксандра Ян Ходзька (1777-1851) даволі папулярны ў Беларусі і Літве польскі пісьменнік, асветнік. Улады заключалі яго ў Петрапаўлаўскую крэпасць, высылалі з Беларусі за актыўны ўдзел у барацьбе супраць царызму.

Аляксандр атрымаў добрую хатнюю адукацыю, вывучыў некалькі замежных моў. Дзякуючы багатай бібліятэцы бацькі, пазнаёміўся з творамі еўрапейскіх класікаў. Але "прага ведаў неспаталенная" прывяла юнака ў Вільню, дзе ён скончыў гімназію, а пасля, у 1820 годзе, паступіў на філалагічны факультэт мясцовага ўніверсітэта, які прывабліваў моладзь сваімі прафесарамі, што падзялялі прагрэсіўныя навуковыя ідэі. Неўзабаве А.Ходзька, дзякуючы старэйшым сябрам Тамашу Зану і Яну Чачоту, уваходзіць у студэнцкае таварыства філаматаў, становіцца сакратаром Філатнага (філалагічнага) саюза філарэтаў.

У 1823 годзе тайныя арганізацыі, якія аб'ядноўвалі студэнтаў з усёй Літвы і Беларусі, былі выкрыты і разгромлены царскімі ўладамі. А.Ходзька, як і іншыя патрыёты, у тым ліку яго сябры Міцкевіч, Чачот, Зан і Дамейка, з восні 1823 года да вясні 1824 года знаходзіўся ў зняволенні, аднак быў апраўданы. Працягваў вучобу і ў 1825 годзе скончыў ўніверсітэт са ступенню кандыдата філасофіі.

Яшчэ ў Вільні ў Ходзькі з'явілася цікавасць да культуры народаў Усходу, арабскай графікі.

У той жа час ён стаў вядомы як паэт, прапагандаваў сярод літаратурнай моладзі ідэалы рамантызму і цікаваць да ўсходніх матываў. Каб лепш вывучыць усходнія мовы, юнак рашыў пераехаць у Пецярбург, дзе быў засяроджаны лепшыя сілы ўсходазнаўцаў Расіі. У студзені 1827 года ён паступіў на вучэбнае аддзяленне жывых моў пры Азіяцкім дэпартаменце Міністэрства замежных спраў, якое рыхтавала супрацоўнікаў рускіх місій у Турцыі і Персіі, там вывучаў турэцкую, персідскую і арабскую мовы.

Вынікі цікавасці А.Ходзькі да культуры народаў Усходу выявіліся пазней. А пакуль ён, як і іншыя рамантыкі, вярнуўся да ідэалаў простага народа, дзе бацьчы чысціню і праўду жыцця. Па матывах беларускіх народных песень пісаў польскія вершы і баллады. Міцкевіч усяляк падтрымліваў памкненні Ходзькі, высока цаніў яго паэтычныя здольнасці, прысвяціў яму наступныя радкі:

*Сокал! Ты між небасхілаў
З арлом сустраўся: вось дзе
птах!
На дол спадаў цень смутны
крылаў,
Ды ззяла польмя ў вачах!*

Па беларускіх матывах Ходзькам былі напісаны пяць песень, змешчаных у яго зборніку "Паэзія", які выйшаў у Пецярбургу ў 1829 годзе. У зборнік, прысвечаны Міцкевічу, былі ўключаны некалькі элегіяў, балад па "літоўскіх" (беларускіх) народных матывах: "Васілёк", "Алеся", "Маліны", "Вясенняя ноч у Літве", "Паніч і дзяўчына", балада "Незнаёмец", у якой адбіліся ўспаміны аб турэмным зняволенні. У кнігу таксама ўвайшлі баллады па матывах азербайджанскіх, туркменскіх, башкірскіх, новагрэчаскіх, харвацкіх песень і паэма на арабскі матыв "Дэрар", якую ў 1839 год-

зе пераклалі на рускую мову і надрукавалі асобным выданнем. Некалькі твораў А.Ходзькі, перакладзеныя на беларускую мову Кастусём Цвіркам, увайшлі ў зборнік "Філаматы і філарэты" (Мн., 1998).

У сталіцы, не без дапамогі Міцкевіча, Ходзька пазнаёміўся з элітай рускай інтэлігенцыі — Аляксандрам Пушкіным, Васілём Жукоўскім, Пятром Вяземскім. Яны ведалі і цанілі яго паэзію. "Літаратурная газета", якую выдаваў А.Дэльвіг пры актыўным удзеле А.Пушкіна, адгукнулася на "Паэзію" прыхільнай рэцэнзіяй. Міцкевіч жа адказаў сябру ў лістападзе 1830 года з Жэневы: "Тваю "Паэзію" мы чыталі тут з вялікай асалодай (...) Ты выбраў добра: усе вершы каштоўныя, а многія чудоўныя, асабліва песенькі і баллады".

Гэты ліст ужо не застаў Ходзьку ў сталіцы: 1 студзеня 1830 года ён быў прызначаны перакладчыкам расійскай місіі ў Персіі. Ехаў туды па свежых слядах А.Грыбаедава. У Персіі займаў пасаду перакладчыка пры рускім консульстве ў Тэбрызе (з сакавіка 1832 года), сакратара генеральнага консула (з лістапада 1833 года), консула ў Рэшце — адміністрацыйным цэнтрам правінцыі Гілян (са жніўня 1834 года). Пасылаў адсюль нататкі ў пецярбургскія выданні.

Са знаходжаннем у Персіі звязаны самы супярэчлівы і складаны перыяд у біяграфіі нашага суайчынніка. Працягваючы фалькларыстычны і этнаграфічныя традыцыі віленскіх таварыстваў, ён вывучаў незнаёмую краіну, яе гісторыю, побыт, культуру, цікавіўся іншымі народамі, падпарадкаванымі Персіі. Але служба царскаму ўраду скоўвала паэта. Ён перастаў пісаць вершы, заняўся перакладамі.

Трагедыю свайго тагачаснага жыцця А.Ходзька пераказвае ў адным з пасланняў А.Міцкевічу: "Праз

Маэстра

З Леанідам Мурашкам, прэзідэнтам згуртавання беларускіх грамадскіх арганізацый у Літве, нам, групе гродзенскіх журналістаў, паспыхаціла сустрэцца ў Вільні. Гутарылі мы з Леанідам Адамавічам у прасторнай зале Дома нацыянальных суполак. Як высветлілася, звычайна тут ладзяць масавыя мерапрыемствы ўсе "насельнікі" дома, аднак кожнае нацыянальнае прадстаўніцтва мае і асобныя пакоі для працы. І гэта, на думку спадара Мурашкі, з'яўляецца добрым сведчаннем увагі ўлад.

— Па афіцыйных даных, у Літве сорак дзве тысячы беларусаў. Аднак мяркую, што на самай справе іх значна больш. Асноўная частка нашых суайчыннікаў даўно жыве тут. Вось і я сам у Вільні з 1936 года. У савецкія часы ніякіх афіцыйных грамадскіх аб'яднанняў беларусаў у Літве не было. Але мы сустракаліся: спявалі беларускія песні, спраўлялі свята, гутарылі на роднай мове. Таму аб'яднанне па нацыянальнай прыкмеце ўжо ў самастойнай дзяржаве можна лічыць цалкам заканамерным. Якраз у гэтым памяшканні, дзе мы з вамі гутарым, у свой час сабралася першая суполка аматараў беларускай творчасці "Сябрына". Пасля былі створаны таварыства беларускай культуры, таварыства беларускіх вязняў і сьсылных, аднавіла працу таварыства беларускай школы (яно існавала калісьці разам з беларускай гімназіяй, арганізаванай у 1919 годзе). Але ўсе разумею, што лепш трымацца разам: так лягчэй працаваць, абараняць свае правы, прадстаўляць грамадскасці, хто і якія мы ёсць. З 1996-га актывісты ўсіх беларускіх грамадскіх арганізацый вырашылі аб'яднацца. На агульным сходзе мне прапанавалі прыняць кіраўніцтва згуртаваннем шаснаццаці арганізацый. Найбольш беларусаў жыве ў Вільні (па афіцыйных звестках — 23 тысячы).

— Па якіх напрамках праводзіцца ваша грамадская праца?
— Мэта нашай дзейнасці — захаваць беларускую культуру, мову, традыцыі. У нас ёсць поўная сярэдняя школа імя Францішка Скарыны ў Вільні. Лічым, што гэта прадаўжэнне традыцый той гімназіі, якая тут

існавала ў даваенны час і выпусціла шэраг знакамітых людзей. Быў і беларускамоўны дзіцячы сад. На жаль, засталася толькі маленькая група. Няма дзетак. Гэта, дарэчы, не толькі праблема нацыянальных суполак. Увогуле, у школах усё менш вучняў у першых класах.

— Ці адчуваеце вы падтрымку з Беларусі?

— Школа наша дзяржаўная. Але нас не пакідаюць без увагі і ўлады нашай этнічнай радзімы. У тым ліку і Пасольства Беларусі ў Літве. За дзесяцігоддзе існавання неаднаразова атрымлівалі матэрыялы на рамонт. Падарылі нам два аўтобусы: нядаўна зусім новую машыну. Яны спужаць і для таго, каб падвозіць дзяцей з наваколля Вільні ў школу. Атрымліваем падручнікі, літаратуру. Вельмі задаволены "начынкай" лінгафоннага кабінета, фізкультурнай залы, кабінета хіміі. А нядаўна атрымалі проста шыкоўны падарунак — дванаццаць сучасных камп'ютэраў. Не кожная літоўская школа такімі можа пахваліцца.

Прадстаўнікі пасольства часта гасцююць у нас. Бываюць на нашых урачыстасцях, на святах — з падарункамі для дзяцей.

— Якія гэта свята? Якія нацыянальныя традыцыі захоўваюць беларусы ў Літве?

— Шмат якія святочныя мерапрыемствы ладзяцца. Асабліва любім Купалле. Ёсць і новыя традыцыі. Напрыклад, свята беларускай песні. Апошняе ладзілася ў гонар узнікнення новай грамадскай суполкі беларусаў у Панявежысе.

У Вільні масава адсвяткавалі таксама юбілей Янкі Купалы і Якуба Коласа. Добра дапамагала нам у арганізацыі наша пасольства. Хаця ўвогуле фінансуе згуртаванне Дэпартамент па справах нацыянальнасцей. Ладзілі мы некалькі выстаў мастакоў — беларусаў па паходжанні, якія зараз жывуць і працуюць у Літве. Першага лютага штогод адзначаем дзень гімназіі, існуе і спецыяльнае свята літоўскага беларуса. Ёсць намер ладзіць імпрэзу ў гонар Ефрасіні Полацкай. Трэба адзначыць, што нашы самадзейныя калектывы добра ведаюць не толькі ў Літве, але і за яе межамі. Гастралявалі яны ў Фінляндыі, Венгрыі, Беларусі, іншых краінах. Існуюць ансамблі "Крыніца", "Сябрына", школьны калектыв пад кіраўніцтвам Валянціны Кавальчук. Трэба адзначыць цудоўную імпрэзу-конкурс беларускай песні ў Салечніках. З'ехалася дзесяць калектываў, і ўсе спявалі па-беларуску. Свята ўдалося, і ў гэтым заслуга

кіраўніка беларускага культурнага цэнтра Алега Давыдзюка.

Калі праходзіў другі з'езд беларускіх грамадскіх арганізацый у Літве, запрасілі беларусаў з Эстоніі, Латвіі, Калінінграда і падпісалі сумесную дамову аб стварэнні Рады беларускіх грамадскіх арганізацый.

— Якія сувязі беларусаў Літвы непасрэдна з Гродзеншчынай?

— Кантакты такія ёсць. Асабіста я, напрыклад, быў запрошаны на юбілей свайго былога калегі кампазітара Аляксандра Шыдлоўскага. Бо я некалі спяваў у капэле пад кіраўніцтвам Рыгора Шырмы. Пасля вызвалення Мінска Шырма пачаў папаўняць свай калектыв і мяне туды запрасіў. Пазней разам з калектывам я трапіў у Гродна, дзе працаваў два гады побач з Шыдлоўскім. Запрашаюць у горад на Нёмане і на іншыя мерапрыемствы. На жаль, не хапае часу. Грамадская праца патрабуе шмат намаганняў. Акрамя таго, з'яўляюся рэгентам царкоўнага хору Свята-Духавага сабора.

— Вядома, што беларусы, якія жывуць у Літве, маюць "з'яўленую вуліцу" для атрымання адукацыі ў вышэйшых навучальных установах Беларусі.

— Дваццаць сваіх прадстаўнікоў мы можам накіраваць у вышэйшыя навучальныя ўстановы Беларусі на бясплатнае навучанне. Гэта вялікая справа. Увогуле, сувязі з Бацькаўшчынай у нас моцныя. Запрашаюць нас не толькі на культурныя імпрэзы.

Я ўпэўнены, што, вобразна кажучы, "Вільня беларуская" будзе жыць і надалей, у тым ліку і дзякуючы васьці такім сувязям. Гэтаму спрыяе і наша згуртаванне беларускіх грамадскіх арганізацый. Дапамагае не страціць карані, адчуваць сваю нацыянальную прыналежнасць.

— Як увогуле ставяцца да беларусаў у Літве?

— Скардзіцца нам няма падстаў. Ёсць невялікія праблемы ў арганізацыі навучання беларускай мовы, аднак ёсць і намер улад іх вырашыць. Нядаўна з прадстаўнікамі нацыянальных аб'яднанняў сустракаўся прэзідэнт краіны, і мы ўсе мелі магчымасць выказаць і пажаданні, і праблемы. Рада нацыянальных меншасцей ёсць пры Дэпартаменце па справах нацыянальнасцей. Мы маем магчымасць выказацца аб тым, што хвалюе.

З другога боку, ніхто беларусам у Літве не перашкаджае іх прафесійнаму росту, раскрыццю таленту. Я, напрыклад, хоць нарадзіўся і вырас у Заходняй Беларусі, беларус па нацыянальнасці, але ўжо паўвека як саліст літоўскай оперы, заслужаны артыст і заслужаны дзеяч мастацтва Літвы. Можна прывесці шмат імён беларусаў у Літве, справы якіх добра вядомыя.

Алена ПУЗЕНЬ (Гродна).

адзінаццаць гадоў побыту на Усходзе думка гэта (пра службу царызму. — Я.Ф.) паўставала перад вачыма, пазбаўляла сну, грызла сумленне. Мне былі рады, бо служыў я сумленна. Узнагароды і пахвалы мяне не цешылі, сярод калег я быў чужы, іншы ад іх думкамі, пакутаваў. Пакуль быў з Вамі ў Вільні, унутранае жыццё маё было гэтакім ясным і рухомым, ды пачало ўжо канаць яшчэ ў Пецярбургу, памеркла ў Персіі і, бадай, ці не назаўсёды згасла. Адчуваючы сябе на службе не ў сваёй стыхіі, звярнуўся да ўсходняй паэзіі (...). Неабходнасць маральнага адраджэння, што ўзрастала ў ва мне, заставалася непераададольнай..."

У красавіку 1841 года А.Ходзька выехаў у адпачынак, каб падлячыцца ў паўднёвай Еўропе, і правёў яго ў Грэцыі і Італіі. Ён звольніўся з дыпламатычнай службы і пасяліўся спачатку ў Лондане, потым ў Парыжы. Тут аднавіў сяброўства з Міцкевічам. Дарэчы, працываваны ліст быў напісаны на пачатку 1842 года — раней, будучы ў Персіі, Ходзька пісаў Міцкевічу не мог, бо карэспандэнцыя правяралася.

На доўгія гады, аж да шлюбу Ходзькі з зямлячкай Геленай Юндзіл, Міцкевіч быў малодшаму сябру за старэйшага брата, якому той адкрываў усё, не тоячы ні добрага, ні дрэннага. Разгублены, бясконца адзінокі, Ходзька пісаў сябру з Лондана: "З ліста майго можаш бачыць, Адаме, як пуста ў маёй душы. Апатыя, вынесена з Персіі, дагэтуль ува мне. Малюся, і ласка не прыходзіць, чытаю, заўважаю і забываю, заўважаю хутка выветрываецца з памяці. Жаліва пустэча, ні веры, ні надзеі".

А вось што адказаў, падбздэрваючы, Міцкевіч: "Аднойчы, калі мы з Адыном (паэт родам з Ашмяншчыны. — Я.Ф.) вандравалі каля Везувія, перад намі паўстала дзіўная карціна: сарваўшыся, бык трапіў у пячаны схіл гары. Ён упарта імкнуўся ўгару, пясок жа, асыпаючыся, цягнуў яго долу. Праз дзве гадзіны бык перамог і вылез з пяску. Адынец убачыў у гэтым спектакль, я — веліч духа, што выяўляецца ў барацьбе (...) Зразумей, што ўсё нізкае: апатыя, лянота, нежаданне жыць з'яўляецца нашай спакусай ад злага. Не шкадуў сіл, каб узняцца над ім..."

Вось у такіх умовах, у змаганні з самім сабою нарадзілася самая вядомая кніга А.Ходзькі "Specimens of the popular poetry of Persia..." ("Узоры народнай паэзіі Персіі... Лондан, 1842), куды ўвайшлі песні прыкаспійскіх народаў, а таксама славеты ўсходняга эпаса "Кёр-Аглы". Потым з Ходзькавага англійскага перакладу гэты эпас быў перакладзены на нямецкую, французскую і рускую мовы (дарэчы, па-французску яго пераўвасобіла Жорж Санд).

Наступныя кнігі нашага суайчынніка — "Граматыка персідскай мовы", падручнік турэцкай мовы, зборнік драматургіі "Персідскі тэатр", артыкулы і гісторыка-этнаграфічныя нататкі, фальклорныя публікацыі, у якіх асвятлялася невядомая свету самабытная культура сённяшняга Ірана і прылеглых да яго краін.

Адным з першых сярод даследчыкаў А.Ходзька звярнуў увагу на персідскія прадстаўленні "Тэазіе" і апублікаваў пяць тэкстаў гэтых п'ес.

"Усходнааўчыя працы Ходзькі, — пісаў адзін з першых беларускіх гутараў, хто звярнуўся да яго спадчыны, Валянцін Грыцкевіч, — атрымалі прызнанне яго сучаснікаў і наступных даследчыкаў, што

апісвалі вывучэнне Ірана і яго культуры. Яны адзначалі велізарную работу першапраходца па зборы фальклору прыкаспійскіх народаў" ("Полымя". 1990. № 5).

У 1857 годзе А.Ходзька дарэмна імкнуўся заняць вакантнае месца выкладчыка персідскай мовы ў парыжскай Школе ўсходніх моў — не дазволілі інтрыгі. Праўда, сын мядзельскай зямлі некалькі гадоў працаваў у Міністэрстве замежных спраў Францыі як спецыяліст-усходзнавец. Але пасля Крымскай вайны цікавацца да Усходу ў Францыі зменшылася. І тут зноў сутыкнуліся лёсы Ходзькі і Міцкевіча. Калісьці аўтар "Пана Тадэвуша" прарочыў у працываваным вершы, што сябар з-над Сэрвечы зойме яго "трон", маючы на ўвазе паэзію. "Трон" аднак аказаўся крыху іншы — асветніцкі.

У 1855 годзе вялікі паэт памірае, Ходзька, нібы з яго благаславення, займае асірацелую кафедру прафесара славянскіх моў і літаратур у парыжскай вышэйшай школе Калез дэ Франс і кіруе ёю 26 гадоў (1858—1883). Боле адгукнулася смерць Адама ў сэрцы Аляксандра. Нібы пра іх былі напісаны радкі ранейшай паэмы Ходзькі "Старац":

*Песні памяць нам вяртаюць,
Дайніну ўсю ўваскрашаюць.
Помніш, гэту — на выселлі
На маім ты пуй вяцёла (...)
Зніклі ўсе ўжо назаўсёды,
Толькі мы ўцалелі двое.
Бы ад пушчы два старыя
Вязы-берасты сівыя,
Што стаяць адны ў самоце (...).*
(Пераклад Кастуся Цвіркi).

У наступныя гады жыцця вучоны ўдзяляе больш увагі славянскім культурам. Перакладае і выдае ў Парыжы зборнікі фальклору, у тым ліку ўкраінскага і латышкага, выдае "Стараславянскую граматыку", перапісваецца са сваімі землякамі А.Кіркорам, братамі Тышкевічамі. Аднак не перапыняюцца і сувязі з Персіяй. У 1857 годзе ўрад Персіі па рэкамендацыі палітычнага дзеяча Фарух-хана Амін ад-Даула (пры ім Ходзька быў кансультантам у час наведвання Францыі ў 1857—1858 гадах) даручыў яму апекавацца над 42 іранскімі юнакамі, якія вучыліся ў Парыжы. Усходзнавец назіраў за імі да 1868 года.

Памёр А.Ходзька 19 снежня 1891 года ў Нуазі-дэ-Сен, непадалёку ад Парыжа, і быў пахаваны на могілках у Манмарансі.

Праца нашага суайчынніка на ніве ўсходнааўчыя дапамагала і дапамагае разбіваць сцены непараўмення, а часта і пыхі ў адносінах Захаду да Усходу. Ён выяўляў духоўныя абліччы прыкаспійцаў у іх чысціні і натуральнасці, даказваў, што нягледзячы на рэлігійныя, дзяржаўныя, меркантильныя перашкоды ўсе мы людзі, усё народжаны, каб быць братамі і сёстрамі на Зямлі. І праз уважлівае вывучэнне мы зразумеем адзін аднаго.

Пры пэўных стараннях некалькіх краін (Беларусі, Вялікабрытаніі, Ірана, Літвы, Польшчы, Расіі, Турцыі, Францыі) сёлетні юбілей А.Ходзькі мог бы быць адзначаны ва ўсім свеце на ўзроўні ЮНЕСКА, як ранейшыя юбілей яго сяброў па Віленскаму ўніверсітэту і далейшаму лёсу Адама Міцкевіча і Ігната Дамейкі. Але не адзначаецца. Чаму? Як мне здаецца, таму што над грамадскім дзеяннем, змагаром за "мільёны", урэшце асветнікам у ім браў верх адзінокі рамантык, замкнуты ў сабе летуценнік, сціплы працаўнік. Але гэта не змяншае значнасці зробленага ім для ўзаемаразумення Усходу і Захаду.

Яўген ФУРС.

Ад рэдакцыі. Дзякуем дырэктару Музея літаратуры імя Адама Міцкевіча ў Варшаве прафесару Янушу Адравонж-Пянёнжку за ласкава надаланыя ў рэдакцыю тэксты лістоў А.Ходзькі да А.Міцкевіча, выкарыстаныя ў гэтым артыкуле.

СТРАТА

Мікалай Шляга

Камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь выказвае свае шчырыя спачуванні родным і блізкім выдатнага чалавека, старшыні Савета рэгіянальнай нацыянальна-культурнай аўтаноміі "Беларусы Масквы" Шлягі Мікалая Іванавіча і глыбока смуткуе з прычыны яго заўчаснай смерці, падзяляючы боль страты разам з многімі суайчыннікамі ў Расійскай Федэрацыі і Маскве, усімі, хто ведаў і высока цаніў гэтага незвычайнага па сваіх душэўных і арганізатарскіх якасцях, вельмі энергічнага і жыццелюбівага чалавека, сапраўднага патрыёта Беларусі. Цяжкі і гераічны жыццёвы шлях вайскоўца, генерал-палкоўніка. Мікалая Іванавіча Шлягі можа служыць высокім прыкладам сапраўднай мужнасці, патрыятызму і любові да сваёй Радзімы для многіх пакаленняў. Мікалай Іванавіч падлеткам прайшоў праз смерць Вялікай Айчыннай вайны, стаяў на варце мірнага жыцця савецкага народа, з'яўнаў вакол сябе беларусаў Масквы і праслаўляў добрае імя Беларусі ў брацкай Расіі. Ён быў абаронцам міру і шчасця іншых людзей і заставаўся на перадавой жыцця да самага канца.

музычная хваля

Бенефіс Аляксандра Якіменкі

У Астравецкім раённым Доме культуры адбыўся аўтарскі вечар мясцовага кампазітара Аляксандра Якіменкі. У перапоўненай зале сабраліся шматлікія аматары яго творчасці. На бенефіс прыехаў з Гродна старшыня абласной асацыяцыі кампазітараў Віталій Радзіёнаў.

А.Якіменка піша музыку пераважна на словы астраўчан: Інэсы Багдзевіч, Рычарда Бялячыца, Станіслава Валодзькі, які цяпер жыве ў Латвіі, Тацяны Граблеўскай, Алены Рыбік.

— Прыемна было пачуць меладычную і даходлівую, простую і змацянальную музыку! — сказаў пасля вечара В. Радзіёнаў.

Аляксандр ЖАЛКОЎСКІ (Ліда).

Астравеччына

Словы С. ВАЛОДЗЬКІ

Музыка А. ЯКІМЕНКІ

І ў мяне ёсць радзімка свая:
Нарадзіўся тут некалі я,
На вачах у нябёсаў тут рос,
Часам вочы былі ў росах слёз.

Астравеччына, родны мой кут,
Бераг шчасця майго і пакут.
Да цябе ўсе дарогі вядуць,
Хоць і стомлена ногі гудуць...

Прыпеў:
Астравеччына — край дарагі,
Бераг радасці мой і тугі.
Тут муро і аржышча твае
Помняць босыя ногі мае...

Добры дзень, сваяка землякі —
Для мяне вы ўсе сваякі.
Тут прырода хвалу вам пяе,
Сонцам дзень вам паклон ад-
дае...

Як да матчынай добрай рукі,
Прыпаду зноў да мілай ракі,
І мне ў вочы Вілля зазірне,
Як малога, паглядзіць мяне.

Прыпеў:
Астравеччына — слаўны мой
край,
Салаўіны, вясёлкавы рай
Хоць і пекла тут колісь было,
Як вайна накрывала крылом.

Прыпеў:

у ў мя- не ёсць ра- дім- ка- сва- я.

На- ра- діў- ся тут не- ка- лі

На ва- чах у ня- бе- саў тут рос.

ка- сам во- чы бы- лі ў ро- сах слёз.

Прыпеў:

Ас- тра- вец- чы- на — край ра- ра- ці,

бе- раг ра- дас- ці мой і ту- гі.

Тут му- ро і ар- жыш- ча тва- е

пом- няць бо- сыя ногі мае...

факт

... Плюс українская мова

Яшчэ адзін прадмет з'явіўся ў раскладзе заняткаў аддзялення славянскіх моў філалагічнага факультэта БДУ — украінская мова і літаратура. Набор невялікі — 15 чалавек, затое індывідуальны падыход, лічаць у дэканце. А значыць, удасца выпусціць асабліва прафесійных спецыялістаў. Адкрываецца аддзяленне пры падтрымцы Пасольства Украіны ў Беларусі. Яно забяспечыла факультэт вучэбна-метадычнай і мастацкай літаратурай, аўдыё- і відэамаатэрыяламі. Садзейнічае і абмену вопытам паміж студэнтамі і выкладчыкамі БДУ і ўкраінскіх ВНУ. Ужо заключаны дагаворы аб супрацоўніцтве з Кіеўскім і Львоўскім універсітэтамі. Летнюю практыку гэтага года будучыя філолагі з Мінска, якія вывучаюць украінскую пакуль факультатыўна, будуць праходзіць у Нежынскім педагагічным універсітэце.

Вольга ШАЎЧУК, "Мінск-Навіны".

пасляслоўе

Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі здзейсніў у маі-чэрвені першыя свае вялікія гастролі ў расійскі Іркуцк у поўным складзе трупы. Паездка ў Сібір пакінула незабыўныя ўражанні, якімі дзеляцца артысты:

Іркуцкія гастролі

Галіна ЧАРНАБАЕВА. З Расійскай Федэрацыяй мы былі ў адной дзяржаве, таму край і людзі нам не чужыя, аднак вельмі хваляваліся наконт мовы, бо мы ж беларускі тэатр. Але ад перакладу ўсё ж адмовіліся, і правільна зрабілі, бо ён адцягвае ўвагу ад самой дзеі. Усе гледачы, з якімі мы размаўлялі, казалі, што першыя 5-10 хвілін трэба было прыслухоўвацца, а потым — амаль усё зразумела, ва ўсякім разе агульны сэнс.

Нас сустракалі ў нацыянальных касцюмах і ўвесь час суправаджалі беларусы, якіх там шмат. Яны былі на ўсіх нашых спектаклях, а мы прывезлі 11 спектакляў, кожны з іх паказвалі па два разы. Былі не толькі творчыя кантакты, але і цікавыя сустрэчы. Напрыклад, Ігар Сігоў сустрэў чалавека, з якім нарадзіўся ў адным радзільным доме. Увогуле беларуская дыяспара, якая так далёка ад Радзімы, гэта нешта асаблівае. Я, напрыклад, упершыню ў жыцці ўдзельнічала ў беларускім карагодзе. 43 гады жыву ў Беларусі, і мне не выпадала ні разу хадзіць у карагодзе. Аказалася, што гэта вельмі цікавае дзейства, з мноствам фігур, якое так аб'ядноўвае людзей. Нашы беларусы там вельмі цэняць і захоўваюць усё беларускае: і песні, і танцы, і мову, і кухню, звычай.

Іркуцк і тамтэйшыя гледачы нас сустракалі цёпла. Самыя найлепшыя ўспаміны засталіся.

Тацяна МАРХЕЛЬ. На мяне вялікае ўражанне зрабіў Байкал, незвычайная прырода і клімат гэтага краю. Калі вазілі па сопках, быў моцны вецер, такі, што трэба было апранаць зімовыя курткі. Аднак нас супакоілі: "Не хвалойцеся, тут ніколі не захварэш". Сапраўды, гэта незвычайнае месца. Мы там пазнаёмліліся з патомным шаманам, які 20 кіламетраў у дзень ходзіць па сопках, слухае вецер, а ў ім — галасы продкаў. Ну а мы ў сваіх выступленнях адчувалі, што прывезлі сваю, беларускую энергетыку і змаглі яе перадаць. Асабліва праз спектакль "Адвечная песня" паводле твораў Янкі Купалы.

Усе мы хваляваліся: вялікі горад, вялікія гастролі, але нас падтрымлівалі землякі. Там ёсць людзі, што ў трэцім пакаленні не страцілі беларускасці. Цэлыя вёскі ёсць беларускія. Па розных прычынах аказаліся тут беларусы,

Іркуцк мы прыляцелі а палове шостага раніцы, і ўявіце наша здзіўленне, калі ўсвядомілі, што менавіта нас сустракаў сапраўдны ваенны аркестр, які іграў у наш гонар урачыстыя маршы, толькі пераступілі парог тэатра (нашы гастролі праходзілі ў будынку Тэатра юнага гледача), як адразу адчулі, што нас тут чакаюць: вітальныя плакаты на сценах, у кожнага на грывіравальным століку цыдулкі са словамі павагі, прывітання, добразычлівых пажаданняў. Калегі бывалі на кожным нашым спектаклі, казалі нам добрыя словы. Таму ніякай

скаванасці не было, нам хацелася паказаць усё, на што мы здатныя. Нашы спектаклі з агульначалавечай праблематыкай гледачы зразумелі і ацанілі.

Алена БАЯРАВА. Мяне вельмі ўразіла, што за тысячы кіламетраў ад Беларусі нашы землякі так пяшчотна ставяцца да Радзімы, так захоўваюць старажытныя звычкі.

Вольга ВОДЧЫЦ. Нас вельмі добра прымалі, можна сказаць, што мы заваявалі сэрцы іркуцкіх гледачоў. Калі ўжо ішлі апошнія спектаклі, прасілі застацца яшчэ на пару тыдняў, бо пайшла пагалоска пра нашы гастролі. Прадстаўнікі беларускай дыяспары ўспрымалі нашу творчасць як глыток роднай крынічнай вады. Нам паказалі гэты край, каталі на катэрах, параходах, але больш за ўсё мы працавалі. Ад гэтай працы, ад нашых гастроліў мы і самі адчуваем задавальненне. Але ведаецца, чым далей ад'язджаеш ад Беларусі, тым больш хочацца вярнуцца.

Андрэй ДАБРАВОВСЬКІ. Гастролі вельмі патрэбны тэатру — вельмі карысна сустракацца з новым гледачом. Былі цікавыя сустрэчы з калегамі, з крытыкамі. Ім спадабалася, што мы ставім і музычныя спектаклі, і пластычныя, праблематыка нашай драматургіі, простае вырашэнне дэкарацый, музычнае афармленне, падсветка. Былі і асабістыя кантакты, і прафесійны разбор спектакляў крытыкамі — адбылі спецыяльная сустрэча з імі.

Гутарыла Рэгіна ГАМЗОВІЧ. НА ЗДЫМКАХ: трупа тэатра ля будынка Іркуцкага ТЮГа, дзе праходзілі гастролі; мастацкі кіраўнік тэатра, рэжысёр і акцёр Валерый АНІСЕНКА ў ролі Марка Шагала.

Людміла СІДАРКЕВІЧ. У

Палессе

ў пейзажах Пятра Мысліўца

"Калі не пішаш эцюды — не можаш лічыць сябе жывапісцам".

"Творы ў мяне — у асноўным пра рэчку, пра сцежку, пра поле, дзе ўсё цвіце... У асноўным — усё цвіце".

П.МЫСЛІВЕЦ.

У творах Пятра Мысліўца "восень" — пара ўлюбёнасці ў жыццё. У палітры мастака пераважаюць колеры восені. Здаецца, што жыццё ва ўсіх яго праявах "вынікае з восені": і святы-будні сельяніна-палешука, і баляванне прамудрай палескай прыроды — з бурштынавымі (як у казцы) лясамі, з вінна-хлебным пахам зямлі.

Па жыцці Пётр Мыслівец — аптыміст, паколькі ён "мастак ад Бога, ад прыроды (ад каранёў)", як сябе сам характарызуе. Але перш чым пайсці да прафесійнага жывапісу, П.Мыслівец выявіў сябе ў многіх, самых "найзямных" прафесіях: у 1958 годзе па камсамольскай пачуццёвай паехаў асвойваць цалінныя землі Казахстана і Сібіры; быў і кінамеханікам у армейскім клубе. А прафесія шафёра (16 гадоў працаваў шафёрам у драгічынскай ветлячэбніцы) толькі ўзмацніла яго творчыя пошукі, упэўненасць, што ў жыцці любіць хуткасці, ясныя, яркія адлегласці, рамантычныя далягляды, палёты духу.

Першыя ўрокі жывапісу П.Мыслівец (калі яшчэ служыў у войску) браў у ваеннага мастака А.Бяляева з Масквы, вучня "рэалістычнай" школы М.Грэкава. Гарнізон знаходзіўся за 20 кіламетраў ад горада Спаска, куды прыехаў А.Бяляев, каб пісаць усурыйскія сопкі восенню. Спрабаваў пісаць першыя эцюды (пад кіраўніцтвам Бяляева) і Пётр, выяўляючы сваю творчую "харызму".

А калі 13 студзеня 1963 года, пасля вайсковай службы, П.Мыслівец вярнуўся ў Драгічын, то прывёз у рэчывай торбе фарбы — тыя самыя, якія падарыў яму маскоўскі творца. Можна з гэтых фарбаў усё і пачалося... — усведомленне рэальнага жыцця як свету жывапіснага, дзе пейзажная прастора (ужо не Усурыйскага краю, а роднай Драгічыншчыны) падоб-

ная на філасофскую казку — з "добрамі духамі", незлічонымі шляхамі-сцэжкам, якія вядуць да яркіх эцюдных назіранняў у майстэрню прыроды, нібы падказваюць пейзажысту: глядзі — "неба рознае зімою — у лютым — на гарызонце, увышыні — з жоўтым цёплым адценнем, а ўнізе — сіняе з зеленаватымі пералівамі"; "а ці бачыў хто, як жыта цвіце, якое яно, калі ўзыходзіць сонца".

Можна ўсё і пачалося з казачнасці ў рэальным жыцці, калі пачалі пісацца копіі з карцін Васняцова — як яркія дываны...

Пётр Мыслівец — майстар лірычнага пейзажа: апаэтызаваў Драгічыншчыну тонка, меладычна (у тэматычных цыклах: "Ранняя вясна", "Жыта спее" і іншыя). Многія пейзажы П.Мысліўца стылізаваныя дэкаратыўна, выклікаюць асацыяцыю з тканым дываном, бо П.Мыслівец — "народны — па духу — мастак" (такім ён сябе адчувае)... Акрамя таго навідавоку "імпрэсіяністычны" стыль пачырк (у пейзажах "Навальніца прайшла" (1991), "Дачны пасёлак зімою" (1996), "Спораўскія балоты" (1998), "Рунь, асвечаная сонцам" (2003), "Восеньская цішыня" (2003).

А яшчэ эцюды мастака з Драгічына філасафічныя, элегічныя ў інтанацыях, такія, як "Апошні прамень" (1998), "Зямля адпачывае" (1990), "Пойма Ясельды" (1997), "Жыта на пагорку" (1999) і іншыя.

Свае ўлюбёныя адносіны да Палесся П.Мыслівец перадае праз вобразную сімваліку. Асноўныя вобразы-сімвалы: "узараная зямля" — карміліца; "неба" — сімвал рамантычнай мары; "жыта" — сімвал жыцця; "стог сена" — сімвал святасці, славянскай гасціннасці. Сімвалічныя вобразы ў П.Мысліўца — гэта і колеравыя формы-знакі, якія пераважна выпісаны імпрэсіяністычнымі мазкамі.

Любіць П.Мыслівец маляваць "стажкі". Яшчэ з дзяцінства засталася асацыяцыя: стажок сена — хлебны каравай. Як прызнаецца мастак, "многа паналісана стажкаў было ў Радаставе, на Ясельдзе, ды і ў Спораве; у Радаставе стажкі — як пляскаць блінцы, а

на Споравіцкіх балотах — як яйкі — узвышаныя..."

Ёсць у драгічынскага пейзажыста карціны, якія яму асабліва дарагія. Яны створаны з любімых эцюдаў. Гэта "Ліпень. Навальніца прайшла", 1991 (эцюды напісаны ля Ясельды) і "Адлёт буслоў", 1990 (эцюды напісаны ў Спораве). Як успамінае мастак, у верасні 1982 года, за паўгадзіны да заходу сонца, ён назіраў дзіва — каля трохсот буслоў сабраліся на Споравіцкіх балотах перад адлётам у вырай. Балоты асвяціліся, нібы афарбаваліся "бусламі" (у такім бела-белым святле эцюд пісаўся лёгка). Другі пейзаж — "Ліпень. Навальніца прайшла" — напісаны летнім ранкам ля Ясельды. Пейзаж з такой назвай ёсць і ў мастака з Пінска — Яўгена Шатохіна. Іспрэсіяністычны твор Я.Шатохіна можна аналізаваць вершавана, напрыклад, так:

Навальніца прайшла —
я знайшла ў мастака на палітры
каляровыя формы — аблогі
пажоўклай травы...

Для нямога кіно — нібы ў цятры:
Белы горад — стары —

п'е мінулых стагоддзяў віно...

Але Пётр Мыслівец "Навальніцу, якая прайшла" тлумачыць пасвойму: "навальніца" — як каларыстка "жывапіснага дэкору". На думку П.Мысліўца, адчуванне мінулых гістарычных стагоддзяў не аддзелена ад сканцэнтраванасці на народных традыцыях у мастацтве; палескі пейзаж нібыта вытканы, як дыван, з яркіх фарбаў ("вясёлка" — вясельная, яркая; "неба" — фіялетава-ліловае; "бусел" — бела-белы; "стажок сена" — лімонна-жоўты; "лотаць" — белая...).

Трэба адзначыць, што ў 1977 годзе П.Мыслівец скончыў факультэт жывапісу і графікі Маскоўскага народнага ўніверсітэта мастацтваў імя Н.Крупскай. Ён імпрэсіяніст у адчуваннях прыроды, любіць эксперыментавалі з колерамі, але не адмаўляецца ад "рэалістычнай тэхнікі" пісьма. Ён піша прыроду шчыра, светла, без "цёмры і фальшу".

Алена ІГНАЦЮК.

У мінулым нумары газеты "Голас Радзімы" быў змешчаны матэрыял "Вроцлаў і Гродна — крокі насустрач". У ім гаварылася, што ў сярэдзіне чэрвеня ў Вроцлаве (Польшча) прайшоў першы Фестываль беларускай культуры, арганізаваны сумесна гарадскімі ўладамі Вроцлава і Гродна пад патранатам Міністэрства культуры Польшчы і пры падтрымцы Пасольства Беларусі ў Польшчы. У інфармацыі "Дыпкур'ера" сказана, што побач з выступленнямі беларускіх ансамбляў адбылася "выстава Гродзенскага аддзялення Саюза мастакоў Беларусі". Мне хочацца дапоўніць гэты радок звесткамі, якія сведчаць, што паміж Беларуссю і старажытным горадам на паўднёвым захадзе Польшчы існуюць трывалыя і шматгранныя мастацкія сувязі.

Беларускія мастакі здольныя здзіўляць

Што датычыцца фестывалю, то на ім у памяшканні Нацыянальнай установы імя Асальніцкіх былі выстаўлены творы гродзенскіх жывапісцаў Сяргея Грыневіча, Аляксандра Сільвановіча і Валянціны Шобы. У густоўна выдадзеным буклеце прыведзены асноўныя даты іх жыццявага і творчага шляху, змешчаны каларыстычныя рэпрадукцыі твораў. Камісар выставы Марэк Станялевіч, перш чым ахарактарызаваць кожнага з мастакоў, піша ва ўступе: "Аднак памыляюцца тыя, хто застаецца перакананым, што сучаснае мастацтва Беларусі закасцяна, што яму нестасе сучаснасці, эксперыментаў... У мастацкіх вучэльнях выкладанне сапраўды ідзе ў акадэмічным духу, але ні ў адной мастацкай вучэльні ў Польшчы (а тым больш на Захадзе) няма такога выдатнага малюнка, які з'яўляецца падставай усіх мастацтваў. Узровень станковай графікі ў мінскай Акадэміі знакаміты".

Адначасова з гродзенскімі мастакамі ў вроцлаўскай галерэі "Калегіум" выстаўляліся творцы з Мінска і Баранавічаў Сяргей Крышчэпавіч, Аляксандр Фалей і Генадзь Козел, якія ўваходзяць у аб'яднанне мастакоў і мастацт-

вазнаўцаў "Майстар". Быў выдадзены ў тым жа фармаце буклет. У маім пасляслоўі як куратара выставы падкрэсліваецца, што "арганізатары выбралі галоўнай мэтай сваёй дзейнасці ўдзел у творчым дыялогу мастакоў розных краін". Згадваюцца традыцыі, якія ідуць ад Марка Шагала, Канстанціна Малевіча ці забытага ў нас мастака з Віцебшчыны Марка Роткі, які стаў адным з заснавальнікаў амерыканскага абстрактнага эксперыянізму.

У тым жа "Калегіуме" ў красавіку гэтага года прайшла выстава "Архітэктура Беларусі: часы росквіту і ўпадку". А ў верасні плануецца знаёмства з беларускімі графікамі Тамарай Шэлест, Ганнай Емяльянавай, Янай Аляксеевай і Ганнай Ціханавай.

Нашым выставам у Вроцлаве садзейнічаюць польскія мастакі, у якіх ёсць беларускія карані. Гэта Эўгеніюш Гет Станкевіч родам з Ашмян і Крыстафер Навіцкі. Апошні, праўда, нарадзіўся ў ЗША, але продкі яго таксама паходзяць з Ашмян.

Ала НАРОЎСКАЯ,

дацэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры.

Натхняе Мір

У замкавым комплексе «Мір», філіяле Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь адбылася выстава мастакоў Леаніда Дударэнкі, Уладзіміра Сулкоўскага, Віктара Баранцава, Леаніда Гандыша «Прысвячэнне Міру». Праходзіла яна ў рамках II Беларускага фестывалю мастацтваў «Мірскі замак-2004». У экспазіцыю ўвайшлі работы, якія так ці інакш адлюстроўвалі панараму старажытнага пасёлка, а найперш славу таго помніка доўгага доўгага — Мірскага замка.

Мастацтва, навука, музыка, спалучэнне прыроднага асяроддзя і архітэктуры — усё гэта стварала пейзаж высокай мастацкай каштоўнасці таго часу ў такім міжкультурным дыялогу. Гэтую думку падкрэслілі, адкрываючы

навукова-практычную канферэнцыю «Мірскі замак як культурна-гістарычны феномен XV—XX стагоддзяў. Новыя даследаванні», мастацкі кіраўнік фестывалю, народны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, прафесар Міхал Фінберг і старшыня райвыканкама І.Шматко, які адзначыў: што мы ганарымся тым, што жывём у гэтых гістарычных мясцінах, куды штогод прыбівае больш за 70 тысяч турыстаў. Мастак Л. Дударэнка, які ўпершыню ўдзельнічаў у пленэры ў Міры, сказаў: «Мастакі з вялікім задавальненнем стварылі гэтыя палотны. Думаю, што серыя карцін аб Міры будзе працягвацца і такая выстава павінна ісці па Беларусі...»

Пётр ЖЭБРАК.

Іван Шамякін

НАЧНЫЯ ЎСПАМІНЫ

Яно давала вынікі: паспяхова адбудовалі пасля вайны гарады, заводы, будавалі новыя — гіганты, як Мінскі трактарны. Але сяло заставалася ў заняпадзе, удовы запрагаліся ў плуг, каб узараць сабе сорок сотак, пасеяць бульбачку, трэба ж карміць дзяцей. Адно было дасягненне: магчымасць вучыцца. Усенавуч — быў законам, для сяла — адзіна разумным. Колькі нас, інжынераў, вучоных, мастакоў, выйшла з таго пасляваеннага галоднага сяла!

Пасля "Крыніц" я пісаў па сутнасці аўтабіяграфічныя аповесці, якія склалі кнігу "Трывожнае шчасце" (як з'явілася задума, я пісаў вышэй. Паўтаруся: апошняя аповесць "Мост" напісана праз 15 гадоў пасля "Пошукаў сустрэч", пасля рамана "Сэрца на далоні").

"Сэрца на далоні"... Раман цяжка пісаўся, але стаў бадай самым чытальным творам. З чаго пачаўся? З якой падзеі? З якога характару? Цяжка адказаць проста, адназначна. Перапляценне сюжэтаў, ваеннага і мірнага, — канструкцыя складаная. Пазней я паўтарыў яе ў раманах "Вазьму твой боль". Але там сюжэт з'явіўся больш нечакана, бадай з адной размовы. Сюжэт "Сэрца на далоні" я доўга шукаў, пакутліва шукаў. У мяне была асабліва цікавасць да ўсіх праяў жыцця, да людзей, да працы, нават да машын. Я ўсё стараўся пазнаць. Здаецца, у Булгака працягла: "Что видишь, то и пиши, а что не видишь — писать не следует". Я пісаў пра медыкаў, але бачыў толькі радавых урачоў, фельчараў. Не бачыў ніводнай сур'ёзнай аперацыі. Папрасіў хірурга Прохарава (вечная яму памяць) звадзіць мяне на аперацыю. Павёў. Была група студэнтаў. Разам з імі я глядзеў з нейкага ўзвышша і, здаецца, убачыў, як Прохараў распаласаваў хвораму жывот і як бы вывернуў кішкі. Больш нічога не ўбачыў, бо ачнуўся ў суседнім пакоі; сястра падносіла да носа нашатыр. Самлеў цікавы творца. Ні я, ні Прохараў нікому з нашых не расказвалі, Машы расказаў, бо з ёй такое здаралася ў медвучыльшчы. Але дзіўна: пасля ганебнай слабасці мне захацелася абавязкова напісаць пра хірурга. Ды не пра абы-якога — вялікага майстра і незвычайнага чалавека. Тады многа пісалі пра першую перасадку сэрца, пра аперацыі на сэрцы. Во што павінен зрабіць мой герой! Я ўжо даў яму імя — Антон Ярш.

Але каго ён павінен лячыць?

Не адзін год да таго фарміраваўся другі сюжэт — пра Мінскае падполле. У інстытуце гісторыі партыі ды і ўвогуле сярод гісторыкаў ішла спрэчка: хто быў арганізатарам падполля ў сталіцы? На нейкім этапе група гісторыкаў пераканала нават партыйныя інстанцыі: Ісай Казінец. Яму прысвоілі званне Героя. Такой жа думкі трымаўся нават Іван Новікаў, аўтар рамана пра Мінскае падполле. Я прачытаў некаторыя дакументы (мне іх далі прадстаўнікі іншай групы — Філімонава) і цвёрда пераканаўся: Казінец ніяк не мог стаць на чале змагароў, хоць сам быў актыўным удзельнікам — у гэта; арганізатарам мог быць толькі Іван Кавалёў, даваенны сакратар Заслаўскага райкама партыі.

Але не пра Кавалёва складваўся сюжэт. Бадай дваццаць гадоў я насіў вобраз рэальнай падпольшчыцы, з якой пазнаёміўся яшчэ ў 1948 годзе, у партшколу, і здымаў пакойчык у прыватным доме на Лагойскім тракце. "Прымяраў" гэту Вольгу да многіх твораў — не

паведная кампазіцыя — галоўны клопат аўтара. Дзень і ноч (пісаў у начны час) жыў з героямі. Цяпер, у старасці, дзіўлюся: калі паспяваў пры маёй працы ў СП, у Вярхоўным Савеце, у розных рэдкалегіях, камісіях, маючы чацвярых дзяцей, памагаючы жонцы гадаваць іх, выхоўваць. І добрую кам-

Малюнак Вячаслава Ігнацэнка

падыходзіла. Слабое веданне гісторыі падполля не давала вострага сюжэту. І тут... не камароўская гандлярка магла стаць пацыенткай Яраша!

Адкуль узялася Зося Савіч? Плод фантазіі? Ці гісторыя правакацыйнага пахавання немцамі расстрэлянага ўрача; патрыёта зрабілі здраднікам. Такія факты я сустракаў яшчэ пры стварэнні "Глыбокай плыні". Расказвалі пра такога старасту, але ўлады не пацвярджалі, органы даказвалі: здраднік. Ды майго цесця Філата Кротава, партызанскага сувязнога, ледзь не загналі ў Сібір. Шчасце, што ў органах апынуўся партызанскі камандзір, з якім Філат Азаравіч трымаў сувязь, Аркадзь Рудак яго ведаў. Калі я гутарыў з ім, успомніў пра "церускога пісара": калгасны рахункавод, Філат па заданні партызан рабіў пры старасце пісарам некаторы час.

На вытворчасці былі брыгады камуністычнай працы. І я хадзіў на машынабудуўнічы завод імя Кірава, знаёміўся з хлопцамі гэтых брыгад. Не без прататыпаў-рабочых нарадзіўся "правільны" Тарас і вясёлы Славік.

З такіх дэталей, вялікіх і малых, будаваў даволі складаную канструкцыю. Але раманісты ведаюць, што, акрамя сюжэта, патрэбна колькі іншых аперацый, як кажуць будаўнікі, аздабляючых. Праўда жыцця, праўда характараў, не апісальная, у развіцці сюжэта ад-

каў. Але тыя, каго назваў, — як яны адрозніваюцца ад аднаго. Не толькі творчай арыгінальнасцю — паказам тых жа найглыбейшых і найгаражэйшых душэўных пачуццяў чалавека — кахання, любові, нянавісці. Але каб паказаць іх адметнасць і адрознасць ад ужо напісанага, трэба ўсё пабачыць і перажыць.

Сюжэт часам нараджаецца з простага жыццёвага факта, але каб ён стаў фактам літаратуры, патрэбны жыццёвы вопыт аўтара, яго веды, розум і яго ўласныя перажыванні, блізкаія да тых, якія мусяць, па волі аўтара, перажыць яго героі.

Настаўніца прыехала ў Мінск і пайшла не ў міністэрства, а ў Саюз пісьменнікаў, да мяне. Яна, замужняя, пакахала жанатага завуча свайго школы. Скандал. Жонка каханага пабіла яе. І педсавет звольніў з працы. Не верыла чыноўнікам, паверыла пісьменніку. Я зразумеў усю трагедыю жанчыны, і яна мяне ўсхвалявала. Але што рабіць? Пісаць у райана, у райкам? Адштурхнуцца: падумаеш, праблема! Для іх, чыноўнікаў. Для жанчыны жыццё, лёс.

Іду да міністра асветы Міхаіла Мінкевіча, верачы ў яго чалавечнасць. Гэта было сапраўды так: разумнейшы з міністраў (ведаў я многіх), сябра Максіма Танка, прайшоў праз польскія турмы, як наш Піліп Пестрак. Набраў міністр нумар райана, даў загадчыку праборку, і той тут жа паабяцаў уладзіць настаўніцу ў адну са школ райцэнтра — немалога горада.

Але не адну. З мужам. Яна гаворыць, што муж даруе ёй. Праз колькі дзён Мінкевіч тэлефануе мне:

— Не хоча ваша гераіня ні ў якую іншую школу. Толькі ў свайго. Што рабіць будзем?

З расповеду сюжэт не з'явіўся. А тут уміг нарадзіўся. Еду ў раён, у школу. Іншая размова. Характар незвычайны: "На ўсё пайду, у калгас, абы бачыць яго". Завуча. Во якое яно, каханне! Прашу райана. Зразумеў.

Падарыла сюжэт. І ў мяне неўзабаве з'явілася аповесць "Ах, Міхаіліна, Міхаіліна..." Не называю прозвішча, бо і дагэтуль, бабуля ўжо, яна шле мне віншавальныя паштоўкі.

Сябра наш Уладзімір Раманаў, дырэктар Белавежы, расказаў анекдатычны выпадак. Прыехалі ў пушчу госці, не самыя высокія, але ж шышкі (у Віскулі, якія пазней набылі ганебную вядомасць, нярэдка збіраліся першыя асобы краін сацыялістычнага лагера, вырасалі міжнародныя пытанні і адпачывалі — палявалі; найлепшым паляўнічым быў Кадар, горшымі Хрушчоў і генерал Ярузельскі). У той раз шышкі прыехалі толькі паляваць. Павячэралі смачна.

Выехалі ў запаведны ўчастак, пад дубы, дзе дзікі "балявалі" рана, калі яшчэ вісеў туман. Аднаго з гасцей пагнала па патрэбе. І хоць жанчын не было, але ж не сядзець побач з машынай, на вачах у людзей: патрэба натуральная, аднак даўня этыка вымагае адасобленасці; толькі ў армейскіх прыбіральных сядзях побач у "арлінай позе".

Нырнуў нябога ў густы ельнік. Прымасціўся. Затрашчаў. І раптам пачуў: збоку нехта гідліва чмыхнуў. Глянучу... І валасы дыбам... За два дзесяткі крокаў стаіць цар пушчы.

Трымаючы штаны ў руках, начальнік, перад якім схілялася нямала людзей, пазелянелы, бег да машыны.

— Зубр!

Рогату хапіла на цэлы дзень. Гаспадар ведаў гэтага звера, які ігнараваў статак, па старасці, пэўна, забіваўся на начлег у гушчар.

Вясёлы расказ нарадзіў у мяне жаданне напісаць гумарыстычную аповесць — "пад Андрэя". Але пазбавіла мяне сну іншая тэма: лёс тых вядомых і добрых кіраўнікоў, герояў вайны, якія "пагарэлі" ці "гарэлі" на супраціўленні крушчоўскай ідэі ўсюдысеячых кукурузу. Ведаў я такіх і быў іх прыхільнікам (майго сябра, таленавітага празаіка Аляксея Кулакоўскага знялі з пасады галоўнага рэдактара часопіса за добрую аповесць "Дабрасельцы", у якой ён паказаў, як вырасла кукуруза на Старобіншчыне).

Была тэма, характары герояў. Не было сюжэта.

А калі без гумару? Героя (прозвішча — Антанюк), кіраўніка высокага рангу, былога камандзіра партызанскай брыгады, заўчасна адаслалі на пенсію. Крыўдна дзейнаму чалавеку, адзінока, ён шукае занятку. У пушчу прыехаў не забіваць — паблукіць у адзіноце. Сустрэча з зубрам, а пасля з гасцямі-паляўнічымі — завязка. Ёсць завязка! Але не было развязкі. Паступова ў працэсе працы, не так хутка, як у "Сэрцы на далоні", будаваўся яшчэ больш складаны сюжэт. Праца над "Снежнымі зімамі" давала задавальненне. Памойму, дынаміка падзей у ім роўная хіба пазнейшаму рамана "Вазьму твой боль". Дагэтуль не магу зразумець (і крытыкі не растлумачылі), чаму "Снежныя зімы" не набылі такую вядомасць, як "Глыбокая плынь", "Сэрца на далоні", "Гандлярка і паэт". Кукурузы ў рамана няма. Ёсць складаны чалавечы лёс. Ці не пашкодзіла залішня драматызацыя падзей і характараў? Але як яны драматызаваныя ў Дастаеўскага! Між іншым, "Злачынства і пакаранне" (нядаўна перачытаў) не прымаю так, як "Братоў Карамазаваў", "Ідыёт". Мастацтва ўвогуле, раман (сапраўдны) — таямніца вялікая. Ці пазнаў я яе ва ўсіх праявах? Наўрад. Сюжэт — аснова, касцяк. А кампазіцыя? Гэта што такое? Музыкальны тэрмін. Яна не падказваецца ні падзеямі, ні характарамі, ні тэмай. Яна быццам бы катэгорыя не матэрыяльная — духоўная. Нябачныя ніткі, якімі шываецца ўся тканіна твора. Менавіта — нябачныя. Калі яны, ніткі гэтыя, вылазяць звонку — канструкцыя губляе сваю прывабнасць.

Між іншым, быў і ў "Снежных зім" свой чытач — кіраўнікі, партыйныя, савецкія. Чыноўнікі нямнога чытаюць сваю нацыянальную літаратуру. Аднак са смуткам зазначаю: тыя, даўнія кіраўнікі ўсіх звянаў эканомікі і культуры, былі значна бліжэй да летапісцаў часу, чым сённяшнія высокаадукаваныя чыны. Што ім перашкаджае? Паездкі па свеце? Тэлевізар? Страта нацыянальнага гонару?

Пасля выхаду "Снежных зім" мой зямляк Старшыня Савета Міністраў Ціхан Кісялёў у даверлівай размове сказаў:

— Хацелі мы зарэзаць твае "Зімы". Пашкадавалі.

— За што?

— За паляванне. Ты хіба паляваў з намі, што так дэталёва распісаў? І паляванне, і вярчу...

— Я не паляўнічы.

Не прызнаўся, што маю кансультанта, які арганізаваў ім гэтыя паляванні і які ўмеў расказаць пра ўсё красамоўна, — Уладзіміра Сяргеявіча. Калі яны, начальнікі, лічаць гэта таямніцай, няхай лічаць, бо вунь як шкрабнула другога чалавека ў іерархіі, калі я трохі падняў заслону іншай сцэны, з іншымі героямі.

Глеб ЛАБАДЗЕНКА.

Рубрыцы «Дэбют» у сённяшнім выглядзе споўнілася два гады. Для гэтай рубрыкі гэта шмат. Бо розніца паміж пятнаццаціцю і сямнаццаціцю гадамі непамерна большая, чым між, напрыклад, сарака і сарака трыма. Тое, што два гады – узрост для рубрыкі паважаны, паказваюць змены, якія адбыліся з нашымі героямі за гэты час.

Ірына Шпакоўская і Наталька Каргіна скончылі школу і збіраюцца паступаць у ВНУ (пажадаем ім спрыяння зорак). Аляксей Чубат актыўна ездзіць у рэдакцыйныя камандзіроўкі па самых аддаленых вёсках і куточках нашай Радзімы, збіраецца выдаваць кніжку. Вольга Марозава вучыцца цяпер у Мінскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэце, прыгажэе з кожным днём. Марына Іванова паступіла адразу ў два універсітэты – Мінскі педагагічны і Полацкі, – але, следам за Скарынам, аддала перавагу

полацкаму. Арцём Арашонак давучыўся ў Віцебскім універсітэце, актыўна перакладае – плён ягоных моўных пошукаў неаднойчы з'яўляўся на старонках нашай газеты.

А ўвогуле – усе нашы героі сталі старэйшымі на два гады. Гэта, безумоўна, дрэнна: ужо ніколі не будзе першага каханьня (і вершаў пра гэта), ніколі не здзівішся вясёлцы і пралесцы, паціху перастане рыфмавацца «кроў-любоў» і «таракан-барaban». Але тое і добра: талент расце разам з чалавекам.

Разам з тым з'яўляюцца новыя дэбютанты, і гэтая падборка – таму сведчанне. Я радуся кожны раз, калі атрымліваю канверт з вершамі ці прозай. Радуюся, калі творцы прысылаюць свае тэксты па электроннай пошце. Памятаецца: «Той род жыве, што свае песні мае».

Стрэльба. Не зможаш?
"Забойца" – пароль.
Пятым ці шостым
Трымценнем рукі
Выбухну ў постаць –
Лёс мой такі.
Не скалыхнецца.
Не закрычыць.
Смехам зальцеца.
І замаўчыць.

Прыцемкі. Постаць.
Па снегу бліжэй.
Ціха і проста
Забіла мішэнь.

Я асабіста
Падстрэліла веру.
Зроблена чыста.
Замкнуліся дзверы.

***

Людміла Кавалёва скончыла дзесяты біялагічны клас го-мельскай школы № 56. Удзельнічала ў Рэспубліканскім літаратурным конкурсе «Дзень Зямлі-2004» – і атрымала дыплом I ступені. Людміла выдатна ведае старадаўнія беларускія спевы і звычкі, цікавіцца гісторыяй нашага краю. Піша вершы, якія большай часткай грунтуюцца на паганскіх традыцыях і вобразах, перагукаюцца з больш як тысячагадовай гісторыяй нашай зямлі. Людміла выдатна чытае свае вершы ўголос – я назіраў, як слухачы літаральна заміраюць, ловячы кожнае яе слова. Спадзяюся, што на паперы гэтыя вершы згубяць не асабліва многа...

Людміла КАВАЛЁВА

СКУЛЬ КАЖАНЫ
За ракою абмялелай,
Там, дзе рыбы
не відаць,
Там, дзе нават і вароны
Ўдзень не хочучь
пралятаць,
Дзе ўсё ціха і
справедку
Глеба з небам не сябры,
Нарадзіліся у цемры
Дзеці ночы – кажаны.
Пасівелья бярозы.
Пасівелья дубы.
Пасівелі нават сосны
З вершалінаў да кары.
А калісь было іначай:
Пушча тут калісь была,
Ажно неба падпірала,
І дужэла, і гула.
Шмат было у ёй
дзічыны,
Ягад шмат і шмат
грыбоў;
Тут жылі жанкі,
мужчыны,
Верылі ў сваіх Багоў.
Ды аднойчы нечакана,
Хутка, бы лясны пажар,
Ўзніклі – дзіва – двое ў
чорным,
Клікалі іх Карл і Жан.
І казалі яны людзям,
Што няма ўсіх тых
багоў,
Ў якіх верылі стагоддзі
Дзе ды, прадзе ды
дзядоў.
І казалі: «Бог адзіны.
Вы ўсе – божыя рабы».
Ды, пачуўшы тыя
словы,
Ўстала пушча на дыбы.
Ажыла і закрычала,
Затрашчала, загула...
З неба на зямлю упала
Перуна агонь-страла.

Святары ў імгненне
зніклі –
І адгэтуль на зямлі
Існуюць нашчадкі
цемры,
Дзеці ночы – кажаны.
МЫ БУДЗЕМ...
Хай думкі нашыя будуць
нашымі крыламі,
А сэрцы нашыя –
нашымі сонцамі.
І разам з бусламі
мы вернемся з выраю.
Мы будзем шчаслівымі,
мы будзем бясконцымі.
Калі ў жыцці
губляецца сэнс
І хочацца плакаць
ад безнадзейнасці,
Выкраслі ўсё са сваёй
душы,
Выйдзі на час з жыццё-
вай бяздзейнасці.
І няхай думкі нашыя бу-
дуць нашымі крыламі,
А сэрцы нашыя – на-
шымі сонцамі.
І разам з бусламі мы
вернемся з выраю.
Мы будзем шчаслівымі,
мы будзем бясконцымі.
Калі жанчына з касой
цёмнай ноччу
Прыйдзе й кранецца
цябе рукою,
Скажы-праспявай ёй
апошняе слова,
Перш чым набудзеш
вечны спакой:
І хай думкі нашыя
будуць нашымі
крыламі,
А сэрцы нашыя –
нашымі сонцамі.
І разам з бусламі мы
вернемся мілымі.
Мы будзем шчаслівымі,
мы будзем бясконцымі.
Фота Глеба ЛАБАДЗЕНКІ

Узрост, калі два гады як дваццаць...

***

Соня Марозава – чалавек дзіўны і унікальны. З 8 класа яна рэгулярна перамагае ў розных конкурсах і фестывалях адразу ў дзвюх намінацыях: верш і аўтарская песня. Зараз Сонечка перайшла ў 11 клас ліцэя Белдзяржуніверсітэта (нават не верыцца – такая яна мініяцюрная і цудоўная!). Соня вучыцца на філалага, хоча выкладаць дзеткам родную мову. Яна любіць варэнне, сабак, катанца на арэлях і гультайнічаць. Дзіву даецца: і калі толькі паспявае такія вершы пісаць...

Соня МАРОЗАВА

ПРА ЛЮБОЎ

Між сучэльнага дажджу
Так, бывае, цёмна,
прыкра так!
Ці не чуеш праз імжу
Моцна сцятай душы
скрыгату?
Захліпаецца жаль, крык
Ўвесь працяты слязьмі
познімі,
Бо любоў –
гэта тып хандры,
А хандра –
гэта тып восені.
Плазма часу паўзе
углыб.
Восень пухне сняжком
мякенькім.
Сучішае мароз усхліп,
Пульхны свежанькі
дзень звякае,

Разбурае сабой іржу,
Крэсліць змены і
адрозненні...

Але ж снег –
гэта тып дажджу,
А вясна –
гэта тып восені?

Праз хмурыначкі вось –
вось

Патыхае зямля
вільгаццю.
Промень сочыцца
наскрозь,
Камень лашчыцца
пушыстасцю

І вуркочыць, снючы
сны...

Свежай хвойі цвітуць
сосен пні...

Так. Любоў –
гэта тып Вясны,
А Вясна –
гэта тып Восені.

Цемрык ВЕЛЕТ

(Вечаровае)

крэсліць пальцамі сціснутымі тваё імя
на балконным заінелым мяккім шкле
краявід за ім – мой горад вымя
і сказаць сабе няма чаго адно але
так дрыготкаю рукою доўга буду крэсліць
урастаюць камянеюць ногі ў пакрыцце
на балконе і не ложка і не крэсла
а то ўгадаў бы твае рукі і валос зліцце

у ложку пад бокам засне плэер хатні звярок
самлеюць у яго навушнікі лапкі
прысніцца мне краявід ці дзеўчына больш
падобныя на белую столь
але мне і снам будзе мала
заплюшчыць вочы каб пазбавіцца белае столі
заплюшчыць і ўбачыць зноўку яе
лядошна на сэрцы нешта і сёння і ўчора
блізір паніка ваніты шароцце аер

(Хвіліна)

неба – духмяная праслойка яблычнага пірага
зямля – занадта дрэнная для яго талерка
дождж намагаецца як мага
начысціць яе для чалавека

***

Яраслава Ананка жыве ў горадзе Чэрвені Мінскай вобласці. Месяц таму яна здзейсніла цікавае і карыснае мерапрыемства: заняла III месца ў алімпіядзе «Абітурыент БДУ-2004» – і была аўтаматычна залічана на факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Яраслава складае вершы – прычым, аднолькава ўдала і па-беларуску, і па-руску. Аўтарка густойна аздабляе ўласныя тэксты выразкамі са старых «глянцавых» часопісаў, брашур, буклетаў. Атрымліваецца файна. Яшчэ Яраслава файна піша лісты – гэтую справу яна перайтварыла ў цэлае мастацтва: сама робіць канверты, аздабляе іх цытатамі з класікі, піша на рознакаляровай паперы, розным чарнілам, з рознымі «спецафектамі» (то аркуш падпаліць, то куточак адрэжа і фотку наклеіць). Але заўсёды роўным і прыгожым почыркам. Такія і вершы Яраславы Ананкі – роўныя і прыгожыя.

Яраслава АНАНКА

Мы гэту крэпасць
зваюем боем.
Ты чуеш, любі:
без страт і болю.
Мы гэты вечар
распнем на ростань.
Даволі жвава.
Да смеху проста.
Мы разрыснем сцяну
на зоны.
І ў кожнай зоне

па парасону.
Мы будзем шчасцем
разводзіць плёткі.
Гадзіны разам
на кадры фоткаць.
Ты потым тыдзень
праходзіш хворы.
Бывай, каханы.
Я еду ў мора.

***
Прыцемкі. Постаць.
Руляю ў столь

Жыве ў Мінску хлопец Цемрык Велет, навучаецца ў прэстыжнай сталічнай гімназіі. Што і радасна: класныя беларускія вершы пішуць не толькі людзі, геаграфічна блізкія да этнагенетычнага матэрыялу. Цемрык (вядома, гэта псеўданім – сапраўднага імя аўтар раскрываць не хоча) за-

хапляецца фотамастацтвам, любіць музыку – рэпра і альтэрнатыўныя напрамкі. Паглядзеўшы яго фотаздымкі, я падумаў, што калі Цемрык Велет захоча выдаць кніжку, патрэбы шукаць ілюстрацыі туды дакладна не ўзнікну. Бо ў сваіх пошуках паэзіі аўтару, здаецца, часам цесна на аркушы паперы – і прыгожае пісьменства робіцца да таго ж прыгожым відовішчам...

Байкерам — зялёнае святло

Карэспандэнт «Голасу Радзімы» Глеб ЛАБАДЗЕНКА вядзе гутарку са старшынёй беларускага байкерскага клуба "Iron Brothers" («Жалезныя браты») Валерыем БУТКЕВІЧАМ

Даведка «ГР». Буткевіч Валеры нарадзіўся ў 1971 годзе. Кандыдат юрыдычных навук. Дзейны маёр міліцыі, старшы оперупаўнаважаны Упраўлення па супрацьдзеянні незаконнага абароту наркотыкаў і злачынстваў у сферы нораваў Упраўлення ўнутраных спраў Мінгарвыканкама. Старшыня самага буйнога байкерскага клуба Беларусі "Iron Brothers" з 1998 года. Жанаты, гадуе дачку і сына.

"Iron Brothers" («Жалезныя браты») — бадай, самы прэстыжны, масавы і вядомы мотаклуб Беларусі. А як усё пачыналася?

— Нездзе ў 80-я гады пачалі яднацца людзі, якія мелі матацыклы, умоўна кажучы, не толькі для паездак на лецішча. Фармальна ж байкеры з'явіліся, калі ў Адміністрацыйным кодэксе з'явіўся артыкул, дзе забараняецца групавы рух транспартных сродкаў. Тады афіцыйна прызналі існаванне байкераў на Беларусі. У 1996 годзе было створана тады яшчэ нефармальнае аб'яднанне — мотаклуб "Iron Brothers". Чалавекам, які гэта прыдумаў, быў Зміцер «Хэнк».

— Раскажыце пра сваю ролю ў клубе.

— Я прыйшоў у клуб у 1998 годзе. У тым жа годзе мяне выбралі старшынёй. Сёння наш клуб — гэта салідная арганізацыя, якую запрашаюць на такія важныя мерапрыемствы, як Дзень горада, Дзень Незалежнасці. На Дзень горада на маім матацыкле пася-дзела пад пяцьсот чалавек! Мы заслужылі давер сваёй арганізаванасцю і дысцыплінай. 3 ліпеня мы ўдзельнічалі ў канцэрце «Землякі віншуюць Беларусь» на мінскім стадыёне «Дынама». Зрабілі круг пашаны па ўсім стадыёне — людзі былі проста ў захваленні!

— А для байкера «па паняццях» займацца «сацыялкай» — удзельнічаць у канцэрце «Землякі віншуюць Беларусь»?

— А мы што, не землякі? Ці дрэнна, што мы, да прыкладу, апыкуем дзіцячы дом у вёсцы Станькава? Ведаеце, колькі радасці ў гэтых

дзетак, калі мы прыеждзем з падарункамі, катаем іх на сваіх байках...

— Мне здаецца, што ўдзел байкераў, напрыклад, у Днях горада яскрава паказвае на яднанне грамадства... «Харлеі» на дзяржаўным свяце — гэта здорава!

— Грамадства стала нам даяраць. Байкераў перасталі ўспрымаць як адмоўную частку насельніцтва. Мы давалі, што здольныя праводзіць прыгожыя арганізаваныя мерапрыемствы.

— Што для байкера ганебна?

— Ганебна не спыніцца на дарозе, калі на ўзбочыне ў некага сапсаваўся «жалезны конь». Ганебна напіцца і сесці на матацыкл. Такім байкерам мы тлумачым, што гэта непавага да матара. Ганебна згубіць камізілку з эмблемай клуба — за гэта ўвогуле могуць выключыць з «Жалезных братоў».

— Можаце злавіць момант, калі байкера ў Беларусі сталі паважаць?

— Прыблізна. У 2000 годзе нам упершыню дазволілі правесці парад на праспекце Скарыны. Уяўляеце, сотні шыкоўных бліскучых байкераў трыўмфальна едуць па галоўным праспекце краіны!.. У той год у мяне нарадзілася дачка — я назваў яе Вікторыя. Бо гэта была сапраўдная перамога!

Фота Глеба ЛАБАДЗЕНКІ.

P.S. Апошняе сведчанне папулярнасці «Жалезных братоў» — запрашэнне іх у якасці ганаровага эскорта на шыкоўнае вячэе знакамітага беларускага тэнісіста Максіма Мірнага, якое днямі адбылося ў Мінску.

Харанэка ведае, як перамагчы ў Грэцыі

Выбітны беларускі асілак аднойчы ўжо скарыў Афіны

Вячаслава Харанэку прадстаўляць не трэба. Хутчэй, гэта ён прадстаўляе Беларусь ва ўсім свеце. Ды як! Па некаторых пунктах роўных яму няма на ўсёй планеце Зямля! Да прыкладу, ніхто ў свеце не можа за 52 секунды без дыхальных прыстасаванняў падняць пад вадой гіру на 32 кілаграмы 21 раз. А Харанэка можа. Сёння Вячаслаў — гасць «Голасу Радзімы».

— Віншую, Вячаслаў, з Вашым 111-м рэкордам! Калі ласка, скажыце пра яго колькі слоў.

— 3 ліпеня, у знакавую для нашага народа дату, у Парку Горкага за адну гадзіну я выціснуў 40-кілаграмовы піўны кег 315 разоў. Піва, напярэду, было безалкагольнае — прапагандую здаровы лад жыцця. Адбывалася ўсё гэта ў межах V Міжнароднага фестывалю сілавых відаў спорту, дзе ўпершыню было прадстаўлена 8 краін: Беларусь, Латвія, Грэцыя, Венгрыя, Славенія, Украіна, Расія, Малдова. У той жа дзень, дарэчы, я паставіў таксама свой 110-ты рэкорд: за 5 хвілін у шпагаце выціснуў двухпудовую гіру 65 разоў. Гэты рэкорд лічыцца унікальным. Бо асобна прасядзець 5 хвілін у шпагаце, і асобна выціснуць 62 разы гіру тэарэтычна магчыма. А вось сумясціць гэта нікому не ўдаецца.

— Вы заўсёды займаецеся гіравым спортам?

— У школе займаўся веласпортам, пасля штангай, футболам. А з 1985 года стаў прафесійна займацца гірамі. Пастаянна ўваходзіў у зборную

дышоў па форме, кілаграмах і сэнсе. Дарэчы, у Кнізе рэкордаў Гінэса ёсць рэкорд з 62-кілаграмовым кегам. Дык вось — я пабіў яго! Замест тамашніх 902-х я выціснуў гэтую жалезную бочку 925 разоў. Усё было зарэгістравана па правілах — з суддзямі, апэратарам, кантралёрам і пажанымі людзьмі. Бо па правілах трэба, каб на рэкордзе прысутнічалі выбітныя людзі сваёй краіны: артысты, журналісты, дактары, мастакі... Мы дасылалі гэты рэкорд у Кнігу Гінэса, але яны чамусьці не захачэлі прыняць яго. Хаця прызналі, што рэкорд ёсць.

— Што дае тая Кніга Гінэса?

— Матэрыяльна нічога — рэкардсмен павінен сам аплаціць выдаткі на афармленне і перасылку матэрыялаў. Калі прызнаюць — дадуць дыплом і адным радком упішуць у самую Кнігу. Раней яны прымалі нават самыя бязглуздыя рэкорды: хто больш сасісак з'есць, хто на бярвяне даўжэй прасядзіць... Цяпер, дзякуй Богу, перасталі. Ёсць нунс: 75% рэкордаў належыць англа-амерыкан-

рэс-публікі. І ўсё, што тады можна было выйграць у гірах — я выйграў.

— Вячаслаў, а як вы сочыце за здароўем?

— Па-першае, рэгулярна праходжу медагледы: кардыяграма, аналізы, здымкі... Таксама кожную раніцу мацаю пульс. Калі павышаны — памяншаю на той дзень нагрузку. Да таго ж, з часам пачынае адчуваць свой арганізм — і ведаеш, калі не трэба яго гвалціць.

— Падываць кег — гэта ваш наватвор?

— Так. Кег выдатна па-

зера, самыя доўгія валасы, самае высокае дрэва... Гэта была б візітоўка нашай краіны: прыедзе замежнік, паглядзіць — і адразу ведае, на што трэба звярнуць увагу. Тым больш, што матэрыялаў для такога выдання больш, чым дастаткова. Крыўдна, што я ўваходжу ў расійскую Кнігу рэкордаў «Диво» краін СНД і Балтыі, у Кнігу рэкордаў Чэхіі, Кнігу рэкордаў Грэцыі, а на радзіме не маем, куды ўпісаць які рэкорд...

— Раскажыце, калі ласка, пра апошні фестываль «Асілак Беларусі-2004».

— Там былі спартсмены з Беларусі, Расіі, Латвіі і Украіны. Яны дужаліся — выконвалі розныя сілавыя практыкаванні. Нават цягалі 7-тонныя фуры! Я там паказваў свой нумар, паўтарыць які не можа ніхто: трымаючы ў адной руцэ дзве пудовыя гіры, перакруціўся цераз спіну 6 разоў. Пры гэтым рука ўвесь час была ўгору. Народ — а сабралася пад 8000 чалавек — быў у захваленні! А пасля пацягнуў чатырохтонны грузавік. Я ніколі раней не рабіў гэтага, калі я дацягнуў грузавік да сярэдзіны поля, трыбуны проста ўзарваліся апладысмантамі!

— Вячаслаў, я чуў, вы хочаце паехаць на Алімпіяду ў Афіны?..

— Не проста хачу — у Грэцыі я падымаў бы кег цягам сутак. Праўда, ма паездка яшчэ пад пытаннем: я ўключаны толькі ў папярэдні спіс. Два гады таму я ўжо быў у Афінах на Чэмпіянаце свету па гіравым спорце. І грэкі тады настолькі ўразіліся маімі магчымасцямі,

што па-за конкурсам далі мне залаты медаль чэмпіёна свету па гіравым спорце! У спартсменаў ёсць прыкмета:

чалавек, які аднойчы ўжо браў медалі ў нейкай краіне, можа наступны раз прынесці ўдачу ўсёй зборнай. Хацелася б паехаць — каб разам праславіць Беларусь...

Гутарыў Глеб ЛАБАДЗЕНКА.

Фота аўтара.

АЛІМПІЯДА-2004

Алімпійцы

Алімпійская дэлегацыя Беларусі робіць апошнія прыгатаванні да маючых адбыцца спаборніцтваў у Грэцыі. Як паведаміла намеснік міністра спорту і турызму Галіна Забур'янава, 155 спартсменаў па 23 відах спорту паедуць у Афіны. Сярод іх 72 жанчыны і 83 мужчыны. 19 нашых спартсменаў возьмуць удзел у Алімпіядзе ва ўзросце да 20 гадоў, 65 – 21-25 гадоў, 43 – 26-30 гадоў, 28 – старэй за 30 гадоў. 42 нашы атлеты выступалі на мінулых летніх Гульнях у Сіднеі, 21 – на Гульнях у Атланце.

НА ЗДЫМКАХ: гімнасты-алімпійцы Іван ІВАНКОУ і Юлія ТАРАСЕНКА. Фота БелТА.

Надзеі лёгкаатлетаў

Алімпійскі турнір лёгкаатлетаў у Афінах пройдзе з 18 па 29 жніўня. Да выступлення рыхтуюцца 40 беларускіх спартсменаў асноўнага саставу і 7 рэзервовага. Сярод іх 6 заслужаных майстроў спорту: Ігар Астапковіч (кіданне молата), Ірына Ятчанка і Васіль Капцюх (кіданне дыска), Яўген Місюля і Валянціна Цыбульская (спартыўная хадзьба), Наталля Сазановіч (сямібор'е). Выканаць алімпійскіх нарматыў трэба будзе яшчэ двум заслужаным майстрам – Наталлі Духновай і Эліне Зверавай.

Асобныя медальныя надзеі ўскладаюцца на кідальнікаў, якія традыцыйна забяспечваюць Беларусь ўзнагародамі. У Грэцыю адпраўцца бронзавыя алімпійскія прызёры-2000 Ірына Ятчанка і Ігар Астапковіч, чэмпіёны свету-2003 Андрэй Міхневіч і Іван Ціхан. Аналізуючы вынікі

зімовага чэмпіянату свету-2004, можна спадзявацца і на спрынтараў: Наталлю Сафроннікову, Юлію Несцярэнка, Святлану Усовіч.

Наогул перад беларускай каралевай спорту пастаўлена задача заваяваць у Грэцыі 5 ўзнагарод.

3 гісторыі выступленняў беларускіх алімпійцаў-лёгкаатлетаў

З 1956 па 2000 на Алімпійскіх гульнях беларусы заваявалі 24 медалі (4 залатыя, 11 сярэбраных і 9 бронзавых): Мельбурн-56 – Міхаіл Крываносаў (кіданне молата) – 2 месца; Рым-60 – Уладзімір Гараеў (трайны скачок) – 2 месца; Токіо-64 – Рамуальд Клім (кіданне молата) – 1 месца; Мехіка-68 – Рамуальд Клім (кіданне молата) – 2 месца; Мюнхен-72 – Уладзімір Лавецкі (эстафета 4x100 метраў) – 2 месца; Манрэаль-76 – Яўген Гаўрыленка (400 метраў з бар'ерамі) – 3 месца; Масква-80 – Яўген Іўчанка (спартыўная хадзьба на 50 кіламетраў) – 3 месца; Мікалай Кіраў (800 метраў) – 3 месца; Ігар Лапшын (тройны скачок) – 2 месца; Сеул-88 – Таццяна Лядоўская (400 метраў з бар'ерамі, эстафета 4x400 метраў) – 2 і 1 месцы, Аляксандр Каваленка (трайны скачок) – 3 месца; Ігар Лапшын (трайны скачок) – 2 месца; Барселона-92 – Наталля Шыкаленка (кіданне кап'я) – 2 месца; Ігар Астапковіч (кіданне молата) – 2 месца; Атланта-96 – Уладзімір Дуброўшчык (кіданне дыска) – 2 месца; Васіль Капцюх (кіданне дыска) – 3 месца; Эліна Зверавая

(кіданне дыска) – 3 месца, Наталля Сазановіч (сямібор'е) – 2 месца; Сідней-2000 – Эліна Зверавая (кіданне дыска) – 1 месца, Яніна Карольчык (штурханне ядра) – 1 месца, Ірына Ятчанка (кіданне дыска) – 3 месца, Ігар Астапковіч (кіданне молата) – 3 месца, Наталля Сазановіч (сямібор'е) – 3 месца.

У Афінах камплекты ўзнагарод у мужчын будуць разыграны ў 24 дысцыплінах, у жанчын у 22.

Турнір лёгкаатлетаў пройдзе на трох стадыёнах: Афінскім Алімпійскім, Антычным у Алімпіі і на арэне Панацінаіка. Галоўная арэна – Алімпійскі стадыён – прыме асноўную частку спаборніцтваў. Марафонцы, якія стартуюць у горадзе Марафонас, будуць фінішаваць у Панацінаіка. А самай незвычайнай спартыўнай арэнай стане Антычны стадыён у Алімпіі, дзе за медалі будуць змагацца штурхальнікі ядра. Улічваючы, што гэты стадыён помнік архітэктуры, на ім забаронена праводзіць любыя змены і рэканструкцыі, таму спаборнічаць давядзецца зусім як у старажытныя часы. Гэта тым больш сімвалічна, што лёгка-атлетка зарадзілася менавіта ў Старажытнай Грэцыі.

Мерыдыян праз сэрца

Бабруйскі спартыўна-тэхнічны клуб "Мерыдыян" – адзін з нямногіх у краіне, што захаваліся пасля 90-х гадоў. І ў тым, што ён выжыў, у асноўным заслуга яго кіраўніка Віталія Сакалова. Сакалоў прыехаў у Бабруйск з Крыма трыццаць гадоў назад. Калісьці тут служыў, вось і

Шмат моладзі прыйшло ў створаную турыстычную секцыю. А праз некалькі тыдняў – абласныя спаборніцтвы, на якіх каманда заводу стала прызёрам. І пайшло паехала. З'явіліся памочнікі – жонка Таццяна, Людміла Сцяпашкіна, Васіль Блудаў, Васіль Максімаў, Вячаслаў Малевіч. Куды толькі ні заводзіла турыстычная сцэжка – Крым, Цянь-Шань, Памір, Алтай, Саяны, Камчатка... Больш за ўсё, напэўна, запомніўся кальцавы маршрут па Чукотцы адлегласцю 300 кіламетраў. Зімой па тундры складана рухацца, але і вясной не лягчэй. Мерзлата, якая адтала, бурныя рэкі, непраходныя балоты... Аднак асілілі маршрут – упершыню ў самадзейным турызме. Не выпадкова адзін са стэндаў у турклубе прысвечаны менавіта гэтаму паходу.

Муж і жонка Сакаловы неаднаразова абаранялі гонар рэспублікі на чэмпіянатах СССР, займалі прызавыя месцы, а ў саставе турыстычнай групы ўзнагароджаны сярэбранымі медалямі за пераадоленне Кадарскага хрыбта. Яны былі першапраходцамі чатырох перавалаў, якія атрымалі назвы: "БССР", "Машэрава", "Бабруйскі" і, вядома, "Мерыдыян".

За час існавання клуба праведзена каля 800 паходаў, у якіх пабывала звыш сямі тысяч чалавек. Падрыхтавана шэсць майстроў спорту, дзве тысячы разраднікаў, чатыры суддзі нацыянальнай катэгорыі...

Турклуб не збаўляе абаротаў і цяпер. Штогод праводзяцца чатыры буйныя турніры па пешаму, воднаму, веласіпеднаму і прыкладнаму турызму. У мінулым адкрытым першынстве горада на

пацягнула. Але куды ўладкавацца на працу геологу па адукацыі? Віталь быў кандыдатам у майстры спорту па турызму, і ў гарадскім спорткамітэце яму паралі папрацаваць інструктарам па фізкультуры на машынабудавальным заводзе.

Прыз Героя Савецкага Саюза Віктара Лівенцава прыняло ўдзел 12 каманд з розных куткоў краіны.

Як удаецца "Мерыдыяну" выжываць? Дзякуючы разваротлівасці Сакалова і яго калег. Кіраўнік свечасова ўзяў на ўзбраенне гаспадарчы разлік. Ужо паўтара дзесятка гадоў стараюцца не прасіць у дзяржавы грошай. Зарабляюць як могуць. У майстэрні клуба вядуць мастацкую апрацоўку мінералаў, вырабляюць сувеніры...

Ганарацца сваім музеем мінералаў. Тут сабрана каля паўтары тысячы экспанатаў: чорны хрусталь, аметыст, агаты, рэдкія акамянеласці, нават рэшткі маманта. Выстаўляюцца і калекцыі насякомых, чучалы жывёл і птушак. Каштуюць экспанаты немалых грошай, але Віталь Мікалаевіч хоча ўсё падарыць гораду.

А яшчэ Віталь Сакалоў ганарыцца сваімі выхаванцамі. Напрыклад, Алена Усціновіч сама ўзначаліла турклуб. Урач Наталля Сіманенка далучыла да турызму спачатку дзяцей, а потым і ўнукаў. Анатоль Нічкасаў стаў намеснікам міністра па архітэктуры і будаўніцтву.

На гэты год намечаны тры буйныя экспедыцыі – на Паўднёвы Урал, Кольскі паўвостраў, у Цэнтральную Расію. Клопатаў шмат. Але Віталь Мікалаевіч адзначае, што ён заўсёды займаўся тым, што яму падабаецца. А мне здаецца, што за якую б справу ён ні ўзяўся, усё атрымалася б. Не выпадкова ў 2000-м яго прызналі "Чалавекам года Магілёўскай вобласці".

Мікалай ДАВІДОВІЧ.

Накдаўн, яшчэ накдаўн!

На арэне сталічнага цырка прайшоў міжнародны матч па прафесійнаму боксу ў рамках праграмы "Лепшыя сярэдневагавікі СНД і Прыбалтыкі".

Самымі захапляючымі сталі баі з удзелам беларускіх баксёраў. Праўда, не ўсё ішло гладка. Дзмітрый Якубчык на працягу шасці раундаў "высвятляў адносіны" з тытулаваным баксёрам з Балгарыі Тонча Тончавым. Пераважыў вопыт трыццацігадовага саперніка. Тончаў святкаваў вікторыю. Цяжкавагавік Раман Сухацерын, хаця і прынёс расійніну Дзянісу Бахтаву нямала клопатаў, але ўступіў перамогу.

Паквіталіся за суайчыннікаў Юрый Раманаў і Сяргей Гулякевіч. Дзесяць раундаў Сяргей вёў бой з баксёрам з Расіі Мікалаем Ерамеевым. Пераможца паядынку атрымліваў статус абавязковага прэтэндэнта на тытул чэмпіёна СНД і славянскіх краін. Суддзя некалькі разоў прапаноўваў спыніць бой з-за яўнай перавагі беларуса, аднак вялікая сіла волі трымала Мікалая Ерамеева на нагах. Тым не менш гэта яго не выратавала ад паражэння. Сяргей Гулякевіч правёў на прафесійным рынку адзінаццаць баёў. Ва ўсіх атрымаў перамогу.

Замацаваў поспех нашай каманды любімец балельшчыкаў Юрый Раманаў, чэмпіён свету мінулага года сярод юніёраў па версіі WBC, афіцыйны прэтэндэнт на тытул чэмпіёна Еўропы. Юрый на першай мінуце першага раунда паслаў свайго праціўніка з Расіі Максіма Пугачова ў накдаўн. Потым яшчэ адзін накдаўн, і рэферы спыніў бой. Раманаў у чарговы раз даказаў, што па праву займае першы радок у рэйтынгу Сусветнай баксёрскай арганізацыі.

Сяргей ПІРГЕЛЬ.

СИТУАЦЫЯ

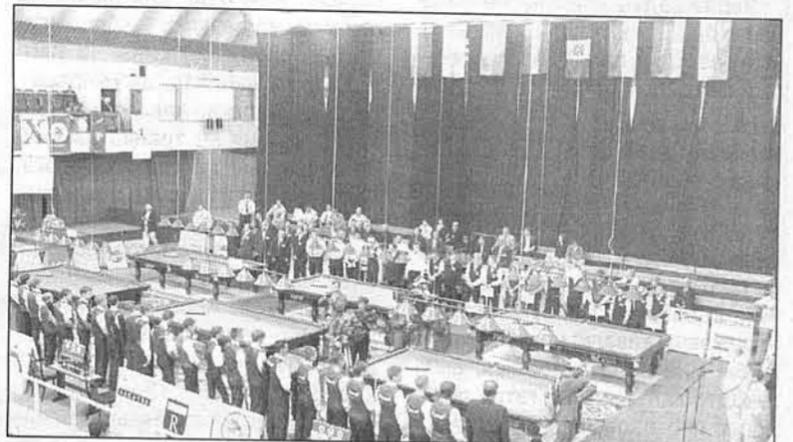
Більярд 3 гісторыяй

Умінскім Палацы тэніса прайшло першынство Еўропы па більярднаму спорту сярод юнакоў да 18 гадоў.

У гэтых спаборніцтвах прымалі ўдзел 33 спартсмены з васьмі краін.

Учас адкрыцця першынства адбылася перадача більярднага стала з Нясвіжскага замка Радзівілаў, які аднавілі майстры-чырвонадрэўшчыкі жодзінскай фабрыкі "Руптур", Нацыянальнаму гісторыка-культурнаму музею-запаведніку "Нясвіж".

Фота Генадзя СЯМЁНАВА, БелТА.

Зачараваны вадой

Вада — той цуд, з якім чалавек жыве ўсё жыццё. З прыходам дзіцяці на гэты свет у жанчыны пры родах адыходзяць воды, потым хрышчэнне, нябожчыка таксама абмываюць, каб адправіць у апошні зямны шлях. Колькі абрадаў і павер'яў было звязана з вадою, нават пералічыць цяжка.

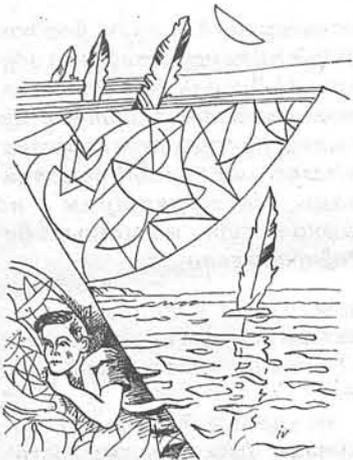
Вада, як і агонь, прыцягвае да сябе. Не знойдзеца ніводнага чалавека, які б не назіраў, як у ціхай рачулцы водарасці, нібы доўгія валасы русалкі, павольна варушацца пад вадою, як у празрыстай стаячай вадзе праплыве жучок ці вадамерка хуценька прабяжыць па вадзе. У розныя поры года, дня і ночы яна непаўторная. Усё, што ўлетку плавала на паверхні, у познюю восень стане бурым і ляжа на дно. Вада называе празрыстай, праз яе можна ўбачыць, што робіцца на значнай глыбіні. У пачатку зімы, калі нечакана прыхопіць мароз і вада ў крыніцы ці возеры хутка замерзне, такое ўражанне, што няма лёду. Мы ў дзяцінстве лажыліся на лёд і доўга назіралі за жыццём, якое і побач, і так далёка ад нас.

Рэдка бывае, каб рака з'явілася нечакана. Часцей па прыкметах зразумела, што недалёка вада: пойма з густой зялёнай травой, балацянкі, лазняк. Вясною вада залівае луг, потым ідзе ў рэчышча ракі. Там, дзе было глыбей, вада застаецца. Калі ўлетку крыніца не высохне, там і рыба можа хвастом махнуць па вадзе. Часцей гэта карась ці лінь. Яны там могуць пражыць да наступнай вясны. Ёсць у рыбакоў прыстасаванне, якое мае назву таптуха. Невялікі нерат у выглядзе піраміды, з аднаго боку адкрыты, каб у яго заходзіла рыба. Ходзячы, тупаюць па балацянцы, рыба палюхаецца і адзіны выхад — у таптуху.

Вадаплаваючым птушкам у гэтых мясцінах раздолле. Праз некалькі гадоў пасля чарнобыльскай аварыі да нас, на Лоеўшчыну, прыляцелі чорныя бакланы. Такога нават старажылы не памятаюць.

Зараз рэдка ўбачыш на рацэ параход, менш стала хімікатаў вымывацца з палёў, прамысловыя прадпрыемствы не ў такой колькасці, як раней, выкідаюць адходы ў рэкі. Вада прыкметна стала чысцей, з'явіліся ракі. Вырас і ніколі не бачыў рака ў рацэ, а зараз іх ловім рукамі. А вось сцерліка з дзяцінства добра памятаю. У яго незвычайны выгляд, чым адразу запамінаўся. Вялікія аранжавыя кавалкі прыгатаванай рыбы мне не спадабаліся, былі занадта сытныя. Але гэтая рыба цяпер перавалася.

Цікава, а што асабіста мяне звязвала з вадою? Нарадзіўся ў вёсцы на рацэ Сож. Але потым бацькі перабраліся жыць на бе-

раг Дняпра. Калі пераязджалі на новае месца жыхарства і на пароме перапраўляліся праз раку, я, немаўля, спаў на руках матулі, "як дрозд".

Маё першае знаёмства з ракою адбылося ў такім раннім узросце, што памяць не ўтрымала гэты ўспамін. Вялікая веснавая вада заліла луг за агародамі, маці палашча бялізну. Я крыху далей ад вады поўзаю на падсцілцы, гуляю. Маці раз-пораз паглядвае на мяне. А тут глянула — і не ўбачыла. Пабегла за кусты лазняку шукаць. Дзед Парфён, наш сусед, які ў чоўне вудзіў рыбу, як крыкне: "Алена!" Матуля да вады, а хуткае цячэнне занесла мяне малага на некалькі метраў ад берага. Маці, як была ў адзенні, так і скокнула ратаваць. Потым расказвала, што я не толькі не захварэў, а "нават соплі не пацяклі".

Усе летнія канікулы праходзілі на рацэ. На мелкаводдзі заўсёды пляскаліся малыя. У нас гаварылі "купацца на пяску". Зойдзеш крыху вышэй калена ў ваду, выпрасітаеш цела, робіш замахі рукамі, чапляючыся за пясчанае дно, а навокал ўсім здаецца, што ты сапраўдны плывец. Але далей, дзе рака рабіла паварот, вада абразала мелкаводдзе, і пачыналася глыбіня.

Загуляўшыся, не заўважыў, як апынуўся на перакаце, ногі не адчулі пад сабой зямлі, цячэнне панесла на глыбіню. Старэйшыя хлопцы недалёка загаралі, гулялі ў карты. Другі бераг быў ужо бліжэй, чым наш, але нікога не паклікаў на дапамогу. Калі дапамагаць сабе, то і цячэнне табе дапаможа даплыць да супрацьлеглага берага, але потым "да канца жыцця не трапіш дамоў". Неяк даплыў да свайго берага. Выбраўся, ногі і рукі дрыжаць, стомленасць неверагодная. Адчуваеш як моцна б'ецца сэрца. Упаў на гарачы пясок, каб неяк апамятацца. А навокал усё як заўсёды: спакойна б'юцца маленькія хвалі аб бераг, сонейка адбіваецца ў рацэ, і вачам балюча глядзець на вадзяных зайчыкаў.

Праз нейкі час зразумеў, чаму не патануў. Не спалохаўся! Чым глыбей, тым больш пад табой

вады, тым лепш яна цябе трымае. Трэба гэта толькі зразумець. Як у тую ваду ні скачы, усё роўна яна цябе выцісне на паверхню.

Ужо не раз пераплываў Дняпро. У адзін год паводка была такая вялікая, што да чэрвеня рака не ўвайшла ў свае берагі. Ідзем па лузе, вада да каленяў. Ёсць метка — доўгая трава сцелецца па вадзе, ад яе трэба плыць. Тут улетку высокі абрывісты бераг, даволі глыбока. Іду першы, за некалькі крокаў да меткі раптам сарваўся і апынуўся пад вадою. Гэта было так нечакана, што нават калі ногі дакрануліся да зямлі, не змог адпіхнуцца, каб выплыць на паверхню. Гляджу ў вадзе, яна зеленавата-жоўтая, уверсе сонца гуляе на хвалях. Старэйшыя хуценька выцягнулі мяне. Каб быў адзін, напэўна, застаўся б там.

Памятаецца той час, калі пачалі на паліцах кнігарняў з'яўляцца розныя гараскопы. І вось мне трапляе старажытнагрэчаскі гараскоп, магчыма Гіпакрата, ужо не помню. Час быў, каб даскана-ла з ім пазнаёміцца. Верыш ці не, а цікава. З усяго вывеў, што ў маім жыцці праз дзесяць гадоў, у 1999, адбудзецца нешта вельмі трагічнае і значнае. Дык трэба ж яшчэ пражыць гэтыя дзесяць гадоў! Думка была адна: з роднымі нешта здарыцца.

...Мы з малодшым сынам кожнае лета едзем у вёску. Абавязкова робім нейкае падарожжа пешшу, на веласіпедах ці на лодцы. У адзін год выбралі маршрут пешшу: "па лузе, пераплываем раку, праз лес, суседнія вёсачкі, каля старога русла ракі, яшчэ раз праз раку і мы дома. Каб пераплыць, выбралі самае вузкае месца на рацэ. Лёгкае адзенне, бутэрброды, фотаапарат у торбачцы падзялілі паміж сабой, каб няцяжка было пераплываць. Плывём, у адной руцэ торбачкі, другой заграбаем. Мы добра плаваем, як рыба ў вадзе, сябе адчуваем, але ў гэты дзень нешта не так. Цягне на дно і ўсё, нейкі цяжар ва ўсім целе. Хлопец глядзіць на мяне, вочы пытаюць — што рабіць? "Прытапі торбу!" Ён так зрабіў і лёгенька плыве сабе. А ў мяне фотаапарат, як яго намачыць, а тым больш утапіць? Месца хоць і вузкае, але гэта Дняпро. Цягне мяне ўніз і ўсё. Прышлося прытапіць торбачку, каб выплыць. Выбраўся на высокі пясчаны касагор, ляжым, сосны шумяць над галавой, рака пад намі, так прыгожа навокал, а сіл ніякіх больш не засталося.

Пад вечар я ўспомніў, што прайшло якраз дзесяць гадоў з таго часу, як трымаў у руках той старажытнагрэчаскі гараскоп. Вось табе: "вер ці не?"

Ужо дарослым, калі пасвіў кароў, ляжаў на беразе, які падмывае вада, і глядзеў у цёмны вір. Успомніў, што яшчэ малым ляжаў тут і глядзеў, як Дняпро нясе свае воды. Можна і некалькі тысячагоддзяў таму на гэтым месцы ляжаў першабытны чалавек і глядзеў, зачараваны, у ваду?

Вячаслаў ІГНАЦЕНКА.

Апякунка сірот

Прыгожая, дзіўная, чароўная і маляўнічая, але атручаная зямля Беларусі. Бадай, адна з самых складаных і балючых праблем, якая нас няспынна хвалюе — гэта Чарнобыль... Сапраўды, страшна, як падаеш колькі гадоў прайшло, а бяда вось яна тут — побач. Што можа быць горш? Але ж можа... Сіроцтва.

Сум і боль абяздоленых дзяцей адчувае праз акіян наша суайчынніца Ірэна Каляда. Адгукаюцца яны ў яе сэрцы вайной, калі яе, маленькую, гналі з мамай у Германію. Яна згубілася і зараз памятае той страх, які адчувала, калі засталася адна. І калі ўжо дарослая прыехала на Беларусь з гуманітарнай дапамогай перш за ўсё наведла дзіцячыя дамы.

Чытачы "Голасу Радзімы" ўжо добра ведаюць імя Ірэны Каляды і справы яе дабрачыннай арганізацыі "Этнічныя галасы Амерыкі". Пра ахвярнасць гэтай беларускай жанчыны з ЗША шмат пішучы сродкі масавай інфармацыі многіх краін. Пра размах дзейнасці яе дабрачыннай арганізацыі сведчыць і такі красамоўны факт: праведзена аздаравленне больш як 7 тысяч беларускіх дзетак у Славеніі, Турцыі, Балгарыі, Польшчы, Чэхіі, Прыбалтыцы...

Часам здаецца, што яна мае не адно жыццё, а некалькі, бо паспявае зрабіць вельмі шмат.

Вось і гэтым летам Ірэна Каляда прафінансавала адпачынак ў Малдове дзяцей-сірот са Светлагорскай і Гомельскай школ-інтэрнатаў, а таксама дзяцей з маалазбяспечаных сем'яў Светлагорскага камбіната хімвалакна

У дырэктара школы-інтэрната Васіля Пацюка стаялі слёзы, калі мы перадалі запрашэнні на адпачынак у Малдову дзетак з яго інтэрната і фінансавую дапамогу. Ён сказаў: "Вось як добра, я куплю ім абутак і крыху адрамантую класы. На сэрцы лягчай калі ёсць такія людзі, як спадарыня Ірэна".

Малдова ахутала нас святлом. Сонца наскрозь пранізвала неба, а ўсю малдаўскую зямлю апаясалі сады. Здавалася, вось-вось і ты сам узнімаешся над гэтым прасторам.

Вось якое ўражанне аб адпачынку ў Малдове Алены Есмановіч: "Мне

13 гадоў. Жыву на Гомельшчыне. Як бы я хацела прыехаць сюды зноў. Тут так прыгожа! А яшчэ хацела б пабачыць Вас, спадарыня Ірэна, і выказаць удзячнасць за такі цудоўны адпачынак. Я ўбачыла шмат цікавага і новага. Цяпер я маю шмат сяброў з Масквы і Кішынева."

А вось што піша Аліна Судзько пра экскурсію па Днястры: "Я ўпершыню каталася на цеплаходзе. Тут такое чыстае паветра, што здаецца і не дышаеш. Дзякуй спадарыня Ірэна, за такі прыгожы адпачынак. Жывіце доўга, каб ад Вашай душэўнасці цяплей было дзецям Беларусі".

"Якая чароўная краіна! — піша 13-гадовая Ганна Кіркіна ў лісце да Ірэны Каляды. — Я з горада Светлагорска, што на Гомельшчыне. Мая мама працуе на ПА "Хімвалакно", таты няма. На маміну зарплату я не магу паехаць кудысьці адпачыць. А дзякуючы Вам я пабачыла такую прыгожую краіну!"

Многія людзі аддаюць вялікія сродкі, каб стаць знакамітымі, мець дамы, вільі, самалёты. А Вы лёгка аддаеце свае сэрца і сродкі дзецям, прытым не сваім. Мяне вельмі ўзрушыла Ваша даброта!"

А вось што мы пачулі ад дырэктара Дома адпачынку ў Малдове Мікалая Палянскага:

— Якія прыгожыя і таленавітыя беларускія дзеці. Нягледзячы на тое, што большасць сіроты, яны вельмі добра выхаваныя.

Нам вельмі пашанцавала ў выбары месца адпачынку, а калі дырэктар даведаўся, што мы з Беларусі, фруктаў і ягад не шкадаваў, казаў: "Ешце, колькі хочаце".

Так адпачыла першая група з 400 дзетак Гомельшчыны, якія пройдуць гэтым летам аздаравленне ў Малдове.

Мне хацелася расказаць вам, што можа зрабіць для беларускіх дзяцей адзін чалавек — беларуска Ірэна Каляда.

НА ЗДЫМКУ: дзеці з Гомельшчыны на адпачынку ў Малдове.

Наталія ВЯРБОЎСКАЯ,

Кішынеў — Мінск.

АД РЕДАКЦЫІ. "Голас Радзімы" выказвае падзяку спадарыні Ірэне Калядзе за ўвагу да нашай агульнай беларускай газеты, якая імкнецца садзейнічаць згуртаванню беларускай свету.

Удзень вашага нараджэння, 24 ліпеня, прыміце, шануюная Ірэна, ад рэдакцыйнага калектыву і чытачоў газеты самыя сардэчныя пажаданні шчасця, здароўя, дабрабыту, душэўнай гармоніі, поспехаў у дабрачыннай дзейнасці. Для нас, як і для многіх іншых суродзічаў, Вы з'яўляецеся эталонам жаночасці, прыгажосці, добразычлівасці, асобай, якая ўвасабляе лепшыя якасці беларускай жанчыны.

«Голас Радзімы»
Галоўны рэдактар
Наталія САЛУК

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь;
Камітэт па справах рэлігіі і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь;
Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі;
Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом «Радзіма».

ЧЫТАЙЦЕ "Голас Радзімы"
ў ІНТЭРНЕЦЕ:
<http://www.belarus21.by>

Наш адрас: 220005, Рэспубліка Беларусь, Мінск, пр. Ф. Скарыны, 44.
Тэлефоны: (+375-17) 288-11-97 (бухгалтэрыя), 288-12-80, 284-76-56, 288-17-82, (тэл./факс).
Галоўны рэдактар: 8029-6-88-17-82.

E-mail: glas_radzyu@tut.by

Рэгістрацыйнае пасведчанне №81. Падпісны Індэкс у Беларусі 63854.
Аб'ём 4 друк. аркушы. Тыраж 1 910 экз. Заказ 181. Падпісана да друку 13. 07. 2004 г. у 12.00.

Газета набрана і зварстаная на рэдакцыйным настольна-выдавецкім комплексе. Знакам ® пазначаны рэкламныя матэрыялы.

Адрукавана ААТ «Чырвоная зорка» (220073, г. Мінск, 1-шы Загарадны завулак, 3).

Пазіцыі рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голасу Радзімы», могуць не супадаць.

© «Голас Радзімы», 2004.